

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย ผศ.ชูลิทธิ์ ชูชาติ

ทุนอุดหนุนการวิจัย
มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 2553

รายงานวิจัย
การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ที่ปรึกษา :

อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า

ผู้เขียน :

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ

ถ่ายภาพ :

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ

จัดรูปเล่ม :

นางสาวมยุรี บุญฤทธิ์

ISBN : 978-974-7793-88-8

พิมพ์ครั้งที่ 1 :

กรกฎาคม 2553

จำนวนพิมพ์ :

1,000 เล่ม

จัดพิมพ์โดย :

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0-5388-5555 โทรสาร 0-5388-5556

ออกแบบ/พิมพ์ที่ :

วนิดาการพิมพ์ 14/2 หมู่ 5 ตำบลสันผีเสื้อ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300
โทรศัพท์ 0-5311-0503-4 โทรสาร 0-5311-0504 ต่อ 15

•• คำปรารภอธิการบดี ••

จากวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ซึ่งกล่าวว่า “มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เป็นสถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่นมุ่งผลิตบัณฑิตให้ถึงพร้อมด้วยปัญญาและคุณธรรม มีความสามารถทางเทคโนโลยีสารสนเทศ สร้างองค์ความรู้สู่การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม เน้นความเป็นเลิศด้านวิชาการ วิชาชีพครู ภาษา ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม ส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้และการวิจัยเพื่อพัฒนาท้องถิ่น ”

เพื่อเป็นการตอกย้ำและนำวิสัยทัศน์ “สถาบันอุดมศึกษาเพื่อท้องถิ่น” ให้บรรลุผลตามเป้าหมายมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งได้กำหนดวิสัยทัศน์การวิจัยและยุทธศาสตร์การวิจัย ระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2552 - 2556) ไว้ดังนี้

วิสัยทัศน์การวิจัย “มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่มีงานวิจัยที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรมจากท้องถิ่นสู่สากลอย่างสมดุลและยั่งยืน” และกำหนดยุทธศาสตร์การวิจัยไว้ 7 ข้อ คือ

1. พัฒนาระบบบริหารจัดการงานวิจัยที่มีคุณภาพในทุกระดับ
2. พัฒนานักวิจัยใหม่และนักวิจัยมืออาชีพ
3. ส่งเสริมการพัฒนางานวิจัยและนวัตกรรมที่ดีมีคุณภาพ
4. สร้างเครือข่ายภาคีการวิจัยในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ภูมิภาค
5. ส่งเสริมการเผยแพร่ผลงานวิจัยในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ ภูมิภาค และนานาชาติ
6. ส่งเสริมการจดทะเบียนทรัพย์สินทางปัญญาหรืออนุสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์
7. จัดหาแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย

นอกจากนี้ได้จัดกลุ่มเรื่องที่ควรวิจัยอย่างเร่งด่วนตามนโยบายยุทธศาสตร์ไว้ 9 ข้อ คือ

1. การวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. การวิจัยเกี่ยวกับการปฏิรูปการเรียนรู้
3. การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. การวิจัยและพัฒนาเกี่ยวกับการพัฒนาพลังงาน
5. การวิจัยเพื่อการบริหารจัดการท่องเที่ยว
6. การวิจัยเกี่ยวกับการสร้างเสริมสุขภาพชุมชน
7. การวิจัยเกี่ยวกับภาษาและวัฒนธรรมจากท้องถิ่นสู่สากล

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

8. การวิจัยเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน

9. การวิจัยสถาบันเพื่อพัฒนาระบบการบริหารจัดการคุณภาพ

ลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งประกอบด้วยลุ่มน้ำย่อย 4 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำสาละวิน (ฝั่งไทย) ลุ่มน้ำเมย ลุ่มน้ำปาย และลุ่มน้ำยวม พื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ (อำเภออมก๋อย) จังหวัดตาก (อำเภอแม่สอด อำเภอท่าสองยาง)

พื้นที่ดังกล่าวแล้วมีความหลากหลายทางชีวภาพ วัฒนธรรม และระบบนิเวศอุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ การพัฒนาไม่เท่าเทียมภูมิภาคอื่นๆ และผลงานการวิจัยในระดับมหภาคยังมีน้อย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ จึงมอบเงินงบประมาณให้ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ชูสิทธิ์ ชูชาติ จำนวน 200,000 บาท (สองแสนบาทถ้วน) เพื่อทำการวิจัยตอบสนองพันธกิจของมหาวิทยาลัย ใน “กลุ่มเรื่องที่ควรวิจัยเร่งด่วน” ข้อ 1 การวิจัยเกี่ยวกับการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และ ข้อ 5 การวิจัยเพื่อบริหารจัดการท่องเที่ยว

บัดนี้งานวิจัยดังกล่าวได้เสร็จสิ้นแล้ว และได้พิมพ์เผยแพร่จำนวน 1,000 เล่ม โดยใช้งบประมาณดังกล่าวเพื่อแจกจ่ายให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและนักวิจัยนำไปใช้ประโยชน์ ในการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนอย่างยั่งยืน

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะที่ผลิตงานวิชาการให้แก่มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ตั้งแต่วันที่ 1 มิถุนายน 2552 จนถึงวันที่ 30 มิถุนายน 2553 รวมหนังสือ 6 เรื่อง 2 ชิ้นงาน

1. หนังสือโครงการหลวงพระราชกรณียกิจนวมินทร์มหาราชาเพื่อปวงประชาราษฎร์ จำนวน 1,000 เล่ม
2. หนังสือโครงการหลวง : การท่องเที่ยวในมิตีเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน จำนวน 1,000 เล่ม
3. หนังสือของดีหลังพื้นที่ สะดวก - จีเหล็ก จำนวน 1,000 เล่ม
4. แผ่นพับโครงการพัฒนาท้องถิ่นชุดการท่องเที่ยวในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง ชุดใหญ่ 2,000 ชุด
5. แผ่นพับโครงการหลวงพัฒนาท้องถิ่นชุดการท่องเที่ยวในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง ชุดเล็ก 5,000 ชุด
6. หนังสืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว 1,000 เล่ม
7. คู่มือการท่องเที่ยวในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง 1,000 เล่ม
8. งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในมิตีเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จำนวน 1,000 เล่ม

อาจารย์ท่านใดหรือหน่วยงานใดต้องการผลงานทางวิชาการดังกล่าวแล้วติดต่อขอรับได้ที่ สถาบันวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

หวังว่าผลงานดังกล่าวแล้ว ได้นำไปใช้ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าแก่ชุมชนและท้องถิ่นต่อไป

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรืองเดช วงศ์หล้า
อธิการบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

•• บทคัดย่อ ••

การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน (The Sustainable Tourism Development and Sufficiency Economy in Mae Hong Son Province)

ผู้วิจัย ผศ.ชูลิทธิ์ ชูชาติ Asst.Prof.Choosit Choochat

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กลุ่มน้ำสาละวินก่อให้เกิดระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ เช่น อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ อุทยานแห่งชาติสาละวิน และอุทยานแห่งชาติแม่เงา แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติยังประกอบด้วย น้ำตก น้ำพุร้อน แก่งในแม่น้ำ ถ้ำซึ่งมีหินงอกหินย้อยสวยงามบางถ้ำมีโลงผีแมน และถ้ำธารไหลตลอดภายในถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกของอำเภอปางมะผ้า

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมหลากหลายน่าประทับใจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ของตนเองเทียบเท่าระดับนานาชาติได้ในบางแหล่งท่องเที่ยว เช่น ระบบนิเวศป่ากลุ่มน้ำสาละวิน ระบบถ้ำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และความสวยงามของภูมิประเทศซึ่งสอดคล้องกับภูมิอากาศในฤดูหนาว

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมมีความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ระดับประเทศไม่ไ้ระดับนานาชาติ เพราะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ปรับตัวแปรเปลี่ยนจากเดิมจนทำให้ไม่มีจุดเด่นระดับนานาชาติ

การท่องเที่ยวทุก ๆ อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเฉพาะฤดูหนาวซึ่งเกิดจากความน่าประทับใจของภูมิอากาศกลมกลืนกับภูมิประเทศและวัฒนธรรมของชุมชน ปายเป็นอำเภอที่มีการท่องเที่ยวหนาแน่นที่สุดแต่ก็เบาบางในฤดูร้อนและฤดูฝน ดังนั้นทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวปีละ 3 เดือน คือ พฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม นอกจากเดือนดังกล่าวแล้วนักท่องเที่ยวเบาบาง

จากการวิเคราะห์ (SWOT) เรื่องการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เกี่ยวกับเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต สิ่งอำนวยความสะดวก นักท่องเที่ยว นโยบายของรัฐและการส่งเสริมการตลาด

ผลการวิเคราะห์ พบจุดแข็งและโอกาสมากกว่าจุดอ่อนและอุปสรรค ทั้งจุดอ่อนและอุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้ และได้เสนอกลยุทธ์ในการแก้ไขไว้ 8 ประการ คือ

- กลยุทธ์พัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว
- กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน
- กลยุทธ์สร้างผู้ประกอบการ
- กลยุทธ์สร้างปัจจัยพื้นฐานการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- กลยุทธ์จัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ
- กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด
- กลยุทธ์ด้านการติดตามผลและประเมินผล

เนื่องจากอาชีพหลักของแม่ฮ่องสอน คือ การเกษตร ราษฎรส่วนใหญ่เป็นสังคมชาวนา (Pesantry) มีการท่องเที่ยวเพียงปีละ 3 เดือน มีอุปสรรคในเรื่องการขนส่งและเป็นเมืองที่ค่อนข้างเปราะบางทางด้านทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity)

ดังนั้น จังหวัดแม่ฮ่องสอน จึงควรมีเอกลักษณ์ของตนเอง ในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ผสมผสานกับเกษตรทฤษฎีใหม่ในสังคมชาวนาหรือใช้การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy) ในกลุ่มสังคมชาวนา

•• Abstract ••

Title: The Sustainable Tourism Development and Sufficiency Economy in Mae Hong Son Province

Researcher: Asst.Prof.Choosit Choochat

The natural tourism resources along Salween river basin originate the forest ecosystem and biodiversity which also create many important national parks such as, Salween National Park, Mae Surin National Park, and Mae-Ngao National Park. The natural tourist attractions also include waterfalls, hot springs, cataracts, stalactite and stalagmite caves, and streams. Moreover, caves in Pang Ma Pha district are considered as the world's famous attractions.

The culture and races diversity which considered the identity of the province is currently not enough to become the international tourist attractions. The culture of each race has transformed away from its origin that reduce its value to attract the international interests. The Mon and Burmese arts are not adorn enough to become the world's tourist attraction.

Winter is the high season for Mae Hong Son because the city blends naturally with the surrounded atmosphere especially in Pai where people usually visit around November to January. Therefore, all districts in Mae Hong Son are famous only three months a year.

According to the SWOT analysis in tourism industry in Mae Hong Son about the natural tourism resources, community cooperation, basic production factors, facilities for tourists, government policy, and marketing promotion.

The results show more of the strengths and opportunities than the weaknesses and threats. There are seven strategies to work out with the weaknesses and threats: 1) tourism resources development 2) community cooperation 3) creating business ownership 4) creating basic production factors and facilities 5) finding qualitative tourists 6) supporting marketing activities 7) conducting the monitoring and evaluation.

The main profession of people in Mae Hong Son is farming. Thus, they are all living in a peasantry society with only three month of tourism. The major threats in this city are the limited ways of transportation and the sensitivity of natural resources and cultural diversity.

As above mentioned, Mae Hong Son has to create its individual significance in sustainable tourism and maintain the philosophy of sufficiency economy. Moreover, in the peasantry society, people should be aware and understand the real meaning of the new agriculture theory and tourism in sufficiency economy.

•• กิตติกรรมประกาศ ••

งานวิจัย เรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นงานวิจัยที่ได้รับงบประมาณสนับสนุน จากมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งได้รับความเห็นชอบจากอธิการบดี ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. เรืองเดช วงศ์หล้า และคณะกรรมการบริหารมหาวิทยาลัย มอบหมายให้ข้าพเจ้าทำงานวิจัยเรื่องนี้ ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณผู้บริหารทุกท่านที่ให้ความไว้วางใจให้ข้าพเจ้าทำงานวิจัยในลักษณะมหภาคและเป็นงานวิจัย เพื่อนำผลไปพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตามนโยบายของประเทศและจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้าพเจ้าขอขอบคุณบุคลากรในภาคราชการและภาคเอกชนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน อันประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ผู้อำนวยการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน ผู้อำนวยการกีฬาและการท่องเที่ยว จังหวัดแม่ฮ่องสอน นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน หัวหน้าศูนย์โครงการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้บริหารในส่วนภูมิภาคของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ เจ้าหน้าที่โครงการหลวง และบุคลากรในองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น

ภาคเอกชนขอขอบคุณประธานหอการค้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน ผู้บริหารในสมาคมการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ ผู้บริหารโรงแรม บริษัทนำเที่ยว และมัคคุเทศก์จำนวน 30 คน ที่ได้สละเวลาให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการตามวัตถุประสงค์ของวิจัย

พี่น้องในชุมชนกลุ่มชาติพันธุ์ในหมู่บ้าน ได้ให้ข้อมูลและช่วยเหลือข้าพเจ้าเป็นอย่างดีในการรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ รองศาสตราจารย์ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์ นักศึกษาปริญญาโทสาขาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จำนวน 20 คน ในการช่วยเก็บรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณอย่างยิ่งสำหรับผู้เก็บรวบรวมข้อมูลอย่างใกล้ชิด ติดตามไปหลาย ๆ พื้นที่และช่วยเหลือข้าพเจ้าอย่างมาก บุคคลเหล่านี้ประกอบด้วย คุณวิสันต์ ศรีวิมาลา, คุณปัญญา จันทสอน, คุณมยุรี บุญฤทธิ์ และคุณวรรณเพ็ญ ชูชาติ ขอขอบคุณ คุณธนุดพร ชูชาติ ที่ช่วยเป็นล่ามภาษาญี่ปุ่น ถ่ายภาพและรวบรวมข้อมูล

ขอขอบคุณ นายช่างวีระ อุบลรัตน์ นายช่างแห่งกรมทางหลวงแผ่นดิน ที่ทำให้ข้าพเจ้ารู้จักกลุ่มน้ำสาละวินมากขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2517 และนับจากนั้นมาชีวิตก็ไปสัมผัสแม่ฮ่องสอนมากยิ่งขึ้น

ปิยมิตรเก่า ผู้ร่วมทุกข์ร่วมสุขและทำให้ข้าพเจ้าเรียนรู้แม่ฮ่องสอนมากยิ่งขึ้น ตลอดระยะเวลาอยู่ประจำแม่ฮ่องสอน 3 ปี และไป - กลับ อีก 6 เดือน เราได้เดินทางไปในเขตพื้นที่กันดารทั้ง 7 อำเภอ ในพันธกิจของราชการ ผลจากการปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการเขียนงานวิจัยเรื่องนี้ ข้าพเจ้าต้องขอขอบคุณปิยมิตรเหล่านี้ อันประกอบด้วยอาจารย์วินัย ไชยวงศ์ญาติ, ดร.ณัฐพร จักรวีเชียร, อาจารย์ประสิทธิ์ จิมบุญมา และเจ้าหน้าที่ทุกคน

ขอขอบคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อรพินทร์ ศิริบุญมา คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
ผู้ช่วยศาสตราจารย์มนตรี ศิริจันทร์ชื่น ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนา นื่อง ๆ ในสาขาการท่องเที่ยว
และการโรงแรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ทุกคน ที่สนับสนุนและให้กำลังใจเป็นอย่างดี

ข้าพเจ้าตั้งใจอย่างแน่วแน่ในปณิณมัยของชีวิต ข้าพเจ้าจะรับใช้ “มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่”
ให้ดีที่สุด เพื่อตอบแทนคุณแผ่นดิน

ขอได้รับการเคารวะและขอบพระคุณจากผู้วิจัย

(ผศ. สุทธิทธิ์ ชูชาติ)

1 กรกฎาคม 2553

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

•• สารบัญ ••

คำปรารภอธิการบดี	ก
บทคัดย่อ	ค
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญ	2
วัตถุประสงค์	5
ขอบเขตการวิจัย	6
วิธีการดำเนินการวิจัย	6
การรวบรวมข้อมูล	7
การตรวจสอบข้อมูล	7
การวิเคราะห์ข้อมูล	8
การเสนอข้อมูล	8
ข้อตกลงเบื้องต้น	8
นิยามศัพท์เฉพาะ	9
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
หลักการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในสังคมชานา	12
การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	13
ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	15
ทฤษฎีใหม่	18
หลักการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง	21
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	25

บทที่ 3 ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน	35
ภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์	36
ประชากร	44
สถานที่ท่องเที่ยว	46
➢ อำเภอเมือง	46
➢ อำเภอขุนยวม	54
➢ อำเภอแม่ลาน้อย	58
➢ อำเภอแม่สะเรียง	61
➢ อำเภอสบเมย	66
➢ อำเภอปาย	70
➢ อำเภอปางมะผ้า	72
ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม	74
อาหาร	75
 บทที่ 4 จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด	 81
ทรัพยากรการท่องเที่ยว	82
การมีส่วนร่วมของชุมชน	90
ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก	92
นักท่องเที่ยว	96
นโยบายของรัฐ	97
การส่งเสริมการตลาด	101
สรุปบทวิเคราะห์และกลยุทธ์ในการพัฒนาแม่ฮ่องสอน	107

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 5	กรณีศึกษาเมืองปาย	111
	ภูมิหลัง	112
	ลักษณะภูมิประเทศ	114
	ประชากร	114
	ปายเมืองท่องเที่ยว	114
	กำเนิดการท่องเที่ยวเมืองปาย	115
	ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว	118
	บทส่งท้าย	122
บทที่ 6	กลยุทธ์ในการพัฒนา	123
	แนวคิดในการวางแผนพัฒนา	124
	กลยุทธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว	125
	ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ	127
	กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน	131
	กลยุทธ์การสร้างผู้ประกอบการ	132
	กลยุทธ์การสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก	133
	กลยุทธ์การจัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ	135
	กลยุทธ์นโยบายของรัฐ	136
	กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด	137
	กลยุทธ์ด้านการติดตามผลและประเมินผล	149
	บทสรุป	149
บทที่ 7	บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	151
	บทสรุป	152
	ผลของการวิจัย	152
	อภิปรายผล	155
	ข้อเสนอแนะ	157
บรรณานุกรม		158
ภาคผนวก		161

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 1

บทนำ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกธรรมชาติของพม่าเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

แม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดหนึ่งตั้งอยู่ในภาคเหนือของประเทศไทย อยู่ในเขตลุ่มน้ำ สาละวิน ซึ่งประกอบด้วย 4 ลุ่มน้ำ คือ ลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำปาย ลุ่มน้ำยวม และลุ่มน้ำเมย พื้นที่ดังกล่าวแล้วอยู่ในเขตทิวเขาถนนธงชัย ตะวันตก ซึ่งมีระดับความสูงของภูมิประเทศตั้งแต่ 1,250 เมตร ถึง 2,000 เมตร เหนือระดับน้ำทะเลปานกลาง ลักษณะภูมิประเทศและระบบลุ่มน้ำดังกล่าวแล้วก่อให้เกิดระบบนิเวศป่าทั้งป่าผลัดใบและไม่ผลัดใบ ป่าผลัดใบ ได้แก่ ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรังแคระ ป่าเต็งรังแล้ง ป่าไม่ผลัดใบ เช่น ป่าสนเขา ป่าดิบเขา ป่าดิบแล้ง ในเขตลุ่มน้ำสาละวิน

ระบบนิเวศป่าในเขตลุ่มน้ำสาละวิน ก่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก แก่ง ถ้ำ หน้าผา พันธุ์สัตว์ พันธุ์พืช ฯลฯ

ในด้านความหลากหลายทางวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอนมี 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอขุนยวม ติดต่อกับรัฐคะยา อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย ติดต่อกับรัฐคะยิ่น อำเภอปางมะผ้า อำเภอปาย ติดต่อกับรัฐฉาน

ในรัฐต่าง ๆ ของสหภาพพม่าในปัจจุบันประกอบด้วยประชาชนกลุ่มไทยใหญ่ คะยิ่น (กะเหรี่ยง) คะยา (กะเหรี่ยงแดง) คะย้ง (กะเหรี่ยงคอยาว) ตองสู้ (ปะโอ) เกโค เกบา กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ไม่น้อยกว่า 30 เชื้อชาติ (www.wikipedia.org/ethnicgroups in Burma 10 June 2010)

พรมแดนของรัฐซึ่งติดต่อกันในบริบทของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรม ตั้งแต่สมัยล้านนา ถึงกรุงรัตนโกสินทร์ หรือตั้งแต่ฉาน คะยา กะเหรี่ยง เป็นเอกราชจากพม่า ก่อนพม่าตกเป็นเมืองขึ้นของอังกฤษ (พ.ศ. 2429 - 2491) จนกระทั่งพม่าได้รับเอกราชและจัดการปกครองออกเป็นสหภาพพม่า แบ่งการปกครองออกเป็น 7 เขต (state) สำหรับเขตที่มีชนชาติอื่น ๆ อยู่มาก และ 7 เขตการปกครอง (Division) ซึ่งมีพม่าอยู่มาก (Myanmar Guide Map, 2000)

ในยุคเผด็จการทหารจาก พ.ศ. 2505 - ถึงปัจจุบัน ได้ก่อให้เกิดการอพยพเคลื่อนย้ายประชากรจากพม่า เข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดชายแดนติดต่อกับพม่าอย่างมากมาย ทั้งอยู่ในค่ายอพยพ นอกค่ายอพยพ และแรงงานอพยพ

ตลอดระยะเวลาของประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมการเคลื่อนย้ายผู้คนจากพม่าเข้าสู่แม่ฮ่องสอนอย่างต่อเนื่อง จึงก่อให้เกิดความหลากหลายทางด้านศิลปะ และวัฒนธรรม จนตกผลึกเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง

ความงดงาม ความน่าประทับใจในมิติของความหลากหลายทางธรรมชาติ และวัฒนธรรมได้ถูกปกปิดซ่อนเร้น เพราะขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการขนส่งที่สะดวกรวดเร็ว

แม่ฮ่องสอน ไม่มีกรรมรถไฟหลวง ส่งเสริมการท่องเที่ยวระหว่างภาคกลาง (กรุงเทพฯ) กับภาคเหนือ ไม่มีเพลง “วังบัวบาน” ภาพยนตร์ “สาวเครือฟ้า” “สามปอยหลวง” แม่ฮ่องสอนมีแต่ “ร้อยตรีพร้อม” ที่ทางราชการส่งตัวมาอยู่ชายแดนเมืองไกล ต้องเดินป่า นั่งช้าง แทนการโดยสารรถไฟ หรือรถยนต์ นี่คือสภาพของแม่ฮ่องสอนก่อน พ.ศ. 2500

เส้นทางวัวต่าง ม้าต่าง (ฐิติฤทธิ์ ชูชาติ, 2546) เส้นทางเดินทัพแต่โบราณได้เริ่มพัฒนาเป็นเส้นทางรถยนต์ในสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488) เมื่อญี่ปุ่นเริ่มสร้างเส้นทางจากบ้านแม่มาลัย อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ใน พ.ศ. 2485 ผ่านบ้านป่าแป๋ เมืองปาย ปางมะฟ้า แม่ฮ่องสอน ขุนยวม ผ่านวัดต่อแพ บ้านห้วยต้นนุ่นเข้าสู่พม่า และได้ตัดเส้นทางเดินทัพเก่าจากฮอดสู่กองลอย แม่สะเรียง แม่ลาน้อย จนถึงขุนยวม

เส้นทางสายฮอด - แม่สะเรียง ซึ่งเป็นเส้นทางเดินทัพโบราณตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนายุคแรก (พ.ศ. 1839 - 2101) (มังทรารมเชียงใหม่, 2522) จากเชียงใหม่ไปหงสาวดี ได้พัฒนาเป็นเส้นทางเดินรถรางแคบ ๆ ผ่านภูเขาและป่าทึบหลัง พ.ศ. 2495 และได้กลืนชีวิตของนักสร้างทางผู้เสียสละด้วยโรคไข้ป่า และอุบัติเหตุ

รูปที่ 1.1 ตัวอย่างผู้เสียสละจากการสร้างทาง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เส้นทางรถยนต์ที่ญี่ปุ่นใช้เพื่อการเดินทัพเข้าสู่พม่า ได้พัฒนาเป็นเส้นทางรถยนต์สาย 1095 (เชียงใหม่-ปาย) และ 108 จาก ฮอดไปแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

เส้นทางดินลูกรังจากแม่สะเรียง - ตู้ขุนยวม และแม่ฮ่องสอน และเส้นทางดินลูกรังจากแม่มาลัยถึงปาย ปางมะผ้า และแม่ฮ่องสอนทำให้การคมนาคมสะดวกรวดเร็วขึ้นหลัง พ.ศ. 2510

เมื่อการคมนาคมทางบกเริ่มสะดวกขึ้น นักท่องเที่ยวต่างประเทศก็เริ่มหลั่งไหลเข้าสู่แม่ฮ่องสอนมากยิ่งขึ้นประมาณ พ.ศ. 2525 ปาย ปางมะผ้า เป็นเป้าหมายหลักของการท่องเที่ยวชาวต่างประเทศในระยะแรก ก่อนขยายสู่แม่ฮ่องสอนและอำเภออื่น ๆ

หลังจากนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามามากยิ่งขึ้นพร้อม ๆ กับการพัฒนาเส้นทางรถยนต์ ในระหว่าง พ.ศ. 2526 - 2530 เส้นทางลาดยาง รวดเร็ว สะดวก สบาย ทำให้นักท่องเที่ยวไทยตามนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาภายหลังเพื่อการท่องเที่ยว

หลังปีท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2530 ปาย แม่ฮ่องสอน และปางมะผ้า ได้พัฒนาการท่องเที่ยวอย่างรวดเร็ว ในระหว่าง พ.ศ. 2531 - 2540 ก่อนเกิดวิกฤติการณ์เศรษฐกิจ “พองสบู่” “เมืองแม่ฮ่องสอนได้ขยายโรงแรมระดับใหญ่ 100 กว่าห้องถึง 4 โรงแรม โดยหวังรับการท่องเที่ยวที่ขยายตัวเพิ่มขึ้น แต่การขยายตัวมากเกินไปโดยไม่คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับ นักธุรกิจชาวเมืองแม่ฮ่องสอนก็สรุปบทเรียนได้พอสมควร

การทำธุรกิจโรงแรมในปัจจุบันจึงไม่ขยายตัวใหญ่เกินไปเพราะฤดูกาลท่องเที่ยวในเมืองแม่ฮ่องสอนมีเพียง 3 เดือนเท่านั้น คือฤดูหนาว (พฤศจิกายน - มกราคม) สำหรับชาวยุโรปอาจมีฤดูฝน เดือนสิงหาคม กันยายน มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศแถบยุโรปเข้ามาท่องเที่ยวบ้าง

ปาย หลังจากขยายเส้นทางรถยนต์หลัง พ.ศ. 2525 ก็มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาเพิ่มมากขึ้นแล้วติดตามด้วยคนไทย

ในช่วง พ.ศ. 2544 เป็นต้นมา คนไทยเริ่มมาเที่ยวปายมากกว่าคนต่างชาติ การลงทุนทางธุรกิจท่องเที่ยวทุก ๆ สาขาเพิ่มมากยิ่งขึ้น คนในท้องถิ่นปรับตัวเองเข้าสู่ธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็กตั้งแต่ พ.ศ. 2525 และยังคงดำเนินติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

นักลงทุนต่างจังหวัด เริ่มเข้ามาซื้อที่ดินจากคนในเมืองปายแล้วเปลี่ยนพื้นที่การเกษตรเป็นโรงแรม รีสอร์ท ร้านอาหาร ฯลฯ เป็นธุรกิจขนาดใหญ่ขึ้นกว่าเดิม

ชาวต่างชาติซึ่งแต่งงานกับหญิงไทยเข้ามาทำธุรกิจการท่องเที่ยวแข่งขันกับธุรกิจชุมชนชาวเมืองปาย อุทกภัยในเมืองปาย ปี พ.ศ. 2548 มิได้ทำให้นักลงทุนตระหนักถึงภัยธรรมชาติ แต่ราวกับว่าอุทกภัยครั้งนั้นเป็นการกวาดล้างซึ่งสิ่งชั่วร้ายและธุรกิจขนาดเล็กให้ล้มหายตายจากไป การลงทุนในธุรกิจขนาดใหญ่เพิ่มขึ้นอย่างขว้างทางเดินของน้ำป่า การกระทำความรำคาญกับว่า “มนุษย์สามารถพิชิตธรรมชาติได้”

ภาพยนตร์เรื่องแล้วเรื่องเล่าถ่ายทำเมืองปาย ช่วยโฆษณาให้ปายมิได้แตกต่างจาก “สาวเครือฟ้า ร้อยตรีพร้อม” หรือ “สามปอยหลวง” ในอดีตของนครเวียงพิงค์

สินค้าและบริการทางด้านการท่องเที่ยว (Tourism Supply) ในเมืองปายขยายตัวมากยิ่งขึ้น แต่ความต้องการทางด้านการท่องเที่ยว (Tourism Demand) ก็มิได้ลดลงกลับเพิ่มขึ้นตามกระแสของคนไทย ดังนั้นราคาสินค้าจึงมิได้ตกต่ำในฤดูกาลท่องเที่ยว

ลักษณะการเพิ่มขึ้นของสินค้าและความต้องการจะต้องถึงจุดของความไม่สมดุลตามหลักเศรษฐศาสตร์ ในที่สุดก็นำไปสู่การล้นเหลือของสินค้าและบริการ (Over Supply) การขาดศักยภาพการรองรับในทางเศรษฐศาสตร์ สินค้าและบริการขายในราคาถูกต่ำกว่าจุดคุ้มทุน การกระหน่ำกันลด แลก แจก แถม เพื่อความอยู่รอด

การขาดศักยภาพในการรองรับทางจิตวิทยา คือ นักท่องเที่ยวเข้ามาแล้วผิดหวัง ตามที่คาดหวังไว้ เช่น คนแน่นเกินไป แหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ฯลฯ การขาดศักยภาพในการรองรับทางสังคม คือ วัฒนธรรมวิถีชีวิตเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม วัฒนธรรมเก่าทั้งชีวิต วัฒนธรรม และศิลปะวัฒนธรรมขาดหายไปของใหม่เข้ามาแทนที่ ศักยภาพในการรองรับทางสิ่งแวดล้อมเกิดปัญหา เกิดขยะ ความสกปรก น้ำเสีย อากาศเสีย เสียงดัง ทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย (Sloan, Legrand and Chen, 2009 ; Wearing and Nell, 2009)

การขยายตัวทางด้านสินค้าและบริการซึ่งเกิดขึ้นจากการขยายตัวของความต้องการแบบ “แฟชัน” หรือ “เห่อตามกันไป” การขาดศักยภาพในการรองรับหลาย ๆ ด้าน ซึ่งเกิดขึ้นจากการขาดการวางแผนการพัฒนาอย่างยั่งยืน และการกลัลงทุนของนักลงทุนต่างแดนบนเส้นกราฟแห่งการเติบโตทางด้านการเงินตราและนักท่องเที่ยว เส้นกราฟย่อมดำเนินไปตามกฎของการลดน้อยถอยลง (Law of Diminishing Return) หรือเส้นกราฟทรงระฆังคว่ำ เมื่อถึงจุดสูงสุดแล้วค่อย ๆ ลดต่ำลง (Plog, 2001 : 16)

นั่นหมายถึงว่าการท่องเที่ยวที่ขาดการวางแผนพัฒนาอย่างยั่งยืน เส้นทางข้างหน้ามุ่งสู่ “เปลวเพลิงและหาวลึก”

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึงแม้มีพื้นที่ใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และอันดับ 7 ของประเทศ แต่พื้นที่ร้อยละ 88 ประกอบด้วยระบบนิเวศป่า และภูเขา มีที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขาเป็นที่ตั้งชุมชนมาแต่โบราณ ที่ราบกว้างระหว่างหุบเขาเล็กน้อย เช่น ที่ราบเมืองปาย ที่ราบแม่สะเรียง - สบเมย ที่ราบชานเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นต้น

การท่องเที่ยวมีเพียงบางฤดูกาล ปีละประมาณ 3 เดือน ในฤดูหนาว อีก 9 เดือน นักท่องเที่ยวมาเล็กน้อย ไม่สามารถขยายธุรกิจเป็นการท่องเที่ยวขนาดใหญ่เฉพาะทางได้เพราะไม่คุ้มกับการลงทุน

จากพื้นฐานของสังคมเกษตร หรือสังคมชาวนาของประชาชนในแม่ฮ่องสอน และการท่องเที่ยวมีเพียงบางฤดูกาล มีจุดจำกัดในด้านการคมนาคม ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดังนั้นคนในชุมชนควรทำการท่องเที่ยวควบคู่กับการเกษตรแบบผสมผสาน ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ เพื่อให้เกิดรายได้หลายทาง

เพื่อป้องกันปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต จึงได้จัดการวิจัยเพื่อเสนอแนะรูปแบบการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง หรือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง โดยมีเป้าหมายและวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

เป้าหมาย

เพื่อประเมินผลและกำหนดรูปแบบการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับจังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาภูมิหลังและแหล่งท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. เพื่อวิเคราะห์ (SWOT) การท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวในอำเภอปาย
4. เพื่อเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ขอบเขตการวิจัย

ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลทั้ง 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวินที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว

ขอบเขตด้านเนื้อหา

ได้ศึกษาประวัติความเป็นมาและบริบททางด้านการท่องเที่ยว มีการวิเคราะห์ (SWOT) และเสนอกลยุทธ์ในการพัฒนาตามหลักการท่องเที่ยวในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง

เฉพาะกรณีของอำเภอปาย ซึ่งเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่แตกต่างจากอำเภออื่น ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะอำเภอปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับประเทศที่นานาชาติรู้จัก สิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านการท่องเที่ยวก็แตกต่างจากอำเภออื่น จึงได้มีการศึกษาเจาะลึกการท่องเที่ยวในอำเภอปายเป็นกรณีพิเศษ

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประเภทของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จำแนกประเภทตามลักษณะของข้อมูล ข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) และข้อมูลส่วนหนึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผลจากการรวบรวมข้อมูลทั้ง 2 แบบ ได้นำมาตรวจสอบ วิเคราะห์ แล้วเสนอข้อมูลในลักษณะพรรณนาวิเคราะห์เพื่อตอบคำถามการวิจัยและให้ข้อเสนอแนะ

ประชากร

ประชากรประกอบด้วย ทรัพยากรการท่องเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว การขนส่ง สาธารณูปโภค ผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว บุคลากรภาครัฐ นักวิชาการ นักท่องเที่ยว และผู้มีส่วนร่วมอื่น ๆ ใน 7 อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

กลุ่มตัวอย่าง

ผู้ประกอบการธุรกิจการท่องเที่ยว	จำนวน 30 คน
บุคลากรภาครัฐ	จำนวน 30 คน
นักวิชาการและผู้มีส่วนร่วม	จำนวน 30 คน
นักท่องเที่ยว	จำนวน 350 คน

สิ่งอำนวยความสะดวก

ระบบการขนส่ง และสาธารณูปโภคทั้ง 7 อำเภอ ประมาณ 100 ตัวอย่าง

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์อย่างเป็นทางการ
2. แบบสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ
3. แบบประเมินผลความพึงพอใจนักท่องเที่ยว
4. แบบบันทึกการสัมภาษณ์กลุ่มย่อย
5. แบบการสังเกตและประเมินผลการสังเกตของนักวิชาการและผู้มีส่วนร่วม
6. แผนที่ แผนที่
7. อุปกรณ์ทางการสื่อสาร

การรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากแหล่งข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสารชั้นต้น (Primary Source) จากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และศึกษาเอกสารชั้นสอง (Secondary Source) จากหนังสือพิมพ์ วารสาร ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ฯลฯ
2. ออกสำรวจสถานที่ของกลุ่มประชากรแล้วสำรวจสถานที่เจาะลึกของกลุ่มตัวอย่าง อย่างน้อย 4 ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจและจดจำกิจกรรมต่าง ๆ ได้
3. บันทึกภาพกลุ่มตัวอย่าง เขียนบันทึกประสบการณ์ที่ได้ประสบ แล้วตั้งคำถามในการวิจัย
4. ศึกษากรอบแนวความคิด ทฤษฎี แล้วสร้างแบบสอบถามอย่างเป็นทางการ และไม่เป็นทางการ เพื่อการสนทนากลุ่ม การสัมภาษณ์รายบุคคล และการวิเคราะห์ร่วมกับผู้เกี่ยวข้อง
5. การสำรวจพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ การสังเกต การศึกษาผลกระทบด้านต่าง ๆ พร้อมกับสัมภาษณ์ชาวบ้านและผู้ที่เกี่ยวข้อง
6. ประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวจำนวน 350 คน
7. คณะผู้วิจัยกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยวร่วมกับเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ชาวบ้าน และผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยว
8. คณะผู้วิจัยวิเคราะห์ความเป็นไปได้ และความสอดคล้องกับหลักแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
9. เสนอการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กิจกรรมการท่องเที่ยว กลยุทธ์การท่องเที่ยวบนพื้นฐานของแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

การตรวจสอบข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเชิงปริมาณ ตรวจสอบจากความสมบูรณ์ของข้อมูลในการตอบแบบสอบถามว่าเป็นไปตามแบบแผนที่กำหนดไว้หรือไม่ การแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมก็นำมาวิเคราะห์พิจารณาในการแปรผลของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านข้อมูล (Data Triangulation) คือ เอกสาร สัมภาษณ์ สังเกต ว่าผลออกมาตรงกันหรือแตกต่างกันเพราะอะไร

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อมูลเชิงคุณภาพ ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้นำมาเปรียบเทียบผลว่าสอดคล้องกันหรือไม่เพื่อให้เกิดความน่าเชื่อถือ

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณใช้สถิติแบบอนุมานสถิติ (Inferential Statistics) ซึ่งสามารถนำผลการวิเคราะห์ไปสู่กลุ่มประชากรเป้าหมายได้

การวิเคราะห์ใช้ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) โดยใช้ค่าพิสัย (Range) ดังนี้

ค่าเฉลี่ยระหว่าง	4.51 - 5.00	หมายถึง	มากที่สุด
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	3.51 - 4.50	หมายถึง	มาก
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	2.51 - 3.50	หมายถึง	ปานกลาง
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.51 - 2.50	หมายถึง	น้อย
ค่าเฉลี่ยระหว่าง	1.00 - 1.50	หมายถึง	น้อยที่สุด

การวิเคราะห์ข้อมูลในเชิงคุณภาพ กระทำพร้อม ๆ กับการรวบรวมข้อมูล การตรวจสอบข้อมูล แล้วบันทึกผลที่เกิดขึ้น พิจารณาว่าสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎี หรือไม่เพราะเหตุใด มีการประชุมย่อยระหว่างนักวิจัย และผู้มีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ข้อมูล

การเสนอข้อมูล

การเสนอข้อมูล ได้เสนอข้อมูลทั้งเชิงปริมาณจากแบบสอบถาม แบบประเมินผลจากการสังเกตของคณะผู้วิจัย และข้อมูลในเชิงคุณภาพหลังจากการตรวจสอบวิเคราะห์แล้วในลักษณะการพรรณนาวิเคราะห์ มีรูปภาพ แผนภูมิ ตาราง และกราฟประกอบ

ข้อตกลงเบื้องต้น

รายงานการวิจัยเขียนขึ้นจากกรอบแนวคิดสากล เรื่อง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ หรือรวมเรียกว่า การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

นิยามศัพท์เฉพาะ

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism) หมายถึง กิจกรรมหรือรูปแบบธุรกิจท่องเที่ยวทุกประเภทที่เน้นการพัฒนาเศรษฐกิจให้เจริญงอกงามควบคู่กับการอนุรักษ์สังคม และสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนส่งผลกระทบททางลบน้อยที่สุด การใช้ทรัพยากรในวันนี้ต้องเอื้ออาทร เพื่อแผ่ถึงลูกหลานในอนาคต

การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) หมายถึง การท่องเที่ยวที่เน้นพื้นที่ธรรมชาติแต่ไม่ละเลยวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศเป็นกิจกรรมการท่องเที่ยวที่ให้ชุมชนร่วมวางแผน เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน

จัดกิจกรรมในเชิงอนุรักษ์ และส่งผลกระทบต่อทรัพยากรน้อยที่สุด นอกจากนี้ต้องให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้ใหม่ควบคู่กับการพักผ่อนหย่อนใจ

ศักยภาพในการรองรับ (Carrying Capacity) หมายถึง ความจุของพื้นที่หรือบุคคลในการรองรับนักท่องเที่ยว การบริการ สิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ฯลฯ ณ สถานที่นั้น ๆ ว่าอยู่ในจุดที่ไม่เกินความสมดุลในการรองรับ

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (The Philosophy of Sufficiency Economy) หมายถึง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวคิดที่เกิดจากแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ต้องการให้ประชาชนใช้หลักทางสายกลาง คือ พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยมีเงื่อนไขความรู้ คุณธรรมในการดำเนินชีวิตและประกอบธุรกิจ ทั้งนี้เพื่อนำพาตนเองและสังคมไปสู่เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมที่สมดุล ยั่งยืน ก้าวหน้า พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) หมายถึง การนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ปฏิบัติในสังคมชาวนาหรือสังคมเกษตรกรรมโดยแบ่งออกเป็น 3 ขั้น **ขั้นที่ 1** พัฒนาให้เกษตรกรมีความพอเพียงในการเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ โดยยึดหลักการเกษตรแบบผสมผสาน **ขั้นที่ 2** ให้เกษตรกรรวมตัวกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจในระดับชุมชนให้เข้มแข็ง สร้างภูมิคุ้มกันจากภายนอกได้ **ขั้นที่ 3** เมื่อชุมชนเข้มแข็งระบบเศรษฐกิจชุมชนดีแล้ว ก็สร้างเครือข่ายกับหน่วยงานภายนอกชุมชนเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชนเข้าสู่ระดับชาติให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืน เมื่อมั่นคงแล้วอาจทำธุรกิจอื่น ๆ ควบคู่กับการเกษตรแบบผสมผสาน

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy) หมายถึง กิจกรรมการท่องเที่ยวหรือธุรกิจของสาขาการท่องเที่ยวที่นำหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนมาผสมผสานกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ในสังคมชาวนา หรือในชุมชนที่การท่องเที่ยวเกิดขึ้นบางฤดูกาลไม่ต่อเนื่องตลอดปี

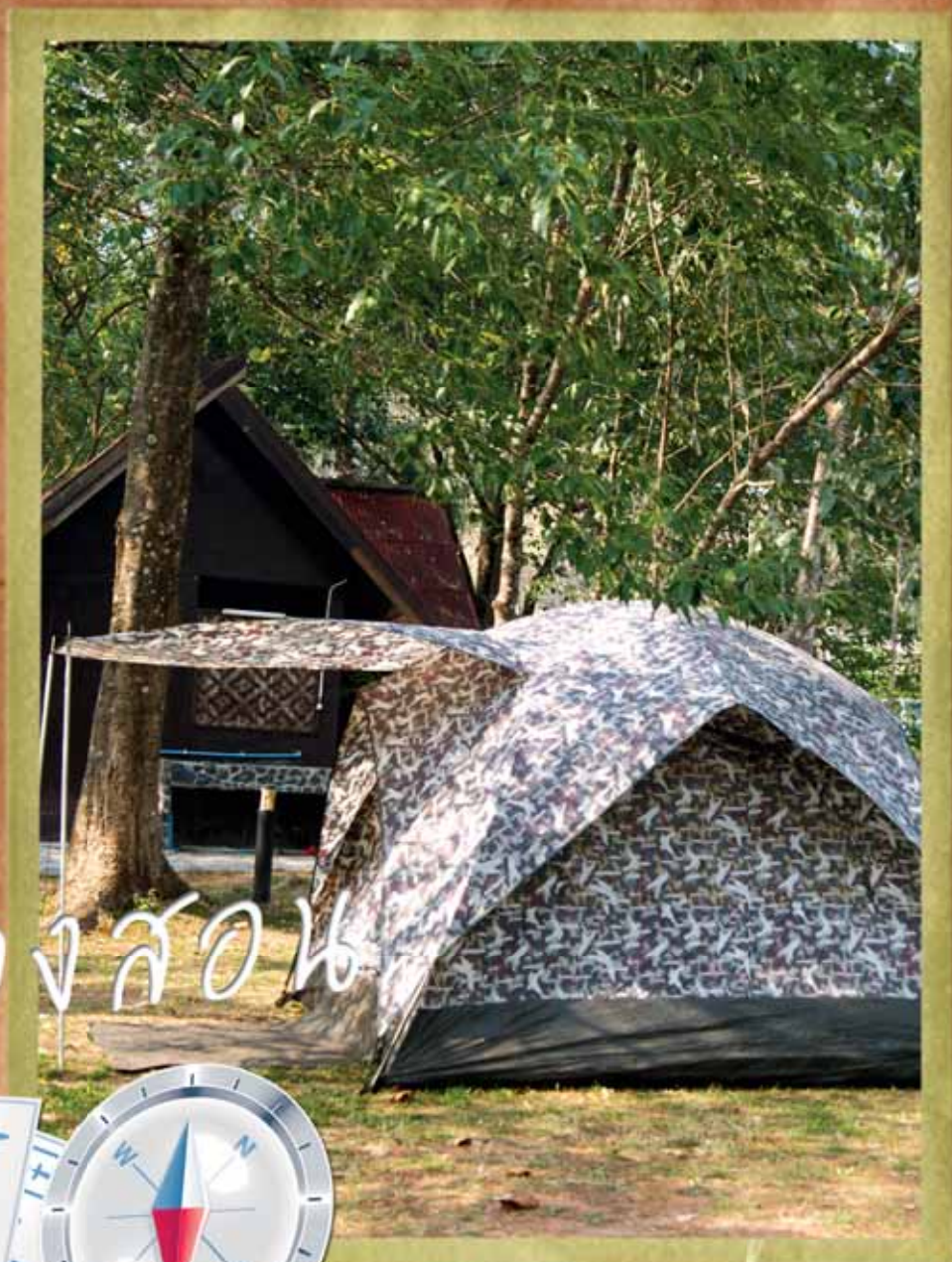
สังคมชาวนา (Peasantry) คือ คนในชุมชนชนบท หรือชนเมืองที่ประกอบอาชีพ ทำนา ทำไร่ ทำสวน การประมง เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เป็นอาชีพหลัก บางครั้งเรียกว่า เกษตรกร

ลุ่มน้ำสาละวิน (Salween Basin River) หมายถึง เขตพื้นที่ของลุ่มน้ำสาละวินในประเทศไทย ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำสำคัญ 4 สาย คือ แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเมย แม่น้ำปาย และแม่น้ำยวม นอกจากนี้ยังประกอบด้วยลำธาร และลำห้วย ซึ่งไหลลงสู่สายน้ำดังกล่าวแล้ว ลุ่มน้ำสาละวินพื้นที่ส่วนใหญ่อยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน พื้นที่ส่วนน้อยอยู่ในจังหวัดตาก และเชียงใหม่

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ความรู้เรื่องการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง เผยแพร่สู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น
2. ชุมชนได้ตระหนักถึงผลกระทบจากการท่องเที่ยวและดำเนินการท่องเที่ยวบนพื้นฐานศักยภาพในการรองรับ
3. ชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการท่องเที่ยว
4. เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมมากขึ้นกว่าเดิม
5. เกิดการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในชุมชน

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแบ่งออกเป็น 2 ตอน แนวความคิดที่เกี่ยวข้อง และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วย

- หลักการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในสังคมชานา
- การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
- ทฤษฎีใหม่
- การท่องเที่ยวในมิตีเศรษฐกิจพอเพียง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ซึ่งเกี่ยวข้องกับ จังหวัดแม่ฮ่องสอน และลุ่มน้ำสาละวิน

หลักการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในสังคมชานา

ความต้องการเดินทางท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวมีได้เกิดขึ้นตลอดปี เปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล เทศกาล เศรษฐกิจ ปัญหาการเมือง ความปลอดภัย ฯลฯ การท่องเที่ยวจึงค่อนข้างเปราะบาง ยืดหยุ่นมาก ระยะเวลา การท่องเที่ยวในเวลารอบปี ในเมืองมีมากกว่าชนบท ซึ่งเกิดขึ้นตามเทศกาล ฤดูกาล หรือกิจกรรมในระยะสั้น ๆ

ดังนั้นสังคมชานา จึงควรทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ควบคู่กับการท่องเที่ยว

กิจกรรมทางธุรกิจที่จัด ได้แก่

- ที่พักขนาดเล็ก
 - ร้านอาหาร ร้านเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ
 - การนวดสมุนไพร การอบสมุนไพร
 - การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ
 - การขายของที่ระลึก
 - การขายผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตร
 - การจัดนำเที่ยว
 - การจัดกิจกรรมแสดงทางวัฒนธรรม
- ฯลฯ

การจัดธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนนอกเขตเมือง หรือในสังคมชานา โดยหลักวิชาการแล้ว ต้องยึดหลักการต่อไปนี้

- สร้างโดยใช้พื้นฐานสถาปัตยกรรมท้องถิ่น วัสดุในท้องถิ่นให้กลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรม เพื่อให้เกิดการสร้างงาน สร้างรายได้แก่ท้องถิ่น และป้องกันการรั่วไหลของเงินออกนอกหมู่บ้าน (Sloan and Chen, 2009)
- สร้างโดยใช้พื้นฐานของวัฒนธรรมภูมิปัญญาท้องถิ่น เพราะเป็นการรื้อฟื้นอนุรักษ์วัฒนธรรมด้วย และชาวบ้านเห็นคุณค่าของวัฒนธรรม
- กิจกรรมการท่องเที่ยวต้องส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ป้องกันสิ่งแวดล้อม เช่น อากาศ น้ำ เสียง ขยะ ฯลฯ มิให้เน่าเสีย (Wearing and Neil, 2009)
- กิจกรรมการท่องเที่ยวที่ดี ต้องพัฒนาด้านเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม และสังคมได้อย่างกลมกลืน “มิใช่เห็นแก่เงิน จนทำลายวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ ฯลฯ” เพราะการท่องเที่ยวชนิดนี้ไม่ยั่งยืน บ่อนทำลายลูกหลานในอนาคต
- ชาวบ้านต้องรวมความคิดในการแก้ปัญหาของชุมชนและประสานกับชุมชนอื่น รวมทั้งหน่วยงานภาครัฐ
- ชาวบ้านต้องจัดการท่องเที่ยวโดยใช้หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน จัดการพื้นที่ตามหลักทฤษฎีใหม่ ผสมผสานกับธุรกิจการท่องเที่ยว และใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตและธุรกิจ

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง โดยการสร้างกิจกรรมทางเศรษฐกิจในสังคมชานา ด้วยการใช้ทฤษฎีใหม่ การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเป็นเรือนร่าง และใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นสมองหรือจิตวิญญาณ ก็สามารถนำระดับครอบครัว ระดับชุมชน มุ่งสู่ระดับประเทศพัฒนาได้อย่างยั่งยืนและเกิดความมั่นคง

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sustainable Tourism)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพิ่งเกิดขึ้นในประเทศต่าง ๆ เมื่อประมาณ 20 กว่าปีมานี้เอง (หลัง พ.ศ. 2535) หรือหลังจากการตกผลึกของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน (พ.ศ. 2530) หมายถึง การพัฒนาเพื่อตอบสนองความต้องการของคนในปัจจุบันแต่ก็คงสภาพไว้เพื่อคนในอนาคต การพัฒนาต้องกระทำอย่างเกื้อกูลทั้ง 3 ด้าน คือ เศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม (ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ อากาศ น้ำ เสียง ขยะ ฯลฯ) และ สังคม (ศิลปะ วัฒนธรรม) เพื่อตอบสนองความต้องการของมนุษย์อย่างกลมกลืน มั่นคง สามารถคงสภาพเดิมไว้ได้จนถึงลูกหลานในอนาคต (Blackburn, 2007 and Holden, 2008)

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้แนวคิดมาจากการพัฒนาอย่างยั่งยืนโดยยึดหลักการพัฒนา 3 อย่าง เช่นเดียวกัน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หมายถึง การท่องเที่ยวที่มีการจัดการทรัพยากรทั้งหมดเพื่อตอบสนองความต้องการด้านเศรษฐกิจ สังคม และสุนทรียภาพของมนุษย์ ในขณะเดียวกันก็ต้องรักษาวัฒนธรรมความมั่นคงของระบบนิเวศ ความหลากหลายทางชีวภาพและคำจูนชีวิตให้มั่นคง (Sloan, Legrand and Chen, 2009)

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือ การท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างเบาบาง (Low Impact) ต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมในท้องถิ่น ขณะเดียวกันก็ต้องช่วยให้เกิดการกระจายรายได้ และการจ้างงานต่อคนในท้องถิ่น (Weaver, 2007)

การท่องเที่ยวก่อให้เกิดการกระจายรายได้ การจ้างงาน

องค์การการท่องเที่ยวโลก (WTO) ได้กำหนดหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนไว้ 7 ประการ ดังนี้ (www.Sustainabletourism 30 May 2010)

1. การจัดการท่องเที่ยวต้องอยู่ภายใต้ขีดความสามารถการรองรับได้ (Carrying Capacity) ทางด้านเศรษฐกิจ จิตวิทยา สิ่งแวดล้อม และสังคม
2. ต้องตระหนักถึงความต้องการของชุมชนท้องถิ่น เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมและกระจายประโยชน์สู่ท้องถิ่นอย่างเป็นธรรม (Local Needs/Participation Benefit)
3. กิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวต้องให้ประสบการณ์ที่มีคุณค่าต่อผู้มาเยือน (Quality Experience)
4. ให้ผู้มาเยือน หรือนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้และเข้าใจเกี่ยวกับทรัพยากรการท่องเที่ยวและผู้คนท้องถิ่น (Learning and Understanding)
5. เน้นการออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกที่สะท้อน หรือกลมกลืนกับธรรมชาติ หรือสถาปัตยกรรมท้องถิ่น และพยายามใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น (Nature and Local Architecture)
6. ผสมผสานการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสู่แผนการพัฒนาระดับท้องถิ่น ภูมิภาค และระดับประเทศ (Integrated Development)
7. พัฒนาฐานข้อมูลเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการติดตามตรวจสอบและตัดสินใจ (Data-Base)

ในปี พ.ศ. 2550 (ค.ศ. 2007) สมาคมธุรกิจการท่องเที่ยวนานาชาติ (ATTO 2007) ได้ร่วมกันกำหนดแนวทางในการจัดธุรกิจท่องเที่ยวใหม่สรุปได้ดังนี้ (Bramwell, 2007)

1. การท่องเที่ยวต้องพิทักษ์สิ่งแวดล้อม (พีช สัตว์ ภูมิประเทศ ฯลฯ)
2. การท่องเที่ยวต้องเคารพวัฒนธรรมในท้องถิ่น
3. การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดผลประโยชน์ต่อชุมชน
4. การท่องเที่ยวต้องอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
5. การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดมลภาวะ (อากาศเสีย น้ำเน่า เสียงดัง ขยะ) น้อยที่สุด

“เราจะจัดท่องเที่ยวแบบไหน หรือ My Way”

ในปี พ.ศ. 2551 (ค.ศ. 2008) มุณนิธิสหประชาชาติร่วมกับองค์การการท่องเที่ยวโลก และองค์กรระดับโลกที่เกี่ยวข้องอีก 27 องค์กรได้กำหนด **“เกณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” (Criteria for Sustainable Tourism)** ไว้ สรุปได้ดังนี้

- จัดระบบการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อให้เกิดการบรรลุผลตามเป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางสังคมและเศรษฐกิจแก่ชุมชนท้องถิ่นและสร้างผลกระทบน้อยที่สุด
- การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่มรดกทางวัฒนธรรม และสร้างผลกระทบน้อยที่สุด
- การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่สิ่งแวดล้อม และสร้างผลกระทบน้อยที่สุด

แนวโน้มของการจัดธุรกิจการท่องเที่ยวทั้งรูปแบบของธุรกิจการนำเที่ยว ธุรกิจโรงแรม ธุรกิจร้านอาหารและเครื่องดื่ม ธุรกิจการขายของที่ระลึก ธุรกิจการขนส่ง และธุรกิจบริการอื่น ๆ ต่างก็มีเป้าหมายในการเดินทางไปสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนแทบทั้งสิ้น

การจัดการธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชนก็ควรจัดให้สอดคล้องกับแนวโน้มสากลตามแบบนานาชาติประเทศที่พัฒนาแล้ว

การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวรูปแบบต่าง ๆ ในพื้นที่การเกษตรทฤษฎีใหม่ การใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการประกอบธุรกิจและดำเนินชีวิตก็เป็นวิธีการหนึ่งในการนำไปสู่เป้าหมายของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือการท่องเที่ยวที่เกิดผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ อนุรักษ์ฟื้นฟู สังคม และสิ่งแวดล้อมควบคู่กันอย่างสมดุล

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (The Philosophy of Sufficiency Economy)

หลักเศรษฐกิจพอเพียง (The Sufficiency Economy) เป็นรากศัพท์ใหม่ ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสเนื่องในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา 4 ธันวาคม 2539 และได้มีพระราชดำรัสอย่างต่อเนื่อง ในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษา พ.ศ. 2540, 2541, 2542 และ 2543 (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2551) หลังจากประสบปัญหาเศรษฐกิจอย่างรุนแรง เพราะดำเนินนโยบายเศรษฐกิจทุนนิยมอย่างผิดพลาด

เศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเอง (Self - Sufficiency Economy) คือ ระบบเศรษฐกิจที่มีการผลิตเพื่อส่งค่าเช่า ส่วน ภาษี แรงงานจากระบบกรรมสิทธิ์ที่ดิน ผลผลิตที่เหลือเล็กน้อยตกเป็นของแรงงานหรือผู้ผลิตในระบบการผลิตดังกล่าวแล้วมีการค้าขายแลกเปลี่ยนสิ่งของหายาก หรือของมีค่า แต่การค้าขายก็เบาบาง (อังรี ปีแรน, 2535)

ด้านสังคมวัฒนธรรม แรงงานหรือไพร่มีความจงรักภักดีต่อเจ้านายหรือขุนนาง ซึ่งตนเองสังกัด เป็นระบบอุปถัมภ์ซึ่งมีบุญคุณต่อกัน ศาสนาเป็นดั่งยึดเหนี่ยวคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

อย่างไรก็ตามในระบบการผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเอง หรือระบบศักดินาสวามิภักดิ์ (Feudalism) ในประวัติศาสตร์โลกทั้งยุโรป และเอเชีย ต่างก็มีการรบพุ่งและทำสงครามหรือมีความขัดแย้งในสังคม

ระบบสังคมไทยในสมัยโบราณก็ได้แตกต่างจากระบบศักดินาหรือระบบการผลิตของประเทศอื่น ๆ ในหลักการสำคัญ เช่น เรื่องกรรมสิทธิ์ที่ดิน พันธกิจระหว่างไพร่กับขุนนาง และหลักการของศาสนา

ยุโรปเริ่มเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจแบบเลี้ยงตัวเองตั้งแต่คริสต์ศตวรรษที่ 13 และค่อย ๆ ผ่านยุคพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ในระหว่างคริสต์ศตวรรษที่ 16-18 แล้วเข้าสู่ยุคทุนนิยมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 และ 20

ประเทศไทยถูกบังคับให้เข้าสู่การค้าเสรีในกลางคริสต์ศตวรรษที่ 19 โดยสนธิสัญญาเบาว์ริง แต่กว่าจะได้ปรับโครงสร้างทางสังคมโดยการเลิกทาส เลิกไพร่ สร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตเพื่อรองรับระบบ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุนนิยมได้ดำเนินการในปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 และต้นคริสต์ศตวรรษที่ 20 ระบบการพัฒนาคอนเป็นอุปสรรคสำคัญในการปรับตัวเข้าสู่ระบบใหม่ทั้งด้านทุนนิยม นวัตกรรมที่เกิดจากเทคโนโลยีใหม่และระบบการศึกษา

ปัญหาการทำให้ประเทศทันสมัย (Modernization) ตามแบบตะวันตกทำให้เกิดการปฏิวัติ รัฐประหารทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ และปัญหาสังคม

ความต้องการของอำนาจรัฐในการพัฒนาประเทศให้ทันสมัย และคนในบางส่วนหนึ่งก็ดำเนินรอยตามนโยบายของรัฐ ชุมชนซึ่งเคยมีแรงเกาะเกี่ยวกันเหนียวแน่น เริ่มอ่อนแอ กระแสด้านมีบ้างเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อนำสังคมเป็น “สมัยใหม่” โดยกระบวนการผลักดันจากภายใน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553) แต่ก็เบาบางและถดถอย

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงให้ทันสมัยทั้งภาคเมืองและชนบท แต่เชื่อเก่าก็ยังคงหลงเหลืออยู่บ้างทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ต้องการทำให้ประเทศเป็น “สมัยใหม่” ภายใต้อำนาจการผลักดันจากภายใน (ฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553)

การเกิดขึ้นของปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในทศวรรษที่ 2550 จึงเป็นการเกิดขึ้นของราชาศัพท์ใหม่ที่มีรากฐานจากการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนาและสิ่งแวดล้อมซึ่งเกิดขึ้นจากรากฐานของบริบทในอดีตที่ผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่อย่างคล่องจง ลงตัวแล้วเกิดนวัตกรรม คือ หลักเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่ (The New Theory) หรือภาคปฏิบัติที่ใช้หลักเศรษฐกิจพอเพียง

แบบพอเพียง ซึ่งฝรั่งเรียก Self - Sufficiency Economy ที่ไหนทำแบบ Self - Sufficiency Economy คือเศรษฐกิจพอเพียงกับตัวเอง เราก็อยู่ได้ต้องไม่เดือดร้อน (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541 ในสุนทร กุลวัฒนวงศ์, 2544)

คำว่าพอเพียงมีความหมายอีกอย่างหนึ่ง มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอสำหรับใช้เองเท่านั้น แต่มีความหมายว่าพอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ ถ้าใครได้มาอยู่ที่นี้ในศาลานี้เมื่อไหร่ 20, 24 ปี เมื่อปี 2517 ถึง 2541 นี่ก็ 24 ปีใช่ไหม วันนั้นได้พูดว่าเราควรจะปฏิบัติให้พอมีพอกิน พอมีพอกินนี้ก็แปลว่าเศรษฐกิจพอเพียงนั่นเอง ถ้าแต่ละคนพอมีพอกินก็ใช้ได้ ยิ่งถ้าทั้งประเทศพอมีพอกินก็ยิ่งดี และประเทศไทยเวลานั้นก็เริ่มจะไม่พอมีพอกิน บางคนก็มีมาก บางคนก็ไม่มีเลย สมัยก่อนนี้พอมีพอกินมาสมัยนี้ชักจะไม่พอมีพอกิน จึงต้องมีนโยบายที่จะทำเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อที่จะให้ทุกคนมีพอเพียงได้ ให้พอเพียงนี้ก็หมายความว่ามีความพอมีพอกินอยู่ไม่พุ่มพวย ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจจะดูพุ่มพวย แต่ถ้าทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ อันนี้ก็ความหมายอีกอย่างของเศรษฐกิจ หรือระบบพอเพียง

เมื่อปีที่แล้วตอนที่พูดพอเพียง แปลในใจ แล้วก็ได้พูดออกมาด้วยว่าจะแปลเป็น Self-Sufficiency (พึ่งตนเอง) ถึงได้บอกว่าพอเพียงแก่ตนเองแต่ความจริงเศรษฐกิจพอเพียงนี้กว้างขวางกว่า Self-sufficiency คือ Self-Sufficiency นั้นหมายความว่า ผลคืออะไรที่มีพอที่จะใช้ ไม่ต้องไปขอซื้อคนอื่น อยู่ได้ด้วยตนเอง

“แต่พอเพียงนี้มีความหมายกว้างขวางยิ่งกว่านี้อีก คำว่าพอก็เพียงพอ เพียงนี้ก็พอ ดังนั้นเองคนเราถ้าพอใจความต้องการ ก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อยก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าทุกประเทศมีความคิดอันนี้ ไม่ใช่เศรษฐกิจ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ไม่สุดโต่ง ไม่โลภอย่างมาก คนเราก็คืออยู่เป็นสุข พอเพียงนี้อาจจะมีมาก อาจจะมีของหรูหราก็ได้ แต่ว่าต้องไม่ไปเบียดเบียนคนอื่น ต้องให้พอประมาณตามอัตภาพ พูดจาก็พอเพียง ทำอะไรก็พอเพียง ปฏิบัติตนก็พอเพียง”

“ฉะนั้นความพอเพียงนี้ก็แปลว่า ความพอประมาณและความมีเหตุผล” (พระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว วันที่ 4 ธันวาคม พ.ศ. 2541)

หลักเศรษฐกิจพอเพียงมิใช่เลื้อยเกาะเพื่อป้องกันทุนนิยม หรืออาวุธสำหรับต่อต้านการรุกรานฝ่ายใด เศรษฐกิจพอเพียงเป็นแต่เพียงแนวทางในการประกอบธุรกิจและดำเนินชีวิตที่มีพื้นฐานจากระบบการเมือง เศรษฐกิจ สังคม ศาสนา วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม ในอดีตที่ยังหลงเหลืออยู่บ้างในชุมชนท่ามกลางกระแสการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยโดยมิได้ยึดรากฐานเดิม และสังคมไทยยังมีเศรษฐกิจ วัฒนธรรม 2 ระบบ คือ เศรษฐกิจชุมชน และเศรษฐกิจชาติ (ดูรายละเอียดใน วิจิตรวงศ์ ณ ป้อมเพชร, 2549 และฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2548)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือ ทางสายกลางที่มีความเกี่ยวข้องกับเรื่อง พอประมาณ มีเหตุผล และมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี โดยอาศัยเงื่อนไขของความรู้คู่คุณธรรมเพื่อนำชีวิตและประเทศชาติไปสู่เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมที่สมดุล มั่นคง ยั่งยืน หรือนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ตามหลักการของประเทศในเครือสหประชาชาติ ซึ่งได้ประชุมหาข้อตกลงเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาอย่างยั่งยืนมาตั้งแต่ พ.ศ. 2515 แล้วค่อย ๆ ตกผลึกเด่นชัดขึ้น ในต้นทศวรรษที่ 2540

เศรษฐกิจพอเพียงหรือระบบเศรษฐกิจที่พึ่งตนเองได้ตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว นั้น อาจมองได้ใน 2 ลักษณะใหญ่ ๆ คือ

เศรษฐกิจพอเพียงหมายถึงความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่ง ๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดเพื่อเลี้ยงสังคมนั้น ๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่าง ๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ

เศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อนมีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัธยาศัย ไม่หลงไหลไปตามกระแสของวัตถุนิยม มีอิสรภาพ เสรีภาพ ไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด

กล่าวโดยสรุป คือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

หลักการพึ่งตนเอง อาจแยกแยะโดยยึดหลักสำคัญอยู่ 5 ประการ คือ

1. **ด้านจิตใจ** ทำตนให้เป็นที่พึ่งตนเอง มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและชาติโดยรวมมีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. **ด้านสังคม** แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่แข็งแกร่งเป็นอิสระ
3. **ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม** ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาด พร้อมทั้งหาทางเพิ่มมูลค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของความยั่งยืน
4. **ด้านเทคโนโลยี** จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงรวดเร็วเทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะบนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านและเลือกใช้เฉพาะที่สอดคล้องกับความต้องการตามสภาพแวดล้อมและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาของเราเอง
5. **ด้านเศรษฐกิจ** แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีกรมมุ่งที่การลดรายจ่ายในภาวะที่เศรษฐกิจวิกฤตเช่นเวลานี้จึงต้องปรับทิศการพัฒนาใหม่ คือต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้

ดังพระราชกระแสที่ว่า “หากพวกเราร่วมมือร่วมใจกันทำสัก 1 ใน 4 ประเทศชาติของเราก็สามารถรอดพ้นจากวิกฤตได้...” (สุนทร กุลวัฒนารพงศ์, 2544)

หลักเศรษฐกิจพอเพียงเกิดขึ้นจากหลักการพื้นฐานของสังคมไทยในอดีต ประยุกต์ให้เข้ากับหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืนของโลกในปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของมนุษยชาติ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เงื่อนไขของความรู้เป็นสิ่งสำคัญที่สุดในการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเท่ากันในโลกปัจจุบัน แต่ถ้าขาดคุณธรรมก็เท่ากับใช้ความรู้ กดขี่ ขูดรีด เอารัดเอาเปรียบคดโกงและทำลายสิ่งแวดล้อมของโลก

ดังนั้น ความรู้จึงคู่กับคุณธรรมภายใต้การดำเนินงานโดยยึดทางสายกลาง คือ พอประมาณสำหรับตนเอง ครอบคลุม ชุมชน และประเทศชาติ มีเหตุผลในการคิดการกระทำ การตัดสินใจบนพื้นฐานสติปัญญาและข้อมูล มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีโดยยึดหลักของศีลธรรมหรือศาสนา

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง หรือหลักเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ศึกษาแล้วเข้าใจง่าย แต่ปฏิบัติยากสำหรับบุคคลที่ขาดเงื่อนไขของความรู้คุณธรรมทางสายกลาง และลงมือทำ (ดูรายละเอียดใน เสรี พงศ์พิศ, 2550)

ธุรกิจในปัจจุบันต้องใช้ความรู้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมจึงอยู่รอด แต่ถ้าอยู่รอดระยะยาวต้องใช้คุณธรรมประกอบด้วย

ทฤษฎีใหม่ (The New Theory)

พื้นฐานของสังคมไทย ก่อนทศวรรษที่ 2530 เป็นสังคมเกษตร หลังจากการขยายตัวของภาคธุรกิจเมืองหรือธุรกิจทุนนิยม เข้าสู่ชุมชนมากยิ่งขึ้น ภาคอุตสาหกรรมขยายตัวเพิ่มขึ้นแทนที่ภาคการเกษตรเกิดการขยายปัจจัยในการผลิตเช่นที่ดิน ผันตัวเองจากแรงงานภาคเกษตรสู่แรงงานรับจ้างในอุตสาหกรรม เกิดการจ้างงานการผลิตเฉพาะทาง การผลิตแบบ 1 คนผลิตได้หลาย ๆ อย่างตามแนวคิดในการผลิตของสังคมชาวนาได้เปลี่ยนแปลงเข้าสู่แนวคิดของการผลิตในระบบทุนนิยมแบบองค์รวมเกิดการผลิตเฉพาะทาง แบ่งงานกันทำใช้เครื่องจักร (นำเข้า) แทนแรงคน ระบบกรรมสิทธิ์เสรีทำให้เกิดลักษณะ “มือใครยาวสาวได้สาวเอา” ระบบทุนนิยมซึ่งมีอำนาจทางการเมืองหนุนหลัง มีส่วนอย่างยิ่งในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบการเกษตร - ชลประทาน ซึ่งพัฒนาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2411 - 2453) หรือประมาณ 100 ปี มาแล้ว และเน้นหนักมากยิ่งขึ้นตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. 2504 จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) พื้นที่ดินชลประทานดังกล่าวแล้วถูกพัฒนาเป็นโรงงานอุตสาหกรรม ศูนย์ธุรกิจอสังหาริมทรัพย์ นิคมอุตสาหกรรม และชุมชนใหม่

ผลของการพัฒนาได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านสังคม วัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในทางลบมากกว่าทางบวก เพราะการพัฒนาประเทศให้ทันสมัยโดยไม่ยึดรากฐานของสังคมเดิม

ระบบจิตตศรัทธาซึ่งใช้ในสังคมไทยก่อนการพัฒนาประเทศตามแบบตะวันตก ตั้งแต่ พ.ศ. 2435 หรือ 100 กว่าปีมาแล้ว เน้นให้เห็นว่า เวียง วัง คลัง นา มีความสำคัญต่อโครงสร้างของสังคมไทย หลังการเปลี่ยนแปลง “กรมนา” เป็น “เกษตรราชการ” พัฒนาระบบชลประทาน ปศุสัตว์ และการเกษตรสาขาอื่น ๆ นี่คือนิเวศที่แสดงว่า ประเทศไทยซึ่งอยู่ในเขตป่าฝนร้อนชื้น (The Tropical Rainforest) และเขตร้อนมีความเหมาะสมอย่างยิ่งกับสังคมเกษตรและพัฒนาการอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับนวัตกรรมใหม่ แต่ไม่ใช่ทุกสิ่งที่ทำลาย

เขตป่าฝนร้อนชื้นและเขตร้อนเป็นเขตที่มีความหลากหลายทางชีวภาพเหมาะสมอย่างยิ่งในการทำเกษตรเพื่อเลี้ยงตัวเองและประชากรโลก ประวัติศาสตร์การค้าอาณานิคมเป็นตัวบ่งชี้ว่าแผ่นดินเขตร้อนในเอเชียอุดมสมบูรณ์ด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ จึงต้องยึดเป็นอาณานิคมเพื่อได้ผลผลิตไปเลี้ยงประชากรโลกในเขตขาดแคลน เช่น ยุโรป ในสมัยพาณิชย์นิยม (Mercantilism) ในระหว่าง พ.ศ. 2100 - 2300 หรือก่อนสมัยทุนนิยม (Capitalism)

ในท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยที่ส่งผลกระทบต่อระบบการเกษตรแบบเก่า ระบบชลประทานไม่ทั่วถึงจึงทำให้เกิดการขาดแคลนน้ำ การเข้ามาของเทคโนโลยีแบบนำเข้าผนวกกับระบบการเกษตรเพื่อขายทำให้สังคมชาวนาซึ่งใช้เทคโนโลยีแบบนำเข้าและระบบการผลิตเพื่อขายต้องตกเป็น “เหยื่อ” ของ “ผู้ล่า” ในระบบทุนนิยมไร้ความเอื้ออาทร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งทรงสนพระทัยและมีความห่วงใยราษฎรมาตั้งแต่เริ่มเสวยราชสมบัติใน พ.ศ. 2489 และเสด็จพระราชดำเนินไปทั่วราชอาณาจักรไทยในระยะแรก พ.ศ. 2495 - 2510 และเสด็จพระราชดำเนินเพื่อช่วยเหลือราษฎรอย่างติดต่อกันมาจนถึงปัจจุบันจากการค้นคว้าของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพราะขาดทางรถยนต์ จนถึงสมัยถนนดินลูกรังเข้าถึงหมู่บ้านใช้ได้โดยเฉพาะฤดูแล้ง

พระราชดำริในการทำให้อาชีพชาวนาเกิด “ความพอเพียง” ในกรอบกว้างก่อนสู่ระบบเศรษฐกิจชุมชนในการผลิตเพื่อขาย เฉพาะเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ได้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรมครั้งแรก เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานพระราชดำริเมื่อปี พ.ศ. 2531 ให้เจ้าหน้าที่มูลนิธิชัยพัฒนาไปหาซื้อที่ดินติดกับวัดมงคลชัยพัฒนา ตำบลห้วยบง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี จำนวน 1 แปลง เนื้อที่ 16-2-23 ไร่ ซึ่งต่อมาได้ขุดสระน้ำ ที่ดินดังกล่าวได้จากการซื้อและการถวาย ต่อมาในปี พ.ศ. 2535 ได้มีการจัดซื้อพร้อมทั้งรับบริจาคเพิ่มเติมอีก จำนวนเนื้อที่ 15-2-24 ไร่ รวมเนื้อที่ทั้งสิ้น 32-0-47 ไร่ เพื่อดำเนินการพัฒนาด้านการเกษตรตามแนว “ทฤษฎีใหม่” (สุนทร กุลวัฒนวงศ์, 2544) เพื่อให้ชุมชนที่พึ่งตนเองไม่ได้ ก่อนทำตามทฤษฎีใหม่สู่ชุมชนที่พึ่งตนเองได้ ขั้นที่ 1 (Self - Reliance) สู่ชุมชนเป็นอิสระขั้นที่ 2 (Independent) และพึ่งพิงกันกับโลกภายนอก ขั้นที่ 3 (Interdependent) (ชัยอนันต์ สมุทวณิช, 2541)

ม.นุญ มุกข์ประดิษฐ์ (2535) ได้ให้สาระสำคัญของทฤษฎีใหม่ไว้ดังนี้ ทฤษฎีใหม่ คือ การให้เกษตรกรจัดการใช้ประโยชน์จากที่ดิน ซึ่งถือครองจากการประมาณการถั่วเฉลี่ย ครอบครัวยุคประมาณ 10-15 ไร่ ให้ได้ประโยชน์สูงสุดโดยมีน้ำไว้ใช้ได้ตลอดปีโดยสมควรแบ่งพื้นที่ดินเพื่อเกษตรกรรมดังนี้

ส่วนที่หนึ่ง 30% ขุดสระน้ำเพื่อเก็บกักน้ำในฤดูฝนเสมือนอ่างขนาดใหญ่

ส่วนที่สอง 30% ใช้สำหรับทำนาปลูกข้าวไว้บริโภค

ส่วนที่สาม 30% ทำแปลงพืชไร่สวนผสม ปลูกผักสวนครัวไว้บริโภคหรือเหลือขายเป็นรายได้เสริม

ส่วนที่สี่ 10% ที่อยู่อาศัย

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานแนวพระราชดำริและทรงทดลองปฏิบัติเกี่ยวกับเรื่องทฤษฎีใหม่ สรุปสาระสำคัญได้ 3 ขั้น

ทฤษฎีใหม่ : ขั้นที่หนึ่ง

(1) ถ้าพูดอย่างสรุปที่สุด เป็นวิธีปฏิบัติของเกษตรกรที่เป็นเจ้าของที่ดินจำนวนน้อย แปลงเล็ก (ประมาณ 15 ไร่)

(2) หลักสำคัญ : ให้เกษตรกรมีความพอเพียงโดยเลี้ยงตัวได้ (Self Sufficiency)

(3) มีการผลิตข้าวบริโภคพอเพียงประจำปี โดยถือว่าครอบครัวหนึ่งทำนา 5 ไร่ จะมีข้าวพอกินตลอดปี ขั้นนี้เป็นหลักสำคัญของทฤษฎีนี้

(4) เพื่อการนี้จะต้องใช้หลักว่า ต้องมีน้ำ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อไร่ ฉะนั้น 5 ไร่ต้องมี 5,000 ลูกบาศก์เมตร แต่แปลง (15 ไร่) ทำนา 5 ไร่ ทำพืชไร่หรือไม้ผล ฯลฯ 5 ไร่ (10 ไร่) จะต้องมีน้ำ 10,000 ลูกบาศก์เมตรต่อปี สระน้ำ 3 ไร่ ลึก 4 เมตร จุประมาณ 19,000 ลูกบาศก์เมตร (19,200 ลูกบาศก์เมตร) ที่อยู่อาศัยและอื่น ๆ 2 ไร่ รวมทั้งหมด 15 ไร่

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(5) อุปสรรคสำคัญที่สุดคือ อ่างเก็บน้ำ หรือสระ ที่ได้รับน้ำให้เต็มเพียงปีละ 1 ครั้ง จะมีการระเหยวันละ 1 เซนติเมตรโดยเฉลี่ยในวันที่ฝนไม่ตก หมายความว่า ในปีหนึ่งถ้านับว่าแห้ง 300 วัน ระดับน้ำของสระจะลดลง 3 เมตร (ในกรณีนี้ 3 ใน 4 ของ 19,000 ลูกบาศก์เมตร น้ำที่ใช้ได้จะเหลือ 4,700 ลูกบาศก์เมตร) จึงต้องมีการเติมน้ำเพื่อให้เพียงพอ

(6) มีความจำเป็นที่จะมีแหล่งน้ำเพิ่มเติม สำหรับโครงการวัดมงคลชัยพัฒนาได้สร้างอ่างเก็บน้ำบรรจุ 800,000 ลูกบาศก์เมตร สำหรับเลี้ยง 3,000 ไร่

(7) ถ้าพึ่งอ่างเก็บน้ำ 800,000 ลูกบาศก์เมตร จะเลี้ยงได้ 800 ไร่ (โครงการวัดมงคลชัยพัฒนามีพื้นที่ 3,000 ไร่ แบ่งเป็น 200 แปลง) อ่างนี้จึงเลี้ยงได้ 4 ไร่/แปลง

ถ้าพึ่งสระในแปลงเลี้ยงได้ 4.75 ไร่ จึงได้เห็นว่าหมิ่นเหม่มาก (4.75 ไร่ บวก 4.00 ไร่ เท่ากับ 8.75 ไร่) ถ้าคำนึงว่าในระยะที่ไม่มีน้ำจำเป็นที่จะใช้น้ำ หรือมีฝนตกมากจะเก็บไว้ได้ในอ่างและในสระสำรองไว้สำหรับเมื่อต้องการ อ่างและสระจะทำหน้าที่เปลี่ยนน้ำฝน (Regulator) จึงเข้าใจว่าในระบบนี้น้ำจะพอ

(8) ปัญหาใหญ่อีกข้อหนึ่ง คือ ราคาการลงทุนค่อนข้างสูง เกษตรกรจะต้องได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก (ทางราชการ มูลนิธิ และเอกชน) แต่คำดำเนินการไม่สิ้นเปลืองสำหรับเกษตรกร

(ทฤษฎีใหม่ : มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 15 มีนาคม 2537)

ทฤษฎีใหม่ : ขั้นที่สอง

เมื่อตั้งศูนย์บริการที่วัดมงคลชัยพัฒนาและแปลงตัวอย่างที่ “ทางคิโสโก” สำเร็จแล้ว เกษตรกรก็เริ่มเข้าวิธีการ ขอให้ดำเนินการในที่ดินของตนเอง เมื่อได้ผลก็ต้องเริ่มขั้นตอนที่สองคือให้เกษตรกรรวมพลังกันในกลุ่มหรือสหกรณ์ร่วมแรงใน

- (1) การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)
 - (2) การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)
 - (3) การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)
 - (4) สวัสดิการ (สาธารณสุข เงินกู้)
 - (5) การศึกษา (โรงเรียน ศูนย์การศึกษา)
 - (6) สังคมและศาสนาด้วยความร่วมมือของหน่วยราชการ มูลนิธิ และเอกชน
- (ทฤษฎีใหม่ : มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 13 มีนาคม 2538)

ทฤษฎีใหม่ : ขั้นที่สาม

ติดต่อร่วมมือกับแหล่งเงิน (ธนาคาร) และแหล่งพลังงาน (บริษัทน้ำมัน) ตั้งและบริหารโรงสี (2) ตั้งและบริหารร้านสหกรณ์ (1, 3) ช่วยลงทุน (1, 2) ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิต (4, 5, 6) ทั้งนี้ ทั้งฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคารกับบริษัทจะได้รับประโยชน์

เกษตรกรขายข้าวในราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา) ธนาคารกับบริษัทซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรมาสีเอง) (2) เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ (เป็นร้านสหกรณ์ ราคาขายส่ง) (1, 3) ธนาคารกับบริษัทสามารถกระจายบุคลากรได้

(ทฤษฎีใหม่ : มูลนิธิชัยพัฒนา วันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2538)

การแบ่งพื้นที่ การจัดกิจกรรมเกี่ยวกับทฤษฎีใหม่อาจปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับบริบทของสังคม และพื้นที่ภายใต้การยึดหลักการ 3 ประการ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy)

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง เกิดจากการผสมผสานแนวคิด หรือทฤษฎีในเรื่อง การท่องเที่ยว อย่างยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ และสังคมชาวนา เมื่อผสมผสานอย่างกลมกลืนแล้วก็เกิด การตกผลึกในรูปแบบการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมาย

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy) เป็นรูปแบบการท่องเที่ยว ซึ่งนำไปสู่หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ได้เป็นอย่างดี เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบอื่น ๆ

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การท่องเที่ยวที่ยึดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนผสมผสาน การดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง กิจกรรมการท่องเที่ยวชนิดนี้เหมาะกับธุรกิจการท่องเที่ยว ของสังคมชาวนา (Peasantry) ซึ่งประกอบการเกษตรแบบผสมผสานจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในลักษณะของ ที่พักบนพื้นฐานการก่อสร้างโดยใช้วัสดุและวัฒนธรรมในท้องถิ่นผสมผสานกับเทคโนโลยีที่ทันสมัย ร้านอาหารและเครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ร้านขายของที่ระลึก บริการด้านสุขภาพ การจันทนาการ และการบริการ ฯลฯ กิจกรรมที่จัดต้องสอดคล้องกับภูมิปัญญาชาวบ้าน (Local Wisdom) ที่ใช้เทคโนโลยี (Technology) เข้ามาช่วยเพื่อให้เกิดนวัตกรรม (Innovation) ที่ทำให้งานบริการเกิดความพึงพอใจแก่ผู้บริโภค และสอดคล้อง กับการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ประวัติความเป็นมา จากพัฒนาของการท่องเที่ยวไทยในรอบ 50 ปี (พ.ศ. 2553) มีความเจริญก้าวหน้า ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรม การขยายตัวเพิ่มขึ้นของนักท่องเที่ยวและบริการด้านการ ท่องเที่ยวสู่ระดับมาตรฐานโลก การท่องเที่ยวให้ผลประโยชน์แก่เมืองมากกว่าชุมชน ทั้ง ๆ ที่ชุมชนเป็นแหล่ง ทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม จุดอ่อนอีกอย่างหนึ่ง คือ ชุมชนไม่เข้มแข็งพอที่จะ ต่อรองกับการขยายตัวทางการท่องเที่ยวสู่ชุมชนอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม นอกจากนี้ชุมชนยังขาดความรู้ ในเรื่องการท่องเที่ยวและการท่องเที่ยวในชุมชนส่วนมากเกิดขึ้นบางฤดูกาลเท่านั้น เช่น ภาคน้ำฤดูหนาว ชายทะเลฤดูร้อน ยกเว้นเมืองใหญ่มีการเดินทางท่องเที่ยวตลอดปี แต่สำหรับชุมชนเล็ก ๆ แล้วเกิดขึ้นเฉพาะ ฤดูกาล หรือเทศกาลเท่านั้น

ปรากฏการณ์แรก คือ การท่องเที่ยวไม่ได้เกิดขึ้นตลอดปีในชุมชนเล็ก ๆ แต่หนาแน่นแออัดเฉพาะ เทศกาลหรือฤดูกาล

ปรากฏการณ์ที่สอง คือ บุคคลภายนอกเข้าไปซื้อปัจจัยการผลิตด้านการเกษตรของชุมชน ลงทุน ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว และชุมชนก็เลิกอาชีพการเกษตรหรืออาชีพดั้งเดิมประกอบอาชีพบริการด้าน การท่องเที่ยว สังคมวัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมเสื่อมสลาย เพราะขาดการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ปรากฏการณ์ที่สาม คือ เมื่อนักท่องเที่ยวมาเฉพาะฤดูกาล หรือเทศกาล ธุรกิจเกิดการขาดทุน “สายป่านยาวอยู่ได้ สายป่านสั้นล่มสลาย”

คำถามของสถาบันการศึกษาซึ่งสอนสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยว คือ จะช่วยชุมชนเล็ก ๆ อย่างไร นักศึกษามาจากชุมชนซึ่งมีทรัพยากรการท่องเที่ยว และมีนักท่องเที่ยวบางฤดูกาล ทำไมไม่สร้างหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น พัฒนาวิชาชีพในสาขาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวให้เกิดการเรียนรู้ทั้งระบบสากล และระบบท้องถิ่น เช่น ให้เรียนรู้ทั้งการบริหารโรงแรมขนาดใหญ่ และการบริหารโรงแรมขนาดเล็กในท้องถิ่น เน้นการสอนอาชีพเกี่ยวกับท้องถิ่น เช่น การเกษตรที่สูง การประมงน้ำตื้น การออกแบบของที่ระลึก ฯลฯ ควบคู่กับการเรียนอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนซึ่งต้องประกอบธุรกิจของตนเอง ภายได้ปัจจัยการผลิตซึ่งเป็นทั้งจุดแข็งและโอกาสรองรับ เช่น มีที่ดินชายทะเล เขตภูเขา ริมแม่น้ำ ทุ่งนา ฯลฯ ได้เป็นผู้ประกอบการขนาดเล็กในระยะแรก เพราะการท่องเที่ยวไม่เกิดขึ้นตลอดปีจึงต้องประกอบธุรกิจอื่น ๆ ควบคู่กับการท่องเที่ยว

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว หลักสูตรการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงระดับปริญญาตรี จึงเกิดขึ้นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2550 ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ เขตพื้นที่แม่ฮ่องสอน เพราะสอดคล้องกับหลักภูมิสังคมและศรัทธา เชื่อมมั่นในหลักเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเป็นแนวทางนำเศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมไปสู่ความยั่งยืน สมดุล พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง

การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ผสมผสานกับแนวพระราชดำริ กระแสพระราชดำรัส หลักการทรงงาน และการทดลองปฏิบัติจริงในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่คงเป็นกิจกรรมทางเศรษฐกิจด้านการท่องเที่ยวที่ทำให้เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็ง (ดูรายละเอียดในฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2553 ; วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร : 2549 และเสรี พงศ์พิศ, 2550)

กิจกรรมการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงในชุมชนประกอบด้วย กิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน หรือ การเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นอาชีพหลัก สำหรับชุมชนชายทะเล การประมง คือ อาชีพหลัก อาชีพรองซึ่งเกิดขึ้นเฉพาะฤดูกาล คือ การท่องเที่ยว อาจจัดกิจกรรมทางเศรษฐกิจได้ดังนี้

การจัดธุรกิจที่พักขนาดเล็กในรูปแบบ Ecot lodge Camping Site หรือ Guest House (ดูรายละเอียดในชูสิทธิ์ ชูชาติ, 2553)

รูปที่ 2.1 ที่พักขนาดเล็กแบบต่าง ๆ

การจัดร้านอาหารและเครื่องดื่มเพื่อสุขภาพจากผลผลิตของการเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเกษตรกรผลิตเองก็นำผลผลิตส่วนหนึ่งแปรรูปเป็นอาหาร เครื่องดื่ม อาหารแห้ง อาหารหมักดอง อาหารกระป๋อง จำหน่ายแก่นักท่องเที่ยว

รูปที่ 2.2 การแปรรูปอาหารจากแปลงเกษตรสู่ผู้บริโภค

สปาขนาดเล็ก การอบนวดสมุนไพร การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเกี่ยวกับประโยชน์ของสมุนไพร การนวดแผนโบราณก็เป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งซึ่งนักท่องเที่ยวสนใจและช่วยให้เกิดการผ่อนคลาย

รูปที่ 2.3 กิจกรรมการนวดสมุนไพร

การจัดกิจกรรมเพื่อสุขภาพ ในปัจจุบันสนใจเกี่ยวกับสุขภาพของตนเองมากขึ้น คนที่พักรีสอร์ทหลายแห่งปรับเปลี่ยนเป็น Resort และ Spa คือ ที่พักเพื่อบำรุงสุขภาพจัดให้มีสถานที่ออกกำลังกาย จัดอาหาร เครื่องดื่มสมุนไพรเพื่อสุขภาพ ผักโยคะ บางแห่งจัดที่พักทั้งส่งเสริมสุขภาพและปฏิบัติธรรม

การจัดกิจกรรมนำเที่ยวในชุมชน ชุมชนมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งทางธรรมชาติ และวัฒนธรรม ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของตนเอง การจัดท่องเที่ยวในชุมชน โดยชุมชนจึงเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่น่าสนใจ ตัวอย่างการจัดนำเที่ยวในชุมชน เช่น การนำเที่ยววัด หรือโบราณสถาน การนำเที่ยวศึกษาระบบนิเวศป่า การนำเที่ยวทางทะเล ฯลฯ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 2.4 การจัดทำประชามติในชุมชน

การจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรม การจัดการกิจกรรมทางวัฒนธรรม เช่น การบายศรีสู่ขวัญ การผูกข้อมือ การแสดงทางวัฒนธรรม หรือการร่วมประเพณีจริง ๆ ในวัฒนธรรมของท้องถิ่นเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งนักท่องเที่ยวสนใจอย่างยิ่ง

รูปที่ 2.5 ประเพณีการฟ้อนโตของชาวไทยใหญ่

การขายของที่ระลึก ของที่ระลึกเป็นสินค้าที่ผลิตขึ้นโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น แรงงานท้องถิ่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น สะท้อนในการพัฒนาและจัดเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น ๆ นักท่องเที่ยวต้องการซื้อของที่ระลึก เพื่อเตือนความทรงจำในการมาเที่ยว ประดับบ้านเรือน ฝากญาติมิตร

รูปที่ 2.6 การขายของที่ระลึกที่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การจัดกิจกรรมเพื่อการท่องเที่ยวในชุมชน สามารถจัดได้หลากหลายรูปแบบมากกว่านี้ ทั้งนี้ให้สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของท้องถิ่น และอย่าลงทุนมากเกินไป จัดธุรกิจขนาดเล็ก เพราะการท่องเที่ยวในชุมชนของเรามีเพียงบางฤดูกาลเท่านั้น ปีละ 2-3 เดือน ดังนั้นต้อง ยึดทางสายกลาง พอประมาณ (อาชีพหลักของเรา คือ การเกษตร) มีเหตุผล (ศึกษาข้อมูลรอบด้านในการตัดสินใจ) มีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (ช่างซื้อขายีตามช้างเพื่อนสายป่านยาว เราสายป่านสั้น ไม่ใช่เงินถุงเงินถัง) และอย่าลืมทำอะไรต้องมีความรู้ในสิ่งนั้น และยึดคุณธรรมในการดำรงชีพ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีไม่ต่ำกว่า 30 เรื่อง แต่ส่วนใหญ่เป็นการท่องเที่ยวภายในชุมชน ระดับหมู่บ้าน หรือตำบล ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำหรับงานวิจัยในเครือข่ายที่กว้างออกไประดับอำเภอ จังหวัด หรือลุ่มน้ำ ยกตัวอย่างบางเรื่องที่เกี่ยวข้องได้ดังนี้

สุทธิธิ์ ขุชาติ และคณะ (2545)

ได้วิจัยโครงการสำรวจที่พักประเภทเกสต์เฮาส์ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจจำนวนเกสต์เฮาส์ ระบบการตลาดเกสต์เฮาส์ และพฤติกรรมของผู้บริโภค หรือนักท่องเที่ยวที่พักในเกสต์เฮาส์เพื่อการศึกษาถึงปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับเกสต์เฮาส์

ผลของการวิจัยพบว่า เกสต์เฮาส์ในจังหวัดเชียงใหม่มีขนาดใหญ่กว่า และจำนวนห้องโดยเฉลี่ยมากกว่า เกสต์เฮาส์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน แต่ในส่วนของลักษณะทางกายภาพเกสต์เฮาส์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนจะมีลักษณะที่สอดคล้องกับระบบนิเวศ (Ecolodge) มากกว่าเมื่อวัดความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวที่พำนักในเกสต์เฮาส์ของทั้งสองจังหวัด ผลปรากฏว่านักท่องเที่ยวมีความพึงพอใจในเกสต์เฮาส์ของจังหวัดเชียงใหม่

มากกว่า โดยเฉพาะในการบริการและความปลอดภัยของเกสต์เฮาส์ ผลที่ตามมาคือ นักท่องเที่ยวใช้เวลาที่พำนักในเกสต์เฮาส์ของจังหวัดเชียงใหม่ยาวนานกว่า และใช้จ่ายเพื่อการท่องเที่ยวต่อวันมากกว่าที่พำนักในเกสต์เฮาส์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน สำหรับผู้ประกอบการธุรกิจเกสต์เฮาส์ ได้ให้ความคิดเห็นต่าง ๆ ในการประกอบธุรกิจเกสต์เฮาส์ รวมทั้งได้เปิดเผยประเด็นปัญหาต่าง ๆ ปัญหาหลักที่พบคือ ปัญหาการขาดแคลนเงินทุนในการขยายธุรกิจ ปัญหาการจดทะเบียนการเป็นเกสต์เฮาส์ที่ต้องตามกฎหมาย ปัญหากฎหมายที่ใช้กับโรงแรมนำมาใช้กับเกสต์เฮาส์ และปัญหาการแข่งขันที่สูงขึ้นรวมทั้งการตัดราคาและแย่งลูกค้า จากการสำรวจพบว่า ประเด็นปัญหาหลักเหล่านี้เป็นประเด็นเดียวกันที่พบทั้งในเกสต์เฮาส์ของจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน

อุดร วงษ์ทับทิม และคณะ (2545)

วิจัยเรื่อง ชุมชนกับการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮี้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป้าหมายของโครงการวิจัยเพื่อศึกษาปัญหาผลกระทบจากการท่องเที่ยวในด้านสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การวิจัยยังต้องการหาองค์ความรู้เพื่อสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม

จากการปฏิบัติงานวิจัยร่วมกับชุมชน ได้ข้อสรุปที่สำคัญดังนี้

- ชุมชนเห็นคุณค่าของธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ผืนป่า ดินน้ำมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ชุมชนมุ่งเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำ โดยดำเนินการสำรวจเส้นทางท่องเที่ยว และกำหนดเส้นทางท่องเที่ยวไม่ให้มีการตัดถนนเข้าไปในผืนป่า ลดการก่อผลกระทบจากการท่องเที่ยวให้น้อยที่สุดทั้งในทางตรงและทางอ้อม

- ชุมชนมีส่วนร่วมโดยตรงในการศึกษาปัญหาการท่องเที่ยว และผลกระทบที่ชุมชนอาจได้รับจากการท่องเที่ยว การเดินป่าศึกษาธรรมชาติในชุมชน นักท่องเที่ยวต้องเดินเข้าไปโดยมีชาวบ้านเป็นคนนำทาง

- โครงสร้างฐานรากเศรษฐกิจชุมชนเป็นการเกษตรกรรมปลูกข้าว ถั่วเหลือง กระเทียม และสัตว์เลี้ยง ต้องการให้กิจกรรมการท่องเที่ยวเป็นเพียงรายได้เสริมของชุมชนเท่านั้น

- ชุมชนต้องการรักษารากเหง้าทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาดั้งเดิม มีการตั้งรับและปรับตัวให้เข้ากับกระแสของการท่องเที่ยวที่ขยายเข้ามาในชุมชน ด้วยการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ชุมชน เผยแพร่วิถีแห่งวัฒนธรรมและภูมิปัญญา เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม มิใช่เป็นการขายวัฒนธรรม พร้อมทั้งมีบทบาทสำคัญในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรม และฟื้นฟูภูมิปัญญาดั้งเดิม ทั้งนิทานพื้นบ้าน (ปอเลอเปลอ) และลำนํ้าพื้นบ้าน (ทา)

- ในด้านการตลาดชุมชนพื้นที่วิจัยเตรียมดำเนินการประสานงานด้านการตลาด ด้วยการเจรจากับบริษัทท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ให้จัดส่งนักท่องเที่ยวเข้าไปท่องเที่ยวยังน้ำตกแม่เย็น น้ำตกแม่ปิง โบราณสถานของชนชาติลัวะ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านวัฒนธรรมกับชนเผ่าปกากะญอ

- ในด้านปัญหาและข้อจำกัดชาวบ้านมีข้อจำกัดในด้านภาษาต่างประเทศ ทำให้การสื่อสารกับนักท่องเที่ยวต่างชาติที่เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนไม่ชัดเจนเท่าที่ควร บางครั้งนักท่องเที่ยวเกิดความสับสนไม่เข้าใจ หรือเข้าใจคลาดเคลื่อนผิดไปจากเจตนาที่มุ่งจะสื่อ

- มีความแตกต่างทั้งในด้านภาษาและวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องวัฒนธรรมประเพณีและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของคนในท้องถิ่น

สมศักดิ์ คงแดง และคณะ (2547)

ได้วิจัยเรื่อง การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมชุมชน บ้านรักไทย งานวิจัยมีวัตถุประสงค์เพื่อการศึกษารูปแบบการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และวัฒนธรรมชุมชน แล้วความคาดหวังจากผลงานการวิจัยนั้นยังมุ่งเน้น ผลสัมฤทธิ์ต่อการก่อให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนบ้านรักไทย ต่อการแก้ไขปัญหาเศรษฐกิจ สังคม และผลแสวงหาแนวทางป้องกันการหวนกลับของปัญหาสาเหตุได้อย่างยั่งยืนได้อย่างไร

ทีมงานวิจัยได้ใช้เวลาตลอด 2 ปีเต็มร่วมกับประสบการณ์อันยาวนานของหัวหน้าโครงการวิจัยที่อยู่และปฏิบัติงานร่วมกับชุมชนในพื้นที่หมู่บ้านรักไทย มานานกว่า 14 ปี ที่มีส่วนช่วยให้การเก็บเกี่ยวข้อมูลของชุมชนบ้านรักไทยเพื่อศึกษาและทำความเข้าใจกับปัญหา และความต้องการแก้ไขปัญหาของชุมชน

จากการศึกษาและพัฒนา รวมไปถึงกระบวนการวิจัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการพัฒนาศักยภาพของชุมชนหลายด้าน จนชุมชนสามารถก้าวไปสู่ความสามารถในการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่สามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้สนใจเข้ามาเที่ยวชมอย่างต่อเนื่องมากกว่าปีที่ผ่านมาจนก่อให้เกิดความเชื่อมั่นต่อการลงทุนสร้าง และขยายกิจการใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นในกลุ่มของผู้ที่มีกำลังเงินทุนในพื้นที่

อย่างไรก็ตามกลุ่มคนส่วนใหญ่ของชุมชนมากกว่า 80% ที่ยังมีฐานะยากจน ยังคงต้องการการพัฒนาทุนเสริมงบประมาณด้านการลงทุนจากภาครัฐ และภาคเอกชนอย่างต่อเนื่องต่อไป รวมถึงการสนับสนุนด้านการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของหมู่บ้าน โดยบทบาทของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยร่วมกับชุมชน

การสนับสนุนวิชาการ และงบประมาณการลงทุน ผ่านหน่วยงานราชการที่ควรจะมีเวลาและให้โอกาสดังชุมชนในการเข้าไปหาชุมชน อยู่ร่วมกับชุมชน เรียนรู้จากชุมชน เริ่มจากสิ่งที่ชาวบ้านรู้ สร้างจากสิ่งที่ชาวบ้านมีไม่ทำแบบแยกส่วน แต่ทำอย่างเป็นระบบ ไม่ทำอะไรแบบเบียดหัวแตก ไม่ช่วยให้บรรเทาทุกข์แต่ต้องช่วยให้เขาพ้นทุกข์

ซึ่งในส่วนของทีมงานนักวิจัยท้องถิ่นที่เป็นผลผลิต จากโครงการวิจัยโครงการนี้ทุกท่านยินดีและรอที่จะประสานความร่วมมือ ทั้งทางด้านแนวคิดและกิจกรรมเพื่อการพัฒนา การท่องเที่ยวของหมู่บ้านรักไทย เพื่อร่วมพัฒนาศักยภาพของชุมชนบ้านรักไทย และส่งเสริมหมู่บ้านรักไทยให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีคุณภาพอย่างยั่งยืน เพื่อตอบสนองนโยบายสนับสนุนการท่องเที่ยวตามยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนต่อไป

สุทธิธิ์ ชูชาติ และคณะ (2550)

ได้วิจัยเรื่อง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตพื้นที่อำเภอเมือง การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมข้อมูลและผลสัมฤทธิ์ ที่เกิดขึ้นจากโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเพื่อเสนอคู่มือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งมีอัตลักษณ์แตกต่างจากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบอื่น ๆ

การดำเนินการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การร่วมกิจกรรมจริง ๆ หรือการเก็บข้อมูลภาคสนามหลาย ๆ ครั้ง โดยคณะผู้จัดเพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือได้กลุ่มตัวอย่างประกอบพื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดแม่ฮ่องสอน เกิดขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ถึง พ.ศ. 2549 ได้เกิดโครงการสำคัญต่าง ๆ จำนวน 118 โครงการ ถ้านับรวมถึง พ.ศ. 2550 อาจมากกว่า 130 โครงการ
2. การดำเนินงาน ได้รับความร่วมมืออย่างดีจากหน่วยงานของกระทรวงต่าง ๆ โดยการประสานงานของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และหน่วยงานราชการทหารกองทัพบก
3. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทำให้ชาวบ้านมีชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการเกษตร แต่ชาวบ้านต้องการให้ช่วยเหลือต่อไปอีก เพราะยังไม่ “พอเพียง” และขยายสู่หมู่บ้านอื่น ๆ
4. ลักษณะของการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy) มีลักษณะเฉพาะดังนี้
 - 4.1 การท่องเที่ยว ยึดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงเกษตร การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ฯลฯ
 - 4.2 การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยว ต้องยึดหลัก “ความพอเพียง” คือความพอประมาณ ความมีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี หรือการท่องเที่ยวต้องยึดหลัก “เศรษฐกิจพอเพียง” และเน้นเรื่อง “ทฤษฎีใหม่”
 - 4.3 เป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาผลงานอันเนื่องมาจากพระราชดำริมากกว่า การท่องเที่ยวเพื่อพักผ่อนหย่อนใจ
 - 4.4 การท่องเที่ยว ต้องมีการรื้อฟื้น อนุรักษ์ เห็นคุณค่าวัฒนธรรม และทรัพยากรธรรมชาติจังหวัดแม่ฮ่องสอน

นักปราชญ์ นันทิวัฒนกุล และเกียร โยบัวกลิ่น (2550)

ได้วิจัยเรื่องรูปแบบและกระบวนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง และปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตัวชี้วัดระดับความพอเพียงของชุมชน และศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเก็บข้อมูลปฐมภูมิจากแบบสอบถาม 100 ครั้วเรือน การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่มและการสังเกตการณ์ในชุมชนคลองสามทอน จังหวัดนครปฐม ชุมชนคลองสาน จังหวัดปทุมธานี และชุมชนคลองฝรั่ง จังหวัดนนทบุรี ซึ่งเป็นชุมชนต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2549

ผลการวิจัยค้นพบว่า การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ร้อยละ 94.59 โดยมีการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลางร้อยละ 58.56 ระดับมาก ร้อยละ 29.73 และระดับน้อยที่สุด ร้อยละ 5.41 เป็นสามลำดับแรก ส่วนสมาชิกในครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างมีระดับการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้อยู่ในระดับปานกลาง ร้อยละ 53.15 ทั้งนี้ไม่พบปัญหาการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เมื่อใช้แบบสอบถามจะพบว่าทุกครัวเรือนกลุ่มตัวอย่างในทุกชุมชนจะไม่มีปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง แต่ในการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มกลับพบว่าประชาชนมีปัญหาและอุปสรรคในการประยุกต์ใช้ให้เข้ากับสถานการณ์ทางเศรษฐกิจในปัจจุบันเมื่อวัดระดับความพอเพียงโดยพิจารณาตัวชี้วัดได้เป็น 4 องค์ประกอบได้แก่ 1) ตัวชี้วัดด้านเศรษฐกิจ 2) ตัวชี้วัดด้านสังคม 3) ตัวชี้วัดด้านการเมือง และ 4) ตัวชี้วัดด้านสิ่งแวดล้อม พบว่าชุมชนทั้งสามชุมชนมีระดับความพอเพียงในระดับมาก รูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจ

พอเพียงหลังจากศึกษาข้อมูลทั่วไป และกำหนดตัวชี้วัดระดับความพอเพียงแล้ว คณะนักวิจัยได้สังเคราะห์ รูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงร่วมกับประชาชน ซึ่งพบว่ารูปแบบและแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของทั้งสามชุมชนนี้มี 2 รูปแบบคือ การประยุกต์ใช้จากภายใน และการประยุกต์ใช้จากภายนอก ทั้งนี้ได้หาแนวทางการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้วย โดยมีรูปแบบและแนวทาง 3 รูปแบบ ได้แก่ รูปแบบผู้นำชุมชน รูปแบบความร่วมมือ และรูปแบบเครือข่าย

ชูลิทธิ์ ชูชาติ (2551)

ได้เสนอรายงานวิจัยการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน (อำเภอแม่สะเรียง และสบเมย) ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

การวิจัยเรื่องนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของการท่องเที่ยว อำเภอสบเมย และแม่สะเรียง เพื่อวิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็ง โอกาส และข้อจำกัดหรืออุปสรรค แล้วเสนอกลยุทธ์ ในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการวิจัย ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสังเกต การสัมภาษณ์ การอภิปรายกลุ่ม การร่วมกิจกรรมจริง ๆ หรือการเก็บข้อมูลภาคสนามหลาย ๆ ครั้ง เพื่อทดสอบความน่าเชื่อถือได้ กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย ประชากร ทรัพยากรการท่องเที่ยว บริการด้านการท่องเที่ยวในเขตอำเภอสบเมย และแม่สะเรียง

ผลการวิจัยสรุปสาระสำคัญดังนี้

- พื้นที่เขตลุ่มน้ำยมซึ่งเป็นที่ยึดติดต่อระหว่างอำเภอแม่สะเรียงกับสบเมยเคยเป็นเมืองหน้าด่านอาณาจักรล้านนาไม่น้อยกว่า 600 ปี
- อำเภอแม่สะเรียงและอำเภอสบเมยในปัจจุบันซึ่งอยู่ในเขตลุ่มน้ำสาละวิน และเขตลุ่มแม่น้ำยม มีความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ยังเป็นสิ่งดึงดูดใจทางด้านการท่องเที่ยว
- พื้นที่อำเภอสบเมยประกอบด้วยภูเขาและป่าไม้ร้อยละ 97.80 ที่ราบแคบ ๆ ร้อยละ 2.20 อำเภอแม่สะเรียง เป็นเขตภูเขาและป่าไม้ร้อยละ 90

ประชากรของ 2 อำเภอ ประกอบด้วย กะเหรี่ยง (73%) นอกจากนั้นเป็นคนไทยใหญ่ ลัวะ ม้ง และไทยมุสลิม ประชากรดังกล่าวแล้วประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลักประมาณร้อยละ 90

ในด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว

ขาดถนนซึ่งใช้ได้ตลอดปีเชื่อมต่อระหว่าง อำเภอกับตำบลที่อยู่ห่างไกล ขาดระบบไฟฟ้า การประปา และการสื่อสาร ในหมู่บ้านห่างไกล ขาดสิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว ฯลฯ

นักท่องเที่ยวมีเพียงฤดูหนาว (พฤศจิกายน-มกราคม) ระยะเวลาพักเพียง 1-2 วัน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่มีส่วนร่วมในกิจกรรมและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว

จากจุดแข็งและโอกาส ในเรื่องนโยบายการส่งเสริมการท่องเที่ยว ความโดดเด่นและเป็นเอกลักษณ์ในเรื่อง ระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม จึงสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนได้ โดยใช้หลักของทฤษฎีใหม่ และหลักเศรษฐกิจพอเพียง มีวิธีการสร้างกลยุทธ์ ดังนี้

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การพัฒนาทรัพยากรสิ่งแวดล้อม การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การสร้างระบบการคมนาคม สาธารณูปโภค การบำบัดน้ำเสีย การเก็บขยะอย่างถูกวิธี การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก การส่งเสริมการตลาด การจัดงานท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ การพัฒนาผู้ประกอบการ การส่งเสริมการตลาด การกำหนดนโยบายของรัฐ โดยใช้หลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการติดตามผล ประเมินผล

สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย (Nodes) (2552)

ได้วิจัยเรื่อง โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ 2551 การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประจำปีงบประมาณ 2551 โดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะ 5 ประการ คือ 1) เพื่อประเมินบริบทการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง 2) เพื่อประเมินปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานโครงการ 3) เพื่อประเมินกระบวนการดำเนินงานโครงการ 4) เพื่อประเมินผลการดำเนินงานโครงการ ซึ่งแยกเป็น 4.1) เพื่อประเมินประสิทธิผลของโครงการ 4.2) เพื่อประเมินผลกระทบของการดำเนินงานโครงการ 4.3) เพื่อประเมินความยั่งยืนของโครงการ 4.4) เพื่อประเมินการถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์จากโครงการ และ 5) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จและประมวผลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ

สรุปผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของโครงการ SML ส่วนใหญ่เป็นโครงการด้านการเกษตร คิดเป็นร้อยละ 48.35 รองลงมา คือ ด้านสาธารณูปโภค ร้อยละ 23.12 ด้านการส่งเสริมรายได้/อาชีพ ร้อยละ 15.52 ด้านสวัสดิการชุมชนร้อยละ 10.19 ด้านการอนุรักษ์และรักษาสีศิลปวัฒนธรรมร้อยละ 1.43 และด้านอื่น ๆ เช่น การซ่อมแซม ปรับปรุงสิ่งก่อสร้าง และการจัดซื้อวัสดุ ครุภัณฑ์ ฯลฯ น้อยที่สุด ร้อยละ 1.39 มีการทำบัญชีทรัพย์สินประเภทต่าง ๆ ทำทะเบียนเงินทุนหมุนเวียน ทำทะเบียนที่ดินหรือสิ่งก่อสร้าง และมีการทำทะเบียนครุภัณฑ์น้อยที่สุด

2. การประเมินการดำเนินงานโครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้านและชุมชน (SML) ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.1 ด้านบริบทของโครงการ SML

โครงการ SML มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชน อยู่ในระดับมาก

2.2 ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการ SML

โครงการ SML มีปัจจัยนำเข้าในการดำเนินงานอยู่ในระดับมาก ทั้งในภาพรวมและแต่ละรายการ

2.3 ด้านกระบวนการดำเนินงานโครงการ SML

โครงการ SML มีกระบวนการดำเนินงานอยู่ในระดับมากทั้งในภาพรวมและแต่ละรายการ เมื่อเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 รายการแรก ได้แก่ มีการเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็น รองลงมาคือการจัดซื้อ จัดจ้างมีความโปร่งใส ตรวจสอบได้ มีการบริหารจัดการและใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวม โดยยึดหลักความคุ้มค่า และสมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ

2.4 ด้านการประเมินผลการดำเนินโครงการ

2.4.1 ผลการประเมินประสิทธิผล ในเชิงปริมาณตามความคิดเห็นของผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม คือ ประชาชนและคณะทำงาน ประชาชน และภาคราชการ ให้ผลสรุปที่สอดคล้องกันว่าโครงการ SML ที่ได้ดำเนินการนั้นมีลักษณะโครงการเป็นไปตามหลักการของโครงการ SML คือ เพิ่มศักยภาพในการหารายได้ เสริมสร้างคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ รวมทั้งเพิ่มศักยภาพในการลดรายจ่าย และโครงการมีผลการดำเนินงานตามวัตถุประสงค์โดยรวมอยู่ในระดับมากในเรื่อง

- ส่งเสริมการมีส่วนร่วมคิด-ร่วมทำ ในการแก้ไขปัญหาของส่วนรวม
- เสริมสร้างและส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพของประชาชนเพื่อการพลิกฟื้นหมู่บ้าน/ชุมชนให้มีพลังขับเคลื่อนสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน
- สร้างโอกาสและส่งเสริมภาวะผู้นำให้ประชาชนในระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- เสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน/ชุมชน
- เสริมสร้างและปลูกจิตสำนึกในการบริหารงบประมาณ/ดำเนินการกิจกรรมร่วมกันที่ยึดหลักการบริหารแบบตรงไปตรงมา โปร่งใส สามารถตรวจสอบได้ และความมีอยู่จริงของเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่ใช้ประกอบในการบริหารงบประมาณที่ได้รับการจัดสรรจากรัฐบาล
- เตรียมความพร้อมของประชาชนและชุมชนในการรองรับการกระจายอำนาจการปกครองสู่ท้องถิ่นที่เต็มรูปแบบในอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2.4.2 การประเมินผลด้านผลกระทบของโครงการ SML โครงการ SML มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงดำเนินชีวิตของคนในชุมชนในทางเพิ่มขึ้น ทั้งในด้านคนในชุมชนดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง คนในชุมชนพอใจในสิ่งที่ตนมี คนในชุมชนมีโอกาสแสดงความสามารถของตนเอง คนในชุมชนรู้จักเสียสละ คนในชุมชนไม่เบียดเบียนผู้อื่น คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คนในชุมชนใช้เงินอย่างประหยัด คนในชุมชนกำหนดเป้าหมายการทำงานของตนอย่างสมเหตุสมผล คนในชุมชนทำงานสำเร็จตามเป้าหมาย คนในชุมชนสามารถแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจ การเงิน ด้วยตัวเอง คนในชุมชนมีการวางแผนและควบคุมการใช้จ่ายเงิน คนในชุมชนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม คนในชุมชนมีความรักสามัคคีกัน คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกัน ปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนลดลง คนในชุมชนสามารถร่วมกันแก้ปัญหาได้ และภาระของคนในชุมชนลดลง

2.4.3 ผลการประเมินด้านความยั่งยืนของโครงการ SML ทั้งประชาชน คณะทำงาน และประชาชน มีความเห็นว่าโครงการ SML มีความยั่งยืนในระดับมาก คนในชุมชนมีความพึงพอใจต่อโครงการ SML สามารถดำเนินการต่อไปได้ถึงแม้จะมีการเปลี่ยนแปลงรัฐบาลหรือถึงแม้จะไม่ได้รับงบประมาณเพิ่มเติม

2.4.4 การดำเนินโครงการ SML ทำให้คนในชุมชนเกิดการเรียนรู้ที่ดีเกิดจากการที่ทุกฝ่ายสร้างเครือข่ายของการเชื่อมโยงประสบการณ์ เกิดสังคมการเรียนรู้ และสังคมคุณธรรม โดยมุมมองของการเรียนรู้ของคนในชุมชนเห็นว่า ชาวบ้านได้เรียนรู้ถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ อันจะส่งผลประโยชน์ต่อชุมชนรู้จักเวทีประชาคม

3. ผลการศึกษาปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จ และปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ

3.1 ปัจจัยที่ส่งเสริมความสำเร็จในการดำเนินโครงการ SML ในภาพรวมระดับประเทศ ได้แก่ 1) ความร่วมมือของคนในชุมชน 2) ความรู้ความสามารถและคุณธรรมของผู้นำและคณะกรรมการดำเนินโครงการ 3) การบริหารจัดการที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ 4) มีหน่วยงานภาครัฐและหน่วยงานอื่นคอยให้การสนับสนุน แนะนำ 5) เป็นโครงการที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนอย่างแท้จริง 6) ความเข้มแข็งของชุมชน 7) ปัจจัยเกี่ยวกับคุณลักษณะของคณะกรรมการดำเนินโครงการ เช่น มีความรู้ประสบการณ์ในการทำงาน มีความซื่อสัตย์ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตน 8) มีภูมิปัญญาท้องถิ่นรับเป็นที่ปรึกษาโครงการ และ 9) เป็นโครงการที่ต่อยอดจากโครงการเดิม

3.2 ผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ SML พบว่า ปัญหาในด้านอุปสรรคของโครงการในด้านบริบท ที่ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ให้ข้อมูลว่าปัญหาอุปสรรคในการดำเนินโครงการ คือ การจำกัดประเภทของโครงการอยู่ในกรอบ ทำให้ไม่ก่อให้เกิดความคิดใหม่

ในด้านผลผลิต ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีความเห็นว่าสิ่งที่เป็นปัญหาอุปสรรค คือ โครงการส่วนใหญ่เน้นการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสาธารณูปโภค เพราะในพื้นที่ชนบทยังขาดการพัฒนาอย่างทั่วถึง

3.3 ผลการศึกษาข้อเสนอแนะในการดำเนินโครงการ SML พบว่า มีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับบริบทของโครงการ คือ ควรเน้นโครงการสร้างอาชีพของชุมชน หรือผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อเพิ่มรายได้และลดรายจ่าย มีงานทำและมีรายได้ที่ยั่งยืน คิดเป็นร้อยละ 8.52 รองลงมาคือ ควรเป็นโครงการที่สามารถดำเนินการอย่างต่อเนื่อง คิดเป็นร้อยละ 8.01 และควรเน้นการจัดทำโครงการที่เป็นการสร้างงานเข้าถึงอาชีพของชุมชนส่วนใหญ่ โดยหมู่บ้านควรเป็นผู้รับผลประโยชน์มากกว่าผู้รับเหมา คิดเป็นร้อยละ 6.48

4. ข้อเสนอแนะด้านแนวทางการดำเนินโครงการ

4.1 ภาครัฐส่วนกลาง

4.1.1 ควรเพิ่มการประชาสัมพันธ์ในหลายรูปแบบ

4.1.2 ควรมีเจ้าหน้าที่คอยตอบข้อสงสัย

4.1.3 ควรมีเจ้าหน้าที่ที่มีความเป็นกลางคอยติดตามและประเมินความก้าวหน้า

4.1.4 ควรมีการประชุมระดมความคิดเพื่อปรับเปลี่ยนกฎระเบียบของโครงการ SML ให้มีความสะดวกในการปฏิบัติ

4.2 ภาครัฐส่วนภูมิภาค

4.2.1 ควรมีสำนักงานหรือผู้รับผิดชอบโครงการ SML ระดับจังหวัด อำเภอ และตำบล เพื่อให้คำปรึกษาและติดตามเป็นหูเป็นตาแทนรัฐบาล

4.2.2 ควรมีความชัดเจนว่าข้าราชการตำแหน่งใดบ้างที่ต้องร่วมดูแลโครงการ SML

4.2.3 ควรจัดสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การดำเนินโครงการ SML ในระดับจังหวัดหรือระดับกลุ่มจังหวัด

4.3 ระดับคณะกรรมการและประชาชน

4.3.1 ควรให้ความสนใจในโครงการ SML มากขึ้นเพื่อจะได้แก้ปัญหาและจัดสวัสดิการของหมู่บ้านด้วยตนเอง

4.3.2 ควรมีการจัดเวทีสนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้แบบเคลื่อนที่ไปตามหมู่บ้าน/ชุมชน เพื่อให้ประชาชนเข้าใจปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง อันจะทำให้สังคมอยู่รอดอย่างยั่งยืน

วินัย โสมดี และคณะ (2553)

ได้วิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน ตำบลแม่คือ ตำบลลวงใต้ ตำบลสันปูเลย ตำบลป่าเมียง และตำบลแม่ฮ้อยเงิน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และศักยภาพชุมชน การศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ในด้านแนวความคิด กลวิธีการออกแบบ ขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทักษะคน สภาพแวดล้อม ต้นทุนทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการจัดการความรู้ด้านการออกแบบพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการจัดการความรู้เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการการตลาด การผลิต และการดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อการพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยกระบวนการจัดการความรู้ และการใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการที่จะพัฒนาผลิตภัณฑ์ และศักยภาพในกลุ่มตนเองเพื่อการพัฒนาความรู้ และความเชี่ยวชาญในการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการศึกษาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ และผลวิธีการออกแบบกลุ่มธุรกิจชุมชนมีการออกแบบและพัฒนาผลิตภัณฑ์เป็นการร่วมกันแสดงความคิดเห็น โดยมีประธานกลุ่มเป็นผู้ควบคุมดูแลการผลิตและการออกแบบ ส่วนขั้นตอนการผลิตเป็นการถ่ายทอดกลวิธีปฏิบัติงานจากประธานกลุ่มไปสู่สมาชิกภายในกลุ่มหลังจากนั้นสมาชิกภายในกลุ่มจะเป็นผู้ถ่ายทอดให้แก่สมาชิกคนอื่น ๆ ต่อไป การจัดการความรู้ด้านการออกแบบพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ศักยภาพด้านการจัดการ การตลาด การผลิตและการดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชน พบว่า จากการมีกลุ่มธุรกิจชุมชนได้รับการบริการความรู้ด้านต่าง ๆ จากคณะผู้วิจัยและวิทยากร รวมถึงจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งผลให้กลุ่มธุรกิจชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น อีกทั้งสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการจัดการธุรกิจของตน ในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

อัญชลี โสมดี และคณะ (2553)

ได้วิจัยเรื่อง การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน ตำบลแม่โป่ง และตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความต้องการชุมชน เกี่ยวกับการพัฒนาผลิตภัณฑ์และศักยภาพชุมชน การศึกษารูปแบบผลิตภัณฑ์ในด้านแนวความคิด กลวิธีการออกแบบ ขั้นตอนการผลิต ภูมิปัญญาชาวบ้าน ทักษะคน สภาพแวดล้อม ต้นทุนทางธรรมชาติที่ส่งผลกระทบต่อรูปแบบผลิตภัณฑ์ รวมไปถึงการจัดการความรู้ด้านการออกแบบพัฒนาสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบ และการจัดการความรู้เพื่อวิเคราะห์ศักยภาพด้านการจัดการการตลาด การผลิต และการดำเนินงานด้านธุรกิจชุมชนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเพื่อการพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้ยั่งยืนด้วยกระบวนการจัดการความรู้ และการใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนมีความต้องการที่จะผลิตผลิตภัณฑ์ และศักยภาพในกลุ่มตนเองเพื่อการพัฒนาความรู้ และความเชี่ยวชาญในการผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการศึกษาด้านรูปแบบผลิตภัณฑ์ และกลวิธีการออกแบบกลุ่มธุรกิจชุมชนนับเป็นการทำงานแบบอุตสาหกรรมขนาดเล็ก ทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ไม่มีการแบ่งแยกความถนัด มีการเรียนรู้ และจดจำได้ด้วยตนเอง ขั้นตอนการทำงานส่วนใหญ่จะเป็นแบบทำเอง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุกขั้นตอน การจัดการความรู้ด้านการจัดการการตลาด การผลิต การดำเนินงานธุรกิจชุมชน พบว่า กลุ่มธุรกิจชุมชนมีความพร้อมในการพัฒนาตนเอง และยังสามารถปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยเป็นการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงาน และจัดการธุรกิจของตนในการดำเนินงานเพื่อพัฒนาชีวิตและเศรษฐกิจชุมชนให้เจริญก้าวหน้าต่อไป

ข้อเสนอแนะในการวิจัย ควรมีการศึกษาถึงบทบาท และโครงสร้างขององค์กร เพื่อให้ง่ายต่อการประสานงาน หรือทำให้ง่ายต่อการขับเคลื่อนกระบวนการให้ด้านต่าง ๆ เพื่อลดขั้นตอนการทำงานที่ไม่เกิดประโยชน์ และกำหนดให้ทุกตำบลดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยเน้นกระบวนการปฏิบัติจริงทุกขั้นตอน อีกทั้งควรศึกษาความต้องการของตลาดทั้งต่างประเทศ และในประเทศที่มีต่อผลิตภัณฑ์แต่ละประเภท เพื่อศึกษาและนำมาเป็นข้อมูลในการผลิตสินค้าให้ตรงตามความต้องการของผู้บริโภคต่อไป

จากการศึกษาวิเคราะห์งานวิจัยการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้ค้นพบลักษณะที่สอดคล้องกันหลายประการ ได้แก่

ธุรกิจการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก การจันทนาการ ฯลฯ เป็นธุรกิจขนาดเล็ก การท่องเที่ยวมีเฉพาะในฤดูหนาว (พฤศจิกายน - มกราคม) นอกฤดูกาลอื่น ๆ การท่องเที่ยวชมเขา

กิจกรรมการท่องเที่ยวเกิดขึ้นในพื้นที่ในเมืองและชุมชนชาวนา ซึ่งประกอบอาชีพด้านการเกษตร และสังคมชาวนาต้องการประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเป็นอาชีพเสริม เพราะยังขาดความพร้อมในด้านความรู้ และประสบการณ์ด้านอาชีพการท่องเที่ยว

พื้นที่โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งดำเนินงานโดยใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และการเกษตรทฤษฎีใหม่ เหมาะสมในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

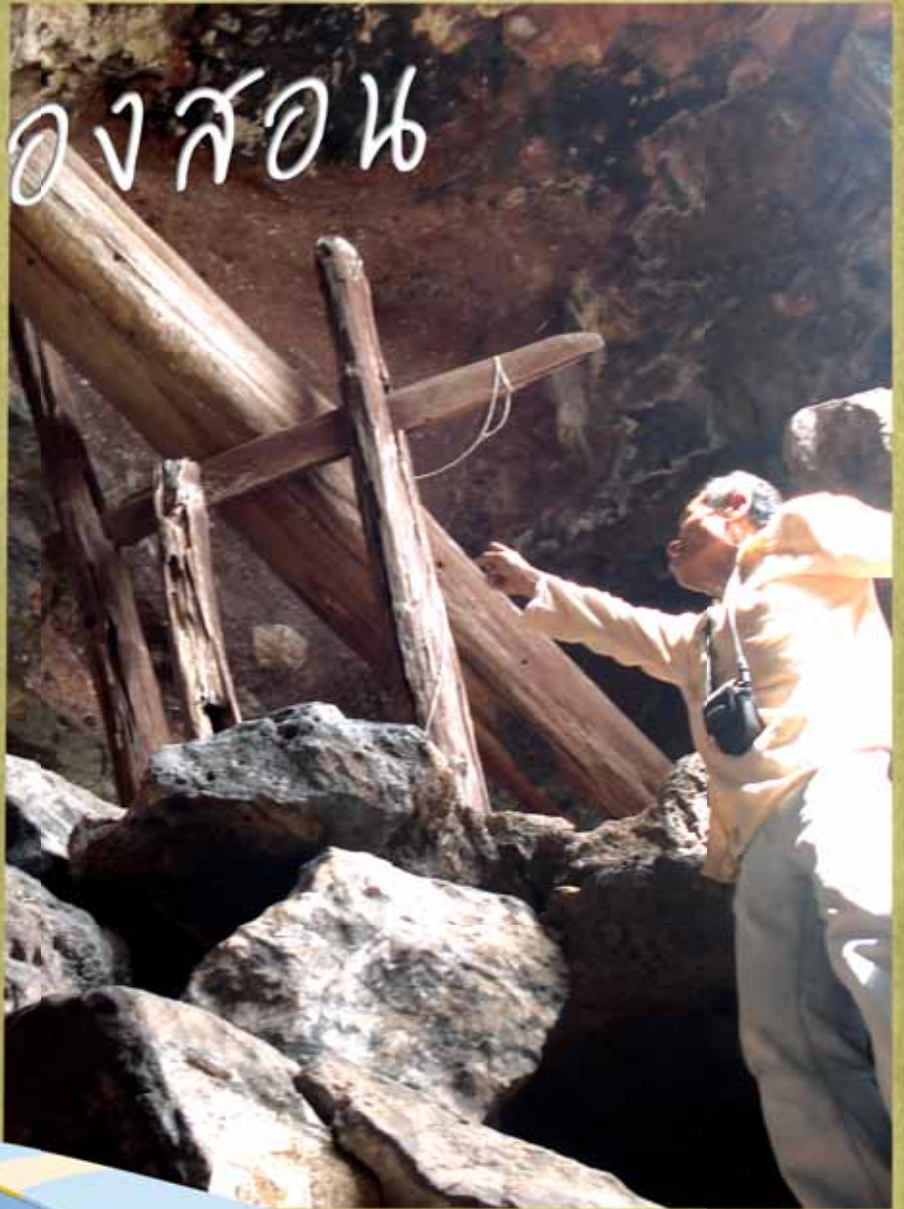
การวิจัยในเรื่อง การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตรและธุรกิจชุมชนแขนงอื่น ๆ สามารถผสมผสานดำเนินการได้อย่างกลมกลืนได้ผลดีทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง มีความสอดคล้องกับบริบทของชุมชนของสังคมไทย (ระดับมาก) ทั้งในภาพรวมและแต่ละรายการ นอกจากนี้ยังส่งเสริมให้มีส่วนร่วมคิด ร่วมทำในการแก้ปัญหา เสริมสร้าง และส่งเสริมความพร้อมและพัฒนาศักยภาพ เสริมสร้างและส่งเสริมประชาธิปไตยระดับหมู่บ้าน ชุมชน และเตรียมความพร้อมของประชาชนในการกระจายอำนาจ

งานวิจัยด้านการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้วขอบเขตของพื้นที่ เจาะลึกระดับหมู่บ้าน ตำบล หรือระดับอำเภอ แต่งานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทำในระดับจังหวัดและประเทศ แต่งานทั้งสองประเภทก็มิได้วิจัยเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเน้นประชากรสังคมชาวนา การเกษตรทฤษฎีใหม่ ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับจังหวัด

ดังนั้นงานวิจัยเรื่องนี้จึงมีวัตถุประสงค์แตกต่างจากงานวิจัยดังกล่าวมาแล้ว

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 3

ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 3

ข้อมูลเบื้องต้นจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ภูมิศาสตร์ - ประวัติศาสตร์

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่ทางภาคเหนือไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศไทย ระหว่างเส้นรุ้ง (ละติจูด) ที่ 17 องศา 38 ลิปดา - 19 องศา 48 ลิปดาเหนือ และเส้นแวง (ลองจิจูด) ที่ 97 องศา 20 ลิปดา - 98 องศา 39 ลิปดาตะวันออก ซึ่งห่างจากกรุงเทพมหานครมากที่สุดในภาคเหนือ มีระยะทางประมาณ 924 กิโลเมตร มีพื้นที่ประมาณ 12,681.259 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 7,925,812.5 ไร่ ซึ่งใหญ่เป็นอันดับ 3 ของภาคเหนือ และเป็นอันดับ 7 ของประเทศ มีความยาวจากเหนือจรดใต้ประมาณ 250 กิโลเมตร และกว้างประมาณ 95 กิโลเมตร

ทิศเหนือและทิศตะวันตก ติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า รวม 3 รัฐ คือ รัฐฉานตอนใต้ รัฐกะยา และ รัฐคอกทูเล โดยมีเทือกเขาดอนนังชัยตะวันตก แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย เป็นแนวพรมแดนกั้นระหว่างประเทศ

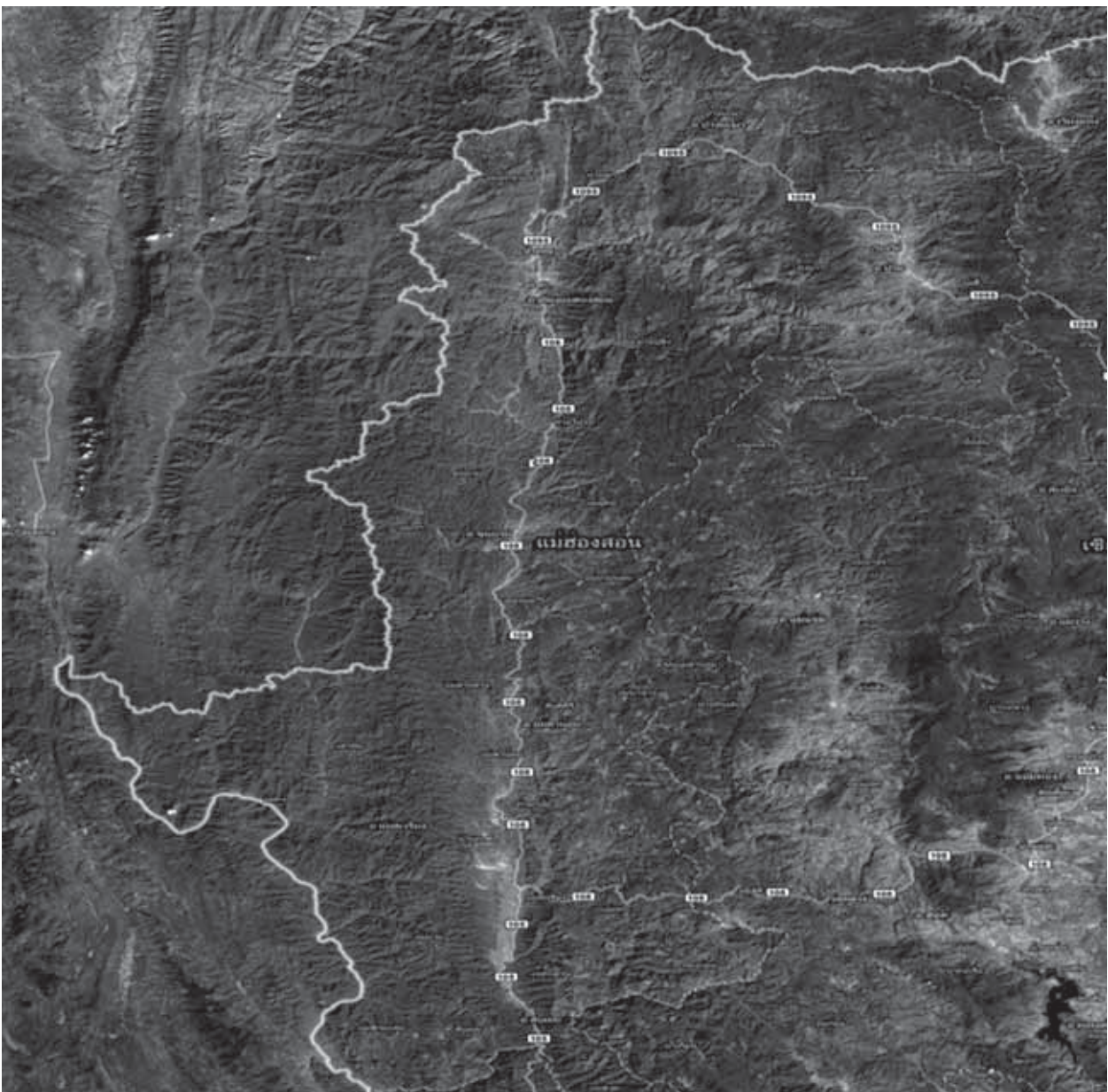
ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอท่าสองยาง จังหวัดตาก โดยมีแม่น้ำยวม และแม่น้ำเงา เป็นแนวเขตจังหวัด

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด และ อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขาดอนนังชัยกลาง และเทือกเขาดอนนังชัยตะวันออกเป็นแนวเขตจังหวัด

โดยทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน จะมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศสหภาพพม่า รวมความยาวประมาณ 483 กิโลเมตร โดยเป็นพรมแดนที่เป็นพื้นดินประมาณ 326 กิโลเมตร เป็นแม่น้ำประมาณ 157 กิโลเมตร (แยกเป็นแม่น้ำสาละวิน 127 กิโลเมตร และแม่น้ำเมย 30 กิโลเมตร)

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกธรณีวิทยาพหุเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พื้นที่ส่วนใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นทิวเขาสูงสลับซับซ้อน และยังคงเป็นป่าไม้ตามธรรมชาติ ที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีพื้นที่ป่าไม้ที่เป็นป่าสงวนแห่งชาติ ประมาณ 6,976,650 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 88.02 ที่อุดมสมบูรณ์ โดยมีทิวเขาเรียงตามแนวทิศเหนือ-ใต้ ขนานกัน ซึ่งมีทิวเขาที่สำคัญ คือ ทิวเขาแดนลาว อยู่ทางตอนเหนือสุดของจังหวัด เป็นแนวแบ่งเขตแดนประเทศไทยกับประเทศสหภาพพม่า และทิวเขาดอยมูฮงชัย ซึ่งประกอบด้วยทิวเขาเรียงขนานกัน 3 แนว คือ ทิวเขาดอยมูฮงชัยตะวันตก เป็นแนวเขตแดนไทย - สหภาพพม่า ทิวเขาทิศตะวันออกของจังหวัด เป็นแนวแบ่งเขตระหว่างจังหวัดแม่ฮ่องสอนกับเชียงใหม่ ยอดเขาที่สูงที่สุด คือ ยอดเขาแม่ยะ อยู่บริเวณทิวเขาดอยมูฮงชัยตะวันออก ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือของจังหวัดในเขตอำเภอปาย ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ 2,005 เมตร

รูปที่ 3.2 ลักษณะภูมิประเทศจังหวัดแม่ฮ่องสอน

<http://maps.google.co.th>

จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีภูมิอากาศแบบร้อนชื้น โดยในฤดูร้อนจะมีอากาศร้อนจัด อากาศหนาวจัดในฤดูหนาว และฝนจะตกชุกในฤดูฝน นอกจากนี้จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาสูง มีพื้นที่อยู่บนที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล ทำให้มีอุณหภูมิสูงในตอนกลางวันเนื่องจากถูกแสงแดด ส่วนในตอนกลางคืนจะได้รับอิทธิพลจากลมภูเขา ทำให้อากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อความร้อนในตอนกลางวันลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุม โดยทั่วไปในตอนกลางคืนสภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดูกาล

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่างกลางเดือนกุมภาพันธ์ - กลางเดือนพฤษภาคม จะมีอากาศร้อนอบอ้าว

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม - เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศชุ่มชื้นฝนจะตกชุกมาก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม - กลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและความกดอากาศสูงจากประเทศจีน อากาศจะหนาวเย็นมาก (www.maehongson.go.th 7 เมษายน 2553)

ในด้านประวัติศาสตร์ที่ตั้งของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันเพิ่งได้รับการยกระดับเป็นเมืองใน พ.ศ. 2417 “พญาสิงหนาทราชา หรือ ชานกะเล” ชาวไทยใหญ่เป็นเจ้าเมืองคนแรกใน พ.ศ. 2433 พระยาศรีสหเทพปลัดทูลฉลอง กระทรวงมหาดไทยขึ้นมাত্রตรวจราชการ ในหัวเมืองมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ ได้ปรึกษากับพระยารัตนาธิเบศร์ ข้าหลวงใหญ่เจ้าผู้ครองนครเมืองในมณฑลตะวันตกเฉียงเหนือ จัดระเบียบการปกครองใหม่ คือรวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองขุนยวม เมืองยวม (แม่สะเรียง) และเมืองปาย เข้าเป็นหน่วยปกครองเดียวกันเรียกว่า “บริเวณเชียงใหม่ตะวันตก” ตั้งที่ว่าการแขวง (เทียบเท่าเมือง) ที่เมืองขุนยวม โดยตั้งให้นายโหมคเป็นนายแขวง (แจ้งความเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ลงวันที่ 11 กรกฎาคม ร.ศ. 119)

ใน พ.ศ. 2446 ย้ายที่ว่าการจากเมืองขุนยวมไปตั้งที่เมืองยวม (แม่สะเรียง) และเปลี่ยนชื่อจากบริเวณเชียงใหม่ตะวันตกเป็นบริเวณพายัพเหนือ ในปี พ.ศ. 2453 โปรดเกล้าฯ ให้รวมเมืองแม่ฮ่องสอน เมืองยวม และเมืองปาย ตั้งเป็นเมืองจัตวาขึ้นกับมณฑลพายัพ และย้ายที่ว่าการเมืองมาตั้งที่เมืองแม่ฮ่องสอนพร้อมกับโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรราช (เปลื้อง) เป็นเจ้าเมือง (ผู้ว่าราชการจังหวัดแม่ฮ่องสอน) เป็นคนแรก พ.ศ. 2476 เลิกการปกครองที่เป็นมณฑลและตั้งเป็น “จังหวัดแม่ฮ่องสอน” บริหารราชการตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย มาจนกระทั่งทุกวันนี้

ในปัจจุบันจังหวัดแม่ฮ่องสอน แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 อำเภอ คือ อำเภอเมือง อำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย อำเภอขุนยวม อำเภอแม่ลาน้อย อำเภอสบเมย และอำเภอปางมะผ้า มี 44 ตำบล (ไม่รวมตำบลจองคำ ซึ่งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน) มี 415 หมู่บ้าน มีองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 48 แห่ง ประกอบด้วย

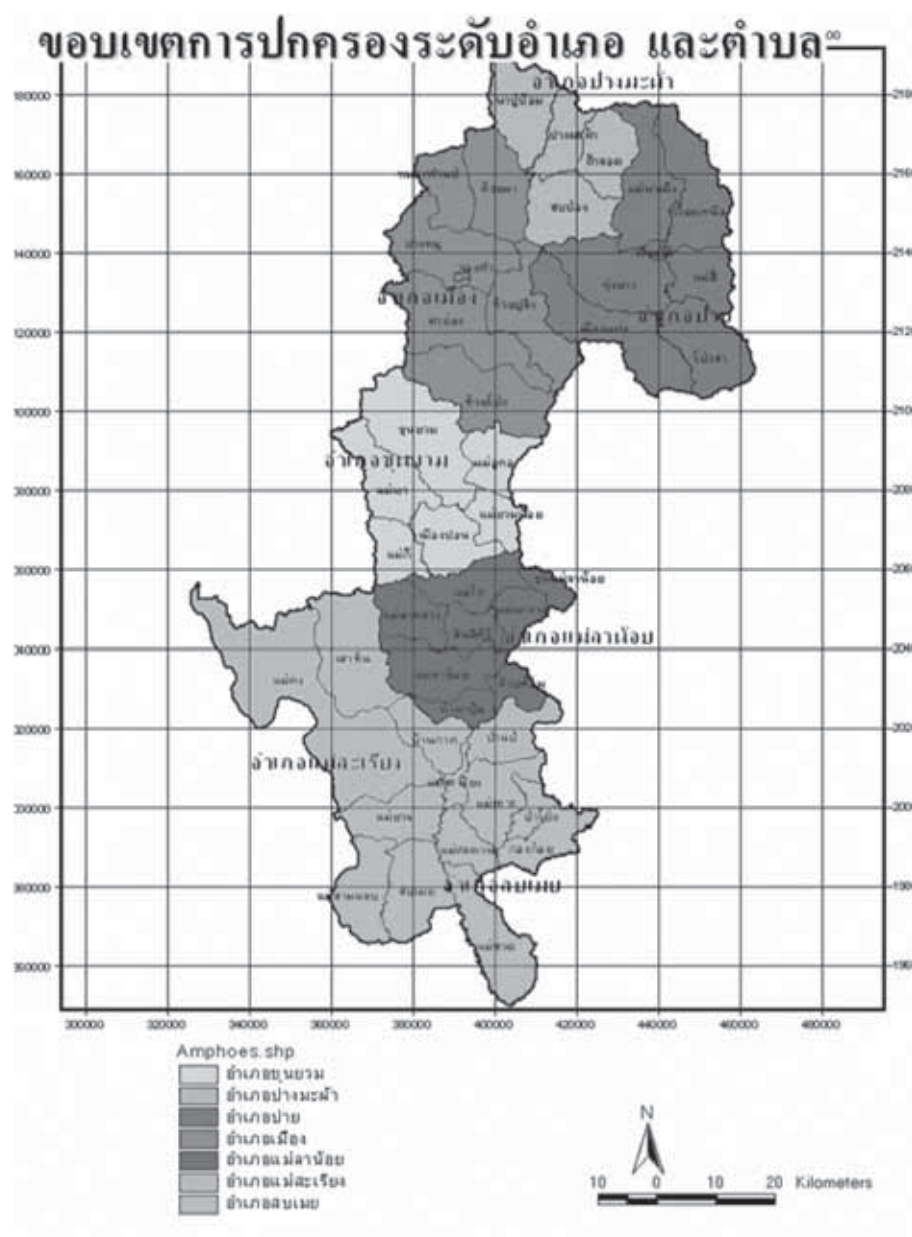
- องค์การบริหารส่วนจังหวัด 1 แห่ง
- เทศบาลเมือง 1 แห่ง
- เทศบาลตำบล 4 แห่ง
- องค์การบริหารส่วนตำบล 44 แห่ง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สรุปเขตการปกครองของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1. อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน มี 6 ตำบล, 68 หมู่บ้าน, อบจ.1 แห่ง, เทศบาลเมือง 1 แห่ง, อบต. 6 แห่ง
2. อำเภอแม่สะเรียง มี 7 ตำบล, 77 หมู่บ้าน, เทศบาลตำบล 1 แห่ง, อบต. 7 แห่ง
3. อำเภอปาย มี 7 ตำบล, 62 หมู่บ้าน, เทศบาลตำบล 1 แห่ง, อบต. 7 แห่ง
4. อำเภอขุนยวม มี 6 ตำบล, 43 หมู่บ้าน, เทศบาลตำบล 1 แห่ง, อบต. 6 แห่ง, สภาตำบล 2 แห่ง
5. อำเภอแม่ลาน้อย มี 8 ตำบล, 69 หมู่บ้าน, เทศบาลตำบล 1 แห่ง, อบต. 8 แห่ง
6. อำเภอสบเมย มี 6 ตำบล, 58 หมู่บ้าน, อบต. 6 แห่ง
7. อำเภอปางมะผ้า มี 4 ตำบล, 38 หมู่บ้าน, อบต. 4 แห่ง

(www.maehongson.go.th 7 เมษายน 2553)

รูปที่ 3.3 แสดงอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

<http://skeena.siam2web.com/?cid=470147>

ถ้าพิจารณาทางด้านประวัติศาสตร์การปกครอง ตัวเมืองแม่ฮ่องสอนซึ่งเป็นที่ตั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน ปัจจุบันเกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2417 แต่ถ้าพิจารณาประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอนในภาพรวมของทุก ๆ อำเภอ (พ.ศ. 2553 มี 7 อำเภอ) แล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอนก็เป็นจังหวัดเก่าแก่ควบคู่กับอาณาจักรสยามและล้านนา ไม่ต่ำกว่า 650 ปีล่วงมาแล้ว แต่ที่ตั้งของจังหวัดไม่ได้อยู่ที่เมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน แต่อยู่ที่เมืองขมุได้ อำเภอแม่สะเรียง ริมฝั่งแม่น้ำขมุ ลักษณะเช่นนี้ก็มีได้แตกต่างจากจังหวัดน่าน ซึ่งเมืองเดิมเริ่มจากนันทบุรี ในเขตอำเภอปัว ก่อนย้ายมาอยู่ในอำเภอเมืองน่านในปัจจุบัน สำหรับประวัติของจังหวัดอื่น ๆ ก็มีลักษณะเช่นเดียวกัน

รูปที่ 3.4 เมืองขมุได้โบราณ

ตำนานพระธาตุจอมมอญ อำเภอแม่สะเรียง ซึ่งบันทึกว่า พระเจ้ากือนา (ครองราชย์ พ.ศ. 1898 - 1928) เป็นผู้สร้างนั้นแสดงว่า เมืองขมุได้มีผู้คนตั้งถิ่นฐานมาแล้วไม่น้อยกว่า 650 ปี ล่วงมาแล้ว

รูปที่ 3.5 พระธาตุจอมมอญ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ใน พ.ศ. 1952 ท้าวลก (พระเจ้าติโลกราช) โอรสพระเจ้าสามฝั่งแกน ครองเมืองพร้าว วังหิน (อำเภอพร้าว จังหวัดเชียงใหม่) ทำความผิดอาชญาถูกเนรเทศไปอยู่เมืองขมุได้

ใน พ.ศ. 1985 ท้าวลกสามารถแย่งชิงราชสมบัติจากพระราชบิดาแล้วปราบดาภิเษกเป็นกษัตริย์องค์ที่ 9 แห่งอาณาจักรล้านนา ทรงพระนามว่า พระศรีสุธรรมติโลกราช (ประชุมพงสาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติเล่ม 2, 2507) หรือ พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1985 - 2030)

หลักฐานทางโบราณคดี เช่น เนินดิน กำแพงดิน เครื่องปั้นดินเผา ก็ยังมีหลักฐานของเมืองขมุได้ริมแม่น้ำขมุ อำเภอแม่สะเรียงในปัจจุบัน

รูปที่ 3.6 กำแพงดินเมืองขมุได้

เมืองขมุได้ อาจเป็นเมืองหน้าด่านของล้านนาเขตตะวันตกริมฝั่งแม่น้ำสาละวินในหนังสือ “มังทรารบเชียงใหม่” ได้บรรยายการกวาดต้อนคนเชียงใหม่ไปพม่าในปี พ.ศ. 2156 ไว้ว่า “เชลย” ได้เดินทางจากเชียงใหม่ผ่านจอมทอง ฮอด กองลอย เมืองขมุ เมืองราง (ผาปูน) เมะตะมะไปสู่หงสาวดี

รูปที่ 3.7 แผนที่แสดงเส้นทางการกวาดต้อนเชลยศึกจากเชียงใหม่ - หงสาวดี

จากหลักฐานต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วจึงยืนยันได้ว่าเมืองขมุได้เป็นเมืองเก่าตั้งแต่สมัยอาณาจักรล้านนา เมืองปาย (อำเภอปาย) ก็มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์เกี่ยวกับเรื่องราวการเดินทางของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2133 - 2148) และการสร้างพระพุทธรูปไม้สักที่เมืองปาย ประกอบกับเมืองปายมีที่ราบริมแม่น้ำกว้างใหญ่ เมืองปายก็น่าจะเป็นชุมชนโบราณก่อนกลุ่มไทใหญ่อพยพเข้ามาอาศัยในยุคต้นกรุงรัตนโกสินทร์

รูปที่ 3.8 สมเด็จพระนเรศวรมหาราชที่วัดน้ำฮู เมืองปาย

จากหลักฐานซึ่งยกตัวอย่างมาแล้ว ดังนั้นประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนก็ไม่ควรเริ่มต้นเมื่อประมาณ 100 กว่าปีมานี้เอง ประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอนควรเริ่มต้นยาวนานกว่านั้น อย่างน้อยก็ 600 กว่าปีมาแล้ว (ในยุคประวัติศาสตร์) ถ้ายุคก่อนประวัติศาสตร์ “ยุคของผีแมน” อาจไม่น้อยกว่า 10,000 ปี

รูปที่ 3.9 โลงผีแมนในถ้ำอำเภอปางมะผ้า

การชำระประวัติศาสตร์ใหม่ อาจทำให้เกิดข้อเท็จจริงว่าแม่ฮ่องสอนก็เป็นจังหวัดเก่าแก่จังหวัดหนึ่งของประเทศไทย สิ่งเหล่านี้มีประโยชน์ในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และความเข้าใจของผู้คนในปัจจุบัน ต่อ “กำเนิดเดิม” ในอดีตที่มีความยาวนานอย่างไร นี่ก็เหตุผลสำคัญอย่างหนึ่งในการสร้างชาติ และความเข้าใจในชาติอย่างถูกต้อง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประชากร

ประชากรจังหวัดแม่ฮ่องสอนค่อนข้างหลากหลายทางกลุ่มชาติพันธุ์ เนื่องจากเป็นจังหวัดชายแดนติดต่อกับสหภาพพม่า และห่างไกลศูนย์กลางการปกครองส่วนกลาง ภูมิประเทศเป็นภูเขาและป่าไม้อุดมสมบูรณ์ด้วยทรัพยากรธรรมชาติ บริบททางด้านภูมิศาสตร์ประกอบกับพัฒนาการปกครองของไทย และสหภาพพม่าตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันทำให้เกิดการอพยพประชากรจากสหภาพพม่าเข้าสู่จังหวัดอื่น ๆ ตามแนวพรมแดนทิศตะวันตกของประเทศไทย รวมทั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประชากรในจังหวัดแม่ฮ่องสอนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธุ์ต่อไปนี้ คือ คนเมือง ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง สะกอ กะเหรี่ยงโปว์ กะเหรี่ยงแดง (กะยา หรือ คารนนี่) ลัวะ ลีซู ล่าหู่ ม้ง ดองสู (ปะโอ) จีนฮ่อ มุสลิมจากสหภาพพม่าและบังคลาเทศ จีน นอกจากนี้ยังมีกลุ่มอพยพซึ่งไม่ได้สิทธิในสัญชาติไทย ได้แก่ กะยัง หรือ ปะด่อง (กะเหรี่ยงคอยาว) และกะเหรี่ยงหยาบ ซึ่งอาศัยอยู่ในแม่ฮ่องสอน นอกเขตพื้นที่ค่ายอพยพ

We are Mae Hong Son

รูปที่ 3.10 แสดงความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์

ประชากรดังกล่าวแล้ว เช่น คนเมือง (คนไทย) ลัวะ ไทยใหญ่ จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ได้อาศัยอยู่ในอำเภอแม่สะเรียงไม่น้อยกว่า 650 ปี ล่วงมาแล้ว สำหรับชนเผ่าลัวะ อาศัยมานานกว่า 1,000 ปี

รูปที่ 3.11 ชุนหลวงวิลังคะต้นตระกูลลัวะในล้านนา

ไทยใหญ่ เป็นกลุ่มที่อพยพเข้ามาอย่างต่อเนื่องตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา กรุงรัตนโกสินทร์ และสมัยปัจจุบัน การสงครามระหว่างกลุ่มไทยใหญ่ด้วยกันก็เป็นสาเหตุหนึ่งของการอพยพเช่นกรณีของ “ชานทะเล”

กะเหรี่ยง อพยพข้ามแม่น้ำคง (สาละวิน) เข้าสู่ชายแดนภาคตะวันตกของประเทศไทยไม่น้อยกว่า 200 ปี ล่วงมาแล้วเนื่องจากถูกพม่ารุกราน

มั้ง ลำหู่ ลีซอ อพยพเข้ามาภายหลังไม่ถึง 100 ปี เพราะต้องการแสวงหาพื้นที่ทำกินใหม่

ในยุคที่อังกฤษปกครองพม่า (พ.ศ. 2429 - 2491) ชนชาติกะเหรี่ยง ไทยใหญ่ ดองสุ ได้อพยพเข้ามาในแม่ฮ่องสอนมากยิ่งขึ้น สาเหตุหนึ่งคือ การทำธุรกิจไม้สักกับบริษัทในเครือของอังกฤษ และอีกสาเหตุหนึ่งต้องการแสวงหาที่ทำกินใหม่

ในระหว่าง พ.ศ. 2505 - ปัจจุบัน สหภาพพม่าปกครองโดยคณะทหารอย่างต่อเนื่อง และปฏิเสธการปกครองตัวเองให้แก่ชนกลุ่มอื่น ๆ ในพม่า ยะไข่ และคะฉิ่น กลุ่มชาติพันธุ์ดังกล่าวแล้วได้จัดตั้งกองกำลังติดอาวุธต่อสู้กับรัฐบาลทหารพม่า เช่น มอญ กะเหรี่ยง คะยา ไทยใหญ่ ตั้งแต่ชุด BSPP. (The Burma Socialist Programme พ.ศ. 2505 - 2540) และ SPDC. (The State Peace and Development Council พ.ศ. 2540 - ปัจจุบัน) (สุทธิธิ์ ชูชาติ, 2550)

การสู้รบทำให้ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง คะยา และกลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ อพยพเข้าสู่แม่ฮ่องสอนมากยิ่งขึ้น

การอพยพในปัจจุบัน เข้ามาโดยการหลบหนีชุกซ่อนในป่า ปัจจุบันจัดให้อยู่ในค่ายอพยพ ย้ายถิ่นมาอาศัยกับเครือญาติจนบางคนได้สัญชาติไทยหรือบางกลุ่มยังไม่ได้ นอกจากนี้ยังเข้ามาอาศัยในแม่ฮ่องสอนลักษณะสมณเพศ คือ บวชพระ บวชเณร จำพรรษาอยู่ในวัด

ด้วยเหตุผลดังกล่าวแล้ว จังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงเป็นจังหวัดเก่าแก่จังหวัดหนึ่งของประเทศไทยที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากกว่าจังหวัดอื่น ๆ อีกจำนวนมาก

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ผสมกับความหลากหลายทางธรรมชาติจึงเป็นจุดแข็งและจุดขายสำคัญในมิติของการส่งเสริมการท่องเที่ยวแต่ไม่ใช่การท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism) ต้องเป็นการท่องเที่ยวที่ยั่งยืนอย่างใดอย่างหนึ่งก็ได้

รูปที่ 3.12 จิตรกรรมฝาผนังวัดศรีบุญเรือง
อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานที่ท่องเที่ยว

สถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีทุกอำเภอ สถานที่บางแห่งจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก เพราะความสวยงาม น่าประทับใจ แปลกประหลาด และหายาก สถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญจัดแบ่งเป็นรายอำเภอ ได้ดังนี้

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอเมือง

(<http://travel.maehongson-strateay.net/meung.php>)

อนุสาวรีย์พญาสิงหนาทราชา

ตั้งอยู่ต้นถนนขุนลุมประพาส เดิมทีนามท่านชื่อ ‘ชานกะเล’ เป็นชาวไทยใหญ่ได้รวบรวมผู้คนตั้งหมู่บ้านชื่อ “บ้านขุนยวม” ต่อมาได้ยกขึ้นเป็นเมือง ถึงปี พ.ศ. 2417 จึงได้เปลี่ยนชื่อเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน และพระเจ้าอินทวิชยานนท์เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ได้ยกบรรดาศักดิ์ชานกะเลเป็น “พญาสิงหนาทราชา” และแต่งตั้งให้เป็นเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอนคนแรก

วัดพระธาตุคอกงมู

ตั้งอยู่บนคอกงมู เขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน วัดนี้มีความสำคัญมากที่สุดวัดหนึ่งในจังหวัด เป็นศูนย์รวมศรัทธาของชาวเมือง กล่าวกันว่าใครที่มาแม่ฮ่องสอนแล้วไม่ได้ไปที่นี่ถือว่ายังไม่ถึง ทั้งนี้เดิมชื่อ “วัดปลายคอก” ตั้งอยู่บนยอดคอกงมู พระธาตุเจดีย์ของวัดนี้สร้างขึ้นเป็นแห่งแรกในแม่ฮ่องสอน ประกอบด้วย

พระเจ้าชัย 2 องค์ องค์ใหญ่สร้างโดย “จองต่องสู” เมื่อ พ.ศ. 2403 ส่วนเจดีย์องค์เล็ก สร้างโดยพญาสิงหนาทราชา เมื่อ พ.ศ. 2417 ต่อมาจึงเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดพระธาตุคอกงมู” ตามนามที่ตั้ง นอกจากเป็นศาสนสถานสำคัญแล้วยังเป็นจุดชมวิวของเมืองแม่ฮ่องสอนด้วย เพราะสามารถเห็นภูมิประเทศของเมืองแม่ฮ่องสอน และเทือกเขาถนนธงชัยที่สลับซับซ้อน

รูปที่ 3.13 วัดพระธาตุคอกงมู

วัดจองคำและวัดจองกลาง

วัดจองคำและวัดจองกลางเปรียบเสมือนเป็นวัดแฝด เพราะตั้งอยู่ในกำแพงเดียวกัน เมื่อมองจากด้านหน้าวัดจองคำจะอยู่ทางด้านซ้ายมือ ส่วนวัดจองกลางจะอยู่ทางด้านขวามือ วัดจองคำและวัดจองกลางตั้งอยู่กลางเมืองแม่ฮ่องสอน และเป็นเสมือนสัญลักษณ์ทางวัฒนธรรมของเมืองไทยใหญ่แห่งนี้ เพราะวัดทั้งสองสร้างขึ้นโดยช่างชาวไทยใหญ่เมื่อปี พ.ศ. 2340 เป็นศิลปะแบบไทยใหญ่ที่แปลกตาและงดงามมาก โดยวัดจองคำมีพระประธานขนาดใหญ่เรียกว่า “หลวงพ่อดิ” มีขนาดหน้าตักกว้างถึง 4.85 เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. 2477 โดยช่างฝีมือชาวพม่า เหตุที่เรียกวัดจองคำเนื่องมาจากเสาวัดประดับด้วยทองคำเปลว ส่วนวัดจองกลางมี พระพุทธสิหิงค์จำลองปิดทองเหลืองอร่ามทั้งองค์และยังมีสิ่งที่น่าสนใจแะชมคือตุ๊กตาไม้แกะสลักฝีมือช่างพม่าเรื่องพระเวสสันดรชาดก จำนวน 37 ตัว นอกจากนี้ยังมีภาพเขียนสีบนแผ่นกระຈกที่งดงามมาก

รูปที่ 3.14 วัดจองคำ และวัดจองกลาง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดหัวเวียง

วัดหัวเวียงหรือวัดกลางเวียง ตั้งอยู่กลางใจเมืองบนถนนสิงหนาทบำรุง ใกล้กับสี่แยกไฟแดง เป็นที่ประดิษฐานของพระเจ้าพาราละแข่ง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทรงเครื่องประจำเมืองที่มีความงดงามมาก มีประวัติว่าหล่อจำลองจาก “พระมหามุนี” พระเจ้าพาราละแข่งองค์จริง ณ เมืองมณฑลพะเยา ประเทศพม่า โดยลุงจองโพหย่า เป็นผู้อัญเชิญมา เดิมสร้างเป็นท่อนๆ ทั้งหมด 9 ท่อน ล่องมาตามลำน้ำปาย มาประกอบที่วัดพระนอนแล้วจึงมาประดิษฐานที่วัดนี้ นอกจากนี้ด้วยเหตุที่ตั้งอยู่ในย่านชุมชนกลางใจเมือง จึงมีการจัดกิจกรรมทางประเพณีตลอดปี นับเป็นสถานที่อีกแห่งหนึ่งที่คนต่างถิ่นนิยมมาเที่ยวชมวัฒนธรรมไทยใหญ่

วัดถ้ำก่อ

อยู่ที่เชิงคดอยทางขึ้นพระธาตุดอยกองมู อยู่ตรงข้ามกับวัดพระนอน ชื่อวัดเป็นภาษาไตแปลว่า ดอกบุญนาค ซึ่งถือเป็นไม้ศักดิ์สิทธิ์ชนิดหนึ่ง เชื่อกันว่าเป็นต้นไม้ที่พระศรีอริยเมตไตรย์ประทับตอนตรัสรู้ วัดถ้ำก่อเป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองแม่ฮ่องสอน สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2433 มีสถาปัตยกรรมทั้งงดงาม มีลักษณะเด่นเป็นพิเศษต่างจากวัดอื่นคือ มีหลังคาคลุมทางเดินที่เล่นระดับลดหลั่นกันลงตามความลาดเอียงของพื้นที่ตั้งแต่ซุ้มทางเข้าไปจนถึงศาลา

วัดพระนอน

วัดพระนอนเป็นวัดเก่าแก่ที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของแม่ฮ่องสอน ตั้งอยู่เชิงคดอยกองมู เป็นวัดที่สร้างขึ้นโดยชาวยุโรปเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน และถือเป็นวัดประจำตระกูลเจ้าเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปปางไสยาสน์องค์ใหญ่ ศิลปะแบบไทยใหญ่ขนาดยาว 12 เมตร มีพุทธลักษณะงดงาม นอกจากนี้ยังมีพระยืนปางห้ามญาติ ศิลปะไทยใหญ่ อุโบสถหลังคาทรงปราสาทและสิ่งสูงขนาดใหญ่งดงาม 2 ตัว สร้างโดยพญาสิงหนาทราชาตัวหนึ่ง และพระนางเม็ยะอีกตัวหนึ่งอยู่เชิงบันไดทางขึ้นพระธาตุดอยกองมูเดิม

ถ้ำปลา

อยู่ห่างจากตัวเมือง 18 กิโลเมตรไปทางทิศเหนือ ตามเส้นทางแม่ฮ่องสอน-ปาย ตั้งอยู่บริเวณเชิงเขาที่บ้านห้วยผา ตำบลห้วยผา มีลักษณะเป็นธารน้ำที่ไหลมาจากถ้ำใต้ภูเขาตลอดเวลา ด้านหน้าเป็นวังน้ำ มีปลาพลวงจำนวนมากมาชุมนุมอยู่หน้าปากถ้ำ ชาวบ้านจึงเรียก “ปลาผิง” เป็นที่อัศจรรย์แก่ผู้พบเห็นว่าเหตุใดปลาเหล่านี้จึงมารวมกันอยู่ที่หน้าถ้ำ ถ้ำปลาอยู่ในความดูแลของวนอุทยานถ้ำปลา บริเวณอุทยานฯ หนาแน่นไปด้วยต้นไม้ และได้ปรับปรุงให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว มีการตกแต่งสถานที่ให้เหมาะสมแก่การพักผ่อน ติดต่อสอบถามได้ที่ทำการอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ โทร. 0-5361-9036

ภูโคลนคันทรี่คลับ

ใช้ทางหลวงหมายเลข 1095 สายแม่ฮ่องสอน-ปาย ระยะทางประมาณ 6 กิโลเมตร เลี้ยวซ้ายไปตามถนนเข้าหมู่บ้านทุ่งไม้สัก-บ้านห้วยนาขาน อีก 4 กิโลเมตร จะพบภูโคลนอยู่ทางขวามือ โคลนที่พบนับเป็นหนึ่งในสามแหล่งของโลกที่มีการค้นพบโคลนที่นำมาใช้ในการเสริมสร้างสุขภาพความงามให้กับผิวพรรณของเรา นอกเหนือจากโคลนได้ทะเล Dead Sea และโคลนภูเขาไฟ เนื่องจากมีแร่ธาตุที่มีประโยชน์ เช่น แคลเซียม ที่ช่วยปรับความสมดุลของผิว โบรไมด์มีฤทธิ์ฆ่าเชื้อโรค แมกนีเซียมช่วยเสริมสร้างและซ่อมแซมเซลล์ผิวที่

เลื่อมสภาพ เป็นต้น เป็นแหล่งที่สามารถท่องเที่ยวได้ตลอดทั้งปี ภูโคลน ให้บริการในรูปแบบของเนเชอรัลสปา และมีสระน้ำแร่ธรรมชาติ สอบถามรายละเอียดได้ที่ โทร. 0-5361-2265

รูปที่ 3.15 ภูโคลน

น้ำตกผาเสื่อ

น้ำตกแห่งนี้อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ จากตัวเมืองไปตามทางขึ้นสู่พระตำหนักปางตอง ไหลมาจากน้ำตกแม่สะงาในเขตพม่า อยู่ในความดูแลของวนอุทยานแห่งชาติ ปกคลุมด้วยไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่นเป็นอย่างดี มีน้ำตกทั้งหมด 6 ชั้น ชั้นบนสุดอยู่ในป่าลึกใช้เวลาเดินทาง 1 ชั่วโมง คือน้ำตกแม่สะงากลาง ถัดออกมาเป็นชั้น ผายาว ผาลาด ผาเสื่อ ผาซ่อม ชั้นที่คนนิยมที่สุด คือ ผาเสื่อ ซึ่งมีน้ำตกลงกระทบแผ่นหินกระเด็นเป็นฝอย สองข้างมีแผ่นหินลักษณะคล้ายเสื่อปูลาดอยู่เป็นจำนวนมาก การเดินทางสะดวกเป็นทางลาดยางตลอด ช่วงที่น้ำตกมีน้ำมากที่สุดในเดือนสิงหาคมถึงกันยายน ติดต่อสอบถามได้ที่ทำการอุทยานแห่งชาติถ้ำปลา-น้ำตกผาเสื่อ โทร. 0 5361 9036

รูปที่ 3.16 น้ำตกผาเสื่อ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

พระตำหนักปางตอง

อยู่ในเขตตำบลหมอกจำแป่ สามารถเดินทางไปได้โดยใช้เส้นทางเดียวกับทางเข้านอุทยานผาเสือต่อไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร ตามถนนสายห้วยขาน บ้านนาป่าแป๋ เป็นทางขึ้นเขาตลอด ตัวเรือนประทับแรมตั้งอยู่บนยอดเขาสูงที่บ้านปางตอง ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงปางตอง เปิดให้เข้าชมทุกวัน ตั้งแต่เวลา 08.30 - 16.30 น.

รูปที่ 3.17 พระตำหนักปางตอง

โครงการพระราชดำริปางตอง (ปางอู๋) - บ้านรวมไทย

หมู่บ้านรวมไทย ตั้งอยู่ในที่สูง ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 44 กิโลเมตร ความชุ่มชื้นในหน้าฝน ทำให้เราต้องเดินทางฝ่าไอน้ำหมอก ไปยังหมู่บ้านที่อยู่เหนือเมฆ ประกอบด้วย 24 ครัวเรือนอยู่กันอย่างมีความสุข ด้วยความงามของป่าสนทั้ง 2 ใบ และ 3 ใบ ที่โอบล้อมรอบทะเลสาบ ภายในโครงการฯ มีสวนไม้ดอก ไม้ผลเมืองหนาวที่สวยงาม ให้ได้ศึกษาเป็นจำนวนมากแถมยังให้ความรู้เกี่ยวกับพันธุ์ไม้ต่าง ๆ ด้วยข้อความที่น่าอ่าน สวนปางอู๋ เกิดขึ้นเพื่อให้มีพันธุ์พืชที่กลมกลืนกับสภาพภูมิประเทศบนที่สูง และโครงการฯ อนุญาตให้กางเต็นท์พักแรมในสถานที่ที่กำหนดได้ เว็บไซต์ <http://ruamthai.maehongson-strategy.net>

รูปที่ 3.18 บ้านรวมไทย

บ้านรักไทย (แม่่อ)

ตั้งอยู่ตำบลหมอกจำแป่ ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 44 กิโลเมตร บ้านรักไทยหรือบ้านแม่่อ เป็นหมู่บ้านสุดท้ายก่อนถึงชายแดนไทย-พม่า ประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่อพยพหนีภัยมาจากทางตอนใต้ของ จีนในช่วงการเปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบบคอมมิวนิสต์ บริเวณหมู่บ้านมีทะเลสาบสวยงาม นักท่องเที่ยว สามารถเที่ยวชมวิถีชีวิตวัฒนธรรมจีนฮ่อซึ่งยังคงสืบทอดประเพณีไว้หลายอย่างทั้งภาษาพูด ภาษาเขียน ลักษณะ บ้านบางส่วนเป็นบ้านแบบเก่าทำจากดินเหนียวผสมฟางข้าว รวมทั้งอาหารตำรับจีนตอนใต้แถบมณฑลยูนนาน นอกจากนี้ยังสามารถชมหุบเขาที่สวยงามจากชาพันธุ์ซึ่งมีจำหน่ายในหมู่บ้าน เช่น ชาชิง ชาอู่หลง

รูปที่ 3.19 บ้านรักไทย

เรือนประทับแรมโป่งแดง

อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ประมาณ 5 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในโครงการพระราชดำริทำโป่งแดง มีแปลงทดลองปลูกพืชผลไม้ต่างๆ แยกซ้ายมือไปประมาณ 2 กิโลเมตร เป็นที่ตั้งของเรือนประทับแรม ตั้งอยู่บน เนินเขาเล็ก ๆ ด้านหน้ามีแม่น้ำปายไหลผ่าน รอบๆ มีไม้ดอก ไม้ประดับปลูกไว้อย่างสวยงามมาก

บ้านน้ำเพียงดิน

อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง เป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตามลำน้ำปาย ผ่านบ้านห้วยเคื่อ ไปจนถึงบ้านน้ำเพียงดินโดยเรือหางยาว ใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง ตลอดเส้นทางที่ล่องเรือไปตามลำน้ำจะผ่าน ะลอกน้ำที่ลดระดับลดหลั่นกันไปคล้ายธารน้ำตก นับเป็นทัศนียภาพที่งดงามแปลกตาโดยมีเรือหางยาว บ้านน้ำเพียงดิน คือ วิถีชีวิตของชาวปาด่อง (กะเหรี่ยงคอยาว) นอกจากนี้มีจุดแวะชมกะเหรี่ยงคอยาวเผ่าปะด่อง ที่บ้านในสอย อยู่ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศตะวันตกประมาณ 40 กิโลเมตร ดิดชายแดนไทย - พม่า และ บ้านห้วยเสือเฒ่า ห่างจากตัวเมือง 15 กิโลเมตร

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ถ้ำน้ำเพียงดิน

ถ้ำน้ำเพียงดิน เป็นถ้ำหินปูนภายในมีความกว้างพอสมควร ลึกประมาณ 50 เมตร มีหินย้อยสวยงามอยู่ทั่วไป บริเวณปากถ้ำเป็นที่ตั้งของวัดถ้ำน้ำเพียงดิน ทางวัดมีการเข้าไปปรับปรุงตกแต่งในถ้ำบ้าง เช่น นำพระพุทธรูปไปไว้ในถ้ำและปากถ้ำ และสิ่งแปลกคือมีน้ำไหลออกจากตัวถ้ำตลอดเวลา

บ่อน้ำร้อนผาบ่อง

เป็นบ่อน้ำร้อนที่มีแร่กำมะถันเจืออยู่ ตั้งอยู่ในละแวกชุมชนผาบ่อง ออกไปทาง อำเภอขุนยวม ประมาณ 10 กิโลเมตร (โดยใช้เส้นทางหมายเลข 108 เก่า) แวดล้อมด้วยพื้นที่ทางการเกษตรของชาวบ้าน ภายหลังทางการได้กั้นแนวเขตชัดเจน แล้วจัดแต่งพื้นที่โดยรอบบ่อน้ำร้อนให้เป็นสวนสาธารณะสำหรับให้ประชาชนได้มาพักผ่อน มีเนื้อที่ประมาณ 4 ไร่ ส่วนตัวบ่อน้ำร้อนได้ก่อปูนเป็นขอบบ่อ และทำทางเดินรอบบ่อด้วยอิฐหิน ความร้อนของบ่อยังไม่สูงเพียงพอที่จะต้มไข่สุก และสามารถให้นักท่องเที่ยวอาบน้ำแร่ได้ โดยค่าบริการห้องเดี่ยว 50 บาท/ห้อง และห้องรวม 400 บาท/ห้อง

น้ำตกผาบ่อง

ตั้งอยู่บ้านผาบ่องมีอีกชื่อหนึ่งว่า น้ำตกคำข่อน เพราะเกิดจากสายน้ำของห้วยคำข่อนที่ไหลตกมาตามหน้าผาสูงชันลดหลั่นกัน สูงประมาณ 40 เมตร น้ำตกตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข 108 ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 12 กิโลเมตร

เขื่อนผลิตไฟฟ้าพลังน้ำบ่อง

ทางทิศใต้ของตัวเมืองแม่ฮ่องสอนประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นเขื่อนกั้นลำน้ำแม่ละมด ผลิตกระแสไฟฟ้าเพื่อนำมาใช้ในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ในบริเวณตัวเขื่อนมีศาลาพักผ่อนท่ามกลางบรรยากาศที่สดชื่น

หมู่บ้านแม่ไมโครเวฟ (บ้านยอดดอย)

อยู่สูงกว่าระดับน้ำทะเล 1,000 เมตร ห่างจากตัวเมืองไปทางทิศใต้ใช้เส้นทางแม่ฮ่องสอน-อำเภอขุนยวม ไปหมู่บ้านปาลานประมาณ 32 กิโลเมตร แล้วเลี้ยวซ้ายขึ้นเขาอีก 8 กิโลเมตร เป็นหมู่บ้านชาวไทยภูเขาเผ่าม้ง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่ายที่ยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมอย่างเคร่งครัด

น้ำตกซูซ่า

อยู่ในเขตบ้านสุขะ ตำบลห้วยผา เป็นน้ำตกที่ทะลุจากซอกเขาเป็นทางยาว ขนานกันไปกับลำน้ำ ความยาวประมาณ 100 เมตร

โฮมสเตย์บ้านห้วยฮี้

เป็นหมู่บ้านชาวกระเหรี่ยง เรียกตัวเองว่า “ปกากญ่อ” เป็นหมู่บ้านจำนวน 28 หลังคาเรือน (ขนาดเล็ก) มีประชากรราว 50 คน อยู่ในพื้นที่ตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ห่างจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอน 26 กิโลเมตร เป็นถนนลูกรัง เส้นทางแม่ฮ่องสอน-فيرน์ริชมธารรีสอร์ท-บ้านแม่สะกิด-วัดจันทร์ ใช้เวลาเดินทางโดยรถยนต์ประมาณ 1 ชั่วโมง 30 นาที กิจกรรมท่องเที่ยวที่สำคัญคือ พักโฮมสเตย์ ศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่

ของชาวกะเหรี่ยง, ชมกล้วยไม้ป่าร้อยละ 40, เดินป่าเส้นทางเดินป่าศึกษาธรรมชาติดอยปู่, ทางเดินที่สัมผัส
อากาศหนาวบนดอยปู่ซึ่งสูงจากระดับน้ำทะเลกว่า 1,700 เมตร

ยอดดอยปู่

มีลักษณะเป็นลานกว้างลาดหลั่นกันเป็นชั้น อยู่ในเขตบ้านห้วยอี ตำบลห้วยปู่ เป็นยอดเขาที่สูง 1,752 เมตร

กังหันน้ำผลิตน้ำมันงา

ตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านสบสอย ห่างจากอำเภอเมือง ประมาณ 15 กิโลเมตร สามารถซื้อของที่ระลึกได้
โดยเฉพาะน้ำมันงา และสามารถชมการใช้พลังน้ำในการผลิตน้ำมันงา

หมู่บ้านในสอย

ตั้งอยู่ในเขตตำบลปางหมู ภายในหมู่บ้านจะมีสถานที่ท่องเที่ยว 2 แห่ง คือ หมู่บ้านกะเหรี่ยงคอยาว
และน้ำตกสอยดาว ลักษณะเด่นของหมู่บ้านนี้ยังมีกะเหรี่ยงแดงอีกด้วย

น้ำฮายใจ

อยู่ในเขตตำบลผาบ่อง มีลักษณะเป็นแอ่งน้ำขนาดเล็ก ๆ อยู่ในถ้ำและจะมีน้ำไหลออกมาจากถ้ำทุก ๆ
45 นาที ก่อนที่น้ำจะไหลทุกครั้งจะมีเสียงดังคล้ายลมหายใจ ชาวบ้านจึงเรียกน้ำฮายใจ

หมู่บ้านพะโยโหลและอ่างเก็บน้ำแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ที่หมู่ 10 ตำบลปางหมู เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่ากะเหรี่ยงก่อนเข้าหมู่บ้านจะเป็นที่ตั้งของอ่างเก็บน้ำห้วย
แม่ฮ่องสอน

น้ำตกห้วยปู่

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลห้วยปู่ เส้นทางเดินทางเส้นทางเดียวกับดอยปู่ แต่ต้องเดินทางเข้าไปอีก
ประมาณ 30 กิโลเมตร

บ้านนาป่าแปก

เป็นหมู่บ้านชาวเขาเผ่าม้ง (แม้ว) อยู่ในพื้นที่ตำบลหมอกจำแป่ เส้นทางเดินทางเป็นเส้นทางเดียวกับ
การเดินทางไปยังน้ำตกผาเสื่อและพระตำหนักปางตองอีกทั้งยังเป็นที่ตั้งโครงการธนาคารอาหารชุมชนแห่งแรก
(Food Bank) ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

หนองจองคำ

เป็นสวนสาธารณะตั้งอยู่ใจกลางเมืองเป็นหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ มีน้ำตลอดทั้งปี เป็น
สถานที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวแม่ฮ่องสอนและนักท่องเที่ยว และใช้สถานที่จัดงานประเพณีสำคัญ ๆ ของ
จังหวัด

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนเป็นที่รวมและจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ศิลปาชีพ และของกลุ่มอาชีพในโครงการ

รูปที่ 3.20 ศูนย์ศิลปาชีพจังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอขุนยวม

(<http://travel.maehongson-strategy.net/khunyum.php>)

วัดต่อแพ

เป็นวัดเก่าแก่ อยู่ฝั่งขวาของลำน้ำยวม ตั้งอยู่ที่บ้านต่อแพ ตำบลแม่เงา ห่างจากบริเวณตลาดขุนยวม ประมาณ 7 กิโลเมตร บริเวณวัด มีวิหารขนาดใหญ่แบบพม่า สร้างอย่างวิจิตรสวยงามมาก ภายในวัดมีฝั่ม่านโบราณศิลปะพม่า มีพระเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ เป็นเจดีย์ฐานแปดเหลี่ยม ยอดประดับฉัตรโลหะเจ็ดชั้น ตั้งอยู่คู่กับวิหารโถงศิลปะไทยใหญ่ มีหลังคาสลับซ้อนเป็นชั้น วิจิตรตระการตา ทั้งเจดีย์และวิหารตั้งเด่นอยู่กลางลานวัด โดยมีกำแพงแก้วล้อมรอบ และรายล้อมด้วยสถาปัตยกรรมไทยใหญ่นขนาดเล็ก เช่น ศาลาสงฆ์ ศาลาบ่อน้ำ ฯลฯ และนอกจากนั้นตัวหมู่บ้านต่อแพยังเป็นชุมชนเก่าแก่แห่งหนึ่งของแม่ฮ่องสอนที่ยังคงรักษาบรรยากาศแบบไทยใหญ่ไว้อย่างดี

รูปที่ 3.21 วัดต่อแพ

วัดม่วยต่อ

(วัดพระธาตุ) เป็นวัดใหญ่ที่สุดในอำเภอขุนยวม คำว่า “ม่วยต่อ” ในภาษาไทยใหญ่แปลว่า “พระธาตุ” วัดนี้ก็คือวัดพระธาตุ ภายในวัดมีเจดีย์ทรงเครื่องแบบมอญ ล้อมรอบด้วยพระเจดีย์บริวารยอดประดับด้วยฉัตรโลหะ แขนงกระดิ่งโดยรอบ จัดเป็นเจดีย์ที่มีความงดงามอีกแห่ง ทุกปีเมื่อถึงวันขึ้น 10-15 ค่ำ เดือน 12 ทางวัดจะจัดงานประเพณีแขวงกต ถือเป็นงานประจำปีงานใหญ่ที่สุดของวัด

รูปที่ 3.22 วัดม่วยต่อ

อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์

อยู่ในเขตบ้านแม่สุรินทร์ ห่างจากอำเภอ ประมาณ 50 กิโลเมตร อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์นี้มีเนื้อที่ทั้งสิ้น 247,875 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติ เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2524 จุดเด่นของน้ำตกแม่สุรินทร์คือ เป็นน้ำตกขนาดใหญ่ที่งดงามมาก มีศาลาสำหรับให้นักท่องเที่ยวชมน้ำตกในมุมที่ดีที่สุด และสามารถมองเห็นเทือกเขาหินปูนขนาดน้ำตกทั้งซ้ายขวา การเดินทางไปทางเดียวกันกับทุ่งดอกบัวตอง แต่เลยเข้าไปอีกประมาณ 5 กิโลเมตร เป็นน้ำตกชั้นเดียวสูงประมาณ 100 เมตร ไหลจากหน้าผาสูงลงมาเบื้องล่างอย่างสวยงาม จัดว่าเป็นน้ำตกที่สูงมากแห่งหนึ่งของประเทศไทย สามารถเดินทางเข้าไปถึงน้ำตกที่อยู่เบื้องล่างได้ในฤดูแล้ง

รูปที่ 3.23 น้ำตกแม่สุรินทร์

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทุ่งบัวตอง

ตั้งอยู่บนดอยแม่อูคอ เขตบ้านแม่สุริน ตำบลยวมน้อย มีพื้นที่ครอบคลุม 515 ไร่ ดอกบัวตองจะบานพร้อม ๆ กัน และจะบานอยู่เพียงประมาณ 4 สัปดาห์ คือในช่วงเดือนพฤศจิกายน เดินทางตามทางหลวงหมายเลข 108 แล้วแยกเข้าเส้นทางหลวงหมายเลข 1263 ประมาณ 26 กิโลเมตร ทุ่งดอกบัวตองดอยแม่อูคอจะบานสะพรั่งดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเยือน และชมความงดงามของท้องทุ่งที่เต็มไปด้วยสีเหลืองส้มปกคลุมเต็มเพื่อกเขา ทุ่งบัวตองอยู่ในเขตบ้านสุรินทร์ ตำบลแม่ยวมน้อย มีพื้นที่ครอบคลุมบริเวณประมาณ 1,000 ไร่ สามารถติดต่อสอบถามเพิ่มเติมได้ที่ ที่ว่าการอำเภอขุนยวม โทร. 0-5369-1108 และนักท่องเที่ยวสามารถพักแรมโดยวิธีกางเต็นท์ได้ บริเวณหน่วยพิทักษ์อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์พร้อมทั้งบริการให้เช่าเต็นท์และผ้าห่ม โทร. 0-5361-2996, 08-1724-7275

รูปที่ 3.24 ดอยแม่อูคอ

น้ำตกแม่มวยหลวง

เป็นน้ำตกขนาดเล็ก อยู่ทางทิศใต้ของทุ่งบัวตอง อยู่ห่างจากทุ่งบัวตอง 11 กิโลเมตร ห่างจากอำเภอขุนยวม 15 กิโลเมตร

น้ำพุร้อนหนองแห้ง

อยู่ในเขตบ้านหนองแห้ง ตำบลเมืองปอน ห่างจากอำเภอประมาณ 26 กิโลเมตรเป็นน้ำพุขนาดกลาง

ศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นอำเภอขุนยวม (พิพิธภัณฑสถานหทารญี่ปุ่น)

ตั้งอยู่บริเวณตรงข้ามวัดม่วยต่อ เป็นศูนย์รวมศิลปหัตถกรรมของชาวไทยใหญ่และชาวไทยภูเขาต่าง ๆ นอกจากนี้ยังมีส่วนการแสดงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 เส้นทางปาย-ขุนยวม อันเป็นเส้นทางยุทธศาสตร์ของกองทัพญี่ปุ่น ที่สร้างขึ้นเป็นเส้นทางลำเลียงอาวุธ และเสบียงอาหารเพื่อที่จะไปยังพม่า โดยเป็นพิพิธภัณฑที่เก็บรวบรวมสิ่งของเครื่องใช้ ยุทโธปกรณ์ และยานยนต์ของทหารญี่ปุ่นที่ทิ้งไว้ พร้อมทั้งมีภาพเก่าหายากเกี่ยวกับกองทัพญี่ปุ่น และเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ให้ชมมากมาย

บ้านเมืองปอน

อยู่บนทางหลวงสาย 108 ขุนยวม-แม่ลาน้อย ห่างจากตัวอำเภอไปทางทิศใต้ประมาณ 13 กิโลเมตร เมืองปอนยังรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมแบบไทยใหญ่ดั้งเดิมเหมาะแก่การศึกษาทางประวัติศาสตร์ ในเขตบ้านเมืองปอนมีพิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2

รูปที่ 3.25 พิพิธภัณฑ์ญี่ปุ่น

โครงการอนุรักษ์สัตว์ป่า - รักษาพันธุ์ไม้

เป็นโครงการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ภายในอุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ ซึ่งครอบคลุมเขตอำเภอขุนยวม และอำเภอเมือง มีเนื้อที่ 247,875 ไร่ ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติเมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2524 ภายในสถานที่ประกอบด้วยกรงเพาะเลี้ยงและอนุบาลสัตว์ป่า, พันธุ์ไม้ประจำถิ่น และเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจด้วย

หนองเขียว

ลักษณะเป็นพื้นราบบนสันเขาและมีอ่างน้ำตามธรรมชาติขนาดใหญ่ มีห้วยปกคลุม ระยะทางประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นถนนดินลูกรังใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น อุทยานฯ มีบริการบ้านพักและอนุญาตให้นำเต็นท์ไปตั้งค่ายพักแรม

น้ำตกแม่ฮูคอ

ตั้งอยู่บริเวณดอยแม่ฮูคอ ใกล้ทุ่งบัวตอง มีความสูงประมาณ 30 เมตร เป็นน้ำตกชั้นเดียว ตกจากร่องหินขนาดใหญ่ ตอนกลางของสายน้ำมีร่องหินกว้างสามารถเดินเข้าไปชมน้ำตกได้

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่ลาน้อย

(<http://travel.machongson-strategy.net/ml.php>)

ถ้ำแก้วโกมล

สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชสยามกุฎราชกุมาร เสด็จเยี่ยมชมถ้ำเมื่อวันที่ 10 พฤศจิกายน 2536 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าพระราชทานนามว่า “ถ้ำแก้วโกมล” มีความหมายว่า “ถ้ำแห่งแก้วอันงาม” ตั้งอยู่หมู่ที่ 14 บ้านห้วยมะไฟ ตามเส้นทางหลวงสายที่ 108 ถึงหน้าโรงพยาบาลแม่ลาน้อย เลี้ยวเข้าไปบ้านห้วยมะไฟ ถนนเป็นคอนกรีต ระยะทางประมาณ 5 กิโลเมตร ก่อนถึงถ้ำทางขึ้นค่อนข้างชัน โปรดขับรถด้วยความระมัดระวังโดยเฉพาะก่อนหรือหลังฝนตก ภายในถ้ำแบ่งออกเป็น 5 ห้อง ความแวววาวของผลึกแร่แคลไซต์ สีขาวใสที่เคลือบฉาบผนังภายในถ้ำแก้วโกมล หรือที่เรียกกันว่า “ถ้ำน้ำแข็ง” ถูกค้นพบโดยบังเอิญเมื่อวิศวกรสำรวจเหมืองแร่ของสำนักงานทรัพยากรธรณีแม่ฮ่องสอน ชูเจาะอุโมงค์เข้าไปตามสายแร่ ลักษณะถ้ำมีผนังแวววาว ยิ่งยามต้องแสงไฟผลึกแร่ดูงดงามดั่งเกล็ดน้ำแข็ง ถ้ำเช่นนี้พบได้เพียง 3 แห่งในโลก คือประเทศออสเตรเลีย ประเทศจีน และประเทศไทย เขตพื้นที่ที่บริเวณรอบถ้ำในรัศมี 200 เมตร ครอบคลุมเนื้อที่ 51 ไร่ 1 งาน 4 ตารางวา เวลาทำการ 8.30 - 16.30 น. ทุกวันไม่เว้นวันหยุดราชการ

รูปที่ 3.26 ถ้ำแก้วโกมล

หมู่บ้านละว้า

หมู่บ้านละว้า (ลัวะ) แม่ละอูบ ตำบลห้วยห้อม เป็นหมู่บ้านเขตติดต่อระหว่าง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ อำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง มีลักษณะวัฒนธรรม การสร้างที่อยู่อาศัย การแต่งกายและอุปนิสัยแตกต่างไปจากชาวไทยภูเขาเผ่าอื่น ๆ โดยที่ตั้งอยู่บนยอดคอยสูงซึ่งมีทิวทัศน์สวยงามการคมนาคมสะดวกจึงเป็นที่แปลกตาแปลกใจแก่นักท่องเที่ยวมากทีเดียว

รูปที่ 3.27 บ้านลัวะ

บ้านกะเหรี่ยงห้วยห้อม

ตั้งอยู่ที่ตำบลห้วยห้อม อำเภอแม่ลาน้อย ห่างจากบ้านละอูป ประมาณ 4 กิโลเมตร ตามเส้นทางสาย 1266 ราษฎรเคร่งศาสนาและสุภาพอ่อนโยน หมู่บ้านเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาชาวเขา ราษฎรได้รับการพัฒนาให้สามารถทำผ้าจากขนแกะ ปลูกไม้ผลเมืองหนาว และอื่น ๆ และยังเป็นหมู่บ้านตัวอย่างของชาวเขาด้วย

บ้านกะเหรี่ยงแม่สะก๊วะ

ตั้งอยู่ในเขตตำบลท่าผาป้อม ห่างจากอำเภอประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นทางขึ้นเขา บ้านเรือนแถบเชิงเขา ดูแปลกตา ในฤดูแล้งจะมองเห็นภาพดอกไม้ป่า ใบไม้ เป็นสีส้มสวยงามมาก และมีแหล่งน้ำตกใกล้หมู่บ้านด้วย ราษฎรยังคงความเคยชินกับธรรมชาติและลักษณะชาวเขาดั้งเดิมไว้

รูปที่ 3.28 บ้านกะเหรี่ยง

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

น้ำตกดาวดึงส์

เป็นน้ำตกที่สวยงามมากแห่งหนึ่ง อยู่ในเขตบ้านทุ่งรวงทอง ตำบลแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอไปประมาณ 6 กิโลเมตร สายน้ำไหลผ่านซอกหินลดหลั่นกันเป็นชั้นๆ โดยเฉพาะในหน้าน้ำหรือฤดูฝน

ถ้ำแม่หู

อยู่เขตบ้านป่าหมาก ตำบลแม่ลาน้อย ห่างจากอำเภอไปทางทิศตะวันออก ประมาณ 7 กิโลเมตร มีทางแยกจากทางหลวงหมายเลข 108 ไปตามทางเข้าเหมืองแร่ เอส.พี. ไม่นิ่ง ถ้ำนี้ลึกประมาณ 15 เมตร ภายในประกอบด้วยหินงอกหินย้อยที่สวยงามมาก

บ่อน้ำร้อนแม่หู

อยู่ติดกับเหมืองแร่ เอส.พี. ไม่นิ่ง ฝั่งห้วยแม่หู ซึ่งเป็นบ่อน้ำร้อนที่มีความร้อนสูงดื่มไขให้สุกได้

น้ำตกแม่น้ำจาง

ลักษณะน้ำตกแม่น้ำจางเป็นน้ำตกที่ตกจากหน้าผาสูงมี 3 ชั้น แต่ละชั้นมีความสูงโดยประมาณ 5 เมตร บริเวณน้ำตกเป็นป่าสมบูรณ์ ติดถนนสายห้วยผึ้ง - แม่น้ำจาง ซึ่งเป็นถนนดินลูกรัง กว้าง 6 เมตร เกิดจากลำห้วยแม่น้ำจางกับลำห้วยปลากั้งไหลมาบรรจบกัน การเดินทางโดยรถยนต์ขับเคลื่อน 4 ล้อ โดยใช้เส้นทางบ้านแม่โถ - แม่น้ำจาง ระยะทางประมาณ 67 กิโลเมตร และจะต้องเดินเข้าไปน้ำตก ประมาณ 100 เมตร

น้ำตกนทิวาขันต์

ตั้งอยู่ที่หมู่ 6 บ้านแม่สะก๊วะ ตำบลท่าผาปู้ อำเภอแม่ลาน้อย ลักษณะน้ำตกนทิวาขันต์เป็นน้ำตกที่ตกจากผาขนาดกว้าง 10 เมตร สูงประมาณ 20 เมตร เดินทางโดยรถยนต์ เส้นทางแม่ลาน้อย - ห้วยห้อม จากทางแยกไปถึงน้ำตกระยะทางประมาณ 17 กิโลเมตร และต้องเดินเท้าเข้าไปน้ำตกประมาณ 100 เมตร

วัดแม่ปาง

เดิมชื่อ “สำนักสงฆ์ป่าริมธาราวาส” จัดสร้างเมื่อวันที่ 30 มิถุนายน 2537 บนเนื้อที่ 19 ไร่ 2 งาน ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านแม่ปาง ตำบลสันติคีรี อำเภอแม่ลาน้อย เป็นที่สักการะบูชาของชาวจังหวัดแม่ฮ่องสอน และจังหวัดใกล้เคียง พระอุโบสถงดงามมาก วัดแม่ปางห่างจากที่ว่าการอำเภอแม่ลาน้อย ประมาณ 12 กิโลเมตร

น้ำตกแม่ปางหรือปางชมพู

อยู่ที่บ้านแม่ปาง หมู่ที่ 1 ตำบลสันติคีรี ห่างจากอำเภอประมาณ 7 กิโลเมตร ยังพบน้ำตกอีกแห่งหนึ่งอยู่ที่บ้านแม่แป หมู่ที่ 2 ตำบลสันติคีรี

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอแม่สะเรียง

(<http://travel.machongson-strategy.net/mr.php>)

ทุ่งดอกบัวตองคอยแม่เหาะ

ริมทางหลวงหมายเลข 108 หลักกิโลเมตรที่ 84 นอกจากดอกบัวตองคอยแม่อุคอ แม่ฮ่องสอนยังมี ทุ่งดอกบัวตองอีกแห่งหนึ่งคือ คอยแม่เหาะ แต่เนื่องจากสภาพพื้นที่และการประชาสัมพันธ์ที่น้อยกว่าคอยแม่อุคอ จึงทำให้เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวน้อยกว่า ในช่วงเดือน พ.ย.-ธ.ค. สองฟากถนนและภูเขาของคอยแม่เหาะ จะเต็มไปด้วยสีเหลืองของดอกบัวตองซึ่งเป็นพันธุ์เดียวกับที่คอยแม่อุคอ แม้พื้นที่จะน้อยกว่าแต่ในเรื่องความสวยงามนั้นมิแพ้กัน ทั้งยังสามารถเดินทางได้สะดวกมากกว่า นักท่องเที่ยวสามารถหยุดชมความงามได้ตลอด ระยะเวลา

อุทยานแห่งชาติสาละวิน

ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน หรือแม่น้ำคง ซึ่งกั้นพรมแดนระหว่างไทยกับสหภาพเมียนมาร์ ในหน้าหนาว และหน้าแล้งระดับน้ำในแม่น้ำสาละวินจะลดลง สามารถเห็นหาดทรายขาวละเอียดทั้งสองฝั่งสลับกับก้อนหิน ขนาดใหญ่ โดยเฉพาะหน้าหนาวสายหมอกจะปกคลุมทั่วทั้งลำน้ำเป็นบรรยากาศที่สวยงามมาก นอกจากนี้ ป่าเบญจพรรณสองข้างทางจะเริ่มผลัดใบ เปลี่ยนจากสีเขียวเป็นสีแดงอมส้มให้นักท่องเที่ยวได้ชื่นชมความงาม ส่วนหน้าร้อนประมาณเดือน เม.ย. หิมะบนภูเขาทางทิศตะวันตกจะละลายลงมา ทำให้แม่น้ำใสมากกว่าปกติ แต่ถ้าเป็น หน้าน้ำจะมีแก่งที่มีกระแสน้ำไหลรุนแรง และทิวทัศน์ไม่งดงามนัก ทั้งนี้หากต้องการที่จะพักผ่อนบริเวณใด ควรแจ้งเจ้าหน้าที่อุทยานให้ทราบ เพื่อความปลอดภัยและป้องกันปัญหาตามแนวชายแดน ติดต่อสอบถาม โทร. 08-1366-7356

รูปที่ 3.29 อุทยานแห่งชาติสาละวิน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดกิตติวงศ์

ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง มีพระบรมสารีริกธาตุประดิษฐานอยู่ พร้อมกับเก็บคัมภีร์โบราณที่ค้นพบได้ในถ้ำผาแดงริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน เมื่อ พ.ศ. 2511 ที่จารึกประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างล้านนา กับประเทศพม่า

วัดแสนทอง

เป็นวัดแรกที่สร้างในอำเภอแม่สะเรียง สร้างเมื่อปี พ.ศ. 2336 ภายในวัดมีพระพุทธรูปที่สำคัญอยู่ 2 องค์คือ “พระเพชร” หรือ “พระสิงห์หนึ่ง” พระพุทธรูปศิंहัก ปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตัก 12 นิ้ว และ “พระแสนทอง” เป็นพระพุทธรูปปางมารวิชัย หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์ หน้าตัก 24 นิ้ว ศิลปะสมัยเชียงแสน ที่มีความเก่าแก่และงดงามมากองค์หนึ่ง ในช่วงสงกรานต์ทุกปีจะมีการแห่พระเพชร และพระแสนทองรอบเมืองให้ชาวบ้านได้สรงน้ำ เคารพสักการะ

วัดจองสูง หรือวัดอุทธารมณ

สร้างขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2381 ภายในวัดมีเจดีย์ทรงมอญเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี อยู่ 3 องค์ เจดีย์ด้านตะวันตก สร้างเมื่อต้นรัชกาลที่ 6 เจดีย์องค์กลางไม่ปรากฏว่าสร้างในสมัยใด เดิมทีเป็นพระเจดีย์เก่าเหลือแค่ครึ่งองค์และมีผอบทองรูปเต่าบรรจุพระบรมสารีริกธาตุอยู่ข้างใน ภายหลังได้ทำการบูรณะใหม่จนเสร็จในปี พ.ศ. 2499 และเจดีย์องค์ตะวันออกเดิมเป็นวิหารแบบไทยใหญ่ หลังคาซ้อนเป็นชั้น ภายในประดิษฐานพระพุทธรูปก่ออิฐ 9 องค์ ต่อมาไฟไหม้วิหารหมด เหลือเพียงองค์พระพุทธรูปจึงได้ทำการสร้างพระเจดีย์ครอบพระพุทธรูปทั้ง 9 องค์ไว้ เมื่อถึงวันเพ็ญเดือน 3 ของทุกปี ทางวัดจะจัดงานประเพณีมัสการพระเจดีย์ขึ้น

รูปที่ 3.30 วัดอุทธารมณ

วัดศรีบุญเรือง

เดิมชื่อ “วัดจองหมากแกง” เพราะมีต้นมะขามใหญ่อยู่ทางทิศตะวันตกของกุฏิสงฆ์ (ภาษาไทยใหญ่เรียกมะขามว่า หมากแกง) สร้างโดยผู้เจ้าศรีวิชัย ประมาณปี พ.ศ. 2450 เป็นวัดที่มีพื้นที่ค่อนข้างน้อย แต่โดดเด่นด้วยความอลังการของศิลปะแบบไทยใหญ่ หลังคาซ้อนเป็นชั้น ประดับสังกะสีฉลุลวดลายละเอียดมาก เป็นจอนขนาดใหญ่ 3 หลังติดกัน ภายในจอนมีภาพเขียนเรื่องพระเวสสันดรชาดก โดยฝีมือช่างชาวพม่า วัดแห่งนี้ตั้งอยู่ติดกับวัดจองสูง และมีทางเดินเชื่อมถึงกัน

รูปที่ 3.31 วัดศรีบุญเรือง

วัดพระธาตุจอมมอญ

ตั้งอยู่ที่ หมู่ 9 ตำบลบ้านกาด วัดพระธาตุจอมมอญเป็นหนึ่งในสี่เจดีย์ประจำมมเมือง คือ จอมแจ้ง จอมทอง จอมกิตติ และจอมมอญ เป็นพระเจดีย์เก่าแก่ตั้งอยู่บนยอดเขาทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของเมือง เมื่อขึ้นไปแล้วนักท่องเที่ยวสามารถมองเห็นภาพเมืองแม่สะเรียงที่ปรากฏอยู่เบื้องล่าง เป็นภาพของบ้านเรือนที่ซ้อนตัวอยู่ในหุบเขา ล้อมรอบด้วยทุ่งนา และสายน้ำยวมที่ไหลลดเคี้ยวผ่านลำตาไปตรงช่องเขาทางใต้ ชาวบ้านถือว่าเป็นพระธาตุที่มีความศักดิ์สิทธิ์องค์หนึ่งมีงานฉลองในเดือน ก.ค. ของทุกปี

รูปที่ 3.32 วัดพระธาตุจอมมอญ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง

ตั้งอยู่ที่บ้านจอมแจ้งทางเข้าเมืองแม่สะเรียงใกล้กับวัดพระธาตุดอยมทอง ภายในมีพระธาตุคู่บ้านคู่เมือง และศิลปกรรมล้านนา มีรูปแบบผสมผสานมีลวดลายสวยงาม

รูปที่ 3.33 วัดพระธาตุดอยจอมแจ้ง

วัดพระธาตุดอยมทอง

อยู่ที่หมู่ 1 ตำบลแม่สะเรียง ห่างจากอำเภอแม่สะเรียงประมาณ 1 กิโลเมตร มีพระพุทธรูปที่มีขนาดใหญ่ที่สุดก่อสร้างด้วยสถาปัตยกรรมศิลปล้านนาประดิษฐานอยู่บนยอดเขา สามารถชมทิวทัศน์เมืองแม่สะเรียงได้ทั้งเมืองโดยเฉพาะยามพระอาทิตย์ตกดิน

รูปที่ 3.34 วัดพระธาตุดอยมทอง

วัดพระธาตุจอมกิตติ

อยู่ที่หมู่ 1 ตำบลแม่ยม มีเจดีย์สีขาวยอดสีทอง ข้างในบรรจุพระบรมสารีริกธาตุ ประดิษฐานอยู่บนยอดเขา สถาปัตยกรรมคล้ายล้านนา มีงานฉลองในวันขึ้น 8 ค่ำ เดือนมิถุนายนของทุกปี

รูปที่ 3.35 วัดพระธาตุจอมกิตติ

น้ำตกแม่สวรรค์น้อย

อยู่ในวนอุทยานแม่สวรรค์น้อย คอยแม่เหาะ ตามทางหลวงสาย 108 ออบหลวง - แม่สะเรียง เป็นน้ำตกที่สวยงาม สภาพป่าที่แวดล้อมอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ เป็นที่พักผ่อนและสามารถเล่นน้ำตกได้

วัดพระสุพรรณรังสี

ลักษณะเป็นวัดที่ตกแต่งด้วยสถาปัตยกรรมสวยงาม โดยเฉพาะศาลาเปรียญ ศิลปกรรมลวดลายฉลุแบบพม่าผสมผสานศิลปไทยใหญ่ ตั้งอยู่ที่ริมแม่น้ำยมในเขตเทศบาลตำบลแม่สะเรียง

ผ้าทอพะมอลอ

เป็นกลุ่มสตรีทอผ้า บ้านพะมอลอ ตำบลบ้านกาฬ อำเภอแม่สะเรียง เป็นกลุ่มทอผ้าที่ออกแบบลายเป็นลักษณะตั้งแต่ดั้งเดิมของชาวกะเหรี่ยงสกอร์ โดยการคัดสรรและถักทอ ให้เป็นลายที่ทันสมัยลักษณะผ้าทอมีหลายชนิด เช่น ผ้าห่ม ผ้าคลุมเตียง ผ้าถุง ฯลฯ

ศูนย์ศิลปาชีพ (สาขาแม่สะเรียง)

เป็นศูนย์รวมผ้าทอและศิลปหัตถกรรมของสมาชิก มีผ้าทอที่ใช้สิริธรรมชาติและรูปแบบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ เช่น กระโปรง เสื้อกันหนาว เสื้อกั๊ก และชุดของชาวกะเหรี่ยง รวมทั้งงานฝีมือจากการทอกรอบรูป กล้องใส่ของกระจุกกระจิก ที่ใส่ซองจดหมาย กระเป๋าสตางค์ และขี้ผึ้งทอใบจิว ฯลฯ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ถ้ำเงา

ตั้งอยู่ที่หมู่ 2 ตำบลบ้านกาศ ห่างจากตัวอำเภอแม่สะเรียงประมาณ 4 กิโลเมตร ภายในถ้ำจะมีพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ประดิษฐานอยู่

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอสบเมย

<http://travel.machongson-strategy.net/sm.php>

แม่สามแลบ

เป็นชื่อของหมู่บ้าน ตั้งอยู่ริมน้ำสาละวิน (น้ำคง) อยู่ในตำบลแม่สามแลบ ห่างจากอำเภอประมาณ 62 กิโลเมตร ตามเส้นทางหมายเลข 1086 เป็นแหล่งที่นักท่องเที่ยวนิยมล่องเรือตามลำน้ำสาละวิน ซึ่งมีลักษณะเป็นหุบเขาสูงชัน ฝั่งตรงข้ามเป็นเขตประเทศสหภาพพม่า

รูปที่ 3.36 บ้านแม่สามแลบ

รูปที่ 3.37 แม่น้ำขวม

รูปที่ 3.38 แม่น้ำสาละวิน

หมู่บ้านสวยงามบ้านแม่ลามาหลวง

เป็นหมู่บ้านชาวเขา ซึ่งอยู่กันอย่างสงบที่ตั้งอยู่กลางหุบเขา ระยะทางจากที่ตั้งอำเภอสะเมิงถึงหมู่บ้านประมาณ 32 กิโลเมตร เป็นทางรถยนต์ 27 กิโลเมตร และเดินทางเท้าประมาณ 5 กิโลเมตร

รูปที่ 3.39 บ้านแม่ลามาหลวง

ล่องแก่งแม่เงา

บ้านแม่เงา ตำบลแม่สวด เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำที่เหมาะสมสำหรับล่องแพเพื่อผจญภัยอย่างแท้จริง สภาพสองฝั่งเป็นธรรมชาติที่สวยงามระยะทางจากอำเภอทั้งทางรถยนต์รวมทั้งทางน้ำถึงบ้านสบอุมโล๊ะประมาณ 35 กิโลเมตร

รูปที่ 3.40 ล่องแก่งแม่เงา
ที่มา : อุทยานแห่งชาติแม่เงา

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

น้ำตกแมริค

ตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ 1 ตำบลกองก่อย เป็นน้ำตกขนาดกลางมีความสวยงามตามธรรมชาติครบถ้วน และมีน้ำไหลตลอดปีระยะทางประมาณ 58 กิโลเมตร โดยทางรถยนต์ และเดินทางเท้าประมาณ 3 กิโลเมตร

พระธาตุผาผ่า และอนุสาวรีย์ครูบาผาผ่า

ตั้งอยู่บ้านผาผ่า หมู่ที่ 1 ตำบลแม่สะเรียง ถนนแม่สะเรียง - สบเมย เป็นปูชนียสถานบรรจุอัฐิครูบาผาผ่าเกจิอาจารย์ชื่อดังของแม่สะเรียงและชาวเหนือ

รูปที่ 3.41 พระธาตุผาผ่า

บ้านเลโก้

บ้านเลโก้ หมู่ที่ 1 เป็นหมู่บ้าน OTOP กลุ่มจักสานในหมู่บ้านมีโฮมสเตย์

รูปที่ 3.42 เครื่องจักสานบ้านเลโก้

อุทยานแห่งชาติแม่เงา

อุทยานแห่งชาติแม่เงา บ้านแม่เงา หมู่ที่ 8 ตำบลแม่สาด อำเภอสะเมิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน อุทยานแห่งชาติแม่เงา ภูมิประเทศประกอบด้วยภูเขา และระบบนิเวศป่าดิบเขา ป่าเบญจพรรณ และป่าเต็งรัง มีสัตว์ป่า ชุกชุม มีแม่น้ำที่สำคัญ ได้แก่ แม่น้ำเงา แม่น้ำริด แม่น้ำยวม แม่น้ำเหล่านี้นี้ไหลลงสู่แม่น้ำสาละวิน

ในเขตอุทยานแห่งชาติ มีสถานที่ท่องเที่ยว เช่น น้ำตกโอโละโกร สูง 100 เมตร น้ำตกแม่ะหลวง น้ำตกตาลม น้ำตกแม่เงา น้ำตกแม่ละออ น้ำตกบรูณะประภา ถ้ำอมกิ ถ้ำปลา จุดชมวิวดอยปุยหลวง ฯลฯ

รูปที่ 3.43 ภายในอุทยานแห่งชาติแม่เงา

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในด้านวัฒนธรรม เขตอุทยานแห่งชาติแม่เงาเป็นสถานที่ตั้งถิ่นฐานของกะเหรี่ยง ซึ่งค่อนข้างอนุรักษ์ วัฒนธรรมเดิมไว้อย่างดี สาเหตุหนึ่งเพราะห่างไกลความเจริญและการคมนาคม

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอปาย

(<http://travel.maehongson-stategy.net/pai.php>)

วัดกลาง

ตั้งอยู่ในเขตตำบลเวียงใต้ ภายในวัดมีพระเจดีย์องค์ใหญ่ศิลปะไทยใหญ่แท้ประดิษฐานอยู่กลางลานวัด มีเจดีย์ทรงมอญรายล้อมโดยรอบได้เจดีย์ทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวันเหนือฐานเจดีย์องค์ใหญ่ ทำเป็นมณฑปยอดมงกุฏ

วัดน้ำฮู

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 5 ตำบลเวียงใต้ ห่างจากตัวอำเภอปาย ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร เป็นที่ประดิษฐานของเจ้าพ่ออุ่นเมือง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ ทำด้วยโลหะทองสัมฤทธิ์หน้าตักกว้าง 28 วา สูง 30 นิ้ว พระเศียรกลวงส่วนบนเปิดได้ และมีน้ำขังอยู่ อายุประมาณ 500 ปี

รูปที่ 3.44 พระพุทธรูปวัดน้ำฮู

น้ำตกหมอแปง

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 4 บ้านหมอแปง ตำบลแม่เงา ห่างจากตัวอำเภอปายประมาณ 8 - 9 กิโลเมตร บริเวณรอบน้ำตกมีป่าเขตร้อนและมีชาวเขาเผ่ามูเซออาศัยอยู่ใกล้เคียง

น้ำตกแม่เย็น

อยู่ที่บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากอำเภอปายประมาณ 13 กิโลเมตร เป็นน้ำตกขนาดใหญ่สูง 4 ชั้น และสวยงามที่สุดของอำเภอการเดินทางเข้าไปเที่ยวใช้เวลาในการเดินทางประมาณ 3 - 5 ชั่วโมง

กองแลน

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 10 บ้านร่องแห่ ตำบลทุ่งยาว ห่างจากอำเภอป่าประมาณ 7 กิโลเมตร เป็นหน้าผาสูง คล้ายกับแกรนแคนยอนสหรัฐอเมริกา คล้ายแพะเมืองผี จังหวัดแพร่ มีทิวทัศน์สวยงามแปลกตาพร้อมกับความตื่นเต้น ในการเดินชมไปตามแนวหน้าผาสูงชัน

รูปที่ 3.45 กองแลน

น้ำพุร้อนเมืองแปง

ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองแปง ตำบลเมืองแปง ห่างจากอำเภอป่าประมาณ 7 กิโลเมตร อุณหภูมิน้ำร้อนประมาณ 95 องศาเซลเซียส พุ่งขึ้นเป็นระยะ ๆ

น้ำพุร้อนโป่งร้อน

ตั้งอยู่ที่บ้านโป่งร้อน ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากอำเภอป่าประมาณ 12 กิโลเมตร เป็นน้ำพุร้อนที่ไหลมาจากใต้ดิน อุณหภูมิน้ำร้อนจัดประมาณ 80 องศาเซลเซียส

หมู่บ้านกะเหรี่ยงแม่ปิง

ตั้งอยู่หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ฮี้ เป็นชาวเขาที่มีภาษาเขียนเป็นของตนเอง และมีความเจริญทางด้านอารยธรรมค่อนข้างสูง

เจดีย์พระธาตุแม่เย็น

อยู่ที่บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ฮี้ เป็นเจดีย์ที่สร้างสมัยใดไม่ปรากฏตั้งอยู่บนเนินสูงและเมื่อขึ้นไปนมัสการองค์พระธาตุแม่เย็นจะมองเห็นทิวทัศน์ของอำเภอป่าเป็นจุดสังเกตของผู้โดยสารเครื่องบินว่าเป็นอำเภอป่า

ห้วยจอกหลวง

ตั้งอยู่บริเวณป่าแม่ยะ ตำบลแม่ฮี้ ห่างจากอำเภอป่าประมาณ 43 กิโลเมตร

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ห้วยน้ำดัง

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 7 ตำบลเวียงเหนือ ติดต่อกับเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ตั้งของโครงการหลวงพัฒนาต้นน้ำของกรมป่าไม้

รูปที่ 3.46 อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง

น้ำตกม่วงสร้อย

อยู่ในเขตบ้านม่วงสร้อย หมู่ที่ 3 ตำบลแม่นาเติง อยู่ห่างจากอำเภอปายประมาณ 8 กิโลเมตร เป็นน้ำตกที่ตกจากที่สูงมีน้ำไหลตลอดทั้งปี ไม่มีถนนที่รถเข้าถึงได้

สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอำเภอปางมะผ้า

(<http://travel.machongson-strategy.net/ph.php>)

ถ้ำน้ำลอด

ตั้งอยู่ที่หมู่ 1 บ้านถ้ำลอด ตำบลถ้ำลอด ห่างจากอำเภอเมืองปางมะผ้าประมาณ 10 กิโลเมตร เป็นถ้ำธารน้ำขนาดใหญ่ลึก 2.5 กิโลเมตร เกิดจากถ้ำน้ำลงเขาและกักร่อนรอยแยกของหินปูนลอดผ่านภูเขาและทะลุออกอีกด้านหนึ่งเกิดเป็นถ้ำขนาดใหญ่ และมีถ้ำขนาดเล็กภายในถ้ำจะประกอบด้วยถ้ำถึง 3 คูหา คือ “ถ้ำเสาหิน”, “ถ้ำตุ๊กตา”, “ถ้ำผีแมน” บริเวณรอบถ้ำมีบรรยากาศร่มรื่น เป็นธรรมชาติของป่าเขา

ถ้ำแม่ละนา (ลัดนา)

ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านแม่ละนา ตำบลปางมะผ้า เป็นถ้ำที่ยาวที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีความยาวประมาณ 14 กิโลเมตร

ถ้ำผาเผือก

ห่างจากทางหลวงหมายเลข 1095 15 กิโลเมตร ถือว่าเป็นถ้ำที่ลึกที่สุดเท่าที่มีการสำรวจ ถ้ำผาเผือกอยู่ที่เชิงผาใหญ่สีขาว ปากถ้ำกว้างถึง 100 เมตร

ถ้ำผีแมน

ห่างจากอำเภอไปทางตัวจังหวัดประมาณ 1 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีท่อนซุงไม้สักมีด้ามไม้มือจับปลายท่อน พบชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ เครื่องปั้นดินเผา และเครื่องมือเครื่องใช้เหล็กที่เก่าจนขึ้นสนิม

ถ้ำน้ำบ่อผี

มีลักษณะเป็นปล่องขนาดใหญ่ต้องปีนลงไปตามแนวผาชันกว้าง 100 เมตร บริเวณก้นเหวของถ้ำน้ำบ่อผี ปกคลุมด้วยป่าดิบมีต้นไม้สูงกว่า 30 เมตร การเดินทางต้องเดินจากบ้านลูกข้าวหลาม ผ่านป่าและภูเขาใช้เวลาประมาณ 1 ชั่วโมง

รูปที่ 3.47 เส้นทางเดินสู่ถ้ำน้ำบ่อผี

ถ้ำผามอญ

เป็นถ้ำที่มีความสวยงามมาก ภายในถ้ำมีหินงอกหินย้อยทั้งดงาม

ถ้ำผาแดง

เป็นถ้ำธารลอดขนาดเล็กยาว 1 กิโลเมตร เดินทะลุได้และเที่ยวได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ถ้ำปางคำ (ปางคาม)

แยกจากทางหลวงหมายเลข 1095 ขึ้นเหนือไปอีก 25 กิโลเมตรไปบ้านปางคาม ถ้ำนี้มีลักษณะเป็นถ้ำธารลอดยาว 800 เมตร ประกอบด้วยหินสิรูปต่าง ๆ สวยงาม

ถ้ำน้ำค้าง

ถือว่าเป็นถ้ำที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในโลก ถ้ำนี้จะเที่ยวได้เฉพาะหน้าแล้งเท่านั้น

ถ้ำน้ำตกชุ่มซ่า

การเดินทางเป็นการเดินทางด้วยเท้า ใช้เวลาประมาณ 3 - 4 ชั่วโมง จึงจะถึงถ้ำ ในถ้ำจะมีธารน้ำใหญ่เดินเข้าไปประมาณ 800 เมตร จะพบน้ำตกใต้ดิน แม่น้ำของเบื้องหลังน้ำตก คือ หน้าผาสูง และน้ำจากน้ำตกนี้ไหลมาจากปากถ้ำที่เชิงผา

ถ้ำเมืองแพม

ตั้งอยู่หมู่ที่ 5 ตำบลถ้ำลอด ห่างจากที่ว่าการอำเภอ 20 กิโลเมตร ภายในถ้ำมีหินงอก หินย้อย

ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่สำคัญที่นิยมปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณจนถึงปัจจุบัน คือ

1. งานประเพณีปอยส่างลองหรืองานบวชลูกแก้วเป็นประเพณีบวชสามเณรเพื่อให้บุตรหลานได้มีโอกาสศึกษาพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้างานนี้จัดให้มีขึ้นช่วงเดือนมีนาคม - เมษายน ช่วงปิดเทอมฤดูร้อน
2. งานประเพณีจองพาราประเพณีส่วนหนึ่งในงานเทศกาลออกพรรษา เทศกาลนี้จัดให้มีขึ้นระหว่างวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 11 (ปอยเหลินสิบเอ็ด)
3. ประเพณีลอยกระทงจัดขึ้นในวันเพ็ญเดือนสิบสอง
4. ปอยจำดี (งานบั้งไฟและก่อเจดีย์ทราย) เทศกาลเดือนหก

รูปที่ 3.48 งานประเพณีปอยส่างลอง

การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

1. ก้า
2. รำไต
3. ก้าแลว หรือการฟ้อนดาบ
4. กิ่งกะหล่ำ หรือรำกินรี
5. จ้าดไต (ลิเกไทยใหญ่)
6. เสีดความ
7. ก้าลาย หรือลายก้า

รูปที่ 3.49 รำกิ่งกะหล่ำ

อาหาร

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอาหารไทยใหญ่มากมายหลายชนิด เช่น ข้าวสั้ม ข้าวก้นจั้น (ข้าวคลุกเลือดหมู ห่อใบตองนึ่ง) ข่างปอง ขนมาละหว่า ส่วนทมิฬ เปงมั่ง ข้าวซอยตัด ถั่วแปยี ถั่วแปหล่อ ถั่วพูซิง สาระฟู ข้าวปู้ก เป็นต้น

รูปที่ 3.50 สถานที่ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ ชนชาติไต (ไทยใหญ่)
วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นอกจากไทยใหญ่แล้ว แต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ก็มีอาหารแตกต่างกันออกไป แต่ยังไม่นิยมกันอย่างแพร่หลาย อาหารจากปลาน้ำจืดนานาชนิดในเขตลุ่มน้ำสาละวิน สามารถปรุงอาหารได้ทุกรสชาติ นอกจากนี้ระบบนิเวศป่าสาละวิน ก็ยังมีผักนานาชนิดในการประกอบอาหารแบบพื้นบ้าน

รูปที่ 3.51 ปลาแม่น้ำสาละวิน

แม่ฮ่องสอน จังหวัดชายแดนไทย - สหภาพพม่า ซึ่งมีภูมิประเทศเป็นภูเขาแบบนิเวศป่า และที่ราบแคบ ๆ ระหว่างหุบเขา ได้เกิดชุมชนเล็ก ๆ แล้วพัฒนาการมาเป็นเมือง มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีไม่น้อยกว่า 650 ปี หรือยาวนานกว่านั้น ถ้าเริ่มตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ซึ่งมนุษย์ไม่มีภาษาเขียนและอาศัยอยู่ตามถ้ำ เพิง ผา

แม่ฮ่องสอนเป็นจังหวัดที่มีความยาวนานทางประวัติศาสตร์ และปรากฏหลักฐานให้เห็นเด่นชัด นอกจากนี้ยังมีความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมการท่องเที่ยวอุปสรรคด้านการขนส่ง และสภาพภูมิศาสตร์ เช่น อุทกภัย หมอกควัน อากาศร้อน จึงทำให้แม่ฮ่องสอนมีการท่องเที่ยวเฉพาะฤดูหนาว

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าได้แก้ไขอุปสรรคเกี่ยวกับระบบการขนส่ง และการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกอื่น ๆ แม่ฮ่องสอนก็ควรดำเนินการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนเพื่อรักษาวัฒนธรรม ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมของแม่ฮ่องสอนไว้ให้ยั่งยืนต่อไป มิใช่ถูกทำลายอย่างย่อยยับเพราะ “อำนาจเงิน” จากการท่องเที่ยว

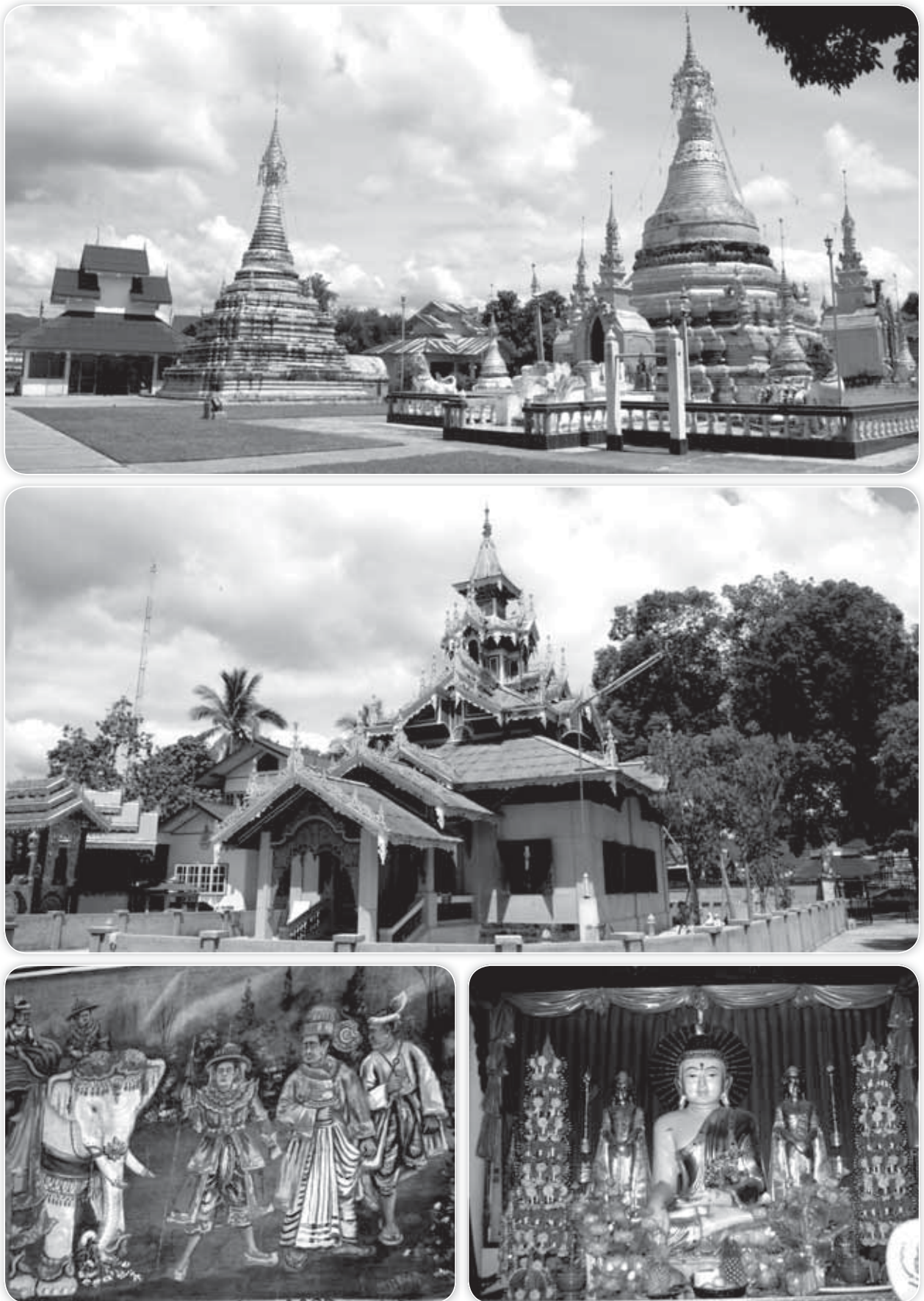

รูปที่ 3.52 สิ่งประทับใจ (Attraction) ในสำนักงานอุทยานแห่งชาติสาละวิน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

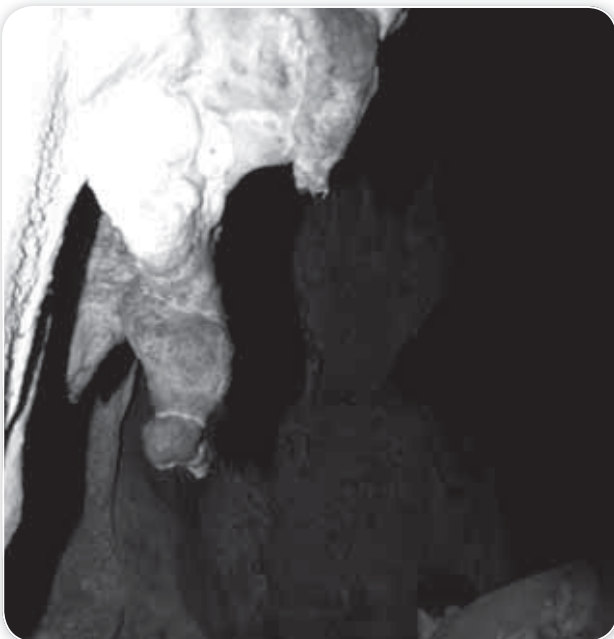

รูปที่ 3.53 สิ่งประทับใจ (Attraction) ในสำนักงานอุทยานแห่งชาติแม่เงา

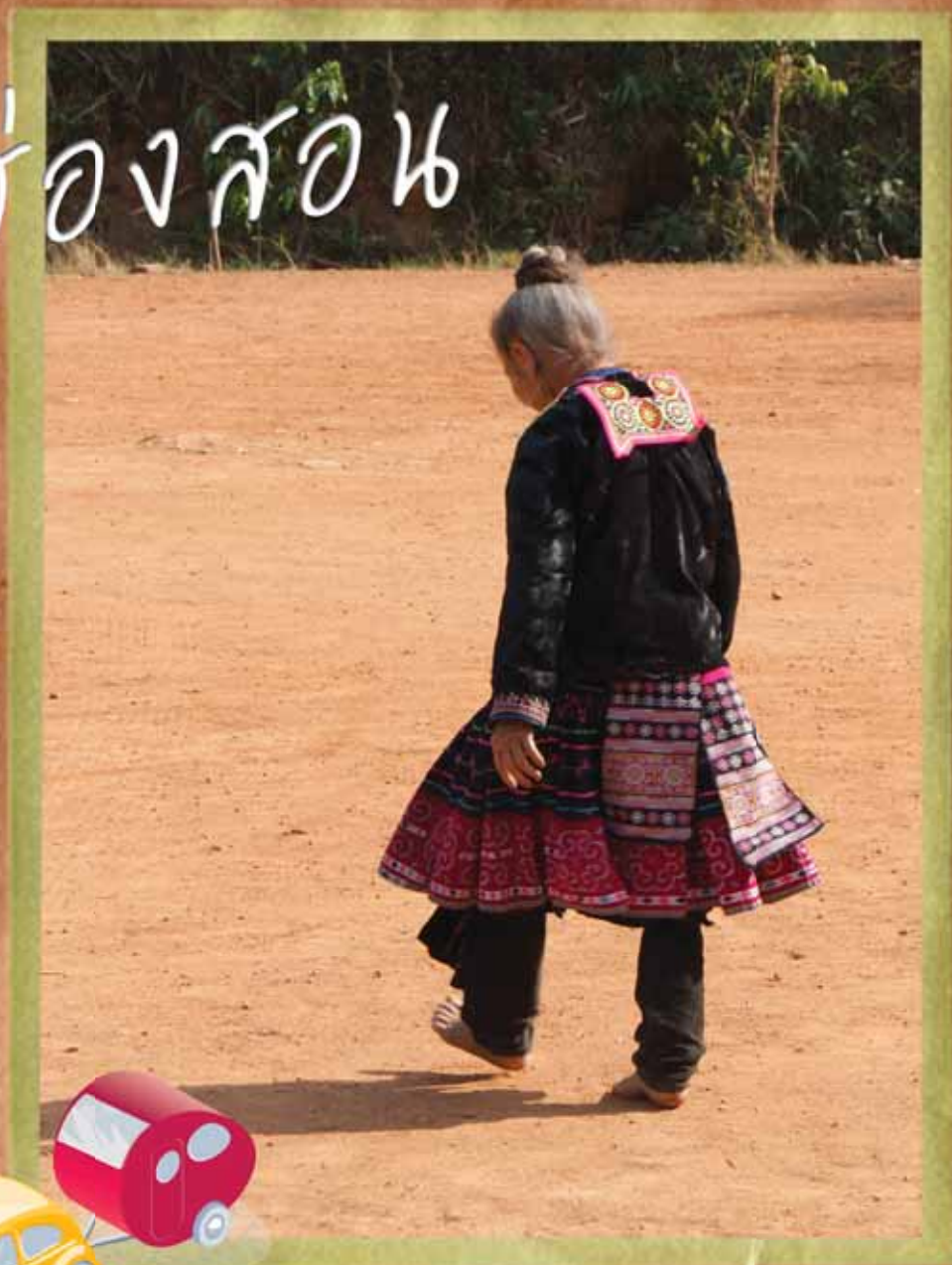
รูปที่ 3.54 ศิลปะแบบพม่าในแม่ฮ่องสอน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 3.55 โลงไฟเผาในถ้ำอำเภอปางมะผ้า

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 4

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 4

จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด

การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด (อุปสรรค) เกิดจากองค์ประกอบหลายประการ ดังนี้

ประสบการณ์ตรง

หัวหน้าโครงการวิจัยเข้ามาเก็บข้อมูลเพื่อการวิจัยในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ในปี พ.ศ. 2521 พ.ศ. 2524 พ.ศ. 2527 พ.ศ. 2536 พ.ศ. 2550 พ.ศ. 2551 และ พ.ศ. 2552 ต่างกรรมต่างวาระกัน เป็นผู้ให้การอบรมมัคคุเทศก์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนติดต่อกัน 3 ครั้ง และเป็นอาจารย์ประจำในวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน ระหว่าง พ.ศ. 2549 - 2551 รวม 3 ปี ออกสำรวจหมู่บ้านในอำเภอต่าง ๆ ทุก ๆ อำเภอ (แต่ไม่ครบทุกหมู่บ้าน) จึงเกิดประสบการณ์ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

ประสบการณ์ตรงดังกล่าวแล้ว เป็นพื้นฐานอย่างหนึ่งในการวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาดังกล่าวแล้ว ได้วิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัดตามแนวคิดของทฤษฎีการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ระบบการตลาดบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกได้ในประเด็นต่อไปนี้

- ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก
- นักท่องเที่ยว
- นโยบายของรัฐ
- การส่งเสริมการตลาด

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

จุดแข็ง

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และธรรมชาติอย่างมีเอกลักษณ์โดดเด่น และน่าประทับใจในการท่องเที่ยว พื้นที่ของจังหวัดนี้มีมนุษย์อาศัยตั้งแต่สมัยหินและมีหลักฐานปรากฏถึงปัจจุบัน

ประวัติศาสตร์วัฒนธรรม

ในด้านประวัติศาสตร์ จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีประวัติศาสตร์อันยาวนานไม่ต่ำกว่า 600 ปี และสร้างเหตุการณ์สำคัญได้อย่างต่อเนื่อง เช่น จารึกเกี่ยวกับพระธาตุจอมมอญบันทึกว่า พระเจ้าเกือนา (พ.ศ. 1898 - 1928) ให้โอรสคือ พระเจ้าแสนเมืองมาสร้างพระธาตุจอมมอญ (ในปัจจุบันอยู่ในเขตตำบลบ้านกาด อำเภอแม่สะเรียง) และต่อมาได้บูรณะใหม่ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2133 - 2148) เรื่องราวของท้าวลก โอรสพระเจ้าสามฝั่งแกน (พ.ศ. 1959 - 1990) แห่งอาณาจักรล้านนา ถูกเนรเทศมาอยู่เมืองขมุได้ (อำเภอแม่สะเรียง)

ต่อมาได้รับการสนับสนุนจากเจ้าเมืองขวมนำให้ท้าวลกยกกองทัพไปตีเมืองเชียงใหม่ ได้ใน พ.ศ. 1985 และเสด็จขึ้นครองราชย์ ทรงพระนามว่า พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1985 - 2030)

รูปที่ 4.1 เมืองขวมนำโบราณสถานและโบราณวัตถุ

ในช่วงสมัยที่ล้านนาสูญเสียเอกราชให้แก่พม่า (พ.ศ. 2101 - 2317) เทพสิงห์ก็ได้รวบรวมทหารและประชาชนจากเมืองขวมนำเข้ายึดเมืองเชียงใหม่กลับคืนจากพม่าใน พ.ศ. 2250 เชียงใหม่จึงเป็นเอกราชจากพม่าได้ในระยะสั้นๆ และถูกพม่ายึดครองอีกใน พ.ศ. 2306

ใน พ.ศ. 2352 เจ้าอุปราชธรรมลังกา แห่งเชียงใหม่ ได้มาตรวจเมืองขวมนำ แล้วเลยไปถึงฝั่มแม่น้ำสาละวิน ผูกมิตรกับ “เมืองยางแดง” (รัฐกะยา) แล้วให้สัตยาบันต่อกันว่า

“ตราบไคที่น้ำคงบ่หาย เขาควายบ่ซื้อ ถ้าช้างเผือกบ่ยุบ เมืองเชียงใหม่กับเมืองยางแดงยังคงเป็นไมตรีกันตราบนั่น” (พระฤทธิศร แสนนาม, 2535: 36)

ต่อมาก็มี “พระอริยะ” เกิดขึ้นที่ลุ่มน้ำขวมนำ คือ ทรูบาผาผ่า (พ.ศ. 2432 - 2504) เป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในเขตสองฝั่มแม่น้ำสาละวิน

ในส่วนอำเภอปาย ก็มีหลักฐานทางโบราณคดี กำแพงดินและคูเมืองโบราณของเวียงเหนือ ณ หลังวัดศรีดอนชัย ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย พระพุทธรูปเก่าแก่อายุเกือบ 700 ปี และการบันทึกเรื่องราวติดต่อกันมาว่าเวียงเหนือหรือเมืองน้อยได้สร้างขึ้นก่อนสมัยพระเจ้าติโลกราช และพระเจ้าติโลกราชได้ยึดครองเวียงเหนือ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เป็นส่วนหนึ่งของอาณาจักรล้านนา ในสมัยสมเด็จพระนเรศวรมหาราชก็ได้ให้กองทัพส่วนหนึ่งมาตั้งมั่นที่เวียงเหนือหรือเมืองน้อย ปายจึงมีหลักฐานเป็นเมืองโบราณเมืองหนึ่งของแม่ฮ่องสอน

ประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนเริ่มเกิดขึ้นที่เมืองยวม และเมืองปายเมื่อ 650 ปี ล่วงมาแล้วแต่ต่อมาเมื่อล้านนาไทยสูญเสียเอกราชแก่พม่าในระหว่าง พ.ศ. 2101 - 2317 เรื่องราวของเมืองเหล่านี้ก็ยังคงปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์ติดต่อกันมาถึงสมัยล้านนาไทยเป็นประเทศราชของกรุงเทพฯ (พ.ศ. 2317 - 2435) แล้วยกเลิกประเทศราชรวมอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง เรื่องราวของเมืองปาย เมืองยวม เมืองขุนยวม และแขวงม่วยต่อ (อำเภอเมือง) ก็ปรากฏหลักฐานในประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอนคงไม่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2417 ที่เมืองขุนยวมแล้วย้ายมาอยู่ที่แขวงม่วยต่อเปลี่ยนสถานภาพเป็นจังหวัดใน พ.ศ. 2465 ประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนยาวนานควบคู่กับการเกิดรัฐชาติสุโขทัย และล้านนา

รูปที่ 4.2 อนุสรณ์สถานครูบาผาผ่า

ศิลปะและวัฒนธรรม

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีลักษณะภูมิประเทศ ซึ่งประกอบด้วยป่าไม้และภูเขา ขาดการคมนาคม ติดต่อกับเชียงใหม่และกรุงเทพฯ ประกอบกับมีพรมแดนของรัฐและวัฒนธรรม ติดต่อกับ มอญ พม่า ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง คะยา ฯลฯ การเคลื่อนย้ายของประชาชนกลุ่มต่างๆ ดังกล่าวแล้ว ได้อพยพย้ายถิ่นฐานข้ามลุ่มน้ำสาละวินเข้าสู่ฝั่งไทย หรือล้านนา มาตั้งแต่สมัยโบราณ ไม่ต่ำกว่า 600 - 700 ปี ตามหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และ โบราณคดี หรือยาวนานกว่านั้น จากหลักฐานในตำนาน หรือประวัติหมู่บ้าน

การเคลื่อนย้ายผู้คน ประกอบกับปฏิสัมพันธ์ทางการเมือง และวัฒนธรรม นอกจากทำให้ดินแดนในเขตลุ่มน้ำสาละวินเกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรม และตกผลึกเป็นอัตลักษณ์ แตกต่างจากเมืองอื่นๆ ในล้านนา เช่น เชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง เชียงราย ฯลฯ

วัด โบราณสถานหลายแห่ง เช่น กลุ่มวัดพระธาตุ 4 จอม อยู่ในอำเภอแม่สะเรียงซึ่งสร้างอยู่บนเนินสูง เปรียบเหมือนป้อมปราการ 4 ทิศ อันเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ปกป้องเมือง และสังเกตความเคลื่อนไหวของข้าศึก ศัตรู พ่อค้า ตลอดจนภัยธรรมชาติ วัดและโบราณสถาน ซึ่งเป็นศิลปะดั้งเดิมแบบมอญ พุกาม แล้วประยุกต์มาเป็นศิลปะแบบพม่าผสมไทยใหญ่ ปรากฏเด่นชัดในวัดศรีบุญเรือง วัดจองสูง (วัดอุทัยารามณ์) วัดม้นตะเล ฯลฯ

รูปที่ 4.3 วัดในกลุ่มแม่น้ำสาละวิน พื้นฐานจากศิลปะมอญโบราณ

ในตัวอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ซึ่งได้ยกฐานะเป็นเมืองใน พ.ศ. 2417 ได้พัฒนาไปอย่างรวดเร็ว เพราะการค้าไม้สักของบริษัทในกลุ่มอังกฤษ พลเมืองในบังคับอังกฤษ เช่น พม่า ไทยใหญ่ ปะโอ กระเหรี่ยง ฯลฯ ซึ่งเข้ามาทำธุรกิจไม้สักได้รับสิทธิสภาพนอกอาณาเขตในด้านการศาล ถึงแม้ทำผิดในเมืองไทย แต่ต้องขึ้นศาลอังกฤษ และใช้กฎหมายอังกฤษ

กลุ่มธุรกิจค้าไม้สัก เมื่อร่ำรวยขึ้นก็สร้างวัดและโบราณสถาน โบราณวัตถุตามแบบศิลปะของตนเอง ซึ่งมีรากฐานมาจากมอญ และพุกามโบราณ

ดังนั้น วิหาร เจดีย์ หรือโบราณสถานอื่นในเขตลุ่มน้ำสาละวิน และจังหวัดแม่ฮ่องสอนจึงแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ของประเทศไทยซึ่งอยู่ห่างไกลจากสหภาพพม่า

ในด้านกลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มคนดั้งเดิมก่อนตั้งเมืองแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2417) ได้แก่ คนเมือง ลัวะ กระเหรี่ยง ไทยใหญ่ สำหรับม้ง ลีซู ล่าหู่ ม้ง คะยา ปะโอ มุสลิม จีนฮ่อ และคนจีน อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานภายหลังไม่เกิน 100 ปี

กลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนทุก ๆ อำเภอ ยังคงรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ เพราะมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ประกอบกับการห่างไกลการขนส่ง การสื่อสาร และนวัตกรรมใหม่จากโลกภายนอก

วัฒนธรรมอันหลากหลายดังกล่าว จึงเป็นความน่าประทับใจและเป็นปัจจัยดึงดูดด้านการท่องเที่ยว

รูปที่ 4.4 ตัวอย่างกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

กิจกรรมและประเพณี

วัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ ก่อให้เกิดกิจกรรมและประเพณีหลายอย่าง แตกต่างจากภาคเหนือ จังหวัดอื่นๆ ประเพณีที่สำคัญของชาวไทยใหญ่ ได้แก่ งานปอยเหลินสิบเอ็ด (ประเพณีออกพรรษา) งานสิบสอง มนล่องผ่องไท (ประเพณีลอยกระทง) งานปอยสา่งลอง (งานบวชเณร) งานอ่องจ๊อต (งานดับไฟเทียน หรืองาน แห่ไม้เกียะ) งานจ่าตี้ (งานจุดป้องไฟ) นอกจากนี้ยังมีการละเล่นพื้นเมือง เช่น ฟ้อนก้ำ (ฟ้อนโต) ก้ำแลว (ฟ้อนดาบ) กิ่งกะหล่า (รำกินรี) จ้าดไต (ลิเกไทยใหญ่)

กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ต่างก็มีกิจกรรม และประเพณีของตนเองเช่นเดียวกัน เช่น ประเพณีขึ้นปีใหม่ ประเพณีไหว้ผี การจัดพิธีกรรมต่าง ๆ

ธรรมชาติ

แม่น้ำสาละวินเป็นแม่น้ำนานาชาติ ต้นน้ำเกิดในประเทศทิเบต ไหลผ่านมณฑลยูนนาน (จีน) รัฐฉาน, รัฐกะยา(พม่า) ไทยในเขตในจังหวัดแม่ฮ่องสอน (แม่สะเรียงและสบเมย) เป็นเส้นกั้นพรมแดนไทย - พม่า ยาว 118 กิโลเมตร พื้นที่ลุ่มน้ำสาละวินในเขตไทยประกอบด้วยพื้นที่บางส่วนของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เชียงใหม่ และตาก ประกอบด้วยพื้นที่ลุ่มน้ำ 4 สาขา คือ แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำยวม แม่น้ำปาย แม่น้ำเมย มีพื้นที่ลุ่มน้ำ ในประเทศไทย 19,120 ตารางกิโลเมตร เขตลุ่มน้ำสาละวิน มีปลาไม่น้อยกว่า 200 ชนิด ปลาเฉพาะเขตลุ่มน้ำ เช่น ปลาแซ่ ปลาเพี้ย ปลาเสียดอ ปลาหมุ่ค้อ ปลาสะแงะ ปลาหว่า ปลาเขี้ยวไก่ ฯลฯ ปลาบางชนิดตัวโต 30 - 40 เซนติเมตร ยาวตั้งแต่ 70 - 120 เซนติเมตร งานวิจัยเรื่องวิถีแม่น้ำ วิถีป่าของปกากญอ จากกลุ่มตัวอย่าง 50 หย่อมบ้าน พบว่า เขตอำเภอสบเมย - แม่สะเรียงมีพันธุ์ปลาชาวบ้านรับประทานเป็นอาหารถึง 70 ชนิด ปลาหนัง 22 ชนิด ปลาเกล็ด 48 ชนิด (www.prachatai.com)

รูปที่ 4.5 ปลาสาละวิน

เฉพาะในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวินมีสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม 40 ชนิด นก 122 ชนิด (นกประจำพื้นที่ 108 ชนิด) สัตว์สะเทินน้ำสะเทินบก และสัตว์เลื้อยคลานไม่น้อยกว่า 38 ชนิด (www.dnp.go.th/wildlifeweb/animconservedepview.)

ระบบนิเวศป่าลุ่มน้ำสาละวิน ทั้ง 4 ลุ่มน้ำ เป็นระบบนิเวศที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ และทรัพยากรธรรมชาติค่อนข้างสมบูรณ์ ก่อน พ.ศ. 2520 ลุ่มน้ำสาละวินอุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า เช่น เก้ง วัวแดง กระทิง เลียงผา นกเงือก นกยูง ไก่ฟ้า ชะนี ช้างป่า และสัตว์ป่าอื่นๆ นานาชนิด

ลุ่มน้ำสาละวิน ยังมีอุทยานแห่งชาติที่สามารถรักษาความอุดมสมบูรณ์ของระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ อุทยานแห่งชาติที่ทุกคนชื่นชอบ ได้แก่ อุทยานแห่งชาติสาละวิน อุทยานแห่งชาติแม่เงา อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ อุทยานแห่งชาติถ้ำปลา - น้ำตกผาเสื่อ นอกจากนี้ยังมีวนอุทยานและเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

รูปที่ 4.6 อุทยานแห่งชาติสาละวิน

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ได้แก่ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าสาละวิน แม่ยมฝั่งขวา ลุ่มน้ำปาย สันปันแดนคอยเวียงหล้า แม่เลา - แม่สะ (แม่ฮ่องสอน - เชียงใหม่) เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าเป็นสถานที่เพื่อการอนุรักษ์สัตว์ ดูแลสัตว์ตามธรรมชาติ นอกจากนี้ยังเป็นสถานที่เพื่อการวิจัยไม่เหมาะสมสำหรับนักท่องเที่ยวแบบมวลชน

ในอำเภอปางมะผ้า จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีถ้ำสวยงาม และมีโลงผีแมนอยู่ภายในถ้ำ ถ้ำที่สำคัญได้แก่ ถ้ำลอด ถ้ำผีแมน ถ้ำปางคาม ถ้ำแม่ละนา ถ้ำผามอน ถ้ำเมืองแพม ถ้ำผาเพือก ถ้ำแม่ละนาเป็นถ้ำลอดยาว 14 กิโลเมตร นอกจากนี้ยังมีน้ำบ่อผีหรือหุบเขาซึ่งเกิดจากการทรุดตัวของแผ่นดิน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 4.7 น้ำบ่อผี

นอกจากถ้ำแล้ว แม่ฮ่องสอนยังมีน้ำตก ทุ่งบัวตอง การล่องแก่งในแม่น้ำปาย การล่องเรือในแม่น้ำสาละวิน ระบบนิเวศป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ และอำเภอสบเมยเปรียบเสมือนเพชรเม็ดงามที่รอเจียรไน

จุดอ่อน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านวัฒนธรรม และธรรมชาติดังกล่าวแล้ว ถึงแม้มีจุดแข็งหรือจุดเด่น แต่ก็มีจุดอ่อนในตัวทรัพยากรเอง ดังนี้

โบราณสถาน เช่น เจดีย์ วัด ถึงแม้ว่ามีอัตลักษณ์เป็นของตนเอง แตกต่างจากสถาปัตยกรรมในล้านนา แต่ขนาดเล็กเกินไป การใช้วัสดุที่ไม่พิถีพิถันหรือปราณีตเท่าที่ควร เช่น องค์เจดีย์ เพียงแต่ทำสีทองแทนการลงรักปิดทอง

เมืองขอมโบราณ ก็เป็นเมืองร้างไม่ได้พัฒนาเป็นแบบเมืองโบราณ คงทิ้งร้างไว้เป็นแต่เพียงสำนักสงฆ์ ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติถึงแม้ว่ามีระบบนิเวศป่าลุ่มน้ำแม่ปาย ลุ่มแม่น้ำยวม แม่น้ำสาละวิน มีความหลากหลายทางชีวภาพมากกว่าพื้นที่อื่นๆ ของประเทศไทยหลายแห่ง แต่ระบบนิเวศป่าเขตดังกล่าวแล้ว ก็ถูกบุกรุกจากชาวบ้าน เพื่อทำสวน ทำไร่ และสร้างบ้านเรือน มีการสัมปทานไม้ในเขตป่าสาละวินตั้งแต่ต้นพุทธศตวรรษที่ 25 จนถึง พ.ศ. 2532 สัตว์ป่าขนาดใหญ่ เช่น ช้าง วัวแดง เสือ หมี เก้ง หมูป่า ฯลฯ ซึ่งเคยชุกชุมในอดีตก่อน พ.ศ. 2515 ก็ลดน้อยลงเพราะระบบนิเวศป่าถูกทำลาย ทั้งวิธีการที่ถูกต้องตามกฎหมาย และไม่ถูกต้อง

ปัญหาเรื่องโครงการสร้างเขื่อนสาละวินในอนาคตก็จะกระทบต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ และวัฒนธรรมอย่างยิ่ง

โอกาส

ทรัพยากรธรรมชาติประเภท ดิน ป่าไม้ สัตว์ป่า เป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ใช้แล้วหมดไป แต่สามารถฟื้นคืนใหม่ได้ เมื่อมีองค์ประกอบของระบบนิเวศที่เหมาะสม สภาพทางภูมิศาสตร์ของป่าสาละวินมีดินที่อุดมสมบูรณ์มากกว่าดินลูกรังปนกรวด หิน หรือทราย และมีความชื้นปริมาณน้ำฝนมาก ดังนั้นการกลับฟื้น

ของระบบนิเวศป่าจึงเกิดขึ้นได้อย่างแน่นอนถ้าประชาชนไม่บุกรุก มีความรู้ในเรื่องระบบนิเวศป่า เห็นคุณค่า และเกิดจิตสำนึก

การประกาศจัดตั้งอุทยานแห่งชาติ วนอุทยานแห่งชาติ หน่วยป้องกันรักษาป่า เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า สถานีพัฒนาและส่งเสริมการอนุรักษ์สัตว์ป่า สถานีเพาะเลี้ยงสัตว์ป่า ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบของสำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 สาขาแม่สะเรียง ประกอบกับการจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของหน่วยงานอื่นๆ ในกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และรวมทั้งหน่วยงานของรัฐ กระทรวงอื่นๆ คงจะปกป้องผืนป่าสาละวินให้เป็นระบบนิเวศป่าที่สมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ แต่ประชาชนในท้องถิ่นต้องให้ความร่วมมือและเห็นคุณค่าของระบบนิเวศป่ามากกว่า “ไร่มะเขือส้ม ไร่กะหล่ำปลี” หรือการปลูกพืชเชิงเดี่ยวแทนที่ใช้ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ข้อจำกัด

ข้อจำกัดในเรื่องการฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวขึ้นอยู่กับนโยบายการพัฒนา งบประมาณ กำลังคน และการเห็นคุณค่าของผู้เกี่ยวข้อง หรือผู้มีส่วนได้เสีย

นโยบายการพัฒนา งบประมาณ กำลังคน เป็นความรับผิดชอบของภาครัฐบาล ตั้งแต่ระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนภูมิภาค และส่วนท้องถิ่น ซึ่งมีความรับผิดชอบในทรัพยากรการท่องเที่ยวดังกล่าวแล้ว จะมองเห็นคุณค่าและสนับสนุนงบประมาณ และกำลังคนมากน้อยเพียงใด

ในด้านประชาชนในท้องถิ่น ก็ไม่เห็นคุณค่าของทรัพยากรการท่องเที่ยวเท่าที่ควร นอกจากนี้ยังมีการบุกรุก ทำลาย จับจอง ในลักษณะของการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำไร่หมุนเวียน ฯลฯ แบบเก่าๆ ซึ่งส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างร้ายแรง “วันเวลาเปลี่ยน สิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลง ความรู้จิตสำนึกของคนก็ควรปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกลมกลืนกับสิ่งแวดล้อม เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดสิ่งแวดล้อมทำลายมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ” แล้วเปลี่ยนโลก “โลกสีแดง” แทน “โลกสีเขียว”

รูปที่ 4.8 การทำลายป่าไม้เพื่อทำไร่

จิตสำนึกของมนุษย์เป็นข้อจำกัดอย่างหนึ่งในการพัฒนาทรัพยากรการท่องเที่ยว อนึ่งการพัฒนาบนความหลากหลายทางชีวภาพและการสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ก็เป็นยุทธศาสตร์ข้อ 4 ในยุทธศาสตร์ 5 ข้อ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 พ.ศ. 2550 - 2554 (แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10, 2550 : 152 - 171)

การมีส่วนร่วมของชุมชน

ชุมชนในท้องถิ่นเป็นผู้มีส่วนได้เสียอย่างหนึ่ง ซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยว ทั้งได้รับผลประโยชน์ เสียผลประโยชน์และการจัดการให้เกิดความยั่งยืน

จุดแข็ง

ประชาชนในเขตลุ่มน้ำยม ลุ่มน้ำเมย ลุ่มน้ำปาย และสาละวินประมาณร้อยละ 90 เป็นเกษตรกร ประกอบอาชีพอื่นเสริมบ้างถึงแม้ว่าระบบการผลิตเปลี่ยนจากระบบการผลิตเพื่อยังชีพเป็นระบบการผลิตเพื่อขาย แต่จิตวิญญาณเดิมก็ยังมีความพื้นฐานในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และใช้ทรัพยากรอย่างอนุรักษ์ แต่ในปัจจุบันบางหมู่บ้านมีการผลิตเพื่อขายมากเกินไป จึงใช้ทรัพยากรอย่างล้าผลาญ

กลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง ซึ่งเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ในเขตลุ่มน้ำดังกล่าวแล้ว มีความคิดในเรื่อง “ใช้น้ำรักษาน้ำ ใช้น้ำรักษาดิน” เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว กะเหรี่ยงมีการจัดพื้นที่ทำกินแบบไร่หมุนเวียน การทำนา ขึ้นบันได เลี้ยงสัตว์และปลูกพืชผักสวนครัว ในการทำมาหากิน มีข้อห้ามหลายอย่างในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น ต่าเคโด่ง (พื้นที่กีดมอด) พื้นที่ห้วยนา ป่าขุนห้วย ต่าข้าวโซ (พื้นที่ป่าช้าเก่า) ป่าเดปอ (ป่าแขวนสายสะดือ) ฯลฯ เหล่านี้กะเหรี่ยงในสมัยอดีตไม่แผ้วถางเป็นไร่นา หรือสร้างบ้าน เพราะเคารพในผีและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ดังนั้น ป่าพิธีกรรม ป่าขุนน้ำ ป่าดงใหญ่ (เกาะเนอะมื่อ) ฯลฯ กะเหรี่ยงจะไม่ทำลายอย่างเด็ดขาด การอนุรักษ์ดิน น้ำ ป่า เป็นวัฒนธรรมดั้งเดิมของกะเหรี่ยงและคนไทย (ชาวนา) ในอดีต (ดูรายละเอียดในสุทธิธิ์ ชูชาติ, 2538) แต่ได้สูญสลายไปในระบบการผลิตเพื่อขาย และการปรับตัวเข้าสู่วัฒนธรรมใหม่ โดยมีได้อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาเดิม

รูปที่ 4.9 ป่าอนุรักษ์ชาวกะเหรี่ยง

จุดอ่อน

เมื่อชาวบ้านซึ่งอยู่ร่วมกับทรัพยากรการท่องเที่ยวขาดความรู้ จิตสำนึก เปลี่ยนวัตถุประสงค์ในการผลิต จากการผลิตเพื่อบริโภคเป็นการผลิตเพื่อขายในระบบทุนนิยม เปลี่ยนจากการเกษตรแบบผสมผสาน คือปลูกพืชหลายๆ ชนิด เลี้ยงสัตว์มีชีวิตวิญญานอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม การปรับเปลี่ยนเป็นระบบการผลิตเพื่อขาย การปลูกพืชเชิงเดี่ยวด้วยพื้นที่จำนวนมาก

ดังนั้น การบุกกรุกทำลายป่าเพื่อปลูกกะหล่ำปลี มะเขือเทศ ฟักทอง ขิง ฯลฯ จึงปรากฏให้เห็นอย่างเด่นชัดภายใต้การล่มสลายของวัฒนธรรมเก่า และเกิดปัญหาความยากจน หนี้สิน สิ่งแวดล้อมและทรัพยากรถูกทำลายอย่างย่อยยับ การปลูกพืชเชิงเดี่ยวของชาวบ้าน ประมาณเกือบ 30 ปี โดยเริ่มต้นปลูกกะหล่ำปลี มะเขือเทศ แต่ก็ไม่สามารถทำให้ชาวบ้านร่ำรวยกลับเพิ่มหนี้สินในปี พ.ศ. 2551 กะหล่ำปลีราคาขายส่งที่บ้านแม่เหาะ กิโลกรัมละ 1 - 1.50 บาท แต่ต้นทุนกิโลกรัมละ 2 บาท จึงมีแต่ขาดทุน หนี้สินสะสม และทรัพยากรถูกทำลายอย่างย่อยยับ

จุดอ่อนอีกอย่างหนึ่ง คือ ในปัจจุบันกลุ่มชาติพันธุ์ได้ปรับตัวเข้าสู่ความทันสมัย และละทิ้งวัฒนธรรมเดิมของตนเองทำอะไรเพื่อส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม

โอกาส

นโยบายของรัฐบาล นโยบายของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในการยอมรับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง คือมีความพอประมาณ มีเหตุผลและภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ภายใต้เงื่อนไขแห่งความรู้และคุณธรรมในการนำชีวิตและสังคมสู่ความยั่งยืน ประกอบกับ ทฤษฎีใหม่ (The New Theory) ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงประทานให้เป็นแนวทางในการประกอบอาชีพการเกษตรแบบผสมผสานและอย่างยั่งยืนให้แก่เกษตรกร (พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช, 2549 ; สุเมธ ตันติเวชกุล, 2549 ; สมพร เทพสิทธิ์า, 2549 และสุนทร กุลวัฒน์วรพงศ์, 2544)

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ นักเศรษฐศาสตร์วิเคราะห์ว่าเหมาะสมกับระบบการผลิตในสังคมไทยปัจจุบัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมหมู่บ้าน (วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร์, 2549 และฉัตรทิพย์ นาถสุภา, 2549) รวมทั้งสังคมเมืองในระบบอุตสาหกรรม และพาณิชยกรรม (หอการค้าไทย, 2550) จากนโยบายของรัฐบาล นโยบายของจังหวัด และความเหมาะสมของสังคมไทยในการปรับตัวอย่างก้าวหน้าและเท่าทัน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ จึงเป็นแนวทางและเครื่องมือที่สำคัญไปสู่เป้าหมายของการดำรงชีวิตที่ดีขึ้น รวมทั้งการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องจากการใช้ปรัชญาและวิธีการดังกล่าวแล้ว

ข้อจำกัด

ถึงแม้หน่วยงานภาครัฐทุกกระทรวงได้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเข้าสู่หมู่บ้าน พร้อมทั้งจัดทำหมู่บ้านตัวอย่างทุกตำบล ซึ่งได้ผลอย่างดีเป็นรายบุคคล และกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้อง แต่จิตสำนึกของชาวบ้านส่วนใหญ่ ยังคงอยู่ภายใต้วัฒนธรรมแบบทุนนิยม ต้องการผลิตเพื่อขาย ภายใต้จุดจำกัดของความต้องการจึงทำให้การดำเนินงานเกิดอุปสรรคในการไปสู่เป้าหมาย

ในด้านมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการท่องเที่ยว ก็มีข้อจำกัดของภาคราชการหลายหน่วยงานที่ไม่ได้อนุญาตให้ประชาชนมีส่วนร่วม การมีส่วนร่วมของประชาชน ต้องเริ่มจากกระบวนการวางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) และแก้ไขปรับปรุง (Act) การมีส่วนร่วมจะทำให้ประชาชนเกิดผลประโยชน์

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในด้านเศรษฐกิจจากการท่องเที่ยว ลดความขัดแย้งและเกิดการจัดการทรัพยากรการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน การประนีประนอมระหว่างหน่วยงานของรัฐ เอกชน และชาวบ้าน

ดังนั้น การพลิกข้อจำกัด หรืออุปสรรคให้เป็นโอกาส และจุดอ่อนให้เป็นจุดแข็งจึงเกิดขึ้น ตามหลักการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และประสบผลสำเร็จมาแล้วหลายหมู่บ้านในประเทศไทย เช่น หมู่บ้านแม่คำปอง อำเภอแม่ฮ่องสอน จังหวัดเชียงใหม่ หรือการจัดการบ้านพักแบบโฮมสเตย์ (Home Stay) ของบ้าน เมืองปอน อำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน เป็นต้น การมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นยุทธศาสตร์ข้อ 1 (การพัฒนาคุณภาพคน) ข้อ 2 (การสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง) และข้อ 3 (การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน) ตามยุทธศาสตร์แผนพัฒนาเศรษฐกิจสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554)

ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก

ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบการขนส่ง (ประกอบด้วยเส้นทางยานพาหนะ สถานีการขนส่ง ผู้ประกอบการขนส่ง) การสื่อสาร การไฟฟ้า การประปา ระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการเก็บขยะที่ถูกต้องตามหลักการรักษาลิ่งแวดล้อม

สิ่งอำนวยความสะดวก ได้แก่ ที่พัก (โรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท โฮมสเตย์ ฯลฯ) ร้านอาหาร ภัตตาคาร ร้านขายของที่ระลึก บริการด้านการให้ข้อมูลข่าวสาร โรงพยาบาล การรักษาความปลอดภัย ฯลฯ ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก สามารถวิเคราะห์ได้ดังนี้

จุดแข็ง

ในเขตที่ว่าการอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีบริการสาธารณูปโภคเฉพาะในเขตเทศบาลหรือเขตรับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลที่มีประชากรหนาแน่นเท่านั้น มีถนนเชื่อมต่อระหว่างหมู่บ้านใช้ได้ทุกฤดูกาลมากขึ้นกว่าเดิมแต่ไม่ทั่วถึง มีถนนสาย 108 และถนนสาย 1095 สามารถเชื่อมต่อกับแม่ฮ่องสอนและเชียงใหม่ ถนนสาย 105 เชื่อมต่อระหว่างแม่สะเรียงกับแม่สวดและตาก นอกจากนี้ยังมีทางหลวงจังหวัดเชื่อมต่อกับตำบลและแหล่งท่องเที่ยว

สิ่งอำนวยความสะดวก มีที่พักประเภทโรงแรม เกสต์เฮาส์ รีสอร์ท ลานกางเต็นท์

นอกจากนี้ก็มีที่พักในเขตอุทยานแห่งชาติ และโฮมสเตย์ของหมู่บ้าน ที่จัดอยู่ในระดับมาตรฐานในเรื่องความสะดวก และการบริการ ร้านอาหารเปิดบริการในเวลากลางคืน

ทุก ๆ อำเภอ มีโรงพยาบาลประจำอำเภอ สถานีตำรวจในการรักษาความปลอดภัย และที่ว่าการอำเภอ ซึ่งสามารถอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวได้ในเวลาราชการ

รูปที่ 4.10 ที่พักในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดอ่อน

ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก มีมากเพียงพอในอำเภอปาย อำเภอเมือง อำเภออื่น ๆ ยังขาดแคลน การท่องเที่ยว มีเฉพาะฤดูกาล เช่น ฤดูหนาว แต่ฤดูกาลอื่น ๆ นักท่องเที่ยวน้อย ทุก ๆ อำเภอ

ถนนเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว ถนนสาย 105, 108, 1095 อาจใช้ได้ทุกฤดูกาล แต่ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวสำคัญ เช่น ถนนเข้าสู่อุทยานแห่งชาติแม่เงา ถนนเข้าสู่หมู่บ้านหัตถกรรม หรือถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติหลายแห่งถูกตัดขาดในฤดูฝน ใช้ได้เฉพาะฤดูร้อน และฤดูหนาวเท่านั้น ลักษณะเช่นนี้มีทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น อำเภอเมือง ตำบลห้วยปูลิง อำเภอสบเมยมีหลายตำบลที่ถนนชำรุดในฤดูฝนใช้ได้เฉพาะฤดูร้อนและฤดูหนาวเท่านั้น ในเขตตำบลแม่ง อำเภอแม่สะเรียง หลายหมู่บ้านขาดแคลนถนน

รูปที่ 4.11 เส้นทางเข้าสู่อุทยานแห่งชาติแม่เงาถูกน้ำป่า และแม่น้ำเงากัดเซาะ เดือนสิงหาคม 2551

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 4.12 เส้นทางเข้าสู่ น้ำตกแม่สวรรค์น้อย ถูกลำน้ำป่ากัดเซาะตัดขาด เดือนสิงหาคม 2551

จุดอ่อนที่สำคัญอย่างหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน คือการสร้างถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยว เพราะแหล่งท่องเที่ยวนั้นมีความเปราะบาง ดังนั้น เมื่อสร้างถนนแล้วก็ต้องตระหนักถึงศักยภาพในการรองรับของพื้นที่ประกอบด้วย

การพัฒนาสถานีขนส่งให้ได้มาตรฐานที่ดี รวมทั้งการปรับปรุงยานพาหนะในการขนส่ง เพราะบางฤดูกาลเอาเปรียบผู้โดยสารมากเกินไป (ผู้โดยสารต้องยืนตั้งแต่แม่สะเรียงถึงฮอด (เชียงใหม่) สืบเนื่องจากการแย่งชิงกันขึ้นรถโดยสารที่สถานีขนส่งแม่สะเรียงในวันศุกร์ หรือฤดูกาลท่องเที่ยว)

การบำบัดน้ำเสีย ระบบการเก็บขยะ แยกขยะ และการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี เป็นจุดอ่อนอย่างหนึ่งที่องค์การบริหารส่วนตำบล และเทศบาลไม่สามารถจัดการได้ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ต้องจัดระบบบำบัดน้ำเสีย ระบบการเก็บแยกกำจัดขยะอย่างถูกวิธี มิใช่ “แยกจากครัวเรือน แล้วใส่รวมในถุงขยะพลาสติกสีดำ แล้วฝังกลบหรือทิ้งในป่า” การฝังกลบแบบนี้ วันเวลา 30 ปีผ่านไป ขยะบางอย่าง เช่น แก้ว พลาสติก ฯลฯ ยังไม่ย่อยสลาย ตัวอย่างเด่นชัดสังเกตจากบ่อขยะเก่าเขตบ้านทุ่งกองมู ตำบลปางหมู อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 4.13 การเก็บขยะที่ถูกต้องวิธี

ร้านอาหารในเขตอำเภอสบเมย บริเวณหน้าอำเภอ มีจำหน่ายเฉพาะวันราชการ ทั้งนี้เพราะไม่มีนักท่องเที่ยว เช่นเดียวกับอำเภออื่น ๆ ถึงแม้จะมีร้านอาหารทุกวัน แต่ค่อนข้างซบเซานอกฤดูกาลท่องเที่ยว

ร้านอาหารและที่พัก ย่านถนนแหล่งพาณิชย์ติดกับริมฝั่งแม่น้ำยวมและที่พักที่ติดกับแม่น้ำปาย ควรปรับปรุงด้านสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น “การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ (แม่น้ำ) เพื่อแสวงหาผลประโยชน์ด้านธุรกิจ ก็ควรจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติควบคู่ไปด้วย” เพื่อให้เกิดความยั่งยืน

“คิดในสิ่งที่ดีกว่า เพื่อถูกหลานในอนาคต”

โอกาส

ที่ราบลุ่มน้ำสาละวิน ซึ่งมีพื้นที่ติดต่อกันระหว่างอำเภอแม่สะเรียงและสบเมย มีแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำยวม และแม่น้ำแม่สะเรียงไหลผ่านสามารถสร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก ในด้านการท่องเที่ยวได้มาก ประกอบกับทรัพยากรการท่องเที่ยวที่น่าประทับใจ และการพัฒนาการขนส่งที่ดี น่าจะทำให้แม่สะเรียงและสบเมย มีนักท่องเที่ยวมากขึ้นและตลอดทั้งปี มีชื่อเสียงฤดูหนาว และดอกบัวตองบาน เท่านั้น เพราะนักท่องเที่ยวมาแล้วไม่แออัดเหมือนเมืองปาย

ข้อจำกัด

ข้อจำกัดหรือจุดด้อย การลงทุนทางธุรกิจต้องได้รับผลตอบแทนที่คุ้มค่า และระยะเวลาในการชดเชยทุนคืน ไม่ควรเกิน 5 - 10 ปี ในการลงทุนมากกว่า 10 ล้านบาทขึ้นไป แต่ปริมาณนักท่องเที่ยวซึ่งมีเฉพาะฤดูหนาว และนักท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย การท่องเที่ยวเขตสบเมย แม่สะเรียง แม่ลาน้อย ปางมะผ้า และขุนยวม เป็นแต่เพียงทางผ่าน เพื่อเข้าสู่ปายและเชียงใหม่ นี่คือข้อจำกัดสำคัญในการลงทุนประกอบธุรกิจด้านการท่องเที่ยว

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 4.14 เส้นทางสีเขียวสู่แม่ฮ่องสอนผ่านภูเขาและป่าไม้

นักท่องเที่ยว

ในปี พ.ศ. 2549 จำนวนนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเดินทางเข้าเมืองไทย 13.82 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2550 จำนวน 14.46 ล้านคน เกิดรายได้ในปี พ.ศ. 2549 จำนวน 482,319 ล้านบาท และ พ.ศ. 2550 จำนวน 547,782 ล้านบาท (TAT.Tourism Statistics)

ในปี พ.ศ. 2549 มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในแม่ฮ่องสอน 367,869 คน เป็นคนไทย 214,909 คน และชาวต่างประเทศ 152,960 คน เกิดรายได้ 1,629.48 ล้านบาท ในปี พ.ศ. 2551 ต้องการให้มีรายได้เพิ่มขึ้นไม่น้อยกว่าร้อยละ 5 หรือประมาณ 1,897 ล้านบาท (www.Travelmaehongson.org)

จุดแข็ง

พิจารณาจากสถิติย้อนหลังจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวเพิ่มขึ้นทุก ๆ ปี การเดินทางมาแม่ฮ่องสอนโดยรถยนต์ จักรยานยนต์ บนเส้นทางสีเขียว (ระบบนิเวศป่า) อากาศหนาวเย็น ดอกไม้หลากสี มีมากขึ้นตามปริมาณยานพาหนะที่จดทะเบียนเพิ่มขึ้น แม่ฮ่องสอนจึงเป็นเส้นทางผ่านระบบนิเวศป่าที่นักท่องเที่ยววัยหนุ่มสาวปรารถนาจะขับขียานพาหนะมาเองเพื่อการพักผ่อนและกึ่งผจญภัย

จุดด้อยหรือจุดอ่อน

จำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศดังกล่าวแล้ว เป้าหมายหลักในการท่องเที่ยว คืออำเภอปาย ปางมะผ้าและอำเภอเมือง โดยเฉพาะอำเภอเมืองในฤดูกาลท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศมีน้อยกว่าอำเภอปาย แต่เนื่องจากอำเภอเมืองมีการขนส่งทางอากาศ และนักท่องเที่ยวมีวันเดินทางจำกัดเที่ยว 1 - 2 วัน ดังนั้น จึงทำให้อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศตลอดปี โดยเฉพาะอย่างยิ่งฤดูฝนเดือนสิงหาคม - กันยายน มีนักท่องเที่ยวสเปนและอิตาลีเข้ามามากกว่าอำเภอปาย

สำหรับแม่สะเรียง สบเมย ขุนยวม แม่ลาน้อย และปางมะผ้า ขาดการขนส่งทางอากาศ นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศซึ่งเดินทางเป็นหมู่คณะ และมีเวลาจำกัดจึงไม่สามารถเดินทางมาเยือนได้

นักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ และนักท่องเที่ยวชาวไทย จะมีการเดินทางมากก็เฉพาะฤดูหนาวเท่านั้น ฤดูกาลอื่น ๆ มีน้อยและเป็นการเดินทางกลุ่มเล็ก ๆ ประมาณ 2-6 คน

โอกาส

โอกาสการเดินทางของนักท่องเที่ยว มาเที่ยวตลอดปียังมีอยู่ในอนาคต เพราะการส่งเสริมการท่องเที่ยวของสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งกำลังจัดการส่งเสริมการท่องเที่ยว ในปี พ.ศ. 2551 อย่างเป็นรูปธรรม

การสร้างสนามบินเพื่อสะดวกในการเดินทางเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่ง เพราะนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศมีเวลาสำหรับแม่ฮ่องสอนอย่างจำกัดประมาณ 1 - 3 วัน เท่านั้น

ข้อจำกัด

จังหวัดแม่ฮ่องสอน มิใช่เป้าหมายหลักของนักท่องเที่ยวเหมือนกับกรุงเทพมหานคร ภูเก็ต เชียงใหม่ ชลบุรี สุราษฎร์ธานี ฯลฯ เฉพาะในกลุ่มภาคเหนือตอนบน เชียงใหม่มีนักท่องเที่ยว 52% เชียงราย 14% ลำปาง 7% แพร่ 7% ลำพูน 6% น่าน 4% และแม่ฮ่องสอน 4% ถ้าพิจารณานักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ 10 อันดับ ซึ่งเข้ามาเที่ยวในประเทศไทย ประกอบด้วย ญี่ปุ่น มาเลเซีย จีน เกาหลี ไต้หวันฮ่องกง สิงคโปร์ อังกฤษ อเมริกันและเยอรมัน รสนิยมการท่องเที่ยวของชนชาติเอเชีย 7 ประเทศ (ยกเว้นญี่ปุ่นรุ่นหนุ่มสาว) ชอบเที่ยวในเมืองมากกว่าศึกษารวมชาติและเป็นแบบการท่องเที่ยวแบบมวลชน มากกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ หรือการท่องเที่ยวแบบเดินป่า

เยอรมันชอบชายหาดมากกว่าภูเขาในภาคเหนือ อเมริกันชอบความหรูหรา ท่องเที่ยวในเมืองซึ่งมีความพร้อมมากกว่าการท่องเที่ยวแบบผจญภัย เหลือเพียงอังกฤษเท่านั้น ที่ชอบการท่องเที่ยวแบบเดินป่า การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และรูปแบบการท่องเที่ยวอื่น ๆ

ความหวังของแม่ฮ่องสอนในการสร้างเป้าหมายสำหรับนักท่องเที่ยว 10 อันดับ ก็ยังมีอยู่บ้างสำหรับ ญี่ปุ่น อังกฤษ เยอรมันและชาติอื่น ๆ ในยุโรป ออสเตรเลียและนิวซีแลนด์

สำหรับชาติอื่น ๆ ในเอเชียในระดับ 7 ชาติ ดังกล่าวแล้ว ทรัพยากรการท่องเที่ยวและกิจกรรมการท่องเที่ยว ไม่สอดคล้องกับรสนิยมของการท่องเที่ยวแบบมวลชนของคนเอเชียหรือแม้แต่แอฟริกา

ความหวังจึงขึ้นอยู่กับคนไทย และ “ฝรั่ง” เท่านั้นหรือกลุ่มเอเชียที่มีการศึกษา มีรสนิยมในการชื่นชมธรรมชาติและวัฒนธรรม และบุคคลเหล่านี้คือ “นักท่องเที่ยวสีเขียว” (Green Tourist) ผู้นำการท่องเที่ยวสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ถ้า “เงินมิใช่เป้าหมายหลักเพียงอย่างเดียวและคิดถึงการพัฒนาอย่างยั่งยืน เช่น ประเทศที่มีการศึกษาและพัฒนาแล้ว”

นโยบายของรัฐ

นับตั้งแต่การจัดตั้งองค์การส่งเสริมการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (อศท.) เมื่อ พ.ศ. 2503 และขยายขอบข่ายของงานการท่องเที่ยวให้มากขึ้นกว่าเดิม เปลี่ยนชื่อหน่วยงานเป็น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) เมื่อ พ.ศ. 2522

ในปัจจุบันได้จัดตั้งกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา ภารกิจด้านการพัฒนาการท่องเที่ยว ทั้งด้านแหล่งท่องเที่ยว บริการด้านการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากร การควบคุมดูแลหน่วยธุรกิจการท่องเที่ยวและมัคคุเทศก์ ฯลฯ เป็นหน้าที่ของกระทรวงการท่องเที่ยวและการกีฬา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทำหน้าที่ด้านการตลาดทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพียงอย่างเดียว

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดแข็ง

วิเคราะห์จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 10 พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 นโยบายของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งส่งเสริมการท่องเที่ยวและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ประกอบกับแผนการตลาดของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอน คงจะทำให้การท่องเที่ยวในเขตแม่ฮ่องสอนดีขึ้น อย่างไรก็ตามชุมชนต้องทบทวนและสรุปบทเรียนเพื่อพัฒนาชุมชนตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ดีขึ้นในอนาคตและเกิดการกระจายรายได้อย่างเป็นธรรม ภายใต้วามสมดุล (Balance) ระหว่างความต้องการของการท่องเที่ยว ความต้องการของชุมชนท้องถิ่น และขีดความสามารถรองรับ (Carrying Capacity) ของทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม

จุดอ่อนและข้อจำกัด

ในเรื่องนโยบายแห่งชาติ ขอพิจารณาจุดอ่อนและข้อจำกัดพร้อมๆ กัน จุดอ่อนของภาคเอกชน คือ ชาวบ้านและนักธุรกิจ ชาวบ้านขาดความรู้ ชื่นชมบูชาในแนวความคิดทุนนิยม “เงินตรา” เป็นปัจจัยสูงสุดของชีวิต บางครั้งอาจได้มาโดยวิธีการผิดกฎหมาย การบุกรุกทรัพยากรธรรมชาติ การกระทำความผิดกฎหมาย คือ ตัวบ่งชี้ว่าชาวบ้านมีวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว อย่างไรก็ตามชาวบ้านก็มีจุดแข็งในเรื่องการรวมกลุ่มอนุรักษ์ป่า การรวมกลุ่มสหกรณ์ การรวมกลุ่มการผลิตในแนวทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ฯลฯ เกือบทุกตำบลแต่ยังน้อยในเชิงปริมาณและคุณภาพ

นักธุรกิจด้านการท่องเที่ยว ส่วนมากมีจุดอ่อนในการพัฒนาอย่างยั่งยืน การดำเนินธุรกิจมุ่งแสวงหากำไรเป็นหลัก เป็นสิ่งถูกต้อง แต่ควรยึดหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน และดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอน หรือลุ่มน้ำสาละวิน ลุ่มน้ำยมและลุ่มน้ำเมย เพราะนักท่องเที่ยวมีปริมาณน้อย และท่องเที่ยวเฉพาะฤดูหนาวเท่านั้น

แม่ฮ่องสอนมีศักยภาพในการรองรับค่าในด้านกายภาพ เช่น ภูมิประเทศ การรับรู้ของประชาชน และสังคม วัฒนธรรม การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวเพื่อมุ่งเน้นเศรษฐกิจอย่างเดียวน จะทำให้แม่ฮ่องสอนย่อยยับในระยะยาว

ดังนั้นแม่ฮ่องสอนควรพัฒนาด้านการเกษตร การพาณิชย์ การอุตสาหกรรม ฯลฯ ควบคู่กับด้านการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแบบมวลชนมิใช่เป้าหมายหลักของแม่ฮ่องสอน

แม่ฮ่องสอนควรจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานของทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

รูปที่ 4.15 ริมฝั่งน้ำยม

โอกาส

นับตั้งแต่การท่องเที่ยวเป็นรายได้หลักของประเทศไทย ปรากฏอย่างเด่นชัดตั้งแต่ พ.ศ. 2525 เมื่อรายได้จากการท่องเที่ยวสูงสุดเป็นอันดับ 1 ของประเทศ มากกว่าการส่งสินค้าออก รายจ่ายจากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศใน พ.ศ. 2549 เป็นเงิน 482,319 ล้านบาท เพิ่มขึ้นจากปี 2548 ร้อยละ 31.29 และในปี พ.ศ. 2550 ประมาณ 547,782 ล้านบาท

รายได้ที่เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้รัฐบาลทุกสมัยมีนโยบายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว

พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2551 มาตรา 3 ได้กล่าวว่า “การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว” หมายความว่า การจัดสร้างและพัฒนาปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยว การบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยว การรักษาคุณภาพแหล่งท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว การพัฒนาบริการการท่องเที่ยว การพัฒนาบุคลากรการท่องเที่ยว การสร้างและเผยแพร่องค์ความรู้ทางการท่องเที่ยว การสร้างสินค้าทางการท่องเที่ยว การรักษาความปลอดภัยทางการท่องเที่ยวหรือการอื่นใดที่เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ไม่ว่าโดยตรงหรือทางอ้อมอันเป็นการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

หมวด 1 มาตรา 5 ให้มีคณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ เรียกโดยย่อว่า “ท.ท.ช.” ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีเป็นประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นรองประธานกรรมการ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ปลัดกระทรวงกลาโหม ปลัดกระทรวงการต่างประเทศ ปลัดกระทรวงพาณิชย์ ปลัดกระทรวงแรงงาน ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ปลัดกระทรวงสาธารณสุข เลขาธิการคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้อำนวยการสำนักงานงบประมาณ ผู้บัญชาการตำรวจแห่งชาติ นายกสมาคมองค์การบริหารส่วนจังหวัดแห่งประเทศไทย นายกสมาคมสันนิบาตเทศบาลแห่งประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งไม่เกินเก้าคน เป็นกรรมการ

ให้ปลัดกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นกรรมการและเลขานุการ และผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวและผู้ว่าการการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเป็นกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิซึ่งนายกรัฐมนตรีแต่งตั้งตามวรรคหนึ่ง ให้แต่งตั้งจากผู้ซึ่งมีความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ ด้านการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมท่องเที่ยว การตลาด การโรงแรม การบริหารธุรกิจ ศิลปวัฒนธรรม หรือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยต้องแต่งตั้งจากรายชื่อของผู้ซึ่งสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยเสนอไม่น้อยกว่าสองคนแต่ไม่เกินสี่คน

ให้คณะกรรมการมีอำนาจและหน้าที่ ดังต่อไปนี้

1. จัดทำและเสนอแนะนโยบาย ยุทธศาสตร์ หรือมาตรการเพื่อส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี เพื่อพิจารณาอนุมัติ
2. จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติเสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ
3. เสนอนโยบายและแนวทางการจัดทำความร่วมมือระหว่างประเทศเกี่ยวกับการท่องเที่ยวต่อคณะรัฐมนตรี
4. ดำเนินการเพื่อให้มีการกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
5. พิจารณาให้ความเห็นชอบและกำกับดูแลการดำเนินการตามแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยว
6. กำหนดและจัดให้มีการรับรองมาตรฐานเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวหรืออุตสาหกรรมท่องเที่ยว

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

7. อำนวยความสะดวก ติดตาม ประเมินผล และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานของรัฐให้เป็นไปตามแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติและนโยบายหรือมาตรการเพื่อการส่งเสริมการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว
8. กำกับจัดการและบริหารกองทุน
9. ปฏิบัติการอื่นตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ หรือตามที่คณะรัฐมนตรีมอบหมาย

ในหมวด 2 มาตรา 15 ได้กำหนดให้จัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ เสนอคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติและประกาศในราชกิจจานุเบกษา

ในหมวด 3 มาตรา 18 เมื่อมีการออกกฎกระทรวงกำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยวใดให้รัฐมนตรีแต่งตั้งคณะกรรมการประจำเขตดังกล่าวขึ้นคณะหนึ่งเรียกว่า “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว” ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประธานหอการค้าจังหวัด ผู้แทนสภาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยวจำนวนไม่เกินสามสิบคนในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกันเป็นกรรมการ โดยมีผู้แทนกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬาเป็นกรรมการและเลขานุการ

การแต่งตั้งและการประชุมคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

มาตรา 19 ให้คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวดำเนินการจัดทำแผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตพัฒนาการท่องเที่ยวของตน เสนอคณะกรรมการเพื่อพิจารณาอนุมัติ และประกาศในราชกิจจานุเบกษา

แผนปฏิบัติการพัฒนาการท่องเที่ยวตามวรรคหนึ่งต้องจัดทำให้สอดคล้องกับกฎหมายที่ใช้บังคับอยู่ภายในเขตและแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ และอย่างน้อยต้องกำหนดรายละเอียดเกี่ยวกับการบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยวภายในเขตของตน หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบรวมทั้งระยะเวลาในการดำเนินการ ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่คณะกรรมการประกาศกำหนด

พระราชบัญญัติฉบับนี้ มีหลักการอย่างเด่นชัดปรากฏในมาตรา 3 ว่า “สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” และสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ร.บ. 2550 - 2554) ได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศไว้ 5 ยุทธศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคน ยุทธศาสตร์การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน ยุทธศาสตร์การปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมั่นของงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมและยุทธศาสตร์การสร้างธรรมาภิบาล

พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ซึ่งเป็นแผนที่นำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่มาเป็นหลักในการวางแผนพัฒนาประเทศ นโยบายดังกล่าวแล้วสอดคล้องกับหลักการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเหมาะสมสอดคล้องกับจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการพัฒนาที่ใช้เศรษฐกิจ 2 ระบบ คือ ระบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งใช้หลักการของทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

การส่งเสริมการตลาด

การส่งเสริมการตลาด หมายถึง ช่วงเวลาหนึ่งของการส่งเสริมกิจกรรมการส่งเสริมการขาย ถูกกำหนดขึ้นมาเพื่อกระตุ้นให้ลูกค้าตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ขององค์กร (Johnson, 2000:97) จุดประสงค์ในการส่งเสริมการตลาด ได้แก่ การบอกกล่าว การรู้และการชักชวน การเตือนความทรงจำ กลยุทธ์ในการส่งเสริมการตลาด อาจทำได้โดยวิธีการดังนี้ คือ

- การโฆษณาผ่านสื่อมวลชน ส่งจดหมาย ป้ายโฆษณา
- การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อมวลชน
- การขายโดยบุคคล โดยขายทางโทรศัพท์ ขายแบบพบลูกค้า
- การส่งเสริมการขาย โดยวิธีการลด แลก แจก การสะสมแต้ม การจับรางวัล ฯลฯ
- การส่งเสริมการตลาดดังกล่าวแล้ว สามารถประยุกต์ใช้กับการส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว

ซึ่งจัดโดยภาครัฐบาลและภาคเอกชน ซึ่งเกี่ยวข้องกับธุรกิจอื่นๆ

จุดแข็ง

ภาคเอกชน ได้รวมกลุ่มการส่งเสริมการท่องเที่ยวในภาคเหนือ หรือการท่องเที่ยวในล้านนา กระจายไปยังจังหวัดต่างๆ นอกจากนี้ภาคเอกชนยังมีการรวมกลุ่มการท่องเที่ยวระดับจังหวัด และระดับอำเภอ ทำงานประสานกันอยู่เสมอ

ภาครัฐบาล รัฐบาลได้ประกาศ “ปีแห่งการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2551 - 2552” ได้กำหนดยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวภาคเหนือ (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์, 2551) ไว้ 6 ยุทธศาสตร์ คือ

- ยุทธศาสตร์อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยว
- ยุทธศาสตร์พัฒนาทางตลาด ส่งเสริมการตลาดเดิม และสร้างตลาดใหม่
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว
- ยุทธศาสตร์การพัฒนาศูนย์กลางด้านการบริหารจัดการ
- ยุทธศาสตร์การสร้างความปลอดภัย สาธารณสุขขั้นมูลฐานและสุขอนามัย
- ยุทธศาสตร์ด้านการมีส่วนร่วมของประชาชนและชุมชนในการพัฒนาการท่องเที่ยวในพื้นที่ภาคเหนือ
- ยุทธศาสตร์การสร้างเชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยซึ่งมีหน้าที่หลักในการดำเนินงานด้านการตลาดได้วางแผนการส่งเสริมการท่องเที่ยวภาคเหนือ เพื่อส่งเสริมปีการท่องเที่ยวไทย พ.ศ. 2551 - 2552 สรุปสาระสำคัญดังนี้ (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2551)

- แผนการส่งเสริมการตลาดช่วง Green Season
- แผนงานส่งเสริมตลาดปีงบประมาณ 2553
- การส่งเสริมตลาดนักท่องเที่ยว

แผนงานดังกล่าวแล้ว ผลประโยชน์อาจตกอยู่กับจังหวัดท่องเที่ยวหลัก เช่น เชียงใหม่ เชียงราย แต่แม่ฮ่องสอนก็อาจเป็นผลพลอยได้บ้าง จากนักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศและนักท่องเที่ยวในประเทศ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ส่งเสริมการตลาด เน้นหนักในจังหวัดแม่ฮ่องสอนหลายประการทั้งที่ตอบรับนโยบายจากส่วนกลางและคิดขึ้นเอง ได้แก่ การเปิดเส้นทางท่องเที่ยว 8 เส้นทาง ประกอบด้วย

1. จากจังหวัดเชียงใหม่ มายังอำเภอปาย และเข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
2. จากจังหวัดเชียงใหม่ มายังอำเภอฮอด - อำเภอแม่สะเรียง เข้าสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอน
3. จากจังหวัดเชียงใหม่ มายังอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผ่านอำเภอขุนยวม จังหวัดแม่ฮ่องสอน และเข้าสู่ตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน
4. จากจังหวัดเชียงใหม่ มายังตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา และเข้าสู่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
5. จากจังหวัดเชียงราย อำเภอฝาง เข้าสู่อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน
6. จากจังหวัดตาก - อำเภอแม่สอด เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
7. จากจังหวัดลำปาง อำเภอเถิน เข้าสู่อำเภอดอยเต่า - อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เข้าสู่อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน
8. จากจังหวัดเชียงใหม่ มายังตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มายังตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 4.16 แสดงเส้นทางสีเขียวสู่แม่ฮ่องสอน

โครงการ “ท่องเที่ยวแม่ฮ่องสอนหน้าฝน ยลธรรมชาติ” หรือ “GreenSeason” โครงการนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวมาเยือนแม่ฮ่องสอนมากขึ้นในฤดูฝนและประทับใจในทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สวยงาม แต่อาจพบอุปสรรคบ้างเกี่ยวกับภัยธรรมชาติและความสะดวก เช่น ถนนถูกตัดขาดจากน้ำป่ากัดเซาะ

โครงการส่งเสริมการท่องเที่ยว 3 แม่ คือ แม่สอ ด แม่สะเรียงและแม่ฮ่องสอน การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน ได้จัดพิมพ์แผนที่และรายการนำเที่ยว สิ่งอำนวยความสะดวกในการท่องเที่ยว เผยแพร่ให้แก่ผู้เดินทางทั้งในกรุงเทพมหานครและจังหวัดที่เกี่ยวข้อง การเดินทางจากกรุงเทพมหานครเข้าสู่จังหวัดตาก-แม่สอ-ท่าสองยาง (จังหวัดตาก)-สบเมย-แม่สะเรียง-แม่ลาน้อย-ขุนยวม-อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานแม่ฮ่องสอน ได้ส่งเสริมการขายซ้ำอีกเพื่อเป็นการต่อยอดด้วยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์และจัดทำแผ่นพับ นอกจากนี้ได้นำสื่อมวลชน ท่องเที่ยวอำเภอแม่ลาน้อย แม่สะเรียง สบเมย และอำเภออื่นๆ

ในระดับอำเภอ นายเดชา สัตถาผล นายอำเภอแม่สะเรียง กำลังพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวที่สำคัญ ได้แก่

1. การสร้างศูนย์วัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียงเพื่ออธิบายประวัติศาสตร์ ศิลปะ วัฒนธรรมของอำเภอแม่สะเรียงจัดเป็นศูนย์ข้อมูลการท่องเที่ยว ซึ่งนักท่องเที่ยวควรไปเยือนเป็นอันดับแรก เมื่อมาแม่สะเรียงปัจจุบันนี้เสร็จแล้ว

2. ประเพณีหลายวัฒนธรรม เป็นการจัดแสดงกิจกรรมวัฒนธรรมเด่นๆ ในรอบ 1 ปี และจะจัดเป็นพิเศษในฤดูกาลท่องเที่ยว

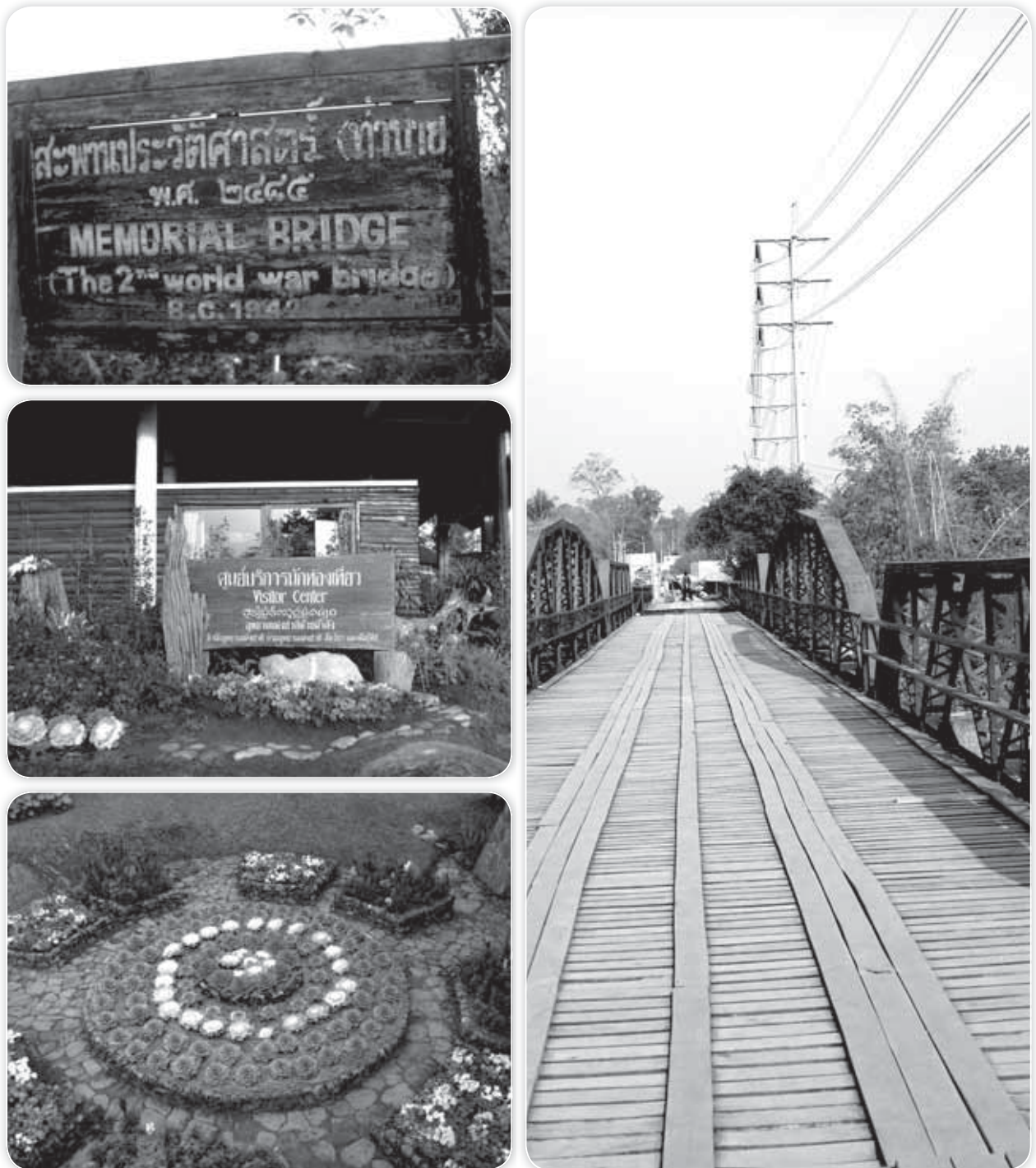
3. การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวพระธาตุ 4 จอม ให้มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบาย และเกิดสาระความรู้มากยิ่งขึ้น

4. อุทยานสักทอง เป็นศูนย์เพาะเลี้ยงไม้สักและการเรียนรู้เกี่ยวกับไม้สักทอง เพราะไม้สักทองเป็นทรัพยากรธรรมชาติดั้งเดิมของแม่สะเรียง และในอดีตอุตสาหกรรมป่าไม้เจริญรุ่งเรืองในเขตลุ่มน้ำยวมและสาละวิน

สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 สำนักอุทยานแห่งชาติ กรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่าและพันธุ์พืช กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นหน่วยงานภาครัฐเขตสบเมยและแม่สะเรียง ที่สนับสนุนส่งเสริมด้านการตลาดเป็นอย่างดี มีการจัดทำแผ่นพับอุทยานแห่งชาติสาละวิน อุทยานแห่งชาติแม่เงา อุทยานแห่งชาติเขียงใหม่ ลำพูน แม่ฮ่องสอน อุทยานแห่งชาติภาคเหนือ แผ่นพับเส้นทางศึกษาธรรมชาติ และป้ายแสดงทิศทางไปอุทยาน การจัดทำข้อมูลเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต www.dnp.go.th การจัดตั้งศูนย์บริการนักท่องเที่ยว อุทยานแห่งชาติสาละวิน พร้อมทั้งการจัดที่พักและสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

อำเภอแม่สะเรียง อำเภอสบเมย มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ เช่น น้ำตก ถ้ำ ระบบนิเวศป่า แม่น้ำสาละวิน แม่น้ำเงา แม่น้ำยวม ฯลฯ ที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวได้ดี ถ้ามีการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และการจัดการท่องเที่ยวแบบอนุรักษ์

ภาครัฐจึงเป็นส่วนสำคัญในการสร้างจุดแข็งให้แก่การท่องเที่ยวในด้านการส่งเสริมการตลาด

รูปที่ 4.17 แหล่งท่องเที่ยวเส้นทางแม่ฮ่องสอน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จุดอ่อน

ในท่ามกลางการส่งเสริมของภาครัฐ แต่ภาคเอกชนค่อนข้างอ่อนแอในการส่งเสริมในลักษณะภาพรวมของอำเภอ ยกเว้นอำเภอปายและอำเภอเมือง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะภาคเอกชนจัดเป็นหน่วยธุรกิจขนาดเล็ก และจำนวนนักท่องเที่ยวมีน้อย

โอกาส

จากพระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 หมวด 2 แผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ มาตรา 18 ซึ่งกำหนดให้มี “คณะกรรมการการท่องเที่ยว” ในแต่ละเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง ประธานหอการค้าจังหวัด ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการท่องเที่ยว ฯลฯ

กฎหมายดังกล่าว คงมีส่วนผลักดันให้การส่งเสริมการตลาดดีขึ้นกว่าเดิมและกระจายอย่างทั่วถึงทุกอำเภอ

ข้อจำกัดหรือจุดอ่อน

ข้อจำกัดที่สำคัญอย่างหนึ่ง คือการประกาศรายชื่อ “คณะกรรมการการท่องเที่ยว” ในอนาคตจากภาคราชการ ภาคเอกชนและผู้ทรงคุณวุฒิ คณะกรรมการชุดดังกล่าว ต้องพิจารณาการท่องเที่ยวหลายๆ มิติ มิใช่ส่งเสริมในท้องถิ่นตนเอง และมุ่งประโยชน์ทางธุรกิจคือกำไรเป็นสำคัญเพียงอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะกระแสนโยบายการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในปัจจุบันแตกต่างจากกระแสการท่องเที่ยวแบบมวลชน

บทสรุป จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและข้อจำกัด ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน จุดแข็งในเรื่องทรัพยากรการท่องเที่ยว การส่งเสริมการตลาด (จากภาครัฐ) และนโยบายของรัฐ สิ่งเหล่านี้สร้างโอกาสให้พื้นที่กลุ่มแม่น้ำยวม แม่น้ำสาละวินและแม่น้ำปายพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน บนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงได้อย่างเหมาะสมแต่ก็มีจุดอ่อนและข้อจำกัดหรืออุปสรรค ในเรื่องความร่วมมือของชุมชน การขาดปัจจัยพื้นฐานการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวกและจำนวนนักท่องเที่ยว ซึ่งมีน้อยและเข้ามาท่องเที่ยวเพียงบางฤดูกาล (ฤดูหนาว)

อย่างไรก็ตาม เพื่อความเข้าใจยิ่งขึ้นได้สรุปบทวิเคราะห์ทั้ง 7 ประการ พร้อมแนวทางย่อ ๆ ไว้ดังนี้ (สำหรับกลยุทธ์ศึกษาได้จากบทที่ 6)

สรุปบทวิเคราะห์และกลยุทธ์ในการพัฒนาเมืองสวนสู่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
(การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง)

ประเด็นปัญหา	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ข้อจำกัด	แนวทาง
1. ประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน	- มีหลักฐานของมนุษย์ก่อนประวัติศาสตร์ - ในสมัยประวัติศาสตร์ เมืองยาวได้ (แม่สะเรียง) เมืองน้อย (ปาย) เป็นเมืองโบราณควบคู่กับอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839 - 2010) - มีหลักฐานทางโบราณสถานและการจารึก	- ข้อมูลไม่เผยแพร่กว้างขวาง - รู้จักในกลุ่มนักประวัติศาสตร์ หรือผู้สนใจคนในชุมชน	มีนักวิชาการภายนอกเริ่มสนใจแต่อยู่ในวงแคบ	- ภาคราชการต้องสนใจเรื่องราวด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีของแม่ฮ่องสอนให้มากกว่านี้ - ภาคราชการต้องสนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้า	- ชำระประวัติศาสตร์แม่ฮ่องสอนใหม่ไม่ให้เกิดขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2417 - สร้างประวัติศาสตร์เมืองฮ่องสอนเป็นจุดขายด้านการท่องเที่ยวและสร้างเสริมเอกลักษณ์ความเป็นชาติ
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว	- ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติและระดับประเทศ ได้แก่ ถ้าอำเภอปางมะผ้า แม่ลา้อย และสบบมย ระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางชีวภาพลุ่มน้ำสาละวิน - ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระดับประเทศคือ พุทธศิลป์ แบบมอญ นิกายเถรวาท ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ของกลุ่มนั้สาละวินและความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ร่วมทั้งกลุ่มชายถิ่น - ภูมิประเทศและภูมิอากาศในฤดูหนาว	- ฤดูกาลท่องเที่ยวที่มีละ 2 - 3 เดือน - ทรัพยากรเกินศักยภาพในการรองรับ - ขาดการอนุรักษ์และเห็นคุณค่า - ชาวบ้านละทิ้งวัฒนธรรมเดิม - อิทธิพลของกฎหมาย - ทรัพยากรถูกทำลายอย่างรวดเร็วทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม - โบราณสถานขนาดเล็กขาดความประณีต (เฉพาะบางแห่ง) - ขาดการพัฒนาเมืองโบราณ - ขาดการส่งเสริมการตลาด	- มีหน่วยงานภาครัฐดูแลรับผิดชอบทั้งทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม - องค์การระหว่างประเทศสนับสนุนการอนุรักษ์ - ยุทธศาสตร์ข้อที่ 4 ของแผนพัฒนาฯ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10	- การทำประเทศให้ทันสมัย - กระแสวัฒนธรรมจากภายนอก - กลุ่มอิทธิพล - การขายตัวของการท่องเที่ยวแบบมวลชน - ชุมชนเปลี่ยนวิถีการผลิต - การปลูกพืชเชิงเดี่ยว - การทำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติ - ยังเป็นแบบสั่งการแทนการปรึกษาหารือ - วัฒนธรรมองค์กร - ขาดตัวแทนชาวบ้าน	- พัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลก - พัฒนาเมืองโบราณ - จัดเส้นทางท่องเที่ยว - พุทธศิลป์แบบมอญ - ฟื้นฟูอนุรักษ์ - ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม - วัฒนธรรม - ผู้สร้างจะต้องรับผิดชอบ (Carry in - Carry - out Concept)

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

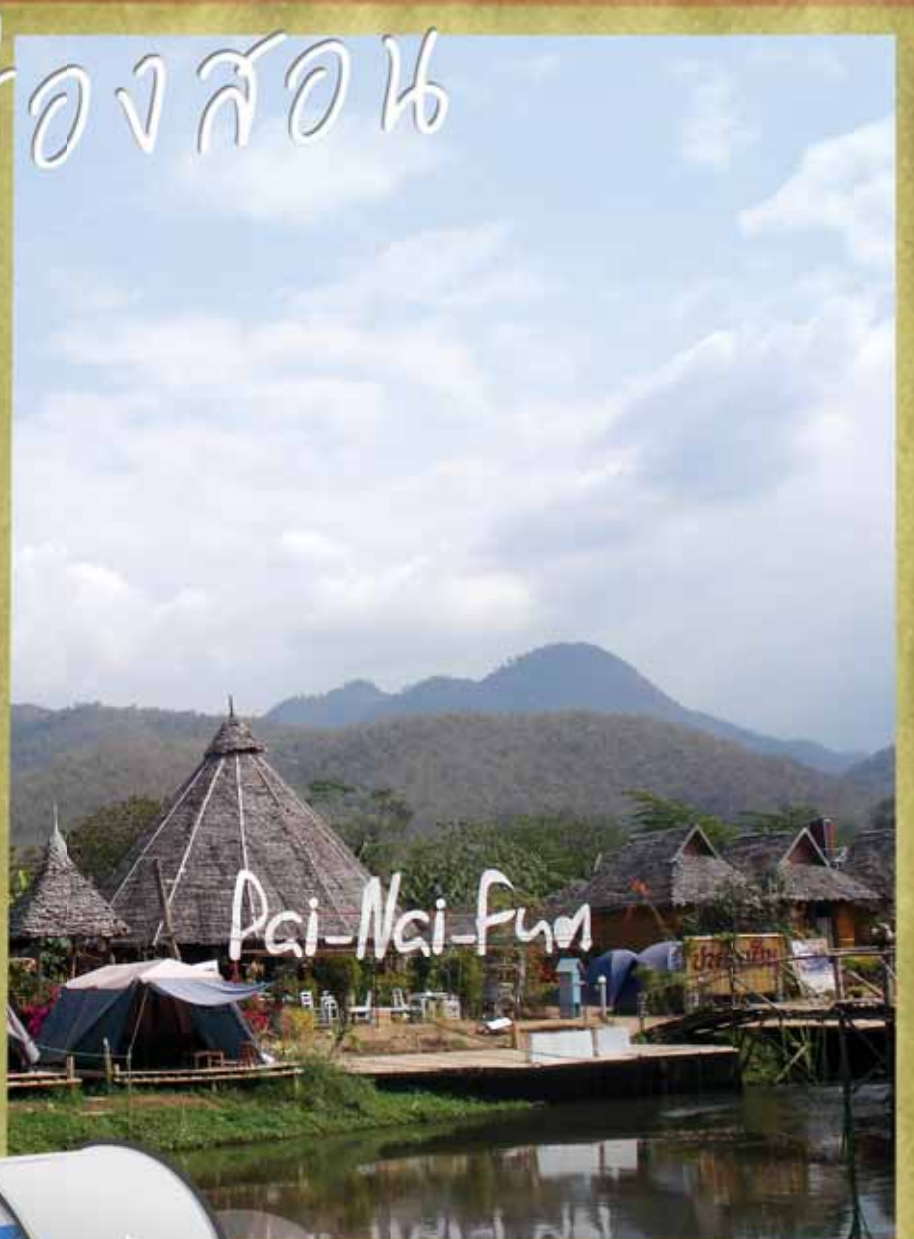
ประเด็นปัญหา	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ข้อจำกัด	แนวทาง
2. ทรัพยากรการท่องเที่ยว (ต่อ)		* ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เกิดวัฒนธรรมต่างกัน * การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ			
3. การมีส่วนร่วมของชุมชน	* ประชาชนบางกลุ่มให้ความร่วมมือในการประเพณีประเพณีระหว่างหน่วยงานรัฐ เอกชนและชาวบ้าน * ประชาชนในจังหวัดร้อยละ 90 เป็นเกษตรกรยังยึดมั่นในการอนุรักษ์ทรัพยากร	* ชุมชนบางแห่งไม่ให้ความร่วมมือกับภาครัฐ * ขาดการมีส่วนร่วมแบบ P - D - C - A * ข้าราชการ (บางคน) ไม่ยอมรับภูมิปัญญาชาวบ้าน	* นโยบายของรัฐบาลนโยบายของจังหวัดสนับสนุนปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและการมีส่วนร่วมของประชาชน * มีการสร้างหมู่บ้านตัวอย่างทุกตำบล * ยุทธศาสตร์ข้อ 1 และข้อ 2 ของแผนพัฒนาฯ สนับสนุน	* การทำนโยบายสู่ภาคปฏิบัติยังเป็นแบบสั่งการแทนการปรึกษาหารือ * วัฒนธรรมองค์กร * ขาดตัวแทนชาวบ้าน	* ทำงานร่วมกับชุมชนแบบ P - D - C - A * ยอมรับศักยภาพของชุมชน * สร้างเครือข่ายชุมชน * ให้ความรู้พัฒนาอาชีพแก่ชุมชน * ให้ชุมชนมีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ
4. ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก	* มีถนนสายหลัก 108, 1095, 105 เชื่อมระหว่างจังหวัด * สาธารณูปโภคมีเฉพาะในเขตเทศบาลหรือพื้นที่ใกล้ตัวเมือง * สิ่งอำนวยความสะดวกมีความพร้อมทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในเขตเมือง * โรงพยาบาล สถานีตำรวจและการรักษาความปลอดภัยให้แก่นักท่องเที่ยว	* ขาดถนนเชื่อมแหล่งท่องเที่ยวบางอำเภอ * ขาดสาธารณูปโภคในเขตชนบท * สิ่งอำนวยความสะดวกในหมู่บ้านยังไม่ได้มาตรฐาน * หมู่บ้านห่างไกลยังขาดสิ่งอำนวยความสะดวก * ถนนเข้าหมู่บ้านใช้ได้เฉพาะฤดูแล้ง * ขาดระบบบำบัดน้ำเสีย	* รัฐบาลสนับสนุนงบประมาณเรื่องไฟฟ้าและสาธารณูปโภคมากขึ้น * จังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัดสนับสนุนงบประมาณ	* ปัญหาการสร้างปัจจัยพื้นฐานการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวกในเขตพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ฯลฯ * ภัยธรรมชาติ เช่น อุทกภัย * ขาดงบประมาณสนับสนุน * การคมนาคมทางอากาศเป็นปัญหาสำคัญในการเดินทาง	* สนับสนุนงบประมาณสร้างปัจจัยพื้นฐานการผลิต * สร้างเส้นทางหลักเข้าสู่ชุมชน ตามความจำเป็น * ปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค การก่อสร้างทั่วถึง * องค์การส่วนท้องถิ่นต้องจัดการในเรื่องการบำบัดของเสียขยะ การทำลายสิ่งแวดล้อม

ประเด็นปัญหา	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ข้อจำกัด	แนวทาง
4. ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิตและสิ่งแวดล้อมความสะอาด (ต่อ)		* ขาดระบบการเก็บขยะ การแยกขยะที่ถูกต้อง * การก่อสร้างร้านอาหาร / ที่พักริมแม่น้ำ * แม่อ่องสอนมีมลภาวะ (Pollution) บางฤดูกาล			* จัดระบบการคมนาคมทางอากาศให้ตอบสนองการพัฒนาของจังหวัด * แก้ไขเรื่องมลภาวะ
5. นักท่องเที่ยว	* นักท่องเที่ยวที่มีปริมาณเพิ่มขึ้นทุกปี * นักท่องเที่ยวเข้ามาเพื่อชื่นชมธรรมชาติ วัฒนธรรมและผจญภัย	* นักท่องเที่ยวเข้ามาเฉพาะฤดูหนาว * นักท่องเที่ยวกระจุยตัวที่อำเภอปาย แล้วกระจายสู่อำเภออื่น ๆ บ้าง * นักท่องเที่ยวไม่หยุดพักทุกอำเภอ * ขาดการคมนาคมที่สะดวก รวดเร็วสนองความต้องการของนักท่องเที่ยว	* นโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาครัฐ * การส่งเสริมการท่องเที่ยวของภาคเอกชน	* การขนส่งทางอากาศ * การขนส่งทางบกไม่เหมาะสมกับนักท่องเที่ยวสูงอายุ	* เจาะกลุ่มภูมิภาคยุโรป อเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย ญี่ปุ่น คนไทย และกลุ่มอนุรักษ์
6. นโยบายของรัฐ	* การส่งเสริมการท่องเที่ยวของแม่อ่องสอนสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ * แม่อ่องสอนใช้เศรษฐกิจ 2 ระบบ คือ ระบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจชุมชน	* หน่วยงานของรัฐต้องส่งเสริมและเข้าใจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้มากกว่านี้ * ภาคเอกชนเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ จนลืมผลกระทบต่อดังแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรม	* รัฐบาลส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน * มีคณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยวในแต่ละเขต (พ.ร.บ. นโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ พ.ศ. 2557 ม.19)	* นโยบายสู่ภาคปฏิบัติค่อนข้างล่าช้า * ความขัดแย้งทางการเมือง	* นำ พ.ร.บ. นโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 มาปฏิบัติให้เกิดผล * ให้ความรู้แก่ภาคเอกชนเกี่ยวกับหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประเด็นปัญหา	จุดแข็ง	จุดอ่อน	โอกาส	ข้อจำกัด	แนวทาง
7. การส่งเสริมการตลาด	* การรวมกลุ่มของภาคเอกชนในระดับจังหวัดภูมิภาคและประเทศ * การส่งเสริมทางตลาดของ ททท. แม่ฮ่องสอน เช่น โครงการเที่ยว 3 แม่โครงการ Green Season * การส่งเสริมระดับจังหวัด อำเภอ และหน่วยราชการอื่นๆ	* ภาคเอกชนเน้นความเติบโตทางเศรษฐกิจ จนลืมผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสังคม วัฒนธรรม * ภาคเอกชนบางครั้งอ่อนแอรวมตัวกันไม่ได้ * การส่งเสริมการตลาด มิได้เป็นไปตามหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน * ขาดการสร้างจุดขายใหม่ * ขาดการส่งเสริมการตลาด	* การส่งเสริมจากภาครัฐบาล * พ.ร.บ.นโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 ม.18 กำหนดให้ผู้ว่าราชการจังหวัด ผู้แทนหน่วยงานของรัฐ ประธานหอการค้า ผู้ทรงคุณวุฒิ ฯลฯ ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน	* การปฏิบัติตามนโยบายของ รัฐและ พ.ร.บ.นโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 ก่อนขึ้นล่าช้า	* สร้างจุดขายหลักของจังหวัด * สร้างจุดขายแต่ละอำเภอ * ส่งเสริมการตลาด (Promotion) * ร่วมมือกับสถาบันการศึกษา ในการส่งเสริมการตลาดเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง
8. กลยุทธ์ด้านติดตลาดและประเมินผล	* มีฐานข้อมูลบางเรื่อง * มีแผนพัฒนา	* ขาดฐานข้อมูล * ขาดการเผยแพร่ฐานข้อมูล * ขาดการรวบรวมข้อมูล * ขาดทรัพยากรบุคคล	* มีความพร้อมของงบประมาณและกำลังคน * อาสาสมัครจากภายนอกยินดีช่วยเหลือ	* ขาดการประสานงาน	* เผยแพร่ฐานข้อมูลสู่มวลชนในรูปแบบต่างๆ เช่น ททท. ดำเนินการมาแล้วได้แก่ สถิติจำนวนนักท่องเที่ยว * จัดตั้งคณะกรรมการประเมินผล ติดตลาด

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 5
กรณีศึกษาเมืองปาย

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 5

กรณีศึกษาเมืองปาย

ภูมิหลัง

ปายเป็นเมืองโบราณเช่นเดียวกับเมืองขมุได้ (อำเภอแม่สะเรียง) ขึ้นอยู่กับอาณาจักรล้านนา (พ.ศ. 1839 - 2101) มากกว่า 650 ปี ตำนานพื้นเมืองและจารึกที่วัดหลายแห่งในเขตตำบลเวียงเหนือ กล่าวสรุปว่า ระหว่าง พ.ศ. 1855 - 1860 ชาวไทใหญ่ (ไต) ได้อพยพมาตั้งถิ่นฐานในเขตตำบลเวียงเหนือในปัจจุบัน เชียงใหม่ต้องการขยายอำนาจเข้ามายึดครองดินแดน แถบนี้แต่ไม่สำเร็จ (ปองพล อรุณฤกษ์, 2552) ในรัชสมัย พระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - 2030) จึงได้ยกกองทัพมายึดเมืองน้อย (ตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย) ประสบผลสำเร็จ และได้ส่งท้าวบุญเรืองไปครองเมืองน้อย (ตำนานพื้นเมืองเชียงใหม่ ฉบับเชียงใหม่ 700 ปี)

ผู้วิจัยได้เดินทางเข้าไปสำรวจเมืองเก่าในเขตตำบลเวียงเหนือ อำเภอปาย ได้พบหลักฐานทางโบราณคดี เช่น กำแพงดิน คูเมือง พระพุทธรูปอายุมากกว่า 600 ปี และโบราณสถานในวัดหลายแห่งจากการสัมภาษณ์พระสงฆ์ และชาวบ้านสามารถอธิบายประวัติศาสตร์ของเวียงเหนือได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 5.1 เมืองโบราณในเขตตำบลเวียงเหนือ

เวียงเหนือ เป็นเมืองเก่าซึ่งขึ้นอยู่กับเชียงใหม่มาโดยตลอด ในปี พ.ศ. 2416 ได้ย้ายเวียงเหนือมาอยู่ที่ทิศตะวันตกของแม่น้ำปาย เรียกว่า เวียงใต้ และเวียงใต้ได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอปายตามกฎหมายการปกครองส่วนภูมิภาคใน พ.ศ. 2454

ในปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) ปาย แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 ตำบล ประกอบด้วยตำบล

1. เวียงใต้
2. เวียงเหนือ
3. แม่ตาด
4. แม่ฮี้
5. หุ่นยาง
6. เมืองแปง
7. โป่งสา

มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	เมืองป่าน จังหวัดตองยี รัฐฉาน
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	อำเภอเวียงแหง อำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
ทิศใต้	ติดต่อกับ	อำเภอสะเมิง และอำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	อำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน อำเภอปางมะผ้า

รูปที่ 5.2 แผนที่แสดงที่ตั้งอำเภอปายและเขตติดต่อ

www.pateawthai.com/travel/view_d...de%3D153

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลักษณะภูมิประเทศ

ปายอยู่ในเขตติดต่อระหว่างเทือกเขาแดนลาวทางทิศเหนือ และเทือกเขาถนนธงชัยทางทิศตะวันออก และทิศใต้ ระบบนิเวศป่าซึ่งอุดมสมบูรณ์ มีความหลากหลายทางชีวภาพ ปัจจุบันได้ถูกทำลายอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่สมัยค้าไม้สัก (เริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2420) จนกระทั่งถึงสมัยปิดป่า (พ.ศ. 2532) แต่ยังมีการบุกรุกป่าจนถึงปัจจุบัน

ความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางตั้งแต่ 470 เมตร ถึง 2,005 เมตร ทำให้เกิดป่าสนเขา ป่าดิบแล้ง ป่าเบญจพรรณ ป่าเต็งรัง และป่าเต็งรังแล้ง

ที่ราบลุ่มแคบ ๆ ของแม่น้ำของแม่น้ำปาย ลำห้วยเล็ก ๆ ซึ่งมีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางระหว่าง 470 เมตร ถึง 650 เมตร จึงเป็นแหล่งเพาะปลูกที่อุดมสมบูรณ์ในฤดูมรสุม

เนื่องจากภูมิประเทศมีความสูงอยู่ในเขตรบบนิเวศป่าและภูเขา จึงทำให้ปายมีอากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว แต่ในฤดูร้อนในปัจจุบันนี้อากาศค่อนข้างร้อน เพราะปายตั้งอยู่ในหุบเขา และระบบนิเวศป่าถูกบุกรุกทำลาย

อย่างไรก็ตามทุกฤดูกาล หลังจาก 03.00 น. (3.00 A.M.) ถึง 8.00 น. (8.00 A.M.) อากาศในเมืองปายก็เย็นสบายดี เหมาะแก่การพักผ่อน

ประชากร

ประชากรใน พ.ศ. 2553 มีจำนวน 48,695 คน ประกอบด้วย คนไทย ไทยใหญ่ เขมมุลิม ลีซอ ลาหู่ จีนฮ่อ ม้ง และกะเหรี่ยง

ปายเมืองท่องเที่ยว

ทรัพยากรการท่องเที่ยว

อำเภอปายมีทั้งทรัพยากรการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและธรรมชาติที่สำคัญ ได้แก่ น้ำตก แก่ง กิจกรรมล่องแก่ง การเดินป่า ถ้ำ ระบบนิเวศป่า น้ำพุร้อน ฯลฯ (www.maehongson.go.th วันที่ 20 เมษายน 2553)

จากประวัติศาสตร์อันยาวนานของปาย และต่อเนื่องมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรม ประกอบกับการรักษาวัฒนธรรมเดิมไว้ได้ ลักษณะพื้นที่ในเขตรบบนิเวศป่าและภูเขา มีแม่น้ำลำธารไหลผ่านสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ตั้งแต่ 470 เมตร ถึง 600 เมตร (ในเขตชุมชน) จึงทำให้อากาศค่อนข้างหนาวเย็นกว่าเมืองแม่ฮ่องสอน (270 - 310 เมตร) เมืองแม่สะเรียง (280 - 320 เมตร) และเมืองเชียงใหม่ (290 - 320 เมตร) ในฤดูหนาว แต่ก็ร้อนเท่าเทียมกันในฤดูร้อน ทั้งนี้เพราะเป็นเมืองในหุบเขา ที่ระบบนิเวศป่าถูกทำลาย

รูปที่ 5.3 ภูมิประเทศเมืองปาย

กำเนิดการท่องเที่ยวเมืองปาย

ถนนหมายเลข 1095 แม่มาลัย - ปาย เคยเป็นเส้นทางพ่อค้าวัวต่าง เส้นทางการค้าขายและเส้นทางเดินทัพระหว่างเชียงใหม่ผ่านเมืองปายสู่พม่า สมัยอาณาจักรล้านนา ต่อมาในสงครามโลกครั้งที่ 2 (พ.ศ. 2482 - 2488) ญี่ปุ่นได้สร้างเส้นทางลำเลียงทหารใน พ.ศ. 2485 จากแม่มาลัย (อำเภอแม่แตง) ผ่านบ้าน ป่าแป๋ ปาย ปางมะผ้า (1095) อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน บ้านห้วยโป่ง ขุนยวม (108) บ้านต่อแพ ห้วยคั่นนุ่น เข้าสู่ประเทศพม่า

หลังจาก พ.ศ. 2505 สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท ได้เริ่มปรับปรุงเส้นทางลำเลียงทหารญี่ปุ่นเพื่อเป็นเส้นทางรถยนต์ติดต่อระหว่างเชียงใหม่กับปาย

ประมาณ พ.ศ. 2520 ได้เริ่มมีนักท่องเที่ยวเดินป่าเข้าสู่เมืองปาย แล้วขยายสู่ปางมะผ้า การพัฒนาถนนสาย 1095 ระหว่างแม่มาลัย - แม่ฮ่องสอน ในระหว่าง พ.ศ. 2521 - 2530 ทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น และถนนสามารถใช้ได้ตลอดฤดูกาลในปลายทศวรรษที่ 2530 (พ.ศ. 2527 - 2530)

รูปที่ 5.4 ถนนสู่เมืองปาย

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เส้นทาง 1095 (แม่มาลัย - ปาย - แม่ฮ่องสอน) สามารถลดระยะทางและเวลาการเดินทางได้เหลือเพียง 209 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางในปัจจุบัน 5 ชั่วโมง แต่ระยะทางเดิมเส้นทาง 108 จากเชียงใหม่ - แม่สะเรียง - แม่ฮ่องสอน ระยะทาง 350 กิโลเมตร แล้วต่อจากแม่ฮ่องสอนถึงปายอีก 110 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาเดินทาง 12 ชั่วโมง การเดินทางที่สะดวก รวดเร็ว ประกอบกับแรงดึงดูดจากทรัพยากรการท่องเที่ยวทำให้ปาย กลั่นกลายเป็นที่ราบริบเหวซึ่งปลุกข้าวและกระเทียม เป็นแหล่งท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนอย่างแท้จริงของชาวต่างประเทศ ในระยะเริ่มต้น

จากการจัดแบ่งขนาดของที่พักรวมจำนวนห้อง โดยแบ่งออกเป็น 5 ระดับ สามารถจัดแบ่งได้ดังนี้

ตารางที่ 5.1 ตารางแสดงการจำแนกห้องพักรวมของโรงแรมในอำเภอปาย

1 - 9 ห้อง	10 - 19 ห้อง	20 - 29 ห้อง	30 - 39 ห้อง	40 - 49 ห้อง	50 - 59 ห้อง
42	52	8	6	4	1
37.17%	46.02%	7.08%	5.31%	3.54%	0.88%

จากตารางแสดงว่า ที่พักรวมส่วนใหญ่เป็นที่พักรวมขนาดเล็ก จำนวนต่ำกว่า 19 ห้อง รวมแล้วถึงร้อยละ 83.19 ที่พักรวมขนาดใหญ่ที่สุด จำนวน 50 ห้อง มีเพียง 1 โรงแรม คิดเป็นร้อยละ 0.88 ลักษณะเช่นนี้ในเรื่องที่พักรวมขนาดเล็ก ก็มีได้แตกต่างจากระยะเริ่มต้นเพียงแต่แตกต่างในเชิงปริมาณ มีจำนวนห้องพักรวมเพิ่มขึ้นถึง 3.4 เท่าหรือจาก 450 ห้อง เป็น 1,526 ห้อง

รูปที่ 5.5 โรงแรมหรูในเมืองปาย

ในด้านราคาห้องพัก ในปี พ.ศ. 2545 ราคาห้องพัก ต่ำกว่า 100 - 300 บาท ประมาณร้อยละ 90 สูงสุดไม่เกิน 500 บาท แต่ในปัจจุบันราคาห้องพัก ตั้งแต่ 200 - 2,000 บาทคิดเป็นร้อยละ 79.43 และราคาสูงสุด 12,500 บาท นอกฤดูกาลท่องเที่ยวและเทศกาลที่พักลดราคาร้อยละ 50 - 60

รูปที่ 5.6 โรงแรมขนาดเล็กในเมืองปายใช้วัสดุท้องถิ่น

การขยายตัวทางด้านการบริการท่องเที่ยวของเมืองปายส่งผลให้เกิดผลผลิตการท่องเที่ยวล้นตลาด (Over Tourism Supply) ทางด้านที่พัก (Accommodation) บริษัทนำเที่ยว และร้านอาหารและเครื่องดื่มเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว

จากจำนวนเรือนแรม (Guest House) ขนาดเล็ก (ไม่เกิน 25 ห้อง) ในปี พ.ศ. 2545 มีจำนวนเพียง 44 แห่ง รวมจำนวนห้องพัก 450 ห้อง (สุทธิธิ์ ชูชาติ และคณะ, 2545) หลังจากนั้น 8 ปี คือในปี 2553 มีจำนวนเรือนแรมและที่พักนักท่องเที่ยว (Accommodation) ขนาดใหญ่ขึ้นและหลากหลาย จำนวน 113 แห่ง รวมห้องพัก 1,525 หลัง (เอกสารที่ว่ากล่าวอำเภอปายจังหวัดแม่ฮ่องสอน) จำนวนห้องพักเพิ่มขึ้นจากเดิม 3.4 เท่า แต่จำนวนนักท่องเที่ยวก็มาเยี่ยมชมเฉพาะฤดูกาลเช่นเดิมแต่ปริมาณเพิ่มขึ้น

จากการเฝ้าจับจำนวนนักท่องเที่ยวซึ่งพักในโรงแรมที่จดทะเบียนของผู้วิจัยพบว่า ในเดือนมกราคม พ.ศ. 2553 มีคนไทยจำนวน 20,150 คน นักท่องเที่ยวต่างชาติ 10,105 คน แต่ในเดือนมีนาคม 2553 มีจำนวนคนไทย 7,108 คน นักท่องเที่ยวต่างชาติ 3,115 คน

จากการสำรวจในเดือนมีนาคม เมษายน และพฤษภาคม ปรากฏว่าโรงแรมมีจำนวนห้องพักว่างการถือครองห้องพักไม่เกินร้อยละ 25 โรงแรมบางแห่ง และการสร้างที่พักปิดกิจการชั่วคราวจะเปิดใหม่ในฤดูหนาว ฝั่งตะวันออกของลำน้ำปายซึ่งเคยเป็นสถานที่กางเต้นท์และที่พักชั่วคราวกลายเป็นแปลงปลูกผักหรือปล่อยไว้ให้ระบบนิเวศมีน้ำพื้นตัวใหม่ในฤดูฝนแล้วถูกสร้างเป็นที่พักชั่วคราวอีกครั้งในฤดูหนาว

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 5.7 ฟังน้ำปายในฤดูกาลท่องเที่ยว และนอกฤดูกาลท่องเที่ยว

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว

การสร้างผลผลิตด้านการท่องเที่ยวและบริการต้องคำนึงถึงความต้องการและความพึงพอใจของนักท่องเที่ยว แต่ไม่ใช่ตามใจนักท่องเที่ยวจนเกิดความเสียหายต่อการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

คุณภาพแห่งความพอดีระหว่างผู้บริโภคกับผู้ผลิตต้องอยู่ภายใต้หลักของการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากการสำรวจความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติและนักท่องเที่ยวไทยโดยใช้แบบสอบถามจำนวน 359 คน แบ่งเป็นนักท่องเที่ยวต่างชาติ 264 คน นักท่องเที่ยวไทย 95 คน และการสัมภาษณ์แบบสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจำนวน 80 คน รวมทั้งหมด 439 คน

การประเมินค่าจากแบบสอบถามใช้หลักการของลิเคอร์ท (Likert's Scaling) แบ่งค่ามัธยฐานออกเป็น 5 ระดับ

- ระดับดีมาก 4.51 - 5.00
- ระดับดี 3.51 - 4.50
- ระดับปานกลาง 2.51 - 3.50
- ระดับปรับปรุง 1.51 - 2.50
- ระดับต้องปรับปรุง 1.00 - 1.50

การประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไทยแสดงไว้ในตารางที่ 5.2 ดังนี้

ตารางที่ 5.2 ตารางแสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวไทย

	คำถาม	ค่าเฉลี่ย Mean	ระดับ	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน Std.Deviation
1	สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับใด	3.18	พอใช้	1.288
2	สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับใด	3.28	พอใช้	1.209
3	ทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติน่าประทับใจหรือไม่	3.24	พอใช้	1.182
4	ทรัพยากรการท่องเที่ยว/วัฒนธรรม/ประวัติศาสตร์ น่าประทับใจหรือไม่	3.24	พอใช้	1.164
5	กิจกรรมที่จัดในฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น คนตรี กีฬา ฯลฯ เป็นอย่างไร	3.55	ดี	1.06
6	ที่พักสวดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด	3.03	พอใช้	1.005
7	การบริการของพนักงาน (ที่พัก) อยู่ในระดับใด	3.27	พอใช้	0.831
8	ความสะอาด/ปลอดภัย อยู่ในระดับใด	3.28	พอใช้	1.007
9	การบริการของร้านอาหารอยู่ในระดับใด	2.99	พอใช้	0.995
10	ความสะอาดของร้านอาหารอยู่ในระดับใด	2.91	พอใช้	1.177
11	ราคาอาหารเหมาะสมหรือไม่	2.75	พอใช้	0.945
12	ของที่ระลึกมีอัตลักษณ์น่าสนใจเพียงใด	3.35	พอใช้	1.05
13	การบริการด้านห้องน้ำ ป้ายชี้ทางความปลอดภัย ฯลฯ อยู่ในระดับใด	2.83	พอใช้	1.108
14	ถนนจากเชียงใหม่หรือตากเข้าสู่แม่ฮ่องสอนมีเส้นทางมากน้อยเพียงใด	4.28	ดี	0.883
15	ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับใด	3.20	พอใช้	1.017
16	การไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคอื่น ๆ อยู่ในระดับใด	2.26	ปรับปรุง	1.196
17	วัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นน่าประทับใจหรือไม่	3.74	ดี	1.178
18	การต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่เป็นอย่างไร	3.81	ดี	1.085
19	ความประทับใจในระดับรวม ๆ ทั้ง 19 ข้อ อยู่ในระดับใด	3.02	พอใช้	1.158
20	ความต้องการมาเยือนอีกของท่านอยู่ในระดับใดเพราะอะไร	3.13	พอใช้	1.489

จากตารางแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวไทยมีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวเมืองปายระดับปานกลาง ร้อยละ 75 ระดับดี ร้อยละ 20 และต้องปรับปรุงร้อยละ 5 สิ่งที่ต้องปรับปรุงคือ การไฟฟ้า และสาธารณูปโภค

อย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์กับนักท่องเที่ยวคนไทยซึ่งพักในโรงแรมราคาที่พักตั้งแต่ 1,000 บาท ขึ้นไป ก็พึงพอใจในเรื่อง ห้องพัก อาหาร และการบริการของโรงแรม อย่างไรก็ตามในฤดูกาลท่องเที่ยว ราคาที่พักสูงกว่า มาตรฐานของการบริการและสินค้า

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ตารางที่ 5.3 แสดงความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติ

Question		Mean	Level	Std.Deviation
1	How is the environmental nature?	3.77	ดี	0.944
2	How is the local culture?	3.89	ดี	1.007
3	How is the natural resources?	3.55	ดี	1.081
4	How is the cultural resources ?	3.41	พอใช้	1.279
5	How is the activities in tourism of the area?	3.77	ดี	1.112
6	How is the harmony between lodges and environment (nature, culture) in this area ?	3.58	ปานกลาง	1.154
7	How is the Safe of lodges service?	3.63	ดี	1.102
8	How is the level and cleanliness?	3.39	ปานกลาง	1.145
9	How is the 3 Gs. (good food, good service and good atmosphere) in restaurant or food shop?	4.01	ดี	0.910
10	How is the cleanliness of food shop (Restaurant)?	3.61	ดี	1.066
11	How is the Price of food?	3.85	ดี	1.027
12	How is souvenir in the area?	3.58	ดี	1.183
13	How is the level of restroom?	3.20	ปานกลาง	1.249
14	How is the road from Chiang Mai to Mae Hong son?	3.20	ปานกลาง	1.468
15	How is the way to destination?	3.31	ปานกลาง	1.211
16	How is the public utility?	3.14	ปานกลาง	1.201
17	How is the local culture?	3.62	ดี	1.357
18	How is the local hospitality?	3.93	ดี	1.230
19	How is your attraction in all?	3.91	ดี	1.121
20	How is your demand level to visit again?	4.00	ดี	1.063

จากตารางแสดงให้เห็นว่า นักท่องเที่ยวต่างชาติ มีความพึงพอใจในการท่องเที่ยวเมืองปายระดับดี (3.51 - 4.50) ร้อยละ 65 ระดับปานกลาง (2.51 - 3.50) ร้อยละ 35 ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวต่างชาติในภาพรวมดีกว่านักท่องเที่ยวไทย

อย่างไรก็ตามจากแบบสอบถาม ทั้งนักท่องเที่ยวไทยและต่างชาติ ไม่ตอบว่าอยู่ในระดับดีมาก (4.51 - 5.00) แต่ตอบว่าอยู่ในระดับดีค่ามัธยฐานสูงกว่า 4 สำหรับนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติมีเพียง 2 ข้อ คือ ความประทับใจในเรื่องร้านอาหาร (4.01) และความต้องการในการกลับมาเยือนอีก (4.00) สำหรับนักท่องเที่ยวไทยมีความพึงพอใจในเรื่องถนนเข้าสู่แม่ฮ่องสอน (4.28)

จากข้อเสนอแนะในแบบสัมภาษณ์และการสนทนากับผู้เกี่ยวข้องและนักท่องเที่ยวเพิ่มเติมอีกจำนวน 80 คน กลุ่มตัวอย่างให้แก้ไขเรื่องต่อไปนี้เป็นลำดับจากมากไปสู่น้อยได้ดังนี้

1. กระแสไฟฟ้าดับบ่อย ๆ
2. เรื่องขยะ ขยะพลาสติก
3. การเผาป่า การเผาขยะ
4. ต้องการให้ปรับปรุงสาธารณูปโภค
5. ระบบการขนส่ง
6. ความสะอาดของห้องน้ำ และห้องน้ำสาธารณะ
7. ค่าบริการสินค้าในฤดูกาลท่องเที่ยวแพงเกินไป
8. ร้านจำหน่ายเครื่องดื่มน้ำมากเกินไป
9. ธรรมชาติวัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป
10. ต้องการอาหารเครื่องดื่มที่ปรุงจากพืช ผักปลอดสารพิษ หรือเกษตรอินทรีย์
11. อากาศร้อนมาก
12. ฤดูกาลท่องเที่ยว ประชาชนแออัดขัดแย้ง
13. ต้องการสิ่งแวดล้อมแบบ “Quiet Atmosphere”
14. ต้องการพบกับ “Real Nature”

ความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวมีหลายประการ ดังนี้

- รักเมืองปาย จะกลับมาปายอีก ปายมีเสน่ห์น่าประทับใจ ปายมีรอยยิ้ม ฯลฯ
- “I Love Pai”
- “Good Place to relax”
- “Pai is a charming relaxed holiday destination”
- “Pai is one of the loveliest places in Thailand”
- “Very nice people very nice place just keep on going like this!”
- “Very good everyone should visit”

นี่คือ คำพูดจากใจจริงของนักท่องเที่ยวที่เกิดจากความประทับใจของเมืองปาย

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทส่งท้าย

จากที่ราบหุบเขาแคบ ๆ ในเขตลุ่มน้ำปาย ซึ่งมีความหลากหลายทางชีวภาพเพราะระบบนิเวศป่าที่สมบูรณ์ในอดีต ปายจึงเกิดเป็นชุมชนเมืองตั้งแต่ในอดีตไม่น้อยกว่า 650 ปี ล่วงมาแล้ว ปาย คือ เมือง ๆ หนึ่งซึ่งขึ้นอยู่กับอาณาจักรล้านนา และผ่านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์มาอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบันจากชุมชนเกษตรแบบเลี้ยงตนเองในระบบศักดินา (พ.ศ. 1855 - 2398) จนกระทั่งการแตกหน่อของระบบทุนนิยม (พ.ศ. 2398 - 2520) ในเรื่องการค้าไม้สัก การค้าข้าวเปลือกของพ่อค้าวัวต่าง เมืองปาย และจุดเริ่มต้นของการท่องเที่ยว (พ.ศ. 2520 - ปัจจุบัน)

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ในอดีต ตกผลึกเป็นชีวิตวัฒนธรรมและศิลปวัฒนธรรม ประกอบกับความหลากหลายทางชีวภาพและระบบนิเวศป่า สิ่งเหล่านี้ คือ ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ของเมืองปาย ถ้าผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง (Stakeholder) กับการท่องเที่ยวนำประวัติศาสตร์ และภูมิปัญญาเดิม (Local Wisdom) ประยุกต์กับเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อสร้างนวัตกรรมการท่องเที่ยว (Tourism Innovation) ปายจะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ยิ่งใหญ่ระดับชาติและแต่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวของเมืองปายจะเป็นตัวกำหนดวิสัยทัศน์สร้างพันธกิจ

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 6
กลยุทธ์ในการพัฒนา

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิดิเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทที่ 6

กลยุทธ์ในการพัฒนา

แนวคิดในการวางแผนการพัฒนา (Concept of Development)

จากการวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และข้อจำกัด หรืออุปสรรคทั้งหมด 6 ด้าน คือ

- ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก
- นักท่องเที่ยว
- นโยบายของรัฐ
- การส่งเสริมการตลาด

โดยยึดหลักทฤษฎีการพัฒนาอย่างยั่งยืน การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนในรูปแบบต่าง ๆ (Holden, 2007) เช่น การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และสภาพปัจจุบัน การใช้ทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ทั้งธุรกิจขนาดเล็กและขนาดใหญ่ ; Wearing and Nail, 2009 ; Reisinger, 2009 and Slon, Legrand and Chen, 2009

วิสัยทัศน์ (Vision)

ภายในปี พ.ศ. 2565 พื้นที่จะเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนบนพื้นฐาน “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”

เป้าหมาย (Goals)

พื้นที่ทุก ๆ อำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอนสามารถดำเนินธุรกิจการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนควบคู่กับการเกษตรทฤษฎีใหม่บนพื้นฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และชุมชนต้องได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนอย่างเป็นธรรม

กลยุทธ์ (Strategies)

เพื่อให้สามารถตอบสนองแนวคิดในการพัฒนาวิสัยทัศน์ และเป้าหมายของการพัฒนา กลุ่มน้ำสาละวิน (แม่น้ำยวม, แม่น้ำปาย, แม่น้ำสาละวิน และแม่น้ำเมย) ในเขตจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพื่อการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน จึงได้กำหนดกรอบแนวทางการดำเนินงาน หรือกลยุทธ์ไว้ดังนี้

- กลยุทธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน

- กลยุทธ์สร้างผู้ประกอบการ
- กลยุทธ์สร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก
- กลยุทธ์จัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ
- กลยุทธ์นโยบายภาครัฐ
- กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด
- กลยุทธ์ด้านการติดตามและประเมินผล

กลยุทธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว

การอนุรักษ์ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีจุดแข็ง และโอกาสดำเนินงานได้ดี ภายใต้ความรับผิดชอบของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และชาวบ้านในชุมชน ในด้านทรัพยากรท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ได้รับการอนุรักษ์ฟื้นฟู จากสถาบันการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงวัฒนธรรม แห่งชาติ และกลุ่มชาวบ้านในชุมชน เพื่อแก้ปัญหา ขัดจำกัด และจุดอ่อนบางประการ ขอเสนอแนวทางดำเนินการ ดังนี้

แนวทางดำเนินการ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ - วัฒนธรรม

1. ปรับปรุงแก้ไขประวัติศาสตร์จังหวัดแม่ฮ่องสอน จากประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอนเป็นประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทั้ง 7 อำเภอ ว่ามีรากฐานเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร
2. พัฒนาเมืองโบราณของแม่ฮ่องสอน ซึ่งมีหลักฐานทางโบราณคดี เช่น เมืองยวมใต้ อำเภอแม่สะเรียง เวียงเหนือ อำเภอปาย และเมืองโบราณอื่น ๆ เมืองเก่าดังกล่าวแล้ว ยังมีคูเมืองและกำแพงเมือง
3. จัดเส้นทางเดินท่องเที่ยววัดที่มีศิลปะแบบมอญ พม่า ไทยใหญ่ในเขตเทศบาลเมืองแม่สะเรียง แบบครึ่งวัน หรือหนึ่งวัน

รูปที่ 6.1 ศิลปะแบบมอญ - พม่า - ไทยใหญ่

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

4. พื้นฟู อนุรักษ์ ศิลปะและวัฒนธรรมของหมู่บ้านกลุ่มชาติพันธุ์ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 6.2 ดั้งไม้ของกะเหรี่ยงแดง

5. พื้นฟู อนุรักษ์สถานที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เช่น ชุมชนโบราณ เส้นทางเดินทัพเส้นทางค้าขาย เป็นต้น

รูปที่ 6.3 เส้นทางญี่ปุ่น

6. จัดสร้างหอวัฒนธรรมประจำอำเภอทุก ๆ อำเภอ หรือประจำชุมชน
7. จัดกิจกรรม ประเพณีสำคัญที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีอัตลักษณ์เฉพาะตัวแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในล้านนาไทย และภาคอื่น ๆ ของประเทศไทย การสร้างอัตลักษณ์เป็นจุดขายจึงจำเป็นอย่างยิ่ง

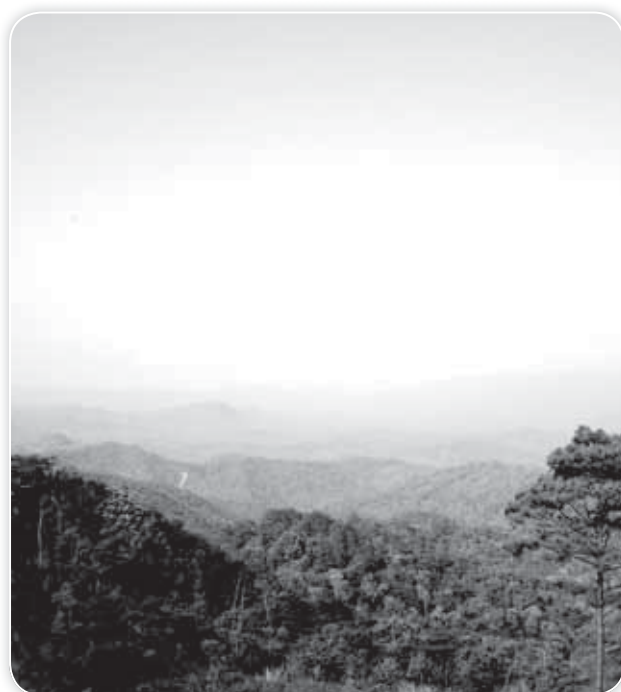
1. รักษาพื้นที่สีเขียว และความเป็นธรรมชาติให้ได้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 85 ของพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน และสาขา รวมทั้งมีมาตรการควบคุมการเจริญเติบโตของชุมชน สอดคล้องกับสมรรถนะด้านสิ่งแวดล้อม และระบบนิเวศป่า

2. ควบคุมการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้กลมกลืนสอดคล้องกับธรรมชาติ และสนองตอบตลาดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และตลาดเฉพาะ (Niche Market) ควรแบ่งพื้นที่ย่อยออกเป็น

- พื้นที่ธรรมชาติสันโดย (คงธรรมชาติไว้ ไม่มีการพัฒนาใด ๆ สามารถรองรับได้ในกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงนิเวศ)

- พื้นที่ธรรมชาติกึ่งสันโดย (มีการพัฒนาบ้างเพื่อรองรับกิจกรรมท่องเที่ยวที่อาจต้องอาศัยสิ่งอำนวยความสะดวกในการประกอบกิจกรรม แต่ยังคงธรรมชาติเดิมไว้ได้ สามารถรองรับได้ทั้งการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวชนบท/วิถีชีวิต)

- พื้นที่ท่องเที่ยวธรรมชาติกึ่งพัฒนา ที่เน้นการให้บริการและอำนวยความสะดวกสบายเป็นหลัก เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวและการบริการ (มีการพัฒนาค่อนข้างเข้มข้น แต่ต้องกำหนดรูปแบบและประเภทของการพัฒนาที่เน้นกลมกลืนธรรมชาติ มีการป้องกันผลกระทบสิ่งแวดล้อมและประหยัดพลังงาน สำหรับผู้ที่รักธรรมชาติแต่ต้องการพักผ่อนอย่างสบาย ๆ เช่น กิจกรรมท่องเที่ยวเพื่อสุขภาพ การประชุมสัมมนา เป็นต้น)

รูปที่ 6.4 ระบบนิเวศป่าธรรมชาติ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

3. ศึกษาทบทวนและกำหนดขีดความสามารถในการรองรับได้ทั้งด้านระบบนิเวศ เศรษฐกิจ และสังคม เพื่อเป็นเครื่องมือในการควบคุมปริมาณนักท่องเที่ยว การพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกและการเจริญเติบโตของชุมชน

4. มีการจัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยวให้อยู่ในระดับมาตรฐานที่ดี มีการบริหารจัดการน้ำเสีย ขยะมูลฝอยและสิ่งปฏิกูลที่ถูกสุขลักษณะ รวมทั้งควบคุมคุณภาพอากาศ และเสียง การใช้พลังงานแบบประหยัด และไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ฯลฯ

รูปที่ 6.5 การเก็บขยะที่ถูกวิธี

5. กำหนดมาตรการในการจัดการสิ่งแวดล้อมรูปแบบต่าง ๆ เช่น การเก็บภาษีสิ่งแวดล้อม การจัดการขยะโดยใช้หลักผู้นำขยะเข้ามาในเขตรบบนิเวศป่า ต้องเป็นผู้รับผิดชอบนำออกไปด้วย (Carry in - Carry out Concept) ฯลฯ

6. กำหนดวิธีการจัดเก็บและอัตราภาษีสิ่งแวดล้อม อันเกิดจากการท่องเที่ยว เพื่อนำมาใช้ในการฟื้นฟูรักษา และจัดการสภาพแวดล้อมของแหล่งท่องเที่ยว และในขณะเดียวกันก็ใช้มาตรการจูงใจ หรือให้รางวัลหรือยกเว้นภาษีเพื่อกระตุ้นให้ทุกฝ่ายร่วมมืออนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและรักษาสภาพแวดล้อม

7. จัดตั้งพื้นที่เพื่อเป็นตัวแทนระบบนิเวศและเขตสงวนชีวมณฑลเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งด้านเครือข่ายการอนุรักษ์ระดับประเทศและระดับโลก

8. สร้างความรู้ ความเข้าใจ และแสวงหาแนวร่วมจากประชาชนและผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่ในการดูแลรักษาทรัพยากรท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อมให้มีประสิทธิภาพ และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน

9. ฟื้นฟูระบบนิเวศ และความหลากหลายทางชีวภาพในเขตลุ่มน้ำสาละวินและสาขา

10. ฟื้นฟูระบบนิเวศ ในลุ่มน้ำสาละวินและสาขาเพื่อให้เกิดความหลากหลายทางชีวภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพันธุ์ปลา และสัตว์น้ำ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะถิ่นของลุ่มน้ำสาละวิน

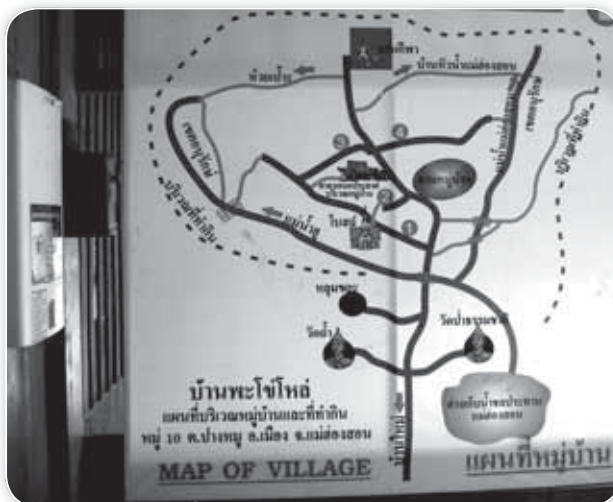
11. ฟื้นฟูภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า เช่น การนำสายสะดือทารกแขวนไว้ที่ต้นไม้ใหญ่ การเลี้ยงผีขุนน้ำ การบวชป่า การห้ามตัดทำลายป่าพิธีกรรม ฯลฯ

รูปที่ 6.6 การบวชป่า

12. การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ต้องยินยอมให้ประชาชนมีส่วนร่วม และรับผลประโยชน์อย่างยุติธรรม ภายใต้เงื่อนไขการอนุรักษ์ทรัพยากร

13. รื้อฟื้น สร้างกฎกติกาของหมู่บ้านในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่า ควบคู่กับมาตรการทางกฎหมาย

รูปที่ 6.7 กฎของชาวบ้านในการรักษาป่า

14. ให้ความรู้แก่นักเรียน เยาวชน ในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

15. สำรวจและติดตามประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและด้านเศรษฐกิจสังคมอย่างสม่ำเสมอ มีมาตรการป้องกันแก้ไขและฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม

16. ควบคุมการทำธุรกิจปางช้าง เพื่อการท่องเที่ยวให้เหมาะสมเพราะกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ

17. ส่งเสริมให้ชุมชนจัดการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง หรือการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนรูปแบบอื่น ๆ

18. จุดขายของแม่ฮ่องสอน คือ พื้นที่สีเขียว และวัฒนธรรมท้องถิ่น

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

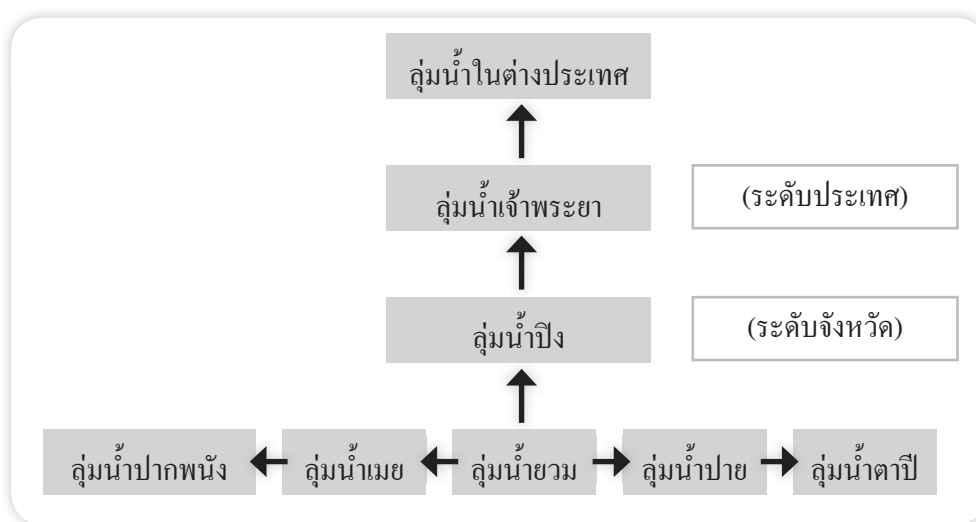
รูปที่ 6.8 คิดใหม่ เทียวใหม่

กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน

กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน ใช้กระบวนการของ ดร.เดมมิง (Dr. William E. Deming) วางแผน (Plan) ปฏิบัติ (Do) ตรวจสอบ (Check) แก้ไขปรับปรุง (Act) การมีส่วนร่วมของประชาชนต้องอยู่บนพื้นฐานความรับผิดชอบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แนวทางดำเนินการ

1. ภาครัฐ ภาคธุรกิจเอกชน ต้องยอมรับในศักยภาพของชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. ให้ความรู้ ส่งเสริมให้ประชาชนในท้องถิ่นใช้ทฤษฎีใหม่ ประชามติเศรษฐกิจพอเพียง ควบคู่กับการประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็ก หรือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง
3. สร้างเครือข่ายชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนท้องถิ่นประสานกับชุมชนท้องถิ่น และชุมชนท้องถิ่นประสานกับชุมชนเมือง และต่างประเทศ หรือสร้างเครือข่ายทั้งแนวดิ่งและแนวนอน

รูปที่ 6.9 แสดงการจัดตั้งเครือข่าย

4. ส่งเสริมให้ชุมชนจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง
5. ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนท้องถิ่นและผู้เกี่ยวข้องทราบและเข้าใจร่วมกันถึงแนวทางการพัฒนา เพื่อให้เกิดการร่วมมือกันทำงานในทิศทางและเป้าหมายเดียวกัน ลดความขัดแย้งจากการไม่รู้หรือรับรู้ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง
6. ประชาสัมพันธ์ สร้างความรู้ ความเข้าใจ และสำนึกที่ดีให้แก่ประชาชนท้องถิ่นในการรักษาสิ่งแวดล้อม
7. พัฒนาอาชีพ ฝีมือแรงงาน ตลอดจนทักษะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริการและการจัดการท่องเที่ยวให้แก่ประชาชนท้องถิ่นเพื่อคุณภาพของสินค้า การบริการ และเพิ่มรายได้
8. พัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพ เพิ่มมูลค่าของสินค้า เช่น โดยการออกแบบผลิตภัณฑ์จากวัฒนธรรมชาติ ภูมิปัญญาและเทคโนโลยีใหม่ที่เหมาะสม
9. สร้างกลไกในการสนับสนุนให้เกิดวงจรการใช้สินค้าและผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่นในธุรกิจการท่องเที่ยว

10. สนับสนุนการจัดตั้งองค์กร และเครือข่ายท้องถิ่นเพื่อจัดการการท่องเที่ยวของชุมชนและจัดการสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น โดยความร่วมมือของสถาบันการศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

11. จัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นรูปแบบต่าง ๆ เช่น เวทีชาวบ้าน ประชาพิจารณ์ ผู้รับฟังความคิดเห็น ฯลฯ เพื่อเป็นช่องทางให้ประชาชนท้องถิ่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและพัฒนา

12. ชุมชนในเขตลุ่มน้ำปาย ลุ่มน้ำววม ในบริเวณเขตเทศบาล ควรร่วมกันแสวงหาผลประโยชน์จากลุ่มน้ำอย่างอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อความยั่งยืน

13. จัดตั้งกลุ่มอาสาสมัครติดตามความก้าวหน้าของการพัฒนาและการบริหารจัดการ รวมถึงทิศทางการใช้งบประมาณ

กลยุทธ์การสร้างผู้ประกอบการ

เนื่องจากธุรกิจการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกือบทุกอำเภอ (ยกเว้นอำเภอปาย และอำเภอเมือง ซึ่งมีผู้ประกอบการรายใหญ่เล็กน้อย) เป็นธุรกิจท่องเที่ยวขนาดเล็ก และมีนักท่องเที่ยวบางฤดูกาล นักธุรกิจประเภทชาวบ้านขาดความรู้ และไม่สามารถยึดอาชีพการท่องเที่ยวได้ตลอดปี

แนวทางดำเนินการ

1. จัดอบรมให้ความรู้แก่ชาวบ้านและนักธุรกิจขนาดเล็ก ในธุรกิจสาขาต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร การขนส่ง ร้านขายของที่ระลึก การจัดบริการนำเที่ยว ฯลฯ

2. จัดอบรมเกี่ยวกับหลักการบริการที่ดีให้แก่ชาวบ้าน เพื่อให้งานบริการเกิด “Service Mind” หรือการบริการที่ “เต็มใจถูกต้อง รวดเร็ว สุภาพอ่อนน้อม” แยกเกิดความประทับใจ

3. จัดอบรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เรื่องระบบการเก็บขยะ การบำบัดน้ำเสีย การอนุรักษ์พลังงาน ฯลฯ

4. ส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้กับชุมชน โดยใช้หลักของทฤษฎีใหม่ และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อให้ชุมชนมีอาชีพหลากหลาย เฉพาะการท่องเที่ยวอย่างเดียว ไม่ก่อให้เกิดผลตอบแทนทางเศรษฐกิจซึ่งชุมชนสามารถดำรงชีพอยู่ได้อย่างพอเพียง

5. ส่งเสริมให้ชุมชนรวมกลุ่มกันในลักษณะสหกรณ์ และจัดการบริหารโดยชุมชน เพื่อให้ธุรกิจของชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถต่อรอง ปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางธุรกิจได้

6. ผู้ประกอบการขนาดเล็กหรือชาวบ้านมีจุดอ่อน และข้อจำกัดในเรื่องการตลาด การส่งเสริมการขาย ภาครัฐต้องส่งเสริมให้ความช่วยเหลืออย่างต่อเนื่องในระยะแรกของการประกอบธุรกิจ จนกระทั่งผู้ประกอบการขนาดเล็กรวมกลุ่มช่วยเหลือซึ่งกันและกันได้จึงปล่อยวาง และลดความช่วยเหลือ

7. จัดอบรมให้ความรู้ใหม่แก่ผู้ประกอบการในชุมชน

8. การจัดกิจกรรมทางธุรกิจประเภทปางช้าง ควรควบคุมอย่างเคร่งครัด เพราะกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง “ผู้เลี้ยงช้าง ต้องมีพื้นที่ปลูกอาหารช้าง ไม่ใช่ปล่อยป่า ทำลายทรัพยากรธรรมชาติ” ถ้าไม่มีพื้นที่ทางราชการควรจัดพื้นที่ให้เช่าปลูกอาหารช้าง เพราะช้างเป็นทั้ง “สัตว์เศรษฐกิจ” และ “สัตว์อนุรักษ์”

9. จัดองค์กรเพื่อการตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาผู้ประกอบการขนาดเล็ก

รูปที่ 6.10 การอบรมให้ความรู้

กลยุทธ์การสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิต และถึงอำนาจความสะดวก

ปัจจัยพื้นฐานในการผลิตด้านการท่องเที่ยว ได้แก่ ระบบการคมนาคม ระบบสาธารณูปโภค ระบบบำบัดน้ำเสีย และระบบการกำจัดขยะและสิ่งปฏิกูล การพัฒนาการท่องเที่ยวในปัจจุบันมักละเลยเรื่อง การบำบัดน้ำเสีย และการกำจัดขยะ เพราะเป็นการลงทุนที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ทางตรง จึงก่อให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในแหล่งท่องเที่ยว ถึงอำนาจความสะดวกได้แก่ ที่พัก ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการให้ข้อมูลท่องเที่ยว ฯลฯ (Sloan and Chen, 2009)

แนวทางดำเนินการ

1. หน่วยงานของรัฐต้องสนับสนุนงบประมาณในการสร้างถนนเชื่อมระหว่างถนนสายหลัก คือ สาย 108 (เชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน) สาย 1095 (แม่มาลัย - แม่ฮ่องสอน) และสาย 105 (ดาก - แม่สะเรียง) กับแหล่งท่องเที่ยว และธุรกิจชุมชนซึ่งจัดการท่องเที่ยว การสร้างถนนต้องมีสภาพดี สามารถใช้ได้ตลอดปีทั้งฤดูฝนและฤดูแล้ง ถนนเชื่อมระหว่างตัวอำเภอทั้ง 7 อำเภอ กับตำบลต่าง ๆ ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอสะเมิง แม่สะเรียง ปางมะผ้า แม่ลาน้อย ขุนยวม ต้องปรับปรุงอีกหลายตำบล บางตำบลเป็นที่ตั้งของแหล่งท่องเที่ยวในเขตอำเภอสะเมิงมีแหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ น้ำตก ภูเขา ทะเลหมอก ที่สวยงามแต่ขาดถนนต้องเดินเท้า หรือถนนใช้ได้เฉพาะฤดูแล้งเท่านั้น

2. การสร้างถนนเข้าสู่อุทยานแห่งชาติ หรือพื้นที่อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติประเภทอื่นๆ ควรจัดสร้างถนนถึงพื้นที่บริการ หรือพื้นที่นันทนาการเท่านั้น ไม่ควรสร้างถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวในเขตพื้นที่หวงห้าม ควรใช้เส้นทางเดิน (Trail) เพื่อก่อให้เกิดกิจกรรมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ

3. ส่งเสริมให้หมู่บ้านซึ่งถนนตัดผ่าน สร้างศักยภาพและเข้าร่วมกิจกรรมด้านการท่องเที่ยว เพื่อก่อผลประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับชุมชนอย่างทั่วถึง อย่าให้ชุมชนบ่นว่า “ถนนผ่านหน้าบ้าน กินแต่ฝุ่น หมู่บ้านอื่นได้รับผลประโยชน์”

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 6.11 ควรสร้างทางเดินแทนการสร้างถนนเข้าพื้นที่อนุรักษ์

4. เร่งรัดการสร้างถนนเข้าสู่พื้นที่ท่องเที่ยว และเส้นทางหลักของหมู่บ้านให้สามารถใช้ได้ตลอดปี เช่น ถนนจากที่ว่าการอำเภอสบเมยเข้าสู่หมู่บ้านเลโ๊ะ๊ะ ซึ่งเป็นหมู่บ้านหัตถกรรมและ Home Stay ถนนเลียบแม่น้ำเงา ตำบลแม่สวด ผ่านบ้านแม่หลุย บ้านนาคอย บ้านอุมโละ๊ะ จนถึงเขตสบโขงต่อเขตกับอำเภออมก๋อย ถนนจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติแม่สะเรียงสู่บ้านท่าตาฝั่ง ถนนเชื่อมต่อจากบ้านแม่สามแลบเข้าสู่หมู่บ้านอื่นๆ เป็นต้น ถนนที่สร้างขึ้นต้องไม่รบกวนระบบนิเวศป่ามากเกินไป คำนึงถึงศักยภาพในการรองรับ มากกว่าความทันสมัย สะดวกสบาย และผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเดียว ทั้งนี้เพราะระบบนิเวศป่าเปราะบาง (Fragile)

5. ระบบการสาธารณูปโภคในหมู่บ้านนอกเขตเมือง การไฟฟ้า การประปาของรัฐอาจเข้าไปไม่ทั่วถึง ดังนั้น ควรจัดการสร้างระบบไฟฟ้าด้วยพลังงานที่สะอาด เช่น พลังงานแสงอาทิตย์ พลังงานน้ำ เพื่อใช้ในหมู่บ้าน การประปาควรใช้ระบบการประปาภูเขาที่ถูกละเลย

รูปที่ 6.12 สร้างปัจจัยพื้นฐานการผลิตให้ตระหนักว่า ระบบนิเวศป่าเปราะบาง

6. ระบบการสื่อสารในหมู่บ้านขนาดเล็ก ที่ประกอบธุรกิจการท่องเที่ยว ไม่สามารถติดต่อกับภายนอกได้ ควรมีตัวแทนจำหน่ายในเขตตำบลหรืออำเภอที่มีการสื่อสาร
7. จังหวัด อำเภอ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องลงทุนในเรื่องระบบบำบัดน้ำเสีย และใช้มาตรการกฎหมายอย่างมีประสิทธิภาพ
8. เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ต้องจัดระบบการเก็บขยะที่ถูกต้องวิธี มิใช่ใช้วิธีการฝังกลบ ควรมีการแยกขยะเปียก ขยะติดเชื้อ ขยะ Recycle ขยะประเภทโลหะ ฯลฯ
- 9.อบรมให้ความรู้ ปลุกจิตสำนึก กระทำเป็นแบบอย่างในการจัดขยะและสิ่งปฏิกูล สร้างแนวความคิด “สีเขียว” ขยะทำให้โลกร้อน ขยะทำลายสิ่งแวดล้อม และสามารถเปลี่ยนขยะเป็นเงินได้ ถ้าทุกครัวเรือนแยกขยะ การแยกขยะทำให้เกษตรกรลดการลงทุนในการใช้ปุ๋ยเคมี
10. การสร้างสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น ที่พักของนักท่องเที่ยวประเภทต่างๆ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ศูนย์บริการข้อมูลการท่องเที่ยว ศูนย์ดูแลการจัดนำเที่ยว ความปลอดภัย ฯลฯ ต้องจัดให้กลมกลืนกับธรรมชาติ วัฒนธรรม ใช้วัสดุในท้องถิ่น และวัฒนธรรมท้องถิ่น ตกแต่งโดยการใช้เทคโนโลยีเพื่อให้เกิดผลผลิตใหม่ที่มีคุณค่าและกลมกลืน
11. ปรับปรุงถนนลาดยางให้อยู่ในสภาพดีระหว่างแม่สะเรียงกับแม่สามแลบ ท่าเรือริมฝั่งแม่น้ำสาละวิน
12. ส่งเสริมการท่องเที่ยวทางเรือ ชมวัฒนธรรมชนเผ่า ไชคิน เกะแก่ง ระบบนิเวศในแม่น้ำสาละวิน
13. ถนนไปสู่ถ้ำต่าง ๆ ของอำเภอปางมะผ้า ถึงไม่ลาดยางทุกถ้ำ แต่ก็สามารถเดินทางได้สะดวกดี แต่เส้นทางขึ้นสู่ถ้ำบางภูเขา เช่น ถ้ำผีแมน ต้องปรับปรุงให้ปลอดภัยมากกว่านี้
14. จัดให้มีการติดตามผล ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข

รูปที่ 6.13 ถนนจำเป็นสำหรับชาวบ้าน

กลยุทธ์การจัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ

นักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ คือ นักท่องเที่ยวที่มีความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เข้าใจหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มาท่องเที่ยวเพื่อการพักผ่อนหย่อนใจ แสวงหาความรู้ใหม่ และชื่นชม ชาบซึ่ง (Appreciate) เห็นคุณค่า (Value) ของทรัพยากรการท่องเที่ยว (Reisinger, 2009 and Page, 2009)

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

นักท่องเที่ยวประเภทดังกล่าวแล้ว มีทั้งชาวต่างประเทศและคนไทย ชาวต่างประเทศส่วนมากเป็นกลุ่มยุโรป อเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ กลุ่มเอเชีย ได้แก่ ญี่ปุ่น และคนไทย “กลุ่มสีเขียว”

เพื่อให้ลุ่มน้ำสาละวินและลุ่มน้ำสาขา เป็นพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนระดับประเทศ และระดับโลก การคัดเลือกนักท่องเที่ยวและจำกัดสิทธินักท่องเที่ยวบางประเภทจึงเป็นสิ่งจำเป็น เพื่อรักษาความสมดุล (Balance) ระหว่างความต้องการของการท่องเที่ยว และขีดความสามารถในการรองรับหรือศักยภาพ (Carrying Capacity) ความสมดุลระหว่างประโยชน์ที่ได้รับในปัจจุบันกับประโยชน์ที่พึงได้รับในอนาคต

แนวทางการดำเนินการ

1. ประกาศจุดยืนให้ชัดเจนว่า พื้นที่เขตลุ่มน้ำสาละวินและลุ่มน้ำสาขา เป็นเขตพื้นที่การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง หรือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy)
2. จัดการส่งเสริมการตลาด เช่น โฆษณา ประชาสัมพันธ์ ฯลฯ ด้วยหลักการตามข้อ 1
3. จัดหาตลาดนักท่องเที่ยวกลุ่มยุโรป อเมริกาเหนือ ออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ญี่ปุ่น คนไทยกลุ่มอนุรักษ์
4. เจาะกลุ่มตลาดเป้าหมาย นักท่องเที่ยวสีเขียว (Green Tourist) ตลาดเฉพาะกลุ่ม (Niche Market) เช่น นักศึกษา กลุ่มนิคมไพร กลุ่มอนุรักษ์สัตว์ป่า กลุ่มศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพ กลุ่มนักธรรมชาติวิทยา กลุ่มนักวัฒนธรรม กลุ่มนักมานุษยวิทยา ฯลฯ (Reisinger, 2009)

กลยุทธ์นโยบายภาครัฐ

ถ้าภาครัฐซึ่งประกอบด้วย รัฐบาล กระทรวงที่เกี่ยวข้อง จังหวัด อำเภอ เทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ได้วิเคราะห์เห็นแล้วว่า ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ระบบนิเวศของลุ่มแม่น้ำสาละวินและลุ่มน้ำสาขาย่อย สภาพการตั้งถิ่นฐานของประชากร การประกอบอาชีพของประชากร ฯลฯ เหมาะสมกับการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ก็ควรสร้างแนวทางดำเนินการเป็นเอกลักษณ์ของตนเองแตกต่างจากพื้นที่ท่องเที่ยวแบบมวลชน (Mass Tourism)

แนวทางการดำเนินการ

1. ภายใต้กฎหมาย พระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 มาตรา 10 คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติ ต้องจัดทำแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ เสนอต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อพิจารณาอนุมัติ (1) กำหนดเขตพัฒนาการท่องเที่ยว (4) และในพระราชบัญญัตินี้กล่าว มาตรา 3 ก็กล่าวว่า “การบริหารและพัฒนาการท่องเที่ยว” “สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” ดังนั้น คณะกรรมการนโยบายการท่องเที่ยวแห่งชาติต้องเคารพในหลักการของกฎหมายฉบับนี้
2. จากพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 มาตรา 18 กำหนดให้มี “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว” ประจำแต่ละเขตพัฒนาการท่องเที่ยว ดังนั้น กฎหมายก็เปิดช่องทางให้จัดการพัฒนาเขตการท่องเที่ยวตามแนวความคิดของท้องถิ่นได้ โดยยึดหลักการสนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน”
3. ให้ความรู้แก่ภาครัฐ ภาคเอกชน ให้เข้าใจพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 และแผนพัฒนาการท่องเที่ยวแห่งชาติ รวมทั้งแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

4. การดำเนินนโยบายของภาครัฐบาล ต้องดำเนินการพัฒนาการท่องเที่ยวแบบประเทศพัฒนาแล้ว คือ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
5. ให้ความรู้ ความเข้าใจในองค์กรส่วนท้องถิ่นในเรื่อง การพัฒนาอย่างยั่งยืน และการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
6. องค์กรส่วนท้องถิ่นต้องมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน ต้องใช้หลักการการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง เพราะพื้นฐานของสังคมเขตนี้เป็นสังคมชาวนา (Peasantry) ยึดอาชีพหลัก คือ การเกษตร
7. จัดเก็บภาษีรายได้ ภาษีสิ่งแวดล้อม และค่าธรรมเนียมในการใช้พื้นที่
8. สร้างจิตสำนึกที่ดี และความตระหนักให้เกิดแก่ประชาชนในท้องถิ่น และผู้มาเยือนถึงคุณค่าและเอกลักษณ์ของทรัพยากรการท่องเที่ยวลุ่มน้ำสาละวิน
9. มีการตรวจสอบ ประเมินผล และปรับปรุงแก้ไข

กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด

ส่วนผสมของการตลาด (The Marketing Mix) มีองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญ 4 ประการ คือ

- **ผลิตภัณฑ์ (Product)** คือ แหล่งท่องเที่ยวและบริการด้านการท่องเที่ยว
- **ราคา (Price)** คือ มูลค่าเป็นตัวเงินที่คิดค่าบริการจากผู้ซื้อ
- **การส่งเสริมการตลาด (Promotion)** คือ วิธีการกระตุ้นยอดขาย ต้องอาศัย การโฆษณา (Advertising) การส่งเสริมการขาย (Sales Promotion) การประชาสัมพันธ์ (Public Relations) และการขาย โดยบุคคล (Personal Selling)
- **ช่องทางการจัดจำหน่าย (Place หรือ Distribution)** หมายถึง จุดขาย ตัวแทน การจำหน่าย การขายผ่าน คอมพิวเตอร์ ระบบการสื่อสาร ฯลฯ ช่องทางการจัดจำหน่ายอาจกระทำได้โดยการขายตรง คือ ผู้บริโภคซื้อจากผู้ผลิต หรือการขายทางอ้อม หรือขายผ่านคนกลางซึ่งเป็นตัวแทนจำหน่าย (Middleton, Fyall and Morgan, 2009)

แนวทางดำเนินการ

1. การสร้างจุดขายซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ในเขตอำเภอแม่สะเรียงและสบเมย
 - 1.1 เส้นทางท่องเที่ยววัดในเมืองแม่สะเรียง ซึ่งมีศิลปะแบบมอญ พุกาม และ ไทยใหญ่ เช่น วัดศรีบุญเรือง วัดสุพรรณรังสี วัดมันตะเล วัดอุทธาภรณ์ (วัดจองสูง) วัดแสนทอง ฯลฯ
 - 1.2 เส้นทางท่องเที่ยววัดพระธาตุ 4 จอม คือ พระธาตุจอมแจ้ง พระธาตุจอมทอง พระธาตุจอมมอญ และพระธาตุจอมกิตติ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 6.14 สร้างจุดขายด้านศิลปะและวัฒนธรรม : พระธาตุ 4 จอม

1.3 เส้นทางท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ได้แก่ หอวัฒนธรรมแม่สะเรียง หมู่บ้านกะเหรี่ยงพะมะลอ หมู่บ้านผาผ่า หมู่บ้านเลโค๊ะ ฯลฯ

1.4 เส้นทางล่องแม่น้ำสาละวิน เริ่มต้นจากที่ทำการอุทยานแห่งชาติสาละวิน โดยทางรถยนต์ถึงบ้านท่าตาฝั่ง ล่องเรือ และชมบ้านแม่สามแลบ ล่องต่อไปยังบ้านสบเมย เฉพาะเส้นทางนี้จัดโดยอุทยานแห่งชาติสาละวินร่วมกับชาวบ้าน

1.5 เส้นทางล่องน้ำสาละวิน จากแม่สามแลบขึ้นไปบ้านท่าตาฝั่ง หรืออาจลงมาถึงบ้านสบเมย (บ้านท่าตาฝั่ง มีสถานที่ทางประวัติศาสตร์น่าสนใจ เช่น โรงพัก (สถานีตำรวจภูธร) วัสดุโบราณ สนามบินญี่ปุ่น ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2)

1.6 เส้นทางล่องแพไม้ไผ่ หรือแพยางแม่น้ำเงา จากบ้านแม่หลุยสู่อุทยานแห่งชาติแม่เงา ระยะทางประมาณ 10 กิโลเมตร หรือผ่านอุทยานแห่งชาติไปสู่สบเงา เข้าสู่แม่น้ำยวม ตำบลสบเมย

1.7 สร้างจุดขาย “ปลาสาละวิน” ในแม่น้ำสาละวินและสาขามีพันธุ์ปลาประมาณ 200 ชนิด ชาวบ้านแถบลุ่มแม่น้ำสาละวินจับปลาเพื่อการบริโภค 70 ชนิดพันธุ์ แบ่งออกเป็น ปลาหนัง 22 ชนิด ปลาเกล็ด 48 ชนิด ปลาดังกล่าวแล้ว ได้แก่ ปลากม ปลาเพี้ย ปลาแซ่ ปลาหมูก่อ ปลากดหัวเสียบ (ปลาเก็ด) ปลาคะเพียน ปลาสะแงะ ปลากะโห้ ฯลฯ ปลาบางชนิด เช่น ปลากม มีจำหน่ายแพร่หลายในตลาดเทศบาลเมืองแม่สะเรียง และร้านอาหารในเมือง ราคาจำหน่ายในตลาดกิโลกรัมละ 150 - 200 บาท ราคาตัวละ 1,500 - 3,000 บาท

ปลาในแม่น้ำสาละวิน เป็นเอกลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นของแม่น้ำนานาชาติสายที่ 2 ของประเทศไทย จึงควรสร้างเป็น “จุดขาย” ด้วยการโฆษณา ประชาสัมพันธ์ จัดเทศกาล “กินปลาสาละวิน” ส่งเสริมการขาย (Sale Promotion) ด้วยการลด แลก แจก แถม ฯลฯ

1.8 สร้างจุดขาย ระบบนิเวศป่า ความหลากหลายทางชีวภาพ และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มแม่น้ำสาละวิน ระบบนิเวศป่าของกลุ่มแม่น้ำสาละวินมีเอกลักษณ์ของตัวเอง ทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรม การโฆษณา ประชาสัมพันธ์มีน้อย เมื่อเทียบกับเกาะสมุย เกาะช้าง ภูเก็ต ฯลฯ หรือแม้แต่ทุ่งบัวตอง ดอยแม่อูคอ และกะเหรี่ยงคอยาวเมืองแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 6.15 สร้างจุดขายปลาสาละวิน

ระบบนิเวศป่าสาละวิน ความหลากหลายทางชีวภาพและวัฒนธรรม อยู่ควบคู่และทำประโยชน์ให้แก่แผ่นดินไทยมาช้านาน มิใช่ “เพิ่งเกิดใหม่” ไม่ยั่งยืน ชั่วคราวบางฤดูกาล และไม่มีฐานประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมรองรับ”

การส่งเสริมการขายในปัจจุบัน กระทำเฉพาะส่วนอุทยานแห่งชาติ ส่วนอนุรักษ์สัตว์ป่า และแผนปฏิบัติการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังไม่เพียงพอ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

รูปที่ 6.16 กิจกรรมตัวอย่างการท่องเที่ยวเพื่ออนุรักษ์ป่า

1.9 สร้างจุดขายหมู่บ้าน ประวัติศาสตร์ ศิลปะ และวัฒนธรรม ชาวบ้านในเขตอำเภอแม่สะเรียง และสบเมย เกือบทุกตำบลประกอบอาชีพการเกษตรมากกว่าร้อยละ 90 และการท่องเที่ยวก็เกิดขึ้นเฉพาะฤดูหนาว (พฤศจิกายน - มกราคม) การส่งเสริมให้ชาวบ้านทำการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” และใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พร้อมๆ กับจัดที่พักแบบต่างๆ ในหมู่บ้าน พร้อมบริการอาหาร เครื่องดื่ม ของที่ระลึก การจัดทำเที่ยวในหมู่บ้านเพื่อศึกษาวัฒนธรรม สัมผัสธรรมชาติ จึงเป็นจุดขายอย่างหนึ่งในการกระจายรายได้สู่หมู่บ้าน

การท่องเที่ยวเข้ามาต้องผ่านเมือง ชาวเมืองได้รายได้อยู่แล้ว แต่ควรส่งเสริมการขายให้เข้าสู่หมู่บ้านบ้าง เพื่อให้เกิดการกระจายรายได้

หมู่บ้านที่ควรส่งเสริม ยกตัวอย่างเช่น บ้านเลโ๊ะ บ้านแม่สามแลบ บ้านท่าต้าฝั่ง บ้านสบเมย บ้านสบเงา บ้านอุมโละ บ้านถ้ำปลา บ้านแม่หลุย บ้านกองก่อย เป็นต้น

มาตรการอีกอย่างหนึ่ง คือ ใน 6 ตำบลของอำเภอสบเมย ควรมีหมู่บ้านประกอบธุรกิจท่องเที่ยวอย่างน้อยตำบลละ 2 - 4 หมู่บ้าน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมของพื้นที่ อย่างไรก็ตามปัญหาที่สำคัญของสบเมย คือ ขาดถนนซึ่งใช้ได้ตลอดปี

ในเขตอำเภอแม่สะเรียง 7 ตำบล ก็ควรสร้างหมู่บ้านท่องเที่ยว ตำบลละ 2 - 4 หมู่บ้าน สำหรับตำบลป่าแป๋ และตำบลเสาหิน อาจมีอุปสรรคในการเดินทางในฤดูฝน เพราะสภาพถนนยังไม่ได้มาตรฐาน คือไม่สามารถใช้ได้ตลอดปี

2. การสร้างจุดขายในเขตอำเภอแม่ลาน้อย

2.1 อำเภอแม่ลาน้อย ในทางด้านวัฒนธรรม มีชนเผ่าลัวะเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอนี้ กลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ เช่น กะเหรี่ยง ม้ง ก็มีบ้างเช่นเดียวกัน แต่ลัวะ คือ เอกลักษณ์ของแม่ลาน้อย หัตถกรรมพื้นบ้าน การทำนาแบบขั้นบันได ห่อผี และประเพณีต่าง ๆ ยังมีในหมู่บ้านลัวะ

รูปที่ 6.17 ลัวะแม่ลาน้อย

2.2 ในอำเภอแม่ลาน้อย และอำเภอแม่สะเรียง มีศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่ลาน้อย และศูนย์พัฒนาโครงการหลวงแม่สะเรียง เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านการเกษตรและการปลูกพืชผักเมืองหนาว

2.3 อำเภอแม่ลาน้อย มีถ้ำแก้วโกมล มีความแวววาวของผลึกแร่แคลไซต์สีขาวใสคล้ายเกล็ดน้ำแข็งตลอดอุโมงค์ภายในถ้ำ ในโลกมีเพียง 3 แห่ง เท่านั้น คือ ในประเทศออสเตรเลีย สาธารณรัฐประชาชนจีน และไทย

อย่างไรก็ตาม ถ้ำแก้วโกมล เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวางในปัจจุบันนี้ แต่มีนักท่องเที่ยวเฉพาะฤดูหนาวซึ่งค่อนข้างแออัด แต่ถ้ำเลือกท่องเที่ยวฤดูกาลอื่น ๆ บ้างก็จะระบายนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

3. การสร้างจุดขายในเขตอำเภอขุนยวม

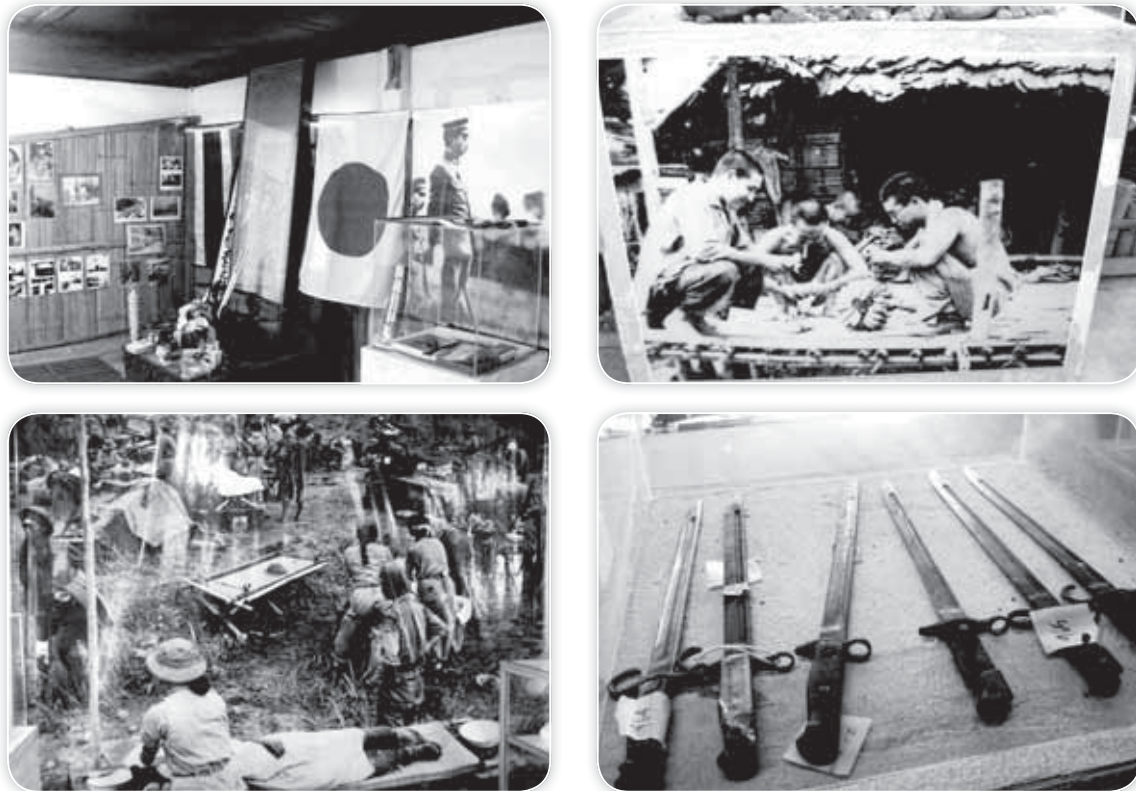
3.1 สร้างจุดขายเดิม คือ พุงบัวตอง น้ำตกแม่สุรินทร์ ชีวิตวัฒนธรรมของชนเผ่า และความหนาวเย็นของอากาศในฤดูหนาว รักษาทรัพยากรธรรมชาติและชีวิตวัฒนธรรมของชนเผ่าไว้ให้ได้มากที่สุด

3.2 ส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อรหว่างอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ จังหวัดเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางอุ๋ง และอำเภอขุนยวม โดยใช้เส้นทาง 1009 (จอมทอง - ดอยอินทนนท์) 1192 (ดอยอินทนนท์ - แม่แจ่ม) 1088 และ 1263 (แม่แจ่ม - ขุนยวม) เพราะเส้นทางเหล่านี้ผ่านระบบนิเวศป่าและความหลากหลายทางวัฒนธรรมของชนเผ่า

3.3 ส่งเสริมพัฒนาเส้นทางเดินทัพของญี่ปุ่นในสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 จากบ้านห้วยคั่นนุ่น ย่านวัดต่อแพ พิพิธภัณฑ์สงครามโลกครั้งที่ 2 ตลาดขุนยวม บ้านม้งปางอุ๋ง ศูนย์พัฒนาโครงการหลวงปางอุ๋ง บ้านแม่นาจร (เส้นทาง 1263 ผ่านป่าเข้าสู่บ้านห้วยตอง) บ้านกาด (เส้นทาง 1013) เข้าสู่ อำเภอสันป่าตอง จังหวัดเชียงใหม่ เส้นทางเส้นนี้เป็นเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และสัมผัสธรรมชาติ

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ในปัจจุบันนี้มีเส้นทางจากห้วยต้นนุ่น ผ่านอำเภอขุนยวม ถึงบ้านแม่นาจรแล้วอ้อมสู่ตลาดอำเภอแม่แจ่ม ไปยังอุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ แล้วลงสู่อำเภोजอมทองซึ่งเป็นเส้นทางที่อ้อม ถ้าสามารถตัดถนนจากบ้านแม่นาจร (อำเภอแม่แจ่ม) สู่บ้านห้วยตอง (อำเภอแม่วาง) ได้ก็จะทำให้การเดินทางเชื่อมต่อกันระหว่างเชียงใหม่ - แม่ฮ่องสอน สะดวกขึ้น และเกิดเส้นทางใหม่ ทำให้ประชาชนในเขตอำเภอขุนยวม อำเภอเมืองบางดาบถ สามารถเดินทางสู่เชียงใหม่สะดวกขึ้น โดยไม่ต้องเดินทางผ่านตลาดอำเภอแม่แจ่ม และเข้าสู่อำเภोजอมทอง

รูปที่ 6.18 พิพิธภัณฑสถานโลกครั้งที่ 2

3.4 สร้างจุดขายการเดินทางเข้าสู่ขุนยวมโดยใช้เส้นทางจอมทอง - ดอยอินทนนท์ (1009) และจากดอยอินทนนท์ผ่านเส้นทาง 1192, 1088 และ 1263 เข้าสู่อำเภอขุนยวม เส้นทางนี้ผ่านแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติและวัฒนธรรม

3.5 ชีวิต วัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ในอำเภอขุนยวม และโบราณสถาน โบราณวัตถุ เช่น วัดเจติย์ ในเขตอำเภอขุนยวม ก็เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งซึ่งส่งเสริมเป็นจุดขายได้

4. การสร้างจุดขายในเขตอำเภอปางมะผ้า

อำเภอปางมะผ้า เป็นเขตติดต่อกับอำเภอปาย ที่ว่าการอำเภอของทั้งสองห่างกันเพียง 5.3 กิโลเมตร ตามถนนหมายเลข 1095 ดังนั้นการแพร่กระจายของนักท่องเที่ยวจากปายซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้วเข้าสู่ปางมะผ้า ก็กระทำได้ง่าย และนักท่องเที่ยวจะชื่นชอบประทับใจในระยะยาว ถ้าปางมะผ้าจัดการท่องเที่ยวในแนวอนุรักษ์ “มาปางมะผ้า สัมผัสกับธรรมชาติ วัฒนธรรม อากาศหนาวเย็นในฤดูหนาว และความเขียวของระบบนิเวศป่าในฤดูฝน” แต่ต้องลดการเผาป่าในฤดูแล้ง

รูปที่ 6.19 สถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอปางมะผ้า

การสร้างจุดขายในเขตอำเภอปางมะผ้า ทำได้ดังนี้

4.1 สร้างจุดขายในเรื่องระบบถ้ำ ถ้ำที่ปางมะผ้ามีจำนวนมาก เช่น ถ้ำลอด ถ้ำแม่ละนา ถ้ำปะการัง ถ้ำเพชร ถ้ำไข่มุก ถ้ำผีแมน ถ้ำปางคาม ฯลฯ บางแห่งเป็นถ้ำน้ำลอด บางแห่งเป็นถ้ำบนภูเขา ต้องการสร้างทางเดินขึ้นอย่างปลอดภัย บางถ้ำเป็นหุบเหวลึก เช่น น้ำบ่อผี และหลายถ้ำมีโลงผีแมนหลายโลงอยู่ภายในเพิงผาของถ้ำ

รูปที่ 6.20 โลงผีแมน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากเอกลักษณ์เฉพาะตัวดังกล่าวแล้ว ปางมะผ้าสามารถส่งเสริมเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกได้ แต่ต้องมีการวางแผนอย่างรอบคอบ พัฒนาอย่างยั่งยืน มิใช่เอานักท่องเที่ยวและเงินตราเป็นเป้าหมายหลัก

ถึงเวลาแล้วที่ปางมะผ้า จะต้องสร้างถ้ำเป็นจุดขายระดับโลก หลังจากพัฒนาและค้นพบมาแล้ว ไม่น้อยกว่า 20 ปี มิใช่ส่งเสริมการขายเฉพาะถ้ำลอด ซึ่งประกอบด้วยถ้ำเสาหินหลวง ถ้ำตุ๊กตา และถ้ำผีแมน ในถ้ำอื่น ๆ เช่น ถ้ำผีแมน บ้านจำโป (กลุ่มชาติพันธุ์ลาหู่) มีหีบศพผีแมนใหญ่กว่ามากกว่าสมบูรณ์กว่าที่ถ้ำลอด นอกจากนี้ยังมีชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ของชุมชนลาหู่บ้านจำโป จัดที่พักการนำเที่ยวในพื้นที่ไว้บริการ แต่บ้านจำโปต้องปรับปรุงเรื่องความสะดวก

ถ้ำแม่ละนา ก็เป็นถ้ำที่มีน้ำไหลผ่านยาวประมาณ 12 กิโลเมตร ต้องใช้เวลาเดินทางไม่ต่ำกว่า 15 ชั่วโมง ชาวบ้านแม่ละนาก็จัดชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ไว้พร้อมรับนักท่องเที่ยว

รูปที่ 6.21 บ้านแม่ละนา

4.2 การสร้างจุดขายในการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษา ระบบนิเวศป่า ธรณีวิทยา และวัฒนธรรม ในเขตอำเภอปางมะผ้า ทั้งนี้เพราะปางมะผ้าเป็นถิ่นอาศัยของมนุษย์สมัยหิน ที่มีร่องรอยหลักฐานของฟอสซิล เครื่องใช้และหีบศพ ระบบนิเวศป่าในเขตภูเขาหินปูน ทำให้เกิดรอยแยก เปลือกโลกยุบตัว การกัดเซาะของน้ำ ของลม เกิดเป็นถ้ำน้ำลอด ถ้ำบนภูเขา และหุบเหวลึก เช่น น้ำบ่อผี ภูงูลาว (ลึก 16 เมตร)

รูปที่ 6.22 ภูงูลาว

พื้นที่ที่มีลักษณะของโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์ สมัยประวัติศาสตร์วิทยา ระบบนิเวศป่า และวัฒนธรรมดั้งเดิมของกลุ่มชาติพันธุ์ อยู่ผสมผสานกันจนถึงปัจจุบัน กลายเป็นสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว ซึ่งหาได้ยากในประเทศไทย นอกจาก “ปางมะผ้า” ซึ่งมีลักษณะผสมผสานดังกล่าวแล้ว

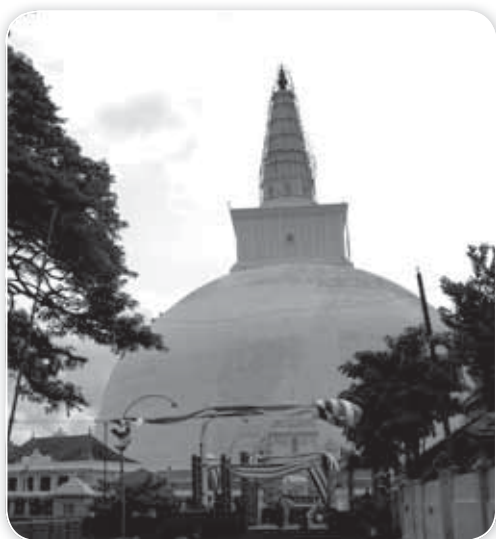
รูปที่ 6.23 ปางมะผ้า ดินแดนร้อยถ้ำและขุนเขา

5. การสร้างจุดขายในเขตอำเภอเมือง ทำได้ดังนี้

5.1 เน้นจุดขายเดิมในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอน หรือบริเวณพื้นที่เขตติดต่อกับเทศบาลเมือง โดยการเน้นประวัติศาสตร์ ศิลปะ โบราณสถาน โบราณวัตถุแบบพม่า - ไทยใหญ่ ในเขตวัดต่าง ๆ

อธิบายให้เห็นถึงการพัฒนาของธุรกิจไม้สักเขตลุ่มน้ำสาละวิน มีความสัมพันธ์อย่างไรกับการเปลี่ยนแปลงของเมืองแม่ฮ่องสอน การสร้างวัด การแพร่กระจายของกลุ่มชาติพันธุ์

อธิบายให้เห็นเอกลักษณ์ หรืออัตลักษณ์พุทธศิลป์ซึ่งมีพื้นฐานจากมอญเข้าสู่พม่าผสมผสานกับไทยใหญ่ ตกผลึกในเชิงรูปแบบและแนวคิด แตกต่างอย่างไร ระหว่างเถรวาทแบบมอญ กับเถรวาทแบบลังกาวงศ์ ซึ่งแพร่หลายในสุโขทัย กรุงศรีอยุธยา และล้านนาไทย พุทธศิลป์ลุ่มน้ำสาละวินแตกต่างกับพุทธศิลป์ลุ่มน้ำเจ้าพระยา ปิง วัง ยม น่าน อย่างไร

เจดีย์ทรงระฆังในลังกา

เจดีย์ทรงระฆังนครศรีธรรมราช

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

เจดีย์ทรงระฆังแบบมอญในกลุ่มน้ำสาละวิน

เจดีย์ทรงระฆังในกลุ่มน้ำเจ้าพระยา

รูปที่ 6.24 เปรียบเทียบเจดีย์ทรงระฆังในลัทธิเถรวาท

5.2 เน้นการท่องเที่ยวในเขตหมู่บ้านของตำบลซึ่งกำลังพัฒนาการคมนาคม เช่น ตำบลห้วยปูลิง ตำบลห้วยโป่ง ซึ่งมีทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมดั้งเดิม ควรแก่การศึกษา แต่ต้องพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ หรือหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5.3 ส่งเสริมการท่องเที่ยวในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีมากกว่า 130 โครงการ ดำเนินการมาตั้งแต่ พ.ศ. 2523 ประกอบด้วยศูนย์สำคัญ 6 ศูนย์ คือ ศูนย์ศิลปาชีพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ในพระบรมราชินูปถัมภ์ ศูนย์บริการและพัฒนาลุ่มน้ำปายตามพระราชดำริ ศูนย์บริการและพัฒนาที่สูงปางตองตามพระราชดำริ ศูนย์พัฒนาในสอยตามพระราชดำริ ศูนย์จัดหมู่บ้านรวมไทยตามพระราชดำริ และศูนย์ศึกษาและพัฒนาห้วยมะเขือส้มตามพระราชดำริ ศูนย์ฯ ดังกล่าวแล้วบางศูนย์ฯ ก็เป็นที่รู้จักกันดี แต่บางศูนย์ฯ ต้องโฆษณา ประชาสัมพันธ์มากกว่านี้ เพราะการท่องเที่ยวโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นการท่องเที่ยวเพื่อการศึกษาควบคู่กับความเพลิดเพลิน ผลจากการท่องเที่ยวจะได้พัฒนาคุณภาพของชีวิต สังคม และสิ่งแวดล้อมให้ดีขึ้น เพราะการท่องเที่ยวมิได้เกิดประโยชน์จากเงินตราเพียงอย่างเดียว

รูปที่ 6.25 ศูนย์บริการและพัฒนาที่สูงปางตองตามพระราชดำริ

6. การสร้างจุดขายในเขตอำเภอปาย

จากที่ราบลุ่มอันอุดมสมบูรณ์ของชุมชนชาวนาเขตลุ่มน้ำปายก่อน พ.ศ. 2525 หรือก่อนพัฒนาการท่องเที่ยว ปายคือแผ่นดินอันอุดมสมบูรณ์ของชาวผู้ซึ่งปลูกข้าว และนำข้าวเปลือกบรรทุกวัวต่าง แลกเปลี่ยนกับเมืองในเขตตำบลป่าแป๋ แล้วนำไปซื้อขายแลกเปลี่ยนกับปลาทะเล (ปลาเค็ม) เกลือ และสินค้าอื่น ๆ ที่เชียงใหม่ เพื่อนำมาขายในเขตตำบลป่าแป๋ และเมืองปายก่อน พ.ศ. 2515

ประวัติศาสตร์ การค้าขายต่างแดนของชาวเมืองปาย ยังคงจดจำในกลุ่มคนสูงอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป แต่อาจไม่เหลืออะไรไว้ สำหรับคนหนุ่มสาว และนักธุรกิจต่างแดน ซึ่งเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์ในเมืองปายยุคนี้ในด้านเศรษฐกิจจึงมิได้แตกต่างจากการตื่นทองของสหรัฐอเมริกาในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ที่ทุกคนมุ่งเข้าไปแสวงหาผลประโยชน์จากเมืองปายแต่ในด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ปายคือชุมชนเมืองโบราณที่มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องในประวัติศาสตร์ติดต่อกันมาเกือบ 700 ปี รากฐานของความเป็นชุมชนโบราณยังคงตกผลึกอยู่ในจิตใจของคนเมืองปาย แต่ก็อ่อนแอตามกระแสทุนนิยมและอำนาจรัฐจากส่วนกลาง จนสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองแต่ก็ยังตกผลึกอยู่ในกลุ่มน้ำปายส่วนน้อยที่นับวันจะแตกหน่อมากขึ้น

คนเมืองปายมิใช่คิด “รวมหัว” และชาตินิยมเฉพาะ “คนเมืองปาย” แต่ต้องประสานแนวร่วมกับนักปกครอง นักวิชาการ กลุ่มผู้สนใจหัวก้าวหน้าในการพัฒนา และสร้างจุดขายเมืองปายไปสู่ความยั่งยืน

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การพัฒนาโดยขึ้นอยู่กับรากฐานของประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและระบบนิเวศเดิม นี่คือ หลักการสำคัญของการพัฒนาที่ก้าวหน้าและยั่งยืน ผลผลิต (Tourism Supply) ที่เกิดขึ้นย่อม น่าประทับใจ มีเสน่ห์ กินได้ยาวนานกว่าสิ่งจลาจล ชุมชนได้ผลประโยชน์และยังคงความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งที่รักษาพื้นฐานเดิมไว้ได้

ปายไปไกลกว่าการสร้างจุดขายใหม่ ปายดังไปไกลทั่วโลก ปายดังจนกระทั่งคนไทยเริ่มรู้จักปาย หลัง พ.ศ. 2544 หรือหลังต่างชาติ 20 กว่าปี แล้วหลังไหลมาเทมาที่ขวปายอย่างต่อเนื่อง

ปายไม่ต้องสร้างจุดขายใหม่อีกแล้ว เพียงแต่รักษาจุดขายเดิมเอาไว้อย่างยั่งยืน แต่คำถามสำคัญ คือเอกลักษณ์ของปายอยู่ที่ไหน ควรทบทวนเอกลักษณ์ของปายหรือไม่ อากาศหนาวเย็น ภูเขา ป่าไม้ มีทุกอำเภอในแม่ฮ่องสอน สบเมย แม่สะเรียง มีแม่น้ำสาละวิน ระบบนิเวศป่าที่มีความหลากหลายทางชีวภาพ ทะเลหมอก น้ำตก ถ้าที่สวยงาม ปางมะผ้า มีถ้ำหลากหลายระดับโลก อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนมีโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พุทธศิลป์แบบพุกามโบราณ ซึ่งมีเอกลักษณ์และอัตลักษณ์

ปายอาจไปไกลเกินกว่ากลับมาทบทวนการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งสอดคล้องกับประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ระบบนิเวศและความยั่งยืนในระยะยาว อย่างไรก็ตาม คำตอบสุดท้ายอยู่ที่ “คนเมืองปาย” แต่ไม่ใช่คนที่เข้ามาเพียงแสวงหาผลประโยชน์

รูปที่ 6.26 แหล่งท่องเที่ยวเมืองปาย

7. บทสรุปกลยุทธ์ส่งเสริมการตลาดในแม่ฮ่องสอนหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ต้องร่วมกันสร้างเครื่องมือในการส่งเสริมการตลาด (Promotion Tools) เช่น การโฆษณาผ่านสื่อสารมวลชนทั่วประเทศ จัดทำใบปลิว แผ่นพับ การจัดเทศกาลท่องเที่ยว การเสนอส่วนลด การเสนอของแถม การชิงโชค การประชาสัมพันธ์ในระยะแรก ระยะต่อมาชุมชนต้องเข้ามาจัดการด้วยตนเองจึงเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

กลยุทธ์ด้านการติดตามและประเมินผล

แนวทางดำเนินการ

1. จัดทำฐานข้อมูล เพื่อให้การตัดสินใจพัฒนาและจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตั้งบนพื้นฐานของข้อมูลที่ถูกต้องและทันสมัย
2. พัฒนาระบบและกลไกติดตาม ตรวจสอบผลกระทบจากการท่องเที่ยวต่อสิ่งแวดล้อม สังคม และเศรษฐกิจ และจัดทำรายงานสถานการณ์หรือสถานภาพสิ่งแวดล้อม สังคมและเศรษฐกิจทุก ๆ 3 ปี
3. จัดตั้งอาสาสมัครติดตามตรวจสอบสถานภาพของทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคมของพื้นที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการแจ้งเตือนในเบื้องต้น
4. ดำเนินการติดตามตรวจสอบแนวโน้มความเป็นไป และความก้าวหน้าในการพัฒนา โดยคณะกรรมการประเมินผลอิสระ

บทสรุป

จากการพัฒนาของการท่องเที่ยวเขตลุ่มน้ำสาละวิน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ซึ่งเริ่มต้นประมาณ พ.ศ. 2520 ด้วยกิจกรรมการท่องเที่ยวแบบเดินป่า จัดที่พักแบบเรือนขนาดเล็กในชุมชน จัดเป็นธุรกิจขนาดเล็กด้านการท่องเที่ยวเสริมอาชีพประจำ

การขยายตัวของเศรษฐกิจโลกและเศรษฐกิจไทยในต้นทศวรรษที่ 2540 ทำให้ปาย และอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอนขยายบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว (Tourism Supply) อย่างรวดเร็ว แต่ความต้องการด้านการท่องเที่ยว (Tourism Demand) ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีเพียงเฉพาะฤดูหนาว คือ ปีละ 3 เดือน ธุรกิจการโรงแรมขนาดใหญ่ในอำเภอเมือง แม่ฮ่องสอน จึงประสบความล้มเหลว และเกิดการปรับตัวเป็นธุรกิจขนาดเล็ก สำหรับอำเภอปาย ระยะแรก พ.ศ. 2520 - 2544 ยังมีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศเข้ามามากที่สุด ในฤดูหนาว แต่ก็มีนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศตลอดปี จึงทำให้ธุรกิจการท่องเที่ยวขนาดเล็กในเมืองปายอยู่ได้ในท่ามกลางวัฒนธรรมเก่าและธรรมชาติยังไม่ถูกทำลาย

หลัง พ.ศ. 2544 นักท่องเที่ยวชาวไทยเกิดกระแส “เห่อเมืองปาย” ทุกคนอยากไปเที่ยวปาย แต่ก็ไปมากเพียงฤดูหนาวเท่านั้น การกว้านซื้อที่ดินจากชาวบ้าน การขยายธุรกิจขนาดใหญ่เกิดขึ้นเพราะอำนาจเงินของนายทุนภายนอกชุมชนปาย

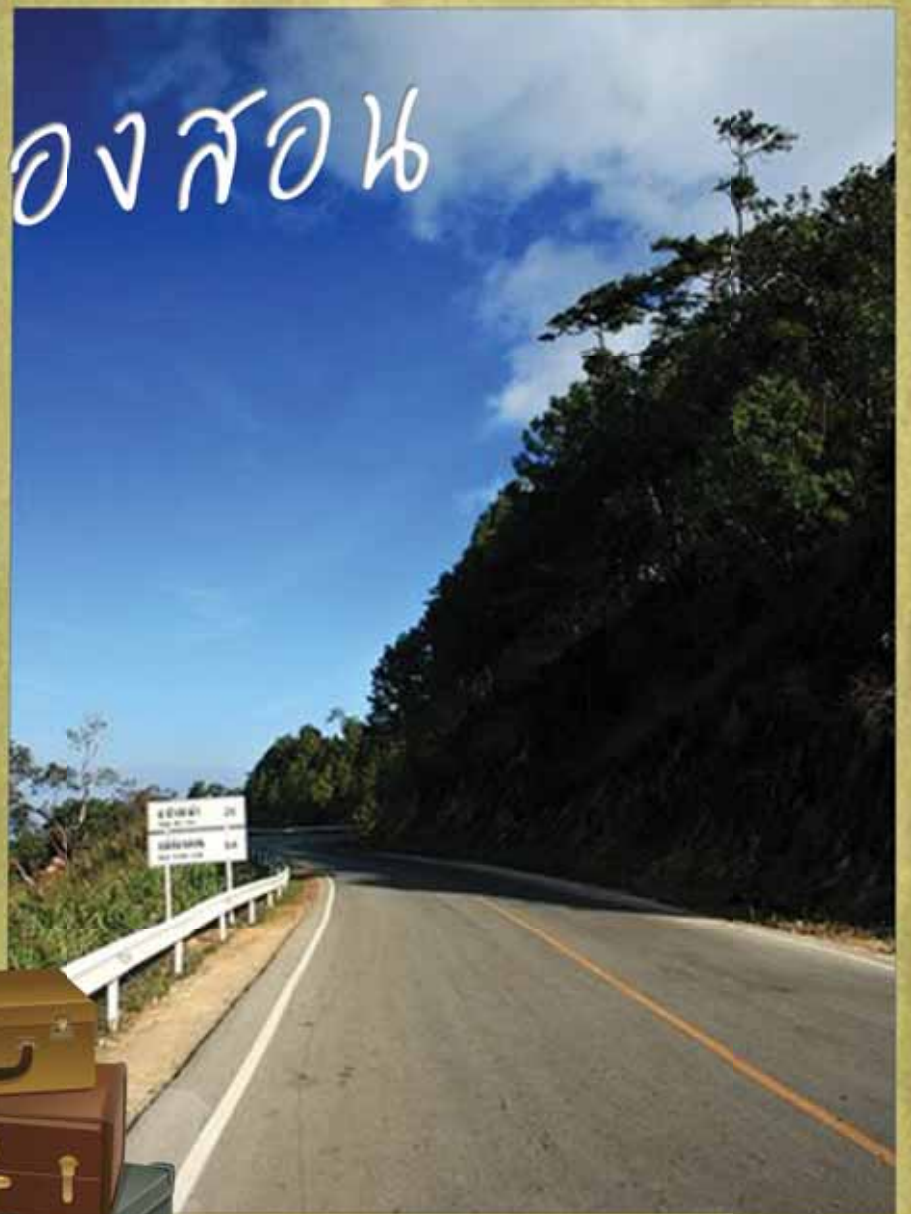
- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

บทเรียนที่สรุปได้ คือ นักท่องเที่ยวมาจากทั่วจังหวัดแม่ฮ่องสอน เฉพาะฤดูหนาว ปีละ 2 - 3 เดือนเท่านั้น คนเมืองปาย และชุมชนชาวบ้านแม่ฮ่องสอน ควรประกอบอาชีพ 2 ทาง ในสภาวะการท่องเที่ยวปีละ 2 - 3 เดือน คือ ประกอบอาชีพการท่องเที่ยวเป็นรายได้เสริม แล้วทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ ใช้หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพ หรือชาวบ้านมีความพร้อมเพียงพอแล้วที่จะกระโดดเข้าสู่เศรษฐกิจทุนนิยม นี่ก็ทางเลือกโดยใช้หลักเหตุผล ความพอประมาณ และภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (ข้างขึ้น ไม่ขึ้นตามข้าง) บนพื้นฐานของความรู้คุณธรรม นี่ก็แนวทางไปสู่ความมั่นคง ยั่งยืน ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

รูปที่ 6.27 รูปแผนภูมิปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

แม่ฮ่องสอน

บทที่ 7

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทที่ 7

บทสรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทสรุป

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาภูมิหลังแหล่งท่องเที่ยว วิเคราะห์ และเสนอกลยุทธ์เพื่อวางแผนทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของจังหวัดแม่ฮ่องสอนในรูปแบบของการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง

การดำเนินการวิจัย ระเบียบการวิจัยใช้วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ และการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกัน ทั้ง 2 อย่าง ข้อมูลเชิงปริมาณได้จากแบบสอบถามการประเมินค่าความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเจาะลึกในเขตอำเภอปาย ข้อมูลเชิงคุณภาพเกิดจากประสบการณ์ตรงของผู้วิจัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 จนถึงปัจจุบัน บางปี (พ.ศ. 2549 - 2552) ได้อยู่ประจำที่จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพ ด้วยวิธีการต่าง ๆ จนครบทุกพื้นที่กลุ่มตัวอย่างของ 7 อำเภอ โดยการสำรวจด้วยตัวเอง จากประสบการณ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2549 จนถึงปัจจุบัน หลาย ๆ ครั้ง ประกอบกับการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าด้านข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการศึกษาเอกสารก่อนการเสนอข้อมูลเชิงพรรณนาวิเคราะห์ มีรูปภาพ แผนภูมิ แผนที่ ตาราง และข้อมูลเชิงปริมาณประกอบเพื่อตอบวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้อย่างมีความเชื่อมั่น

ผลของการวิจัย

การศึกษภูมิหลังและบริบทของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ค้นพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนในปัจจุบันมีมนุษย์อยู่อาศัยตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ หรือยุคที่ไม่จารึกเหตุการณ์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

ยุคประวัติศาสตร์ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน เริ่มต้นพร้อมกับอาณาจักรล้านนาศูนย์กลางที่เชียงใหม่ (พ.ศ. 1839 - 2101) หรือประมาณ 700 กว่าปีล่วงมาแล้ว หลักฐานความโยงใยทางประวัติศาสตร์ ระหว่างเชียงใหม่กับเมืองยวมได้ (อำเภอแม่สะเรียง) เวียงเหนือ (อำเภอปาย) ได้ปรากฏเด่นชัดในสมัยพระเจ้าติโลกราช (พ.ศ. 1984 - 2030) หรือก่อนหน้านั้น ตั้งแต่สมัยพระเจ้าแสนภู (พ.ศ. 1868 - 1877) สำหรับเมืองปาย พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ได้ดำเนินการมาอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งเริ่มต้นเกิดจังหวัดแม่ฮ่องสอนที่แขวงม่วยต่อในเขตเทศบาลเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมแม่ฮ่องสอนมีเมืองโบราณ ประกอบด้วยโบราณสถาน และโบราณวัตถุที่ตำบลเวียงเหนืออำเภอปาย ที่เมืองยวมได้อำเภอแม่สะเรียง เส้นทางเดินทัพระหว่างเชียงใหม่ผ่านปาย หรือแม่สะเรียงเข้าสู่พม่า เส้นทางค้าขายของพ่อค้าวัวต่าง ม้าต่าง เส้นทางเดินเรือในเขตลุ่มน้ำปาย ลุ่มน้ำเส้นทางเดินทัพลุ่มน้ำยวม และเส้นทางถอยทัพของญี่ปุ่นสมัยสงครามโลกครั้งที่ 2 ฯลฯ

ในด้านวัฒนธรรม จังหวัดแม่ฮ่องสอน มีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์เหมือนจังหวัดอื่น ๆ ในภาคเหนือตอนบน แต่แตกต่างและเกิดความน่าประทับใจกว่าจังหวัดอื่น ๆ เพราะกลุ่มชาติพันธุ์ของแม่ฮ่องสอนห่างไกลการคมนาคมและการสื่อสาร จึงเป็นสาเหตุหนึ่งทำให้รักษาวัฒนธรรมเก่าไว้ได้ นอกจากนี้ยังมีไทยใหญ่มากกว่าจังหวัดอื่น ๆ ในประเทศไทย

กลุ่มชาติพันธุ์ ได้สร้างศิลปวัฒนธรรมไว้ควบคู่กับชีวิตวัฒนธรรมทั่วทุกอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตามกลุ่มชาติพันธุ์ของตนเอง

กลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ สร้างศิลปวัฒนธรรมแบบพระพุทธรูป เจดีย์ วิหาร จิตรกรรม วรรณกรรม การแต่งกาย ที่เป็นเอกลักษณ์ในเขตอำเภอเมือง อำเภอขุนยวม อำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย และอำเภออื่น ๆ อีกเล็กน้อย

กลุ่มชาติพันธุ์ กะเหรี่ยง มีอยู่ทุกอำเภอในจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเป็นเอกลักษณ์ของอำเภอสบเมย

กลุ่มชาติพันธุ์ล้าหู่ เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอปางมะผ้า

กลุ่มชาติพันธุ์ลีซู เป็นเอกลักษณ์ของอำเภอปาย

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมดังกล่าวแล้ว จึงทำให้แม่ฮ่องสอนเกิดอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ที่แตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ

ทรัพยากรการท่องเที่ยวทางธรรมชาติ กลุ่มน้ำสาละวินก่อให้เกิดระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพ มีอุทยานแห่งชาติที่สำคัญ เช่น อุทยานแห่งชาติน้ำตกแม่สุรินทร์ อุทยานแห่งชาติสาละวิน และอุทยานแห่งชาติแม่เงา แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติยังประกอบด้วย น้ำตก น้ำพุร้อน แก่งในแม่น้ำ ถ้ำซึ่งมีหินงอกหินย้อยสวยงามบางถ้ำมีโลงผีแมน และถ้ำธารไหลตลอดภายในถ้ำ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำจัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวระดับโลกของอำเภอปางมะผ้า

จากการวิเคราะห์ (SWOT) เรื่องการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอนเกี่ยวกับเรื่อง

- ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- การมีส่วนร่วมของชุมชน
- ปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก
- นักท่องเที่ยว
- นโยบายของรัฐ
- การส่งเสริมการตลาด

การวิเคราะห์ในเรื่องดังกล่าวแล้ว พบจุดแข็ง และโอกาสมากกว่าจุดอ่อนและอุปสรรค ทั้งจุดอ่อน และอุปสรรคก็สามารถแก้ไขได้ถ้ายึดหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และทฤษฎีใหม่

จังหวัดแม่ฮ่องสอนมีข้อแตกต่างจากจังหวัดอื่น ๆ ในลักษณะของภูมิหลังและบริบท ดังนั้นการพัฒนาการท่องเที่ยวก็ต้องดำเนินการอย่างมีเอกลักษณ์ของตนเอง

ผลการวิจัยพบว่า ธุรกิจการท่องเที่ยวของอำเภอปายแตกต่างจากอำเภออื่น ๆ เพราะเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่รู้จักกันดีทั่วโลก เป็นจุดหมายปลายทางหนึ่งของนักท่องเที่ยวระหว่างประเทศ ปายจึงเป็นเมืองที่มีสิ่งอำนวยความสะดวกทางด้านการท่องเที่ยว เช่น ที่พัก ร้านอาหาร สถานบริการอื่น ๆ ด้านการท่องเที่ยวมากกว่าอำเภออื่น ๆ แต่ก็เหมือนกัน คือ มีนักท่องเที่ยวหนาแน่นเฉพาะฤดูหนาว แต่ส่วนต่างมีบ้าง คือ ปายมีนักท่องเที่ยวต่างชาติเดินทางท่องเที่ยวตลอดปีอย่างเบาบาง แต่ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กดำรงอยู่ได้ภายใต้ชุมชนของพื้นฐานการเกษตร

นักท่องเที่ยวต่างชาติ ต้องการให้เมืองปายลดปัญหาเรื่องสิ่งแวดล้อม เช่น ขยะ การเผาป่า ปรับปรุงเรื่องสาธารณสุข อนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรม คนเมืองปายมีมิตรไมตรีที่ดีในการต้อนรับนักท่องเที่ยว ปายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่น่าประทับใจ และต้องการกลับมาเที่ยวปายอีก ขอเพียงแต่ปายรักษามรดก และวัฒนธรรมเดิมไว้ให้นานที่สุด

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลการท่องเที่ยวจังหวัดแม่ฮ่องสอน และเจาะลึกเฉพาะอำเภอปาย ได้เสนอแนวทางการปฏิบัติหรือกลยุทธ์ไว้ 8 ประการ ดังนี้

- กลยุทธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว
- กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน
- กลยุทธ์สร้างผู้ประกอบการ
- กลยุทธ์สร้างปัจจัยพื้นฐานทางการผลิต และสิ่งอำนวยความสะดวก
- กลยุทธ์จัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ
- กลยุทธ์นโยบายภาครัฐ
- กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด
- กลยุทธ์ด้านการติดตามและประเมินผล

ในแต่ละกลยุทธ์มีแนวทางการดำเนินการดังนี้

- กลยุทธ์ทรัพยากรการท่องเที่ยว ให้มีการปรับปรุงแก้ไขประวัติศาสตร์เมืองแม่ฮ่องสอน พัฒนาเมืองโบราณในเขตอำเภอแม่สะเรียง อำเภอปาย ส่งเสริมการท่องเที่ยววัดที่มีศิลปะแบบมอญ พม่า ไทยใหญ่ พื้นฟูประเพณีของแต่ละอำเภอ แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติต้องรักษาพื้นที่สีเขียว และความหลากหลายทางชีวภาพไว้ให้ได้มากที่สุดควบคู่กับการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พื้นฟูระบบนิเวศให้สมบูรณ์ ส่งเสริมภูมิปัญญาชาวบ้าน และให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

- กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชุมชน การวางแผนการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ควรใช้แนวทางตามหลักการและทฤษฎี คือ ให้ผู้มีส่วนได้เสียทั้งภาคราชการ เอกชน ชุมชนในท้องถิ่น นักวิชาการ ฯลฯ เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนอย่างมีกระบวนการต่อเนื่อง สนับสนุนการจัดตั้งเครือข่ายทั้งแนวดิ่งและแนวนอนเพื่อโยงใยชุมชนต่อชุมชนและจากชุมชนออกสู่เมืองและประเทศ

- กลยุทธ์การสร้างผู้ประกอบการ การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน มีหลักการแตกต่างจากการท่องเที่ยวแบบมวลชน ดังนั้นการให้ความรู้ ความเข้าใจแก่ผู้ประกอบการ ชุมชน และนักท่องเที่ยว จึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเดินทางไปสู่เป้าหมาย

- กลยุทธ์การสร้างปัจจัยพื้นฐานในการผลิตและสิ่งอำนวยความสะดวก การสร้างถนนให้ใช้ได้ทุกฤดูกาลในการเข้าสู่ชุมชนและแหล่งท่องเที่ยว การพัฒนาระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา การสร้างที่พัก ร้านอาหาร ห้องน้ำ ให้อยู่ในระดับมาตรฐานถึงแม้ว่ามีขนาดเล็ก

- กลยุทธ์ในการจัดหานักท่องเที่ยวเชิงคุณภาพ ระบบการตลาดต้องประกาศจุดยืนให้เด่นชัดว่าแม่ฮ่องสอน หรือเขตลุ่มน้ำสาละวินเป็นแหล่งท่องเที่ยวสีเขียวเขตอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม ดังนั้นจึงขอความร่วมมือจากนักท่องเที่ยวในการปฏิบัติตามกลยุทธ์ของพื้นที่ อย่างไรก็ตามชุมชนควรปฏิบัติเป็นตัวอย่างด้วย

- กลยุทธ์นโยบายภาครัฐ นโยบายภาครัฐต้องปฏิบัติตามพระราชบัญญัตินโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551 ในเรื่อง “สนับสนุนให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน” จัดให้มี “คณะกรรมการพัฒนาการท่องเที่ยว” ประจำแต่ละเขต ให้ความรู้ความเข้าใจแก่องค์กรส่วนท้องถิ่นในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

- กลยุทธ์ส่งเสริมการตลาด ใช้หลักของส่วนผสมการตลาด เพื่อสร้างจุดขายอันเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละพื้นที่ในแต่ละอำเภอซึ่งแตกต่างกัน เช่น ปางมะผ้าส่งเสริมการท่องเที่ยวถ้ำ และวัฒนธรรมล้าหู่ สบเมย

ส่งเสริมการท่องเที่ยวระบบนิเวศป่าสาละวิน และวัฒนธรรมกะเหรี่ยง ขุนยวมส่งเสริมเส้นทางท่องเที่ยวเชื่อมต่อกับอำเภอแม่แจ่ม อุทยานแห่งชาติดอยอินทนนท์ เส้นทางเดินทัพของญี่ปุ่น ดอยแม่อูคอ และกลุ่มชาติพันธุ์ไทยใหญ่ กะเหรี่ยง ม้ง

• กลยุทธ์ด้านการติดตามและประเมินผล การจัดทำฐานข้อมูล การจัดการวางแผน และการประเมินผลมีความสำคัญอย่างยิ่งในความสำเร็จของผลงาน ดังนั้นต้องใช้กลยุทธ์ในการติดตามและประเมินผลกับกลยุทธ์ทุก ๆ ข้อดังกล่าวมาแล้ว

อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยค้นพบว่า จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นเมืองท่องเที่ยวที่มีทรัพยากรการท่องเที่ยวทั้งด้านธรรมชาติและวัฒนธรรมหลากหลายน่าประทับใจเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีอัตลักษณ์ของตนเองเทียบเท่าระดับนานาชาติได้ในบางแหล่งท่องเที่ยว เช่น ระบบนิเวศป่าลุ่มน้ำสาละวิน ระบบถ้ำของจังหวัดแม่ฮ่องสอน และความสวยงามของภูมิประเทศซึ่งสอดคล้องกับภูมิอากาศในฤดูหนาว

ความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และวัฒนธรรมมีความเป็นอัตลักษณ์ของจังหวัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวได้ระดับประเทศไม่ใช่ระดับนานาชาติ เพราะวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ได้ปรับตัวแปรเปลี่ยนจากเดิมจนทำให้ไม่มีจุดเด่นระดับนานาชาติ

การท่องเที่ยวทุก ๆ อำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีเฉพาะฤดูหนาวซึ่งเกิดจากความน่าประทับใจของภูมิอากาศกลมกลืนกับภูมิประเทศและวัฒนธรรมของชุมชน ปายเป็นอำเภอที่มีการท่องเที่ยวหนาแน่นที่สุด แต่ก็เบาบางในฤดูร้อนและฤดูฝน ดังนั้นทุกอำเภอของจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีนักท่องเที่ยวปีละ 3 เดือน คือ พฤศจิกายน ธันวาคม และมกราคม นอกจากเดือนดังกล่าวแล้วนักท่องเที่ยวเบาบาง

การท่องเที่ยวในแม่ฮ่องสอนขาดระบบการขนส่งที่รวดเร็ว สะดวกสบาย ขาดระบบสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า ประปา มีมลภาวะจากการเผาป่า เผาขยะ การทิ้งขยะ และขาดระบบห้องน้ำสาธารณะในแหล่งท่องเที่ยวถนนคนเดิน

การวางแผนการท่องเที่ยว ควรให้ชุมชนมีส่วนร่วมมากกว่านี้ และควรส่งเสริมการตลาดในด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน และเลือกกลุ่มเป้าหมายของนักท่องเที่ยวที่มีคุณภาพ (The Drifter Tourists)

ผลการวิจัยดังกล่าวแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของอุดร วงศ์ทับทิมและคณะ (2545) สมศักดิ์ คงแดง (2547) ชูสิทธิ์ ชูชาติและคณะ (2550) ชูสิทธิ์ ชูชาติ และคณะ (2551) ในเรื่องปัญหาที่เกิดขึ้นจากการท่องเที่ยวและข้อเสนอแนะในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้ชุมชนมีส่วนร่วมและรับผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว การพัฒนาการท่องเที่ยวต้องกระทำควบคู่กับการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรม

นอกจากนี้งานวิจัยดังกล่าวแล้ว นอกจากเสนอว่าให้แม่ฮ่องสอนจัดการท่องเที่ยวอย่างอนุรักษ์แล้วยังเสนอต่อไปว่าชุมชนแม่ฮ่องสอนควรยึดการเกษตรเป็นอาชีพหลัก การท่องเที่ยวเป็นเพียงอาชีพเสริม หรืออาชีพรองเท่านั้น

แนวคิดในเรื่อง การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ทฤษฎีใหม่ เมื่อประยุกต์และผนวกร่วมกันแล้วกลายเป็นการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จึงเหมาะสมกับการท่องเที่ยวในสังคมชาวนาของจังหวัดแม่ฮ่องสอนซึ่งมีการท่องเที่ยวบางฤดูกาล สอดคล้องกับบริบทของสังคมตามผลของการวิจัยเรื่องนี้ แต่ขาดความรู้ ความเข้าใจ ตลอดจนความเชื่อมั่นในเรื่อง การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงอาจเป็นปัญหาสำคัญในการขับเคลื่อนแนวคิดดังกล่าวแล้วของผู้มีส่วนได้เสีย

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิดิเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผลการวิจัยของนันทปราชญ์ นันทวิวัฒน์กุล และเกียร ไขบัวกลิ่น (2550) สถาบันเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน (NICE) มหาวิทยาลัยนเรศวร สถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย (2552) ได้วิจัยเกี่ยวกับการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในชุมชนและการบริหารวิสาหกิจชุมชน ผลการวิจัยปรากฏว่า เมื่อได้รับการส่งเสริมความรู้ในเรื่องปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแล้ว สอดคล้องกับภูมิหลังและบริบทของชาวบ้านในชุมชน ชาวบ้านสามารถตอบสนองแนวทางปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงได้ระดับดี และส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งในชุมชน ความเข้มแข็งในชุมชน คือ 3 ห่วง อันประกอบด้วย พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน และ 2 เงื่อนไข คือความรู้คู่คุณธรรมในการนำสังคมไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างกลมกลืน มั่นคง และยั่งยืน

วินัย โสมดี และคณะ (2553) และอัญชลี โสมดี และคณะ (2553) ได้วิจัยเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้าน ออกแบบผลิตภัณฑ์ ผลการวิจัยค้นพบว่า ชาวบ้านสามารถใช้วัสดุในท้องถิ่น ภูมิปัญญาเดิมผนวกกับเทคโนโลยีใหม่ สามารถสร้างนวัตกรรม หรือผลิตภัณฑ์ใหม่ ได้อย่างสวยงาม กลมกลืน

จากงานวิจัยค้นพบว่า ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ และกลุ่มคนเหล่านี้ได้สร้างศิลปะต่าง ๆ โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น หรือจัดหาจากภายนอกเป็นส่วนประกอบ ใช้ภูมิปัญญาเดิม ผสมผสานกับเทคโนโลยีใหม่สร้างผลผลิตระดับ 4 ดาว 5 ดาว เช่น เครื่องจักสานบ้านเลโคะ สิ่งทอของกลุ่มชาติพันธุ์ สิ่งเหล่านี้สอดคล้องกับหลักการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

จังหวัดแม่ฮ่องสอน ถึงแม้มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติระดับโลก หรือระดับนานาชาติ ได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวประเภทถ้ำ เขตอำเภอปางมะผ้า แม่ลาน้อย และอำเภอสบเมย มีจุดเด่นในเรื่องระบบนิเวศป่า และความหลากหลายทางชีวภาพเขตลุ่มน้ำสาละวิน มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแตกต่างและเกิดอัตลักษณ์ของตนเอง เรื่องนี้เป็นจุดแข็ง และโอกาส แต่จุดอ่อนในเรื่อง การทำลายทรัพยากรธรรมชาติ และการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรม หน่วยงานของรัฐส่งเสริมและดูแลไม่ทั่วถึง การบุกรุกทำลายของกลุ่มนักลงทุน และชาวบ้านนี้คือ “มอดกัดกินเนื้อไม้”

สภาพภูมิประเทศประกอบด้วยป่าไม้และภูเขา ขาดการคมนาคมที่สะดวก สบาย รวดเร็ว ถนนรถยนต์เชื่อมระหว่างจังหวัดใช้ได้ตลอดปี แต่ถนนเชื่อมแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบางแห่งใช้ได้เฉพาะฤดูแล้ง หรือบางแห่งขาดแคลนถนน

นโยบายไม่แน่นอนของการขนส่งทางอากาศ ซึ่งเปลี่ยนแปลงไปตามฤดูกาลและระบบการบริหารส่งผลกระทบต่อการเดินทางท่องเที่ยวที่สะดวกสบายและรวดเร็ว

ภูมิหลัง บริบทของพื้นที่และชุมชนยึดมั่นอยู่กับสังคมการเกษตร รายได้หลักของจังหวัดขึ้นอยู่กับ การเกษตร ประชาชนในชุมชนขาดความรู้ด้านการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน การขยายตัวด้านการท่องเที่ยวทำให้ประชาชนขายพื้นที่ซึ่งเป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรให้แก่เกษตรกร

นอกจากปัญหาอุปสรรคด้านการขนส่งแล้ว ภูมิอากาศ เช่น อุทกภัยในฤดูฝน ความแห้งแล้งและหมอกควันในฤดูร้อน สิ่งเหล่านี้เป็นอุปสรรคต่อการท่องเที่ยวตลอดปี

ดังนั้นแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน รวมทั้งอำเภอปายด้วยควรใช้หลักการท่องเที่ยวในมิดิเศรษฐกิจพอเพียงซึ่งเกิดจากการผสมผสานแนวคิดในการพัฒนาอย่างยั่งยืน (Blackburn, 2007) การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sloan, Legrand and Chen, 2009) ตามหลักการของสหประชาชาติ และองค์การท่องเที่ยวโลกผสมผสานกับปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงและทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้งนี้ เพราะผลิตภัณฑ์มวลรวมจังหวัดแม่ฮ่องสอนอันดับ 1 เกิดจากสาขาการเกษตรและการป่าไม้ ประชาชน

ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร พื้นที่ร้อยละ 88.02 เป็นพื้นที่ป่าไม้ การท่องเที่ยวมีเพียงฤดูหนาวปีละ 2 - 3 เดือน จึงเหมาะสมอย่างยิ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งนี้เพื่อความอยู่รอดของชุมชนรากหญ้า ซึ่งเป็นชุมชนส่วนใหญ่ของจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ข้อเสนอแนะ

1. หลักการของสหประชาชาติ องค์การท่องเที่ยวโลกและองค์การอื่น ๆ ในเครือข่ายการท่องเที่ยวระหว่างประเทศ กำหนดนโยบายให้ทุกประเทศพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนให้เกิดความสมดุลระหว่างเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

การท่องเที่ยวต้องก่อให้เกิดการอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมเกิดจากจ้างงาน การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น

การท่องเที่ยว (Tourism) เป็นศาสตร์สาขาหนึ่งซึ่งต้องอาศัยการศึกษาการแสวงหาความรู้มีใช้ นักคิดตามใจชอบ ดังนั้น ผู้มีส่วนได้เสียทางด้านการท่องเที่ยวต้องแสวงหาความรู้ และพัฒนาการท่องเที่ยวบนพื้นฐานขององค์ความรู้

2. ผู้บริหารต้องนำผลงานวิจัยหลาย ๆ เรื่องมาเป็นแนวทางในการวางแผนพัฒนาการท่องเที่ยว โดยยินยอมให้ผู้มีส่วนได้เสีย ภาคราชการ ภาคเอกชน ชาวบ้าน นักวิชาการ สื่อมวลชน ฯลฯ ร่วมกันวางแผนการทำงาน และติดตามผลงาน

3. เน้นการวางแผนการท่องเที่ยวให้เกิดประโยชน์แก่ชุมชนท้องถิ่นในมากที่สุด และวางแผนการป้องกันการพังทลายของชุมชนท้องถิ่นอันเกิดจากการพัฒนาการท่องเที่ยว

4. ส่งเสริมให้การศึกษาแก่ชาวบ้านในเรื่องการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน หรือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง เพราะการท่องเที่ยวชนิดนี้ทำควบคู่กับการเกษตรแบบผสมผสานทำให้ชาวบ้านมีรายได้ตลอดปี

5. ถ้าจังหวัดแม่ฮ่องสอน ยังประสบปัญหาการขนส่งทั้งทางบก และทางอากาศ ภัยธรรมชาติในฤดูฝน และความร้อนหมอกควันจากการเผาป่าในฤดูแล้ง นักท่องเที่ยวไม่สามารถเดินทางได้ตลอดปี การประกอบธุรกิจการท่องเที่ยวของแม่ฮ่องสอน ควรจัดทำธุรกิจขนาดเล็ก หรือขนาดกลาง แต่มีมาตรฐานระดับสากล และประกอบธุรกิจด้านอื่นควบคู่กับการท่องเที่ยว

6. องค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และประชาชนในท้องถิ่นควรมีบทบาทในการวางแผนการท่องเที่ยว เพราะกระทบโดยตรงต่อชีวิตความเป็นอยู่ของคนในชุมชน

7. ควรมีการวิจัยทางด้านการตลาดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดแม่ฮ่องสอน เพราะสถานที่ท่องเที่ยวบางแห่งน่าประทับใจแต่ขาดการส่งเสริมการตลาด

8. ควรมีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) ด้านการท่องเที่ยวกับชุมชนอย่างต่อเนื่องระยะยาว 2 - 5 ปี เพื่อให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งในการพัฒนาการท่องเที่ยว พื้นที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการต้องกระทำทั้งในชุมชนเมืองและท้องถิ่น

9. ควรมีการทำการวิจัยเชิงประเมินผลอย่างต่อเนื่องและรอบด้าน เพื่อทราบความคาดหวังของนักท่องเที่ยวประชาชนในท้องถิ่นและผู้ประกอบการเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

•• บรรณานุกรม ••

ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. การเป็นสมัยใหม่กับแนวคิดชุมชน. กรุงเทพฯ : เคล็ดไทย, 2553.

_____ จากประวัติศาสตร์หมู่บ้านสู่ทฤษฎีสองระบบ. สถาบันราชภัฏสุรินทร์, 2544.

_____ แนวคิดเศรษฐกิจชุมชนข้อเสนอทางทฤษฎีในบริบทต่างสังคม. กรุงเทพฯ : สร้างสรรค์, 2548.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทฤษฎีใหม่ : มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด. กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายการศึกษา, 2541.

ฐลัทธิต์ ชูชาติ. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าและระบบนิเวศเพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย.

ทุนอุดหนุนการวิจัยคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2538.

_____ โครงการสำรวจที่พักประเภทเกสต์เฮาส์ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน. ทุนอุดหนุนการวิจัยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. สถาบันราชภัฏเชียงใหม่, 2545.

_____ พ่อค้าวัวต่างผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2398 - 2503)

ทุนอุดหนุนการวิจัย กรมการฝึกหัดครู (พ.ศ.2523) เชียงใหม่ : ศูนย์ศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น, 2546.

_____ คู่มือการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ. สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2548.

_____ โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในเขตพื้นที่ อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน. ทุนอุดหนุนการวิจัยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2550) วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2550.

_____ สรุปประวัติศาสตร์พม่า. เอกสารศูนย์พม่าศึกษาวิทยาลัยแม่ฮ่องสอน วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2550.

_____ การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เขตพื้นที่ลุ่มแม่น้ำสาละวิน (อำเภอแม่สะเรียงและสบเมย) ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง. ทุนอุดหนุนการวิจัยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน (พ.ศ. 2551) วิทยาลัยแม่ฮ่องสอน มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2551.

_____ โครงการหลวงพระราชกรณียกิจนวมินทรมหาราชเพื่อปวงประชาราษฎร์. ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.

_____ โครงการหลวง : การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน. มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.

นัทรปราชญ์ นันทวัฒน์กุลและเกตุร ไขบัวกลิ่น. รูปแบบและกระบวนการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคมให้เป็นรากฐานที่มั่นคง และปรับโครงสร้างเศรษฐกิจให้สมดุลและยั่งยืน. ทุนอุดหนุนงานวิจัยคณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลธัญบุรี, 2550.

ปองพล อรุณฤกษ์. ดาวเหนือ ฝั่งแม่น้ำปาย. แม่ฮ่องสอน : ใบไม้ปาย, 2552.

ประชุมพงศาวดาร. ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม 2. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2507.

พระราชบัญญัติ นโยบายการท่องเที่ยว พ.ศ. 2551. วารสารกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, ปีที่ 4 ฉบับที่ 22 ประจำเดือน กุมภาพันธ์ - มีนาคม พุทธศักราช 2551.

พระฤทธิศร แสงนาม. วัดคำก่อ. กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, 2535.

- ภูมิพลอดุลยเดช, พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหา. คำพ่อสอน : ประมวลพระบรมราโชวาทและพระราชดำรัสเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ มูลนิธิพระดาบส, 2551.
- มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. ระเบียบแห่งแผ่นดิน. กรุงเทพฯ จัดพิมพ์โดย บริษัท ไทยประกันชีวิต จำกัด 2535.
- มังกรารบเชียงใหม่. สิงฆะ วรรณสัย (แปล) เชียงใหม่ : ศูนย์หนังสือเชียงใหม่, 2522.
- วิชิตวงศ์ ณ ป้อมเพชร. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกับปัญหาเศรษฐกิจของประเทศไทย. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2549.
- วินัย โสมดี และคณะ. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน ตำบลแม่คือ ตำบลลวงใต้ ตำบลสันปูเลย ตำบลป่าเมี่ยง และตำบลแม่ฮ้อยเงิน อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. ทูลอดหนุนการวิจัย สำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (พ.ศ. 2552) มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.
- สมพร เทพสิทธิ์า. การเดินทางตามรอยพระยุคลบาท เศรษฐกิจพอเพียง ช่วยแก้ปัญหาความยากจนและการทุจริต. กรุงเทพฯ : กองทุนอริยมรรค, 2549.
- สมศักดิ์ คงแดงและคณะ. โครงการวิจัย การเสริมสร้างศักยภาพชุมชนที่เอื้อต่อการจัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรมชุมชนบ้านรักไทย. ทูลวิจัยสำนักงานกองทุนการวิจัยแห่งชาติ (สกว.) รายงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฉบับสมบูรณ์ สกว., 2547.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ. กรุงเทพฯ : เพชรรุ่งการพิมพ์, 2551.
- _____ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554). สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ, 2550.
- สุนทร กุลวัฒนารวงศ์. ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง - ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ : ชมรมเด็ก, 2544.
- สุเมธ ตันติเวชกุล. ได้เบื้องพระยุคลบาท. กรุงเทพฯ : มติชน, 2549.
- เสรี พงศ์พิศ. เศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : พลังปัญญา, 2550.
- อรุณี อ่อนสวัสดิ์และคณะ. โครงการพัฒนาศักยภาพของหมู่บ้าน/ชุมชน ตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (พ.ศ. 2551). ทูลวิจัยสำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี. มหาวิทยาลัยนเรศวรและสถาบันอุดมศึกษาเครือข่าย, 2552.
- อังรี ปีแรน. จักรทิพย์ นาถสุภาและคณะ (แปล). ประวัติศาสตร์เศรษฐกิจและสังคมยุโรปสมัยกลาง. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2535.
- อัญชลี โสมดี. การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการออกแบบผลิตภัณฑ์ และวิเคราะห์ศักยภาพธุรกิจชุมชน ตำบลแม่โป่ง และตำบลสันปูเลย อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่. ทูลอดหนุนสำนักงานคณะกรรมการการวิจัยแห่งชาติ (พ.ศ. 2552). มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.
- อุดมพร อมรธรรม. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : แสงดาว, 2537.
- อุดร วงษ์ทับทิม. โครงการวิจัยชุมชนกับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม ตำบลแม่ฮ้อย อำเภอป่า จังหวัดแม่ฮ่องสอน. เชียงใหม่ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย สำนักงานภาค, 2545.

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

Amsterdam: Elsevier, 2009 Weaver, David. **Sustainable Tourism**. Amsterdam: ELSEVIER, 2007.

Blackburn, William R. **The Sustainability Handbook**. London: Earthscan, 2007

Bushell, Robyn and Eagles, Paul. **Tourism and Protected Areas: Benefits Beyond Boundaries**. Washington, DC: CABI, 2007.)

Holden, Andrew. **Environment and Tourism**. 2^{ed}. London and New York : Routledge, 2008.

Middleton, Victor T.C.; Fyall, Alow and Morgan, Michael. **Marketing in Travel and Tourism**. 4th.ed, Amsterdam: Elsevier, 2009

Myanmar Guide Map. 2000.

Page, Stephen J. **Tourism Management Managing for change**. 3rd.ed. Amsterdam: Elsevier, 2009.

Plog, Stanley. “why Destination Areas Rise and Fall in Popularity,” Cornell Hotel and Restaurant Administration Quarterly, Vol. 14 No.4 (February, 1974.)

Reisinger, Yvette. **International Tourism cultures and Behavior**.

Sloan, Philip; Legrand, Willy and chen, Joseph S. **Sustainability in the Hospitality Industry Principles Sustainable operations**. Amsterdam: Elsevier, 2009.

Wearing, Stephen and Neil, John. **Ecotourism Impacts Potentials and Possibilities**. 2nd.ed. Amsterdam: Elsevier, 2009.

<http://maps.google.co.th>

<http://skeena.siam2web.com/?cid=470147>

<http://travel.maehongson-strategy.net/map.bmp>

<http://travel.mehongson-strategn.net/meung.php>

<http://travel.mehongson-strategn.net/ml.php>

<http://travel.mehongson-strategn.net/sm.php>

<http://travel.mehongson-strategn.net/pai.php>

<http://travel.mehongson-strategn.net/ph.php>

www.dnp.go.th/wildifnew/anim conserve dep view.

www.maehongson.go.th

www.pateawthai.com/travel/view_d...de%3D153

www.ruamthai.maehongson_strategy.net

www.TATToursimstatistics.

www.travelmaehongson.org

ภาคผนวก

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

แบบประเมินผลนักท่องเที่ยว

เรียน ผู้ตอบแบบสอบถาม

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ต้องการประเมินผลความพึงพอใจของนักท่องเที่ยวเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
จึงขอความกรุณาจากท่านช่วยตอบแบบสอบถามฉบับนี้

ขอขอบพระคุณ

(นายสุทธิธิ์ ชูชาติ)

หัวหน้าโครงการวิจัยเชิงประเมินผล

ผู้ให้ข้อมูล

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง
2. อายุ ☐ 15 - 30 ปี ☐ 31 - 45 ปี
☐ 46 - 60 ปี ☐ 60 ปีขึ้นไป
3. การศึกษา ☐ ต่ำกว่าปริญญาตรี ☐ สูงกว่าปริญญาตรี
4. สถานภาพผู้ให้ข้อมูล
☐ ผู้ประกอบการภาคเอกชน
☐ เจ้าหน้าที่ภาครัฐ
☐ นักท่องเที่ยว
☐ ชาวบ้านในชุมชน
5. แหล่งท่องเที่ยวเป็นอย่างไร
☐ ดีขึ้น ☐ เหมือนเดิม ☐ แย่ลง
6. ท่านจะมาเที่ยวอีกหรือไม่
☐ มา ☐ ไม่มา ☐ ไม่แน่ใจ

เนื้อหา : ขอความกรุณาประเมินผลความพึงพอใจของท่านว่าอยู่ในระดับใด

พื้นที่เก็บข้อมูล.....

คำถาม	ระดับความพึงพอใจ					หมายเหตุ
	5	4	3	2	1	
	ดีมาก	ดี	พอใช้	ต้องปรับปรุง	ต้องปรับปรุงอย่างยิ่ง	
1. สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอยู่ในระดับใด						
2. สภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมอยู่ในระดับใด						
3. ทรัพยากรการท่องเที่ยวธรรมชาติน่าประทับใจหรือไม่						
4. ทรัพยากรการท่องเที่ยว / วัฒนธรรม / ประวัติศาสตร์ น่าประทับใจหรือไม่						
5. กิจกรรมที่จัดในฤดูกาลท่องเที่ยว เช่น คนตรี กีฬา ฯลฯ เป็นอย่างไร						
6. ที่พักสวดคล้องกลมกลืนกับธรรมชาติและวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด						
7. การบริการของพนักงาน (ที่พัก) อยู่ในระดับใด						
8. ความสะอาด / ปลอดภัย อยู่ในระดับใด						
9. การบริการของร้านอาหารอยู่ในระดับใด						
10. ความสะอาดของร้านอาหารอยู่ในระดับใด						
11. ราคาอาหารเหมาะสมหรือไม่						
12. ของที่ระลึกมีอัตลักษณ์น่าสนใจเพียงใด						
13. การบริการด้าน ห้องน้ำ ป้ายชี้ทางความปลอดภัย ฯลฯ อยู่ในระดับใด						
14. ถนนจากเชียงใหม่หรือตากเข้าสู่แม่ฮ่องสอนมีเส้นทางมากน้อยเพียงใด						
15. ถนนเข้าสู่แหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับใด						
16. การไฟฟ้า ประปา สาธารณูปโภคอื่น ๆ อยู่ในระดับใด						
17. วัฒนธรรมของประชาชนในท้องถิ่นน่าประทับใจหรือไม่						
18. การต้อนรับของประชาชนในท้องถิ่นและเจ้าหน้าที่เป็นอย่างไร						
19. ความประทับใจในระดับรวม ๆ ทั้ง 19 ข้ออยู่ในระดับใด						
20. ความต้องการมาเยือนอีกของท่านอยู่ในระดับใดเพราะอะไร						

ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

The Evaluation Research of Tourism CHIANGMAI RAJABHAT UNIVERSITY

.....

Dear sirs,

Chiang Mai Rajabhat University is researching “The Tourism and Sufficiency Economy in Mae Hong Son Province”

Your answer is very useful for the sustainable tourism development in the area

Yours Faithfully,

(Choosit Choochat)

Researcher

Question

1. Gender	☐ Male	☐ Female
2. Age	☐ 15 - 30 years	☐ 31 - 45 years
	☐ 46 - 60 years	☐ over 60 years
3. Education	☐ Lower B.A., B.Sc.	☐ Higher B.A, B.S.

Questions	The level of Satisfactory					Note
	5	4	3	2	1	
1. How is the environmental nature?						
2. How is the local culture?						
3. How is the natural resources?						
4. How is the cultural resources?						
5. How is the activities in tourism of the area?						
6. How is the harmony between lodges and environment (nature, culture) in this area?						
7. How is the Safe of lodges service?						
8. How is the level and cleanliness?						
9. How is the 3 Gs. (good food, good service and good atmosphere) in restaurant or food shop?						
10. How is the cleanliness of food shop (Restaurant)?						
11. How is the Price of food?						
12. How is souvenir in the area?						
13. How is the level of restroom?						
14. How is the road from Chiang Mai to Mae Hong son?						
15. How is the way to destination?						
16. How is the public utility?						
17. How is the local culture?						
18. How is the local hospitality?						
19. How is your attraction in all?						
20. How is your demand level to visit again?						

Recommendation

.....

.....

.....

.....

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมิติเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ผู้วิจัย : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ชูสิทธิ์ ชูชาติ

ประวัติบุคคล

- เกิดวันที่ 5 พฤษภาคม 2486
ณ บ้านเลขที่ 68 ถนนราชดำเนิน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ที่อยู่

- 199/228 บ้านสวนนนทรี ซอย 7 ถนนเชียงใหม่ - พริ้ว ตำบลหนองจ่อม อำเภอสันทราย จังหวัดเชียงใหม่ 50210

ที่ทำงาน

- มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่
มือถือ 08 9700 6150, 08 4481 3991

ประวัติการศึกษา

- ปกศ. สูง วิทยาลัยครูยะลา 2508
- ปริญญาตรี สาขาการศึกษา วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร 2514
- ปริญญาโท สาขาประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร 2523
- Cert in Tourism Industry (New Zealand)
- ประกาศนียบัตร การโรงแรมและการท่องเที่ยว

ผลงานวิจัย และงานวิชาการ

1. พ่อค้าวัวต่าง : ผู้บุกเบิกการค้าขายในหมู่บ้านภาคเหนือของประเทศไทย (พ.ศ. 2398 - 2503)
 ทุนอุดหนุนการวิจัย กรมการฝึกหัดครู, 2524.
2. THE ROLE OF THAI WOMEN IN PRESERVATION AND DISSEMINATION OF TRADITION CULTURAL VALUES IN THE DEVELOPMENT OF NEW VALUES IN THAILAND: A CASESTUY FROM LANNA THAI. ทุนอุดหนุนการวิจัย UNESC 2526.
3. การค้าขายทางเรือบริเวณลุ่มน้ำปิงระหว่างภาคเหนือกับภาคกลางของประเทศไทย (พ.ศ. 1893 - 2504)
 ทุนอุดหนุนการวิจัย มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, 2529.
4. กลองหลวง : สงครามพิธีกรรมในล้านนา, ทุนอุดหนุนการวิจัย มูลนิธิเจมส์ เอช ดับเบิลยู ทอมป์สัน, 2532.
5. การวิจัยเชิงประเมินผล โครงการ “การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเชิงสังคม” (Social Environment Preservation). ทุนอุดหนุนการวิจัยศูนย์สังคมพัฒนา สภาคาทอโลกแห่งประเทศไทย, 2536.
6. การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ในมณฑลยูนนาน : ศึกษาแหล่งท่องเที่ยวในนครคุนหมิงเมืองถุนาน และเมืองหลูซี, ทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการศึกษาประเทศเพื่อนบ้าน สำนักงานสภาสถาบันราชภัฏ กระทรวงศึกษาธิการ, 2539.
7. “กาดจ๊ว” (ตลาดวัว): มิติหนึ่งของภาพสะท้อนในการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของสังคมชาวนาในภาคเหนือของประเทศไทย, ทุนอุดหนุนการวิจัยทางวัฒนธรรมประจำปี พ.ศ. 2537 สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ, 2540.
8. การใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่า และระบบนิเวศ เพื่อแก้ปัญหาภัยแล้งของประเทศไทย ทุนอุดหนุนการวิจัยประเภทกำหนดเรื่อง สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2541.
9. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในเขตลุ่มแม่น้ำว้าง ทุนอุดหนุนการวิจัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2544.
10. โครงการสำรวจที่พักประเภทเกสต์เฮ้าส์ในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทุนอุดหนุนการวิจัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2545.
11. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เขตลุ่มแม่น้ำแม่แตง ทุนอุดหนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2548.
12. โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ทุนอุดหนุนการวิจัย องค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2550.
13. การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เขตพื้นที่ลุ่มน้ำสาละวิน ในมิติเศรษฐกิจพอเพียง ทุนอุดหนุนการวิจัยองค์การบริหารส่วนจังหวัดแม่ฮ่องสอน, 2551.
14. โครงการหลวงพระราชกรณียกิจนวมินทรมหาราชเพื่อปวงประชาราษฎร์, สาขาท่องเที่ยว และการโรงแรมร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.
15. ของดีหลังพื้นที่ “สะลวง-จี้เหล็ก”, คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรมร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.
16. คู่มือการท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรมร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.

- การพัฒนาการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

ประสบการณ์อื่นๆ

1. ศึกษากลุ่มชาติพันธุ์ในภาคเหนือตั้งแต่ พ.ศ. 2515
2. สอนการท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม
3. สอนประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมท้องถิ่นล้านนาและลุ่มน้ำสาละวิน
4. กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ในสถาบันอุดมศึกษา (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต)
5. วิทยากรบรรยายในสถาบันอุดมศึกษา สาขาการท่องเที่ยวและประวัติศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทอร์น, มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย, วิทยากรของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ในการอบรมมัคคุเทศก์)
6. บทความทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรม ระบบนิเวศป่าเชิงวัฒนธรรม การท่องเที่ยวแนวอนุรักษ์ ประมาณ 50 เรื่อง (พ.ศ. 2520 - 2550)
7. กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสาขาการโรงแรมและการท่องเที่ยว มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

ตำราและเอกสารทางวิชาการ

1. หลักการโรงแรม
2. หลักการมัคคุเทศก์
3. อุตสาหกรรมท่องเที่ยว
4. รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ
5. เอกสารการอบรมมัคคุเทศก์เฉพาะพื้นที่ จังหวัดแม่ฮ่องสอนและจังหวัดใกล้เคียง
6. เอกสารการอบรมมัคคุเทศก์เฉพาะพื้นที่ จังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง
7. การท่องเที่ยวในมรดกเศรษฐกิจพอเพียงบนยอดดอย 365 วัน, สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม ร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ 2553.
8. โบชัวร์โครงการพัฒนาท้องถิ่น ชุด การท่องเที่ยวในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง, สาขาการท่องเที่ยวและการโรงแรม ร่วมกับสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่, 2553.

ประสบการณ์ในการจัดทำหลักสูตร

1. หลักสูตรประวัติศาสตร์ กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2538
2. หลักสูตรอุตสาหกรรมท่องเที่ยว กรมการฝึกหัดครู พ.ศ. 2539
3. หลักสูตรการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น ระดับปริญญาโท มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ พ.ศ. 2540
4. หลักสูตรการท่องเที่ยว : ในมรดกเศรษฐกิจพอเพียง พ.ศ. 2550
5. หลักสูตรพม่าศึกษา ระดับปริญญาโท (กำลังจัดทำ)

ภูมิหลังและบริบทของกลุ่มแม่น้ำสาละวิน (Salween Basin River) มีความหลากหลายทางชีวภาพ (Biological Diversity) และความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) เป็นอัตลักษณ์ของตนเอง มีศักยภาพในการรองรับต่ำ (Carrying Capacity) เปราะบาง (Fragile) พื้นฐานของสังคมมากกว่าร้อยละ 90 เป็นสังคมชาวนา (Peasantry) ดังนั้นการนำเทคโนโลยี คือ ทฤษฎีใหม่ (New Theory) เปรียบเสมือนเรือนร่าง หลักเศรษฐกิจพอเพียง (Sufficiency Economy) เปรียบเสมือนสมอง ประยุกต์อย่างผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมใหม่ (การท่องเที่ยว) ก็จะเกิดนวัตกรรม (Innovation) คือ การท่องเที่ยวในมิติเศรษฐกิจพอเพียง (Tourism and Sufficiency Economy) อย่างสมดุลกับสังคมชาวนา และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในภูมิภาคเขตนี้

จาก
ชูสิทธิ์ ชูชาติ

